

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ IR HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS GEOGRAFIJOS IR REGIONISTIKOS STUDIJŲ CENTRAS

Visuomenės geografiija ir geoinformacinių sistemų taikymas

ALTERNATYVAUS TURIZMO PLĖTROS GEOGRAFIJA
KLAIPĖDOS IR LATVIJOS PIETŲ KURŽEMĖS
REGIONUOSE GLOBALAUS NEAPIBRĖŽTUMO
SĄLYGOMIS

Magistro baigiamasis darbas

Autorius: SMNVG21 gr. stud. Gabrielė Birbilaitė

Vadovas: Doc. dr. Eduardas Spiriajevas

Klaipėda, 2023

Socialinės geografijos ir regionistikos studijų centras

MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO LYDRAŠTIS

Pildo magistro baigiamojo mokslinio darbo autorius

.....

(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

.....

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas magistro baigiamasis darbas ar jo dalis nebuvo panaudoti Klaipėdos universitete ir/ar kitose aukštosiose mokyklose.

.....

(magistro baigiamojo darbo autorius ir parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 m. Klaipėdos universiteto studijų procese.

.....

(magistro baigiamojo darbo autorius ir parašas)

Pildo magistro baigiamojo darbo vadovas

Magistro baigiamąjį darbą ginti

.....

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....

(data)

.....

(magistro baigiamojo darbo vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Pildo SGRS centro vadovas

Magistro baigiamasis darbas įregistruotas centre

.....

(data)

.....

(vardas, pavardė ir parašas)

Pildo SGRS centro vadovas

Magistro baigiamąjį darbą ginti

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....

(data)

.....

(programų vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Recenzentu(-ais) skiriu

.....
(įrašyti recenzento(ų) vardą, pavardę)

.....
(data)

TURINYS

SANTRAUKA	8
ĮVADAS.....	9
PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS	11
ANKSTESNIŲ TYRIMŲ APŽVALGA	13
1. ALTERNATYVAUS TURIZMO TEORINIAI KONCEPTAI	24
1.2. Alternatyvaus turizmo samprata ir atsiradimo priežastys	26
1.3. Alternatyvaus turizmo klasifikavimas.....	32
1.4. Alternatyvaus turizmo rinkos vartotojo charakteristika	37
1.5. Alternatyvaus turizmo sąveika su globalaus neapibrėžtumo sąlygomis	40
1.6. Bruno Latour veiksniatinklių teorija	45
2. ALTERNATYVAUS TURIZMO PLĖTROS KLAIPĖDOS KRAŠTE IR LATVIJOS PIETŲ KURŽEMĖJE LYGINAMOJI ANALIZĖ	48
2.1. Klaipėdos regiono turizmo geografijos charakteristika.....	49
2.1.1. Klaipėdos regiono turizmo ištekliai	50
2.1.2. Klaipėdos regiono turizmo paslaugos	58
2.2. Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo geografijos charakteristika	67
2.2.1. Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo ištekliai	68
2.2.2. Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo paslaugos.....	71
2.3. Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų lyginamoji analizė.....	80
3. ALTERNATYVAUS TURIZMO PLĖTROS TYRIMAS KLAIPĖDOS IR LATVIJOS PIETŲ KURŽEMĖS REGONUOSE	87
3.1. Interviu tyrimas su Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų turizmo ekspertais	87
3.2. Erdvinių duomenų tiriamieji žemėlapiai	105
3.3. Alternatyvaus turizmo maršrutas	116
IŠVADOS	123
REKOMENDACIJOS.....	124
SUMMARY	125
LITERATŪRA.....	126
PRIEDAI	136
1 priedas. Klaipėdos regiono pėsčiųjų, dviračių ir automobilių turizmo maršrutai	
2 priedas. Latvijos Pietų Kuržemės regiono pėsčiųjų, dviračių ir automobilių turizmo maršrutai	
3 priedas. Tyrimo klausimai Klaipėdos regiono turizmo ekspertams	
4 priedas. Tyrimo klausimai Latvijos Pietų kuržemės regiono ekspertams	

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELĖS

1 lentelė. Lietuvos tyrėjų mokslinės publikacijos alternatyvaus turizmo tematika.....	15
2 lentelė. Lietuvos tyrėjų mokslinės publikacijos alternatyvaus turizmo nišų tematika.....	16
3 lentelė. Devintojo dešimtmečio tyrėjų mokslinės publikacijos alternatyvaus turizmo tematika.....	19
4 lentelė. Dešimtojo dešimtmečio tyrėjų publikacijos alternatyvaus turizmo tematika.....	20
5 lentelė. XXI amžiaus tyrėjų publikacijos alternatyviojo turizmo tematika.....	21
6 lentelė. Naujausios 2021-2022 metų užsienio autorių publikacijos alternatyvaus turizmo tematika.....	23
7 lentelė. Alternatyvaus turizmo koncepcijos.....	28
8 lentelė. Masinio turizmo ir alternatyvaus turizmo skirtumai.....	29
9 lentelė. Klaipėdos miesto turizmo ištekliai.....	51
10 lentelė. Klaipėdos rajono turizmo ištekliai.....	52
11 lentelė. Palangos miesto turizmo ištekliai.....	54
12 lentelė. Kretingos miesto ir rajono turizmo ištekliai.....	55
13 lentelė. Skuodo miesto ir rajono turizmo ištekliai.....	57
14 lentelė. Maitinimo ir gėrimų paslaugas teikiančių įmonių skaičius Klaipėdos apskrityje..	60
15 lentelė. Apgyvendinimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius Klaipėdos apskrityje.....	61
16 lentelė. Turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose Klaipėdos apskrityje.....	62
17 lentelė. Kultūros centrų skaičius Klaipėdos apskrityje 2021 m.....	63
18 lentelė. Kelionių organizatorių ir kelionių agentūrų pasiskirstymas Klaipėdos regione.....	64
19 lentelė. Liepojos miesto turizmo ištekliai.....	69
20 lentelė. Pietų Kuržemės regiono turizmo ištekliai.....	70
21 lentelė. Latvijos Pietų Kuržemės regione maitinimo paslaugas teikiančios įmonės.....	73
22 lentelė. Latvijos Pietų Kuržemės regione apgyvendinimo paslaugas teikiančios įmonės..	74
23 lentelė. Vietų – lovų skaičius Latvijos Pietų Kuržemės apgyvendinimo paslaugas teikiančiose įmonėse.....	75
24 lentelė. Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono rodiklių palyginamoji analizė.....	81
25 lentelė. Interviu tyrimo su Klaipėdos regiono ekspertais klausimų tipai.....	88
26 lentelė. Kategorija – Turizmo industrijos veiklos problemos ir perspektyvos.....	90

27 lentelė. Kategorija – Klaipėdos regiono turizmo paslaugų rinkos pasiūla ir nišiniai turizmo produktai.....	91
28 lentelė. Kategorija – Klaipėdos regiono patrauklumas užsienio turistų rinkai.....	94
29 lentelė. Kategorija – Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono tarptautiniai..	95
30 lentelė. Interviu tyrimo su Latvijos Pietų Kuržemės regiono ekspertais klausimų tipai.....	96
31 lentelė. Kategorija – Turizmo industrijos plėtros problemos ir veiklos iššūkiai.....	98
32 lentelė. Kategorija – Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo rinkos produktų ir paslaugų pasiūla bei nišiniai turizmo produktai.....	100
33 lentelė. Kategorija Kategorija – Latvijos Pietų Kuržemės regiono patrauklumas Lietuvos turistų rinkai.....	102
34 lentelė. Kategorija – Latvijos Pietų Kuržemės ir Klaipėdos regionų tarptautiniai ryšiai.	104

PAVEIKSLAI

1 pav. Naujojo turizmo principų visuma.....	27
2 pav. Alternatyvaus turizmo pagrindinės gairės.....	30
3 pav. Alternatyvaus ir masinio turizmo ryšiai.....	31
4 pav. Alternatyvaus turizmo klasifikavimas.....	33
5 pav. Alternatyvaus turizmo specialiųjų interesų turizmo nišos.....	36
6 pav. Turizmo paslaugų vartotojų klasifikacija.....	38
7 pav. Alternatyvaus turisto būdo bruožai.....	40
8 pav. Bruno Latour veiksniatinklių teorijos pavyzdinis grafikas.....	47
9 pav. Darbo tiriamasis arealas.....	48
10 pav. Turistų nakvynių skaičius Liepojoje pagal metinį dinaminį modelį.....	77
11 pav. Užsienio turistų, apsilankusių Liepojos regione statistika.....	78
12 pav. Bruno Latour veiksniatinklių teorijos grafikas.....	84
13 pav. Turizmo paveldo objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių išsidėstymas Klaipėdos regione, 2022 m.....	106
14 pav. Turizmo paveldo objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių išsidėstymas Klaipėdos mieste, 2022 m.....	107
15 pav. Turizmo paveldo objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių išsidėstymas Klaipėdos regione (Palanga ir Kretinga) , 2022 m.....	107
16 pav. Apgyvendinimo įstaigų tankumas kernelio metodu, n=89.....	108
17 pav. Maitinimo įmonių tankumas kernelio metodu, n=73.....	108
18 pav. Gamtos paveldo objektų tankumas kernelio metodu, n=28.....	109

19 pav. Istorijos paveldo objektų tankumas kernelio metodu, n=20.....	110
20 pav. Kultūros paveldo objektų tankumas kernelio metodu, n=35.....	110
21 pav. Svetingumo įmonių ir turizmo objektų tankumas kernelio metodu, n=293.....	111
22 pav. Paveldo objektų ir paslaugų išsidėstymas Latvijos Pietų Kuržemės regione 2022 m.....	112
23 pav. Paveldo objektų ir paslaugų išsidėstymas Liepojoje 2022 m.....	113
24 pav. Apgyvendinimo įmonių pasiskirstymas kernelio metodu, n=60.....	114
25 pav. Maitinimo įmonių pasiskirstymas kernelio metodu, n=47.....	114
26 pav. Kultūros paveldo objektų pasiskirstymas kernelio metodu, n=20.....	115
27 pav. Istorijos paveldo objektų pasiskirstymas kernelio metodu, n=19.....	115
28 pav. Gamtos paveldo objektų pasiskirstymas kernelio metodu, n=20.....	116
29 pav. Svetingumo įmonių ir turizmo objektų tankumas kernelio metodu, n=207.....	116
30 pav. Alternatyvaus turizmo maršrutas „Gamtos ir kultūros pėdsakais valstybių sandūroje“.....	118

Birbilaitė G. (2023). Alternatyvaus turizmo plėtros geografinė Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionuose globalaus neapibrėžtumo sąlygomis. Visuomenės geografijos ir geoinformacinių sistemų taikymo magistro baigiamasis darbas. Baigiamojo darbo vadovas doc. dr. E. Spiriajevas. Klaipėdos universitetas, Socialinės geografijos ir regionistikos studijų centras, 147 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama alternatyvaus turizmo geografinė, turizmo rinkos plėtra Klaipėdos regione (Klaipėda, Palanga, Kretinga, Skuodas) ir Latvijos Pietų Kuržemės regione (Liepoja, Pavilosta, Aizputė, Durbė, Grobina ir Priekulė). Darbo analizėje pabrėžiamas globalaus neapibrėžtumo poveikis turistinių arealų vystymui ir naujų turizmo nišų plėtrai. Didžiausias dėmesys yra skiriamas analizuojamų arealų turizmo rinkos produktų ir paslaugų analizei, kuria siekiama išsiaiškinti regionų plėtros ir bendradarbiavimo galimybes alternatyvaus turizmo aspektu.

Darbo tikslas – įvertinti alternatyvaus turizmo plėtros geografinę Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionuose globalaus neapibrėžtumo sąlygomis.

Darbo problema. Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų turistinių išteklių gausa nėra tikslingai išnaudojama norint plėtoti tarpregioninius turizmo rinkos ryšius alternatyvaus turizmo plėtros geografinėje.

Pirmojoje darbo dalyje analizuojama alternatyvaus turizmo samprata, klasifikacija ir atsiradimo priežastys, apibrėžiama alternatyvaus turizmo sąveika su globalaus neapibrėžtumo sąlygomis bei išryškinama Bruno Latour veiksniautinklių teorijos mokslinė prieiga. Antroje darbo dalyje atliekama Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų situacijos analizė ir regionų turizmo rinkos rodiklių palyginimas, išryškinant svarbiausius turizmo išteklius bei paslaugas. Trečiojoje darbo dalyje pateikiama kokybinio tyrimo (interviu) metodika ir erdvinių duomenų tiriamieji žemėlapiai. Aptariami gauti tyrimo rezultatai, pasitelkiant content analizės metodą. Interviu tyrimo metu apklausti 7 turizmo rinkos ekspertai iš Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų.

Tyrimų metu išryškėjo, kad Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionai yra patrauklus turistiniu požiūriu, o turistiniuose arealuose susitelkę turizmo ištekliai ir teikiamos paslaugos sudaro tinkamas prielaidas alternatyvaus turizmo plėtrai. Atskleistos regiono silpnybės: alternatyvių turizmo paslaugų įvairovės trūkumas, ne pilnai išvystyta turizmo infrastruktūra, informacijos sklaidos stoka ir objektų priežiūrai skirtų lėšų trūkumas. Atsižvelgiant į išryškėjusius trūkumus darbe pateikiamos rekomendacijos ir pasiūlymai Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono alternatyvaus turizmo plėtrai bei regionų turistinio bendradarbiavimo skatinimui.

Darbą sudaro 147 puslapiai, 34 lentelės, 30 paveikslų, 132 literatūros ir informacijos šaltiniai, 4 priedai.

IVADAS

Turizmas, tai ekonomiškai svarbus sektorius, kuris yra daugybės miestų ir valstybių ekonomikos pagrindas. Norint sėkmingai įsitvirtinti turizmo industrijoje reikia gebėti atpažinti visuomeninius ir individų elgesio pokyčius, spręsti juos pasitelkiant sparčiai tobulėjančias technologijas bei remiantis visuomeninėmis elgesio normomis. Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacija nurodo, jog išanalizavus paskutiniųjų dešimties metų turizmo paslaugų pasiūlos ir paklausos tendencijas galima pastebėti pokyčius, susijusius su laisvalaikio praleidimo formomis. Šie pokyčiai atspindi besikeičiančias turizmo paslaugų vartotojų vertybes, politinius aspektus bei sparčiai modernėjančių informacinių technologijų augimą, kurios daro įtaką vartotojo pasirinkimui. Dėl šių pokyčių turizmo pramonei tenka prisitaikyti ir kurti naujas turizmo paslaugas bei alternatyvius turizmo produktus, kurie atitiktų šiuolaikinių turizmo rinkos klientų lūkesčius.

Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacija pabrėžia, jog per metus įprastomis ekonominėmis – politinėmis sąlygomis senąjį Europos žemyną aplanko daugiau nei milijardas turistų, o tai atneša dideles pajamas didžiųjų šalių ekonomikai – Prancūzijai, Ispanijai, Didžiajai Britanijai Italijai ir kitoms – mažesnėms Europos valstybėms. Nors masinio turizmo plėtra teigiamai veikia šalių ekonomiką, tačiau visa tai turi neigiamą visuomeninį ir socialinį poveikį regionams ir ypač jų gamtai - tarša, architektūrai – spartus nusidėvėjimas, regionų savitumui – identiteto smukimas, bei gyventojams – spartus vietinių gyventojų išsikėlimas ir autentiško gyvenimo būdo nykimas. Pasaulio turizmo organizacijos teigimu turizmo industrijos plėtra ir jos tvarumas tiesiogiai priklauso nuo turistų poreikių tenkinimo ir regiono poreikių. Orientuojantis į alternatyvias turizmo galimybes ir kartu saugant socialines, gamtines ir visuomenines vertybes, galima didinti saugios turizmo industrijos plėtros galimybes ir ateityje. Tam reikia kruopščiai valdyti visus išteklius taip, kad būtų galima patenkinti kelionės tikslo šalies, regiono ekonominius, socialinius ir bendruomeninius poreikius išlaikant kultūrinį vientisumą, esminius ekologinius procesus ir biologinę įvairovę.

Temos aktualumas

Šis darbas aktualus savo tematika, nes tai yra vienas iš nedaugelio darbų, analizuojantis alternatyvaus turizmo plėtros geografiją ir apimantis tarpvalstybinius regionų turizmo plėtros analizės aspektus. Šis darbas atitinka aktualumą pagal regioninės politikos gaires 2021–2027 m. Interreg VI-A Latvijos–Lietuvos programos tikslus ir programos IV prioritetą (Ekonominis turizmo ir paveldo potencialas). Remiantis mokslinėmis publikacijomis ir strateginės plėtros dokumentais analizuojama alternatyvaus turizmo konceptas, tiriamas Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono turistinis potencialas (alternatyvaus turizmo ištekliai, turizmo produktai ir paslaugos bei jų pasiekiamumas). Darbe taip pat išryškinama globalaus neapibrėžtumų, kaip turizmo rinkos plėtra tiesiogiai reguliuojančių veiksnių, įtaka tarptautinėms turizmo rinkoms. Moksliniame magistro darbe

analizuojami naujausi pasauliniai veiksniai darantys svarbią įtaką alternatyvaus turizmo plėtros geografijai: Covid -19 pandemija ir jos padariniai; 2022 metų. Rusijos karinė invazija į Ukrainą ir kt. Analizuojamas laikotarpis pasižymi turizmo rinkos atsigavimu po 2019-2022 m. pasaulinės pandeminės situacijos, kurios padariniai privedė prie ekonominių, socialinių ir politinių pokyčių. Darbo analizei pasirinkta Bruno Latour veiksniatinklių teorija – „tai teorinis ir metodologinis požiūris į socialinę teoriją, kai viskas socialiniame ir gamtos pasaulyje egzistuoja nuolat besikeičiančiuose santykių tinkluose.“

Darbo problema

Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono turistinių išteklių gausa nėra tikslingai išnaudojama norint plėtoti tarpregioninius turizmo rinkos santykius alternatyviojo turizmo plėtros geografijoje.

Darbo tikslas – įvertinti alternatyvaus turizmo plėtojimo geografiją Klaipėdos regione ir Latvijos Pietų Kuržemės regione globalaus neapibrėžtumo sąlygomis.

Darbo objektas – Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono alternatyvaus turizmo plėtros geografija.

Darbo uždaviniai:

1. Atlikti sistemingą alternatyvaus turizmo mokslinių šaltinių apžvalgą, išryškinant alternatyvaus turizmo teorines ir praktines prielaidas.
2. Atlikti Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų alternatyvaus turizmo plėtros lyginamąją analizę.
3. Ištirti turizmo rinkos vartotojų ir turizmo ekspertų nuomonę alternatyvaus turizmo plėtros geografijos aspektu Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionuose.
4. Pateikti pasiūlymus Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono turistinei sąveikai stiprinti, įvedant naują alternatyvaus turizmo maršrutą.

Darbo metodai:

Bendrieji:

1. Mokslinių šaltinių ir dokumentų analizės metodas.
2. Statistinis situacijos analizės metodas;
3. Grafinės analizės metodas;
4. Lyginamosios analizės metodas.

Specialieji:

1. Kokybinės analizės metodas;
2. Kartografavimo metodas;
3. Bruno Latour veiksniatinklių analizės metodas

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Turizmas – (ang. *Tourism*) – tikslinga žmonių veikla, susijusi su kelione ir laikinu buvimu už nuolatinės gyvenamosios vietos ribų ne ilgiau kaip vienerius metus, jei ši veikla nėra mokymas ar mokamas darbas lankomoje vietovėje (Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas).

Turistas – (angl. *Tourist*) – asmuo, kuris pažintiniais, profesiniais-dalykiniais, etniniais, kultūriniais, rekreaciniais, religiniais ar specialiais tikslais keliauja po šalį ar į kitas šalis ir apsistoja bent vienai nakvynei už savo nuolatinės gyvenamosios vietos ribų (Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas).

Nišinis turizmas – (ang. *Niche tourism*) – turizmo rūšis, kuriai būdinga labai siaura specializacija. Konkretus nišinio turizmo produktas gali būti pritaikytas tam tikros auditorijos/rinkos segmento poreikiams patenkinti. Vietovės su specifiniais nišiniais produktais gali pozicionuoti kaip nišinės turizmo vietovės. Pvz.: juodasis turizmas, religinis turizmas, patirtinis turizmas ir t.t.

Alternatyvus turizmas – (ang. *Alternative tourism*) – tai terminas, kuriuo norima atskirti veiklą ar kelionę nuomasinio turizmo, kitaip tariant, jis yra priešingas masiniam turizmui. Alternatyvus turizmas yra bendras terminas, o ne atskira turizmo rūšis. Dauguma nišinio turizmo formų priskiriamos alternatyviam turizmui (Kontogeorgis ir Varotsis, 2022)

Turizmo paslaugų paketas – (ang. *Tourism service package*) – už bendrą kainą parduoti parengtas turizmo paslaugų rinkinys, kurį sudaro ne mažiau kaip dvi turizmo paslaugos, įskaitant transportą ir (ar) apgyvendinimą, kai paslaugų trukmė viršija parą (Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas).

Rekreacinė teritorija – (ang. *Recreational area*) – teritorija, turinti gamtines ar kultūrines aplinkos savybes ir sąlygas žmonių pilnaverčiam fiziniam bei dvasiniam poilsiui organizuoti (Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas). Rekreacinėmis zonomis gali būti laikomos viešosios ir privačios teritorijos, kurios numatomai naudojamos medžioklei, žvejybai, paukščių stebėjimui, važinėjimui dviračiais, žygiams pėsčiomis, stovyklavimui ar kitokiam rekreaciniam naudojimui.

Kurortinė teritorija – (ang. *Resort area*) – Lietuvos Respublikos Vyriausybės suteiktas statusas gyvenamajai vietai arba jos daliai (gyvenamosioms vietovėms arba jų dalims), kurioje yra gamtinių išteklių, galinčių turėti gydomųjų savybių, ir speciali infrastruktūra naudoti šiuos išteklius sveikatinimo, turizmo ir poilsio reikmėms (Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas).

Globalizacija – (angl. *Globalization*) – reiškia finansinių produktų, prekių, technologijų, informacijos ir darbo vietų srautų plitimą per nacionalines rinkas ir kultūras. Ekonominė prasme jis apibūdina tautų tarpusavio priklausomybę visame pasaulyje, skatinamą laisvosios prekybos (Jason Fernando, 2022).

Globalus neapibrėžtumas – (ang. *Global uncertainty*) – apibrėžtumo trūkumas, ribotų žinių būseną, kai neįmanoma tiksliai apibūdinti esamos būsenos, būsimą rezultatą ar daugiau nei vieno galimo rezultato (Frank Knight 1921). Globalus neapibrėžtumas apima ekonominį, politinį, socialinį, kultūrinį ir gamtinį neapibrėžtumus

Force Majeure – tai sąlyga, kuria siekiama pašalinti atsakomybę už nenumatytas ir neišvengiamas katastrofas, kurios nutraukia numatomą įvykių eigą ir neleidžia dalyviams vykdyti įsipareigojimų. Šios sąlygos paprastai apima stichines nelaimes, tokias kaip uraganai, tornadai ir žemės drebėjimai, taip pat žmonių veiksmus, pvz., ginkluotus konfliktus ir žmogaus sukeltas ligas (Marshall Hargrave, 2022).

ANKSTESNIŲ TYRIMŲ APŽVALGA

Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacija turizmą apibūdina kaip socialinės, kultūrinės ir ekonominės veiklos visumą, kuri leidžia individams keliauti tiek asmeniniais, tiek profesiniais, studijų, komerciniais, poilsio ar kitais tikslais (UNWTO, 2022). Teigiama, jog turistų lankomiausios vietovės skirtinguose regionuose susijusios su kultūriniais ir gamtiniais turistiniais ištekliais ir jų pasiskirstymu. Turizmas iš esmės yra paslaugų industrija, kuri turi itin gilius ryšius su aplinka, visuomene ir kultūra. Turizmas jau seniai buvo vertinamas kaip reikšmingas ir sparčiai augantis pasaulinis reiškiny, kuris pastoviai kinta ir plečiasi. Jau nuo aštuntojo dešimtmečio pradžios, kuomet pamažu pradėjo didėti žmonių pajamos, buvo plėtojama poilsio kurortų veikla. Gerėjant susisiekimo infrastruktūrai ir didėjant turistinių transporto priemonių pasiūlai, spartėjo ir naujųjų atostogų krypčių plėtra. Pamažu turizmo industrijos paslaugų ir produktų pasiūla plito visame pasaulyje.

Mokslininkų teigimu, turizmo paslaugos bei laisvalaikio leidimas nuo seno yra laikomas dialektiniu ryšiu su „darbo pasauliu“. Dar 1976 metais tyrėjai Cohen ir Taylor aktyviai gynė idėją, teigdami, kad „atostogos yra kultūriškai sankcionuotas pabėgimo kelias Vakarų keliautojams nuo apmokamo darbo“. Buvo aktyviai manoma, jog pagrindinis keliautojo-turisto poreikis yra atrasti asmeninės individualybės jausmą, bei susipažinti su šalies/regiono kultūrine tapatybe, tačiau iš esmės visais laikais individui kelionės suteikė visišką laisvę tiek fiziškai, tiek protiškai pabėgti nuo technologinės visuomenės, socialinio arba profesinio spaudimo, neigiamų visuomeninių pokyčių. Pasak Coheno ir Tayloro (1976), tipinis turist, kelionės metu neretai daugiau orientuojasi į turistinės vietovės, turistinių traukos taškų aplankymą nei į gaunamos paslaugos ir patirties autentiškumą. Patys turistai mokslininko teigimu pamažu tapo bodelio flaneur sinonimu: „dvidešimtojo amžiaus turisto pirmtakas buvo vaikštantis flaneuras“ (Urry, 1990). Šis flaneuras paprastai buvo suvokiamas kaip pabėgimas iš profesinės-darbinės aplinkos būtent dėl „efemerinės“ laisvalaikio, poilsinės patirties. Šių autorių moksliniuose darbuose buvo teigta, jog turizmas pamažu tapo masiniu ir netgi dichotomišku visuomenės reiškiniu, kurio plėtra ilgalaikėje perspektyvoje gali atnešti neigiamų padarinių.

Darbo tiriamuoju aspektu tyrimus atlikęs Gerardo Budowski (1976 m.), teigė, jog itin sparti turizmo plėtra ir neplanuotas turizmo srautų augimas pasaulyje lėmė rimtus žemės naudojimo modelių pokyčius, kurie privedė prie diskusijos apie turizmo industrijos daromą neigiamą poveikį gamtinei aplinkai, visuomenei ir regionų kultūrai. 1987 metai turizmo industrijoje siejami su ekologinio sąmoningumo atsiradimu, kurį paskatino Jungtinių Tautų Pramonės plėtros organizacijos išleista ataskaita pavadinimu „Mūsų bendra ateitis“ (Burton, I., 1987). Šioje ataskaitoje buvo pabrėžiama darniojo vystymosi svarba įvairiuose ekonomikos sektoriuose, ne išimtis ir turizmo sektorius. Šios ataskaitos pagrindinis tikslas yra akcentuoti ilgalaikę šalių ir jų regionų ūkio plėtrą,

tarpusavyje racionaliai derinant ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius aspektus. Dėl šios ataskaitos buvo atkreiptas itin didelis dėmesys į turizmo paslaugų poveikį saugomosioms teritorijoms ir jų gamtinei aplinkai.

Svarbu pabrėžti ir tai, kad šiuolaikinėje visuomenėje sparčiai kinta ir žmonių – individų poreikiai bei norai, kurie tiesiogiai atsispindi ir kelionių – turizmo geografinėje. Nuo aštuntojo dešimtmečio pabaigos – devintojo dešimtmečio pradžios besivystančiose šalyse atsirado naujų turizmo formų kaip alternatyvų „masiniam turizmui“ arba „tradiciniam/komerciniam turizmui“. Besivystančiose šalyse šios skirtingais pavadinimais ir įvairiais modeliais pasirodančios turizmo formos pasitarnavo jautresniam požiūriui, pirmenybę teikiant gamtos ir kultūros ištekliams planavimo ir plėtros fronte (Ei, T., ir Karamanis, K. , 2017).

Iki 2000-ųjų metų plačias socialines, ekonomines ir švietimo galimybes turintys didieji miestai susidūrė su įvairiomis problemomis, kurias paskatino didelė gyventojų migracija, ekonominiai pokyčiai, per didelė paslaugų pasiūla ir paklausa bei kiti mikroekonominiai aspektai. XX a. pabaigoje sparčiai besikeičiantys keliautojų poreikiai pamažu nukreipė turizmą nuo masiškumo link alternatyvių keliavimo galimybių. Masinių pasaulinio turizmo formų kritika ir analizė individus paskatino ieškoti palankesnių aplinkai keliavimo alternatyvų. Didelis visuomenės susidomėjimas nulėmė alternatyviojo turizmo konceptualizacijos susikūrimą, kuris turizmo industrijai suteikė papildomų unikalių elementų.

Plečiantis ir augant didiesiems miestams bei jų regionams, gamtos teritorijų ilgesį žmonės pradėjo jausti skųsdamiesi savo dabartinėmis gyvenimo sąlygomis. Dėl šio žmonių patiriamo trūkumo pakito kelionių pomėgiai ir išryškėjo perėjimas nuo masinio turizmo prie alternatyvių turizmo formų, pirmenybę teikiant laisvalaikio pramogoms ir poilsiui gamtoje (Kurdoğlu, b. Ç., Parlak, p. Ö., 2022). Nors tyrėjų nuomone turizmo industrija suteikia pasaulio valstybėms tiek ekonominės tiek socialinės naudos, suteikiant darbo vietas vietos gyventojams ir didinantis valstybės BVP, tačiau turizmo industrija taip pat yra laikoma daugumos ekonominių problemų šaltiniu besivystančių šalių atžvilgiu.

Lietuvos tyrėjų publikacijos

Alternatyvusis turizmas iš esmės nėra nauja tyrimo sritis, tačiau ši masinio turizmo atsvara apima teritorijų apsaugos – naudojimo balanso nustatymo svarbą, gamtos išteklių išsaugojimo problemas ir visuomeninių, istorinių, kultūrinių išteklių išsaugojimą, suteikiant keliautojui įsimintinas ir unikalias patirtis kiekvienoje vietovėje. Lietuvos mokslininkai, geografs, turizmo srities ekspertai ir akademikai alternatyviojo turizmo nišą pradėjo tirti maždaug nuo XXI a. pradžios, tačiau publikacijų analizuojančių alternatyvaus turizmo rūšį ir jos specifiką iki šiol yra palyginus nedaug. Analizuojant mokslinius tyrimus pastebėta, jog dauguma akademikų analizuoja alternatyviojo turizmo nišas (ekoturizmą, kultūrinį turizmą, kaimo turizmą, tamsųjį turizmą ir kt.).

Tolesnėje darbo eigoje bus pateikiami alternatyviojo turizmo temą aptariančių Lietuvos mokslininkų ir akademikų svarbiausi tyrimai ir jų rezultatai (1 lentelė).

1 lentelė. Lietuvos tyrėjų mokslinės publikacijos alternatyvaus turizmo tematika

Autorius/-iai (metai)	Mokslinės publikacijos pavadinimas	Tyrimai, jų tikslas ir rezultatai
R. Ligeikienė (2003)	Turizmo plėtra ir valdymas	Moksliniame darbe analizuojama turizmo sistemos plėtros ir kontrolės prielaidos, kurios yra būtinos, kad būtų užtikrintas turistų poreikių tenkinimas vietos, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu. Tyrimo tikslas – atskleisti alternatyviojo turizmo sistemos funkcionavimo ir plėtros ypatumus. Darbo autorė atskleidė, jog tyrimo rezultatai leido nustatyti turizmo sistemos vienetų, struktūrinių neapibrėžtumų prielaidas ir Lietuvos turizmo plėtros tendencijas.
A. Jampolskienė (2009)	Alternatyvaus turizmo krypčių vystymas Lietuvoje	Moksliniame darbe analizuojamos alternatyvaus turizmo formos: kultūrinis turizmas, socialinis turizmas, ekologinis turizmas, kaimo turizmas, sveikatingumo turizmas ir miesto turizmo plėtra Lietuvoje, iškeliant pagrindines problemas ir pateikiant pasiūlymus sprendžiant su turizmo plėtra susijusias problemas. Darbo autorė analizuoja turizmo formų raidą ES ir Lietuvos oficialiuose turizmo institucijų dokumentuose.
R. Kinderis (2010)	Socialinio turizmo, kaip alternatyvios turizmo formos, adaptacija Europoje	Moksliniame straipsnyje analizuojamas socialinio turizmo, kaip alternatyvios turizmo formos, pritaikymas Europoje ir Lietuvoje. Atskleidžiama socialinio turizmo samprata, pagrindiniai koncepcijos kriterijai, vertinimo aspektai. Autorius analizuoja socialinio turizmo valdymo aspektus: dalyvius, sąlygas ir principus. Ypatingas dėmesys skiriamas socialinio turizmo indėliui kuriant nacionalines pajamas ir skatinant aktyvią regioninę plėtrą.
V. Zinkevičiūtė, V. Kazlauskas, A. Birgelytė, ir L. Olberkytė, (2010)	Alternatyvaus turizmo Turkijoje problemos ir galimybės Lietuvos vartotojų požiūriu	Moksliniame straipsnyje analizuojamas Lietuvos turistų, kaip tipiško masinių vartotojų, požiūris renkantis itin populiarią kelionių kryptį-Turkiją. Mokslinėje publikacijoje autoriai išryškino Turkijos siūlomų alternatyvaus turizmo produktų pasiūlos principus ir apžvelgė Lietuvos vartotojų poziciją renkantis Lietuvos kelionių organizatorių siūlomas alternatyvias turizmo formas.
J. Jasaitis, V. Kriauciūnienė (2010)	Alternatyvios veiklos plėtra kaimiškose vietovėse	Mokslinėje publikacijoje analizuojama, kaip, remiantis šiuolaikinių neurbanizuojamų vietovių funkcijų sistema, galima efektyvinti jų ūkinę veiklą ir mažinti kaimo vietovių gyventojų socialinę ir kultūrinę atskirtį. Moksliniame darbe autoriai atliko tyrimą, kuris atskleidė, kad dauguma kaimiškų sodybų yra įsikūrusios netoliese gamtos ir architektūros paminklų, tačiau tik apie 40 proc. visų tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų prisideda prie edukacinių, kraštovaizdžio puoselėjimo ir etinio paveldo išsaugojimo funkcijų.
E. Jokubauskaitė (2013)	Alternatyvaus turizmo plėtra Lietuvoje	Moksliniame darbe nagrinėjama alternatyvaus turizmo plėtros galimybės Lietuvoje. Autorės išsikelti pagrindiniai tikslai: išryškinti turizmo sampratą, formas ir kategorijas, išnagrinėti alternatyvaus turizmo tipą ir alternatyvaus turizmo užimamą vietą turizmo sistemoje bei atskleisti alternatyvaus turizmo plėtros kryptis Lietuvoje. Mokslinis darbas parodė, jog Lietuvos gyventojai nėra pakankamai informuoti apie alternatyvaus turizmo rūšis, kas neigiamai veikia alternatyvaus turizmo plėtrą Lietuvoje.

S. <i>Klapatauskaitė;</i> R. <i>Navickienė</i> (2014)	Klientų lojalumo ugdymas alternatyvaus turizmo kontekste	Mokslinio tyrimo tikslas – ištirti klientų lojalumo raidą alternatyvaus turizmo objektuose. Moksliniame darbe analizuojama alternatyvaus ir tamsiojo turizmo samprata. Darbo autoriai ištyrė klientų lojalumo sampratą ir nustatė svarbiausius klientų lojalumo formavimo etapus. Tyrimo rezultatai parodė, kad po apsilankymo tamsiojo turizmo vietose/objektuose respondentai suprato vietovių kuriamą vertę ir įvardijo pagrindinį motyvacinį veiksnį – tai kas jiems svarbu formuojant lojalumą.
E. <i>Vincevičius</i> (2017)	Alternatyvaus turizmo vystymo galimybės Jonavos rajono kaimo turizmo sodybose	Moksliniame darbe analizuojama turizmo ir alternatyvaus turizmo samprata, raida ir klasifikacija. Autorius išryškina alternatyviojo turizmo politikos raidą Lietuvoje ir Europos sąjungoje, apžvelgiant esamą turizmo situaciją ir išskiriant pagrindines plėtros galimybes. Atliktas tyrimas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti alternatyvaus turizmo situaciją Jonavos rajono kaimo turizmo sodybose ir numatyti konkrečias plėtros galimybes. Tyrimo rezultatai parodė, kad dėl susiklosčiusios šalies ekonominės padėties bei augančios konkurencijos ir sezoniskumo Jonavos rajono sodybų savininkai yra orientuoti ieškoti alternatyvų ir naujų idėjų veiklos plėtrai.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis išnagrinėtomis mokslinėmis publikacijomis

1 lentelėje pateiktos aštuonių autorių publikacijos, kuriose detalai analizuojama alternatyviojo turizmo rūšies specifika, unikalumas ir išskirtinumas bei atliekami tyrimai, susiję su konkrečios temos specifika. Anksčiausia publikacija, rasta mokslinių šaltinių bazėse, kurioje buvo atkreipiamas dėmesys į alternatyvias turizmo formas, buvo paskelbta 2003 metais. Paskutinis alternatyvųjų turizmą, o ne jo porūšius analizuojantis mokslinis darbas publikuotas dar 2017 metais, tad pabrėžtina, jog pastaruoju metu būtent alternatyviojo turizmo nišos tyrimai nebuvo itin populiarūs. Pateiktoje lentelėje aptarti mokslinių publikacijų tikslai ir tyrimo priemonės bei gauti tyrimų rezultatai. Alternatyviojo turizmo reiškinyje nėra nauja tyrimų sritis Lietuvoje, tad tiek akademikai, tiek mokslininkai aktyviai renka atlikti smulkesnių alternatyviojo turizmo nišų tyrimus. Pastebėtina, jog pastaruoju laikotarpiu itin išpopuliarėjo tamsiojo turizmo, virtualaus turizmo, sveikatos turizmo, kaip alternatyviojo turizmo nišos tematika akademikų darbuose. Toliau bus pateikta keletas naujausių 2021-2022 metų publikacijų, tiriančių alternatyviojo turizmo porūšius (2 lentelė). Pastarųjų metų diapazonas pasirinktas siekiant išryškinti naujausias publikacijas alternatyviojo turizmo nišų srityje.

2 lentelė. Lietuvos tyrėjų mokslinės publikacijos alternatyvaus turizmo nišų tematika

Autorius/-iai (metai)	Mokslinės publikacijos pavadinimas	Tyrimai, jų tikslas ir rezultatai
Tamsiojo turizmo tematikos tyrimai		
A. <i>Abramovičienė</i> M. <i>Navickaitė</i> (2021)	Tamsiojo turizmo turistinių maršrutų kūrimas: teorinė analizė	Mokslinėje publikacijoje išryškinama tamsiojo turizmo samprata ir šios turizmo rūšies daugialypiškumas. Aprašant teorinius aspektus pateikti svarbiausi tamsiojo turizmo turistinio maršruto kūrimo aspektai, kurie nulemia maršruto populiarumą turistų atžvilgiu.

V. Vareikis (2021)	Tamsusis paveldas: memorialai, kontroversijos ir Macikų lagerių atvejais	Mokslinėje publikacijoje analizuojama „tamsiojo paveldo“ ir istorijos politiką formuojančių diskursų sąveika bei „tamsiojo paveldo“ objektų panaudojimo būdai. Autorius straipsnyje apžvelgia istorinį Mackų lagerį ir išryškina dabartinę „tamsiojo paveldo“, karinių ir gynybinių įtvirtinimų būklę Lietuvoje. Publikacijoje nagrinėjamas Holokausto memorialų kūrimas, Europos „tamsiojo paveldo“ pavyzdžiai ir su jais susijusios problemos.
Virtualaus turizmo tematikos tyrimai		
J. Daubarienė (2021)	Virtualaus turizmo vystymo ypatumai	Mokslinėje publikacijoje autorė nagrinėja virtualaus turizmo sampratą ir jo išskirtinumą, pateikiant praktinius pavyzdžius. Taip pat išryškinami internetinių svetainių virtualiųjų turizmo turų specifika ir ypatumai. Atlikta praktinė analizė atskleidė, jog tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje yra daugybė praktinių virtualaus turizmo pavyzdžių. Autorė atskleidė, kad virtualus turizmas savo populiarumą pasiekė Covid-19 pandemijos metu, kuomet milijonai pasaulio gyventojų keliavo virtualiai. Tyrimas parodė, jog aktyviausiai virtualiojo turizmo paslaugomis naudojosi Amerikos piliečiai.
L. Budrytė-Ausiejienė, A. Čuladytė (2022)	Virtualaus turizmo produktų taikymas bendrojo ugdymo procese	Moksliniame straipsnyje autoriai apžvelgia virtualaus turizmo technologijas, virtualaus turizmo sampratą ir pristato virtualaus turizmo produktus naudojamus ugdymo procese. Atliktas tyrimas parodė, jog dažniausiai ugdymo procese yra naudojamos virtualių muziejų paslaugos su virtualiu gidu, populiarūs virtualūs turistiniai maršrutai, įvairios ekskursijos ir virtualios ekskursijos su 360 laipsnių virtualios realybės akiniais
Sveikatos turizmo tematikos tyrimai		
Š. Banevičius (2021)	Regioninė partnerystė sveikatos turizmo valdymo sistemoje	Mokslinėje disertacijoje autorius tiria regioninę partnerystę sveikatos turizmo vadybos sistemoje. Pagrindinis šio tyrimo tikslas – „pagrįsti regioninę partnerystę sveikatos turizmo vadybos sistemoje, išanalizavus regioninės partnerystės sveikatos turizmo vadybos teorinius pagrindus ir atliekant empirinį tyrimą.“ Mokslinėje publikacijoje apžvelgiama Lietuvos sveikatos turizmo vadybos struktūra.
Ekoturizmo tematikos tyrimai		
R. Skališius, I. Turčinskaitė (2021)	Ekoturizmo paslaugų ir veiklų pasiūlos didinimas, atliepiant Y kartos poreikius, Kauno apskrityje	Moksliniame darbe autoriai analizuoja ekoturizmą ir jo paslaugų spektrą atliepiant „Y“ kartos poreikius. Pateikiama teorinė ekoturizmo, kaip alternatyviojo turizmo nišos analizė, išryškinant šios turizmo nišos išskirtinumą ir svarbą. Atliktas tyrimas, kurio metu išsiaiškinti „Y“ kartos poreikiai ekoturizmo paslaugų aspektu.
J. Balsevičiūtė (2021)	Ekologinio turizmo plėtros galimybės Kauno rajone	Šioje mokslinėje publikacijoje detalai nagrinėjama ekologinio turizmo samprata ir principai. Autorė tiria ekologinio turizmo paslaugų kryptis, išryškina ekoturizmo paslaugų vartotojo charakteristiką bei atlieka ekoturizmo paslaugų pasiūlos ir paklausos situacijos tyrimą Kauno rajone.
Kultūrinio turizmo tematikos tyrimai		
V. Andriuškevičius (2021)	Kultūrinio turizmo, kaip kompleksinės paslaugos, strateginis valdymas Lietuvos regionuose	Mokslinėje publikacijoje autorius nagrinėja galimybę susisteminti turizmo paslaugų vadybą Lietuvoje. Autorius analizuoja kultūrinio turizmo specifiką, paslaugas ir strateginio valdymo galimybes Lietuvos regionuose. Moksliniame darbe pristatoma ir išryškinama kultūrinio turizmo strateginio modelio kūrimo galimybė Lietuvos turizmo rinkai. Atliktas tyrimas, kuris atskleidė, jog įvairiuose Lietuvos regionuose gyvenantys žmonės turi skirtingą suvokimą apie kultūrinių išteklių panaudojimo svarbą.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis išnagrinėtomis mokslinėmis publikacijomis

Analizuoiant 2 lentelę, galima pastebėti, jog pastaraisiais metais buvo orientuojamasi į keleto svarbių alternatyviojo turizmo nišų analizę. Naujausi atlikti moksliniai tyrimai apžvelgia alternatyvių turizmo nišų plėtrą turizmo kontekste. Svarbu pabrėžti, jog virtualusis turizmas, kaip reiškinys iškilo visai neseniai, kaip atsakas į visuotinę pasaulinę pandemiją, kuomet turizmo industrija patyrė didžiulį nuosmukį, o keliautojai buvo labai stipriai suvaržyti. Nors ši visuotinė situacija stipriai paveikė pasaulinį turizmo sektorių, tačiau visuomenėje išryškėjo ir populiarumo susilaukė virtualios turizmo alternatyvos. Alternatyvusis turizmas, kaip masinio turizmo atsakas, ir jo porūšių analizė yra svarbi tyrimų sritis šiuolaikinėje visuomenėje – siekiančioje ekonominio darnumo, tvaraus judumo, aplinkos apsaugos ir tradicinių vertybių išsaugojimo.

Užsienio tyrėjų publikacijos

Moksliniuose turizmo srities tyrimuose jau nuo XIX a. pabaigos – XX a. pradžios itin ryškėjo diskusijos apie autentiškumą su iškilusiomis platesnėmis makrosocialinėmis problemomis, susijusiomis su masinio turizmo globalizacija (vietos bendruomenių išsikėlimas, turistinių objektų niokojimas, autentiškumo ir tradicijų trapumas, aplinkos tarša ir kt.). Galima drąsiai teigti, jog aktyvi technologinių naujovių plėtra, globalizacija bei ekonomikos progresyvumas tiesiogiai paveikė ir turizmo industriją. Turizmo industrijos plėtra pasiekė aukštumas, o jos masiškumas - didžiuliai turistų srautai visame pasaulyje pradėjo kelti neramumus tiek gamtinei, tiek socialinei, tiek kultūrinei regionų aplinkai. Vis dažniau yra pripažįstama, jog masinis turizmas turi negrįžtamąjį poveikį gamtinei ir kultūrinei aplinkai visame pasaulyje. Svarbu pabrėžti, jog masinio turizmo marginalizuotos bendruomenės kenčia labiausiai, kadangi jos negali daryti jokios įtakos masinio turizmo plėtrai. To pasekoje pradeda ryškėti tarpkultūrinės, visuomeninės ir socialinės problemos. Alternatyviojo turizmo tyrėjai Ei, T., ir Karamanis, K. (2017) išryškino keturis pagrindinius reiškinius, kurie lėmė pasikeitusį požiūrį į turizmo industrijos veiklą:

1. Ekonominiai aspektai – pabrėžiama, kad ekonomikos augimas neišsprendė skurdo problemos, o priešingai – paskatino socialinę nelygybę;
2. Aplinkosaugos problemos, susijusios su masinio turizmo įtaka aplinkai;
3. Politinės problemos, atspindinčios tarptautinės turizmo pramonės politinę ekonomiką, kuri tapo natūralia istorinės nelygybės tarp Pirmojo ir Trečiojo pasaulio tąsa;
4. Socialines problemas, įskaitant naują postmodernios kultūros keliautojų rinką.

Vietovių, kuriose itin gausu gamtinių ir kultūrinių išteklių bei kultūros paveldo vertybių, paklausa su kiekvienais metais palaipsniui auga. Nors šie ištekliai yra pilnai prieinami kiekvienam individui, tačiau nuo jų išsaugojimo priklauso turizmo industrijos veiklos tęstinumas. Dėl šios priežasties yra svarbu užtikrinti tvarią turizmo industrijos plėtrą (Kurdoğlu ir kt. 2022). Siekiant išryškinti šios temos teorinį ir praktinį ištirtumą, tolesnėje darbo eigoje bus apžvelgiami užsienio

tyrėjų, geografo, akademikų moksliniai darbai susiję su alternatyviuoju turizmu ir jo nišomis. 3 lentelėje, pateikiama mokslinių darbų charakteristika ir apibendrinami atliktų mokslinės analizės ir praktinių tyrimų rezultatai. Siekiant nuoseklumo analizės eigoje, moksliniai tyrimai analizuojami grupuojant pagal tyrimo metus 1980–1990; 1990–2000; 2000–2020 ir naujausios 2021–2022 metų publikacijos, taip siekiant atskleisti tyrimų plėtros eigą.

3 lentelė. Devintojo dešimtmečio tyrėjų mokslinės publikacijos alternatyvaus turizmo tematika

Autorius/-iai (metai)	Mokslinės publikacijos pavadinimas	Tyrimai, jų tikslas ir rezultatai
<i>Migot-Adholla, S. E. (1980)</i>	Towards alternative tourism in Kenya	Ši mokslinė publikacija atskleidžia mažėjančią transnacionalizuoto masinio turizmo, kaip užsienio valiutos pajamų šaltinio, svarbą turizmo rinkoje. Remiantis turizmo raida Kenijoje nuo nepriklausomybės atkūrimo, bandoma atsiriboti nuo Šiaurės šalių kontroliuojamų turizmo modelių, turinčių neigiamą kultūrinį poveikį vietos bendruomenėms, ir priėti prie alternatyvių turizmo politikos formų.
<i>Dernoi, L. A. (1981)</i>	Alternative tourism : Towards a new style in North-South relations	Mokslinė publikacija išryškina alternatyviojo turizmo formas, apimtį, tikslą ir pateikia šios turizmo nišos loginį pagrindą. Autorius pabrėžia, kad alternatyvusis turizmas besivystančios šalims suteikia daugybę socialinių ir ekonominių galimybių. Atliekamas alternatyviojo turizmo potencialo tyrimas.
<i>Zimmer, P. (1984)</i>	Alternative tourism, claims and reality.	Šiame moksliniame darbe yra nagrinėjamos įvairios alternatyviojo turizmo sampratos. Tiriama tai, kokių mastų yra organizuojamos alternatyviojo turizmo paslaugos ir išryškinama alternatyvaus turizmo klientų auditorija. Autorius atliko tyrimą su Miuncheno ir Berlyno kelionių organizacijomis, kuris atskleidė, jog sunku teikti alternatyvias turizmo paslaugas. Kai kurios mažos ir vidutinės turizmo įmonės bando patenkinti šią rinką teikdamos ekskursijas, skirtas specializuotoms rinkoms (dviračių kelionės, kelionės į tam tikras besivystančias šalis).
<i>Tevi, L. (1985)</i>	Alternative tourism: some ethical considerations for Western tourists visiting Third World countries.	Mokslinis darbas analizuoja kelionių motyvaciją ir jos poveikį besivystančioms šalims. Tiriama būdai, kuriais galima realizuoti teigiamą turizmo naudą. Autorius prieina išvadas, jog turi būti plėtojamas alternatyvus turizmas, pagrįstas etiniais principais, kurie skatins taiką ir teisingumą, ir apims visuomenę, kurioje žmonės dalyvauja priimančius svarbiausius sprendimus, turinčius įtakos jų gyvenimui. Pateikiami etiniai aspektai, į kuriuos turi atsižvelgti Vakarų turistai, keliaujant į trečiojo pasaulio šalis.
<i>Gonsalves, P. S. (1987).</i>	Alternative Tourism The Evolution of a Concept and Establishment of a Network	Šiuo straipsniu autorius išreiškia susirūpinimą dėl masinio turizmo poveikio besivystančių šalių ekonomikai ir visuomenei, kultūrai ir aplinkai. Teigiama, jog alternatyvusis turizmas išplito į pasaulinį tinklą dėl to, kad turizmo poveikis būtų mažiau niokojantis priimančiasias kultūras ir iš esmės ne toks paviršutiniškas turistams.
<i>Cohen, E. (1989)</i>	Alternative tourism'-a critique.	Mokslinėje publikacijoje autorius išryškina dvi alternatyviojo turizmo atmainas bei kritiškai apžvelgia šių alternatyviojo turizmo atmainų sąveiką, gyvybingumą ir poveikį trečiųjų šalių valstybėms. Autorius pabrėžia abejones dėl alternatyvaus turizmo idėjos: alternatyvaus turizmo tikslai iškelti per aukšti, o alternatyvaus turizmo ideologija

		visiškai atmeta tradicinį turizmą, nes jis siekia būti visavertė jo alternatyva.
<i>Pleumarom, A. (1990).</i>	Alternative tourism: a viable solution?	Mokslinėje publikacijoje autorius rašo apie painiavą ir didėjančią poliarizaciją diskusijose apie alternatyvųjį turizmą. Šiame moksliniame darbe aptariama plati alternatyviajam turizmui priskiriamų reiškinių įvairovė ir teigiama, kad reikia atskirti alternatyvias turizmo formas nuo masinio turizmo, kad būtų parodytas pliuralizmas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis išnagrinėtomis mokslinėmis publikacijomis

Pasauliniu mastu alternatyviojo turizmo koncepcija išryškėjo nuo devintojo dešimtmečio pradžios. Ši masinio turizmo alternatyvos tema buvo analizuojama plačiai visame pasaulyje, o su kiekvienais metais mokslinių straipsnių vis daugėjo. Pradžioje buvo siekiama išsiaiškinti alternatyviojo turizmo sampratą, sudedamąsias dalis ir plėtros geografiją. Vėliau buvo apžvelgiamas loginis pagrindas ir sąsajos su vietos bendruomene bei kultūra. Ilgainiui galima pastebėti alternatyviojo turizmo klasifikacijos svarbą autorių tyrimuose. Ši turizmo niša, sukėlus daug klausimų visuomenėje pamažu plito, palikdama po savęs peno mokslinių publikacijų autorių apmąstymams. Nuo 1990 metų tyrimų specifika šiek tiek kito, buvo daugiau atsižvelgiama į konkrečių regionų turizmo plėtrą, atliepian alternatyvųjį turizmą (4 lentelė).

4 lentelė. Dešimtojo dešimtmečio tyrėjų publikacijos alternatyvaus turizmo tematika

Autorius/-iai (metai)	Mokslinės publikacijos pavadinimas	Tyrimai, jų tikslas ir rezultatai
<i>Weaver, D. B. (1991).</i>	Alternative to mass tourism in Dominica	Mokslinėje publikacijoje autorius atlieka Dominikos salos turistų apgyvendinimo, rinkos plėtros ir ekonomikos analizę. Autoriaus teigimu sala nuo 1971 m. judėjo sąmoningos alternatyvaus turizmo politikos kryptimi, pabrėžiant jos kalnuoto ir miškingo reljefo patrauklumą. Autorius pabrėžia, kad dabartinis turizmo augimas ir plėtra Dominikos saloje vyksta tokiu būdu, kuris atitinka sąmoningo alternatyviojo turizmo filosofiją.
<i>Dann, G. (1992).</i>	Predisposition toward alternative forms of tourism among tourists visiting Barbados: some preliminary observations.	Moksliniu tyrimu autorius siekė sutelkti dėmesį į turistų motyvaciją ir pasitenkinimą, tačiau taip pat buvo nagrinėjamas erdvinis suvokimas, vietos kultūros pažinimas, gyvenimo kokybė ir turistinės patirties autentiškumo svarba. Autorius atliko tyrimą, kuriuo siekė išsiaiškinti ar turistai noriai priima alternatyvaus turizmo formą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad keliautojai yra atviri įvairioms alternatyvioms turizmo formoms.
<i>Harron, S. G. (1993)</i>	Trekking among the hill tribes of northern Thailand: analyzing an alternative tourism segment.	Autorius šioje publikacijoje apžvelgia alternatyvaus turizmo atsiradimą turizmo literatūroje. Jis tiria „alternatyvių turistų“, kurie keliauja į kalnų gentis Šiaurės Tailande ypatybes. Tyrimo išvados parodė, kad respondentai suvokia galimą turizmo poveikį kalvų gentims ir aplinkai. Pateikiamos galimos „alternatyvos“ vyraujančiam kalnų genties žygio modeliui.
<i>Albuquerque, K. D., & McElroy, J. L. (1995)</i>	Alternative tourism and sustainability.	Šioje publikacijoje pagrindinis dėmesys skiriamas alternatyvaus-tvaraus turizmo valdymo požiūriams atskleisti. Autorius analizuoja gamtos turizmo, kultūrinio turizmo ir nuotykių turizmo panašumus su alternatyviu turizmu. Daroma išvada, kad įprastų ir alternatyvių

		turizmo formų derinys yra tinkamiausias, siekiant remti vietos bendruomenių kultūrą, saugoti aplinką ir prisidėti prie darnios turizmo plėtros.
Bruce, D., & Cantallops, A. S. (1996).	The walled town of Alcúdia as a focus for an alternative tourism in Mallorca.	Maljorkoje atliktas tyrimas buvo skirtas gyventojų požiūriui į masinį turizmą ir alternatyvų turizmą nustatyti. Autorius pabrėžia, kad neigiamo ar kritiško požiūrio į masinio turizmo reiškinį nepastebėta. Tiriamųjų nuomone, turizmas Alkudijai turėjo teigiamą vertę - išvedė šį regioną iš skurdo. Nepaisant to, kai kurie tyrimo respondentai atskleidė tam tikrą apatiją dabartiniam masiniam turizmui ir pabrėžė norą, kad ateities turizmo plėtroje būtų akcentuojamas kokybinis, o ne kiekybinis augimas.
Sindiga, I. (1999).	Alternative tourism and sustainable development in Kenya	Mokslinėje publikacijoje autorius nagrinėja alternatyvų turizmą ir ekoturizmo formą, vertinant tvaraus vystymosi Kenijoje perspektyvas. Autorius tiria Kenijos vyriausybės ekologinio turizmo politiką ir iniciatyvas, skirtas tvariam vystymuisi šalyje. Atlikus tyrimą išryškėjo, kad biologinės įvairovės išsaugojimas skatina ir remia turizmą, kuris savo ruožtu suteikia galimybes vietos plėtros programoms vystyti. Autorius teigia, kad alternatyvaus turizmo plėtra atkreipė dėmesį į vietos gyventojų vaidmenį išsaugant biologinę įvairovę.
Öztürk, Y. (2000)	Alternative tourism as a development strategy in developing countries.	Mokslinėje publikacijoje autorius išryškina alternatyvaus turizmo, kaip besivystančių šalių plėtros strategijų, pritaikymą. Autorius teigia, kad „besivystančios šalys, siekdamos plėtoti turizmą, susiduria su rimtomis problemomis. Šių problemų sandūroje yra užsienio kelionių organizatorių derybinė galia, kuri veiksmingai nukreipia besivystančių šalių turizmą.“

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis išnagrinėtomis mokslinėmis publikacijomis

4 lentelėje išryškinus devintojo dešimtmečio mokslininkų ir tyrėjų publikacijas alternatyviojo turizmo tematika, galima prieiti prie kelių išvadų. Šiuo laikotarpiu išryškėjo tyrimai, kuriuose siekiama atskleisti alternatyviojo turizmo plėtrą ir įtaką mažiems pasaulio regionams, saloms, skurdžioms ir ekonomiškai besivystančioms šalims. Kadangi alternatyviojo turizmo samprata jau buvo išryškinta ir dalinai ištirta, buvo siekiama apibrėžti šios turizmo rūšies naudą įvairiems regionams, pabrėžiant vietos bendruomenės išsaugojimo ir aplinkos apsaugos svarbą. Alternatyvusis turizmas pradėtas sieti ir tapatinti su tvariuoju turizmu ir net ekoturizmu. Nuo XXI a. pradžios turizmo tyrimų tematika išsiplėtė, iš esmės buvo stengiama orientuotis ir tirti smulkesnius regionus bei jų ekonominę plėtrą alternatyvaus turizmo aspektu, įtraukiant papildomus aspektus. Peržiūrėjus atliktų mokslinių tyrimų tematikas ir siekiant labai neišsiplėsti, toliau pateikiami keletas XXI a. (2001–2020 m.) alternatyviojo turizmo tyrimų ir aptariami svarbiausi gauti rezultatai (5 lentelė).

5 lentelė. XXI a. tyrėjų publikacijos alternatyviojo turizmo tematika

Autorius/-iai (metai)	Mokslinės publikacijos pavadinimas	Tyrimai, jų tikslas ir rezultatai
Anastasiou, S., & Alexiou, S. P. (2001)	Prospects and directions of alternative tourism activities in Greece.	Autorius šioje publikacijoje analizuoja alternatyvaus turizmo koncepciją Graikijoje. Darbe aprašoma Graikijos vyriausybės vykdoma turizmo politika, kuria siekiama plėtoti alternatyvias

		turizmo formas. Autorius randa įrodymų apie politiką, kuri skatina alternatyvias turizmo formas ir pabrėžia, kad toks požiūris yra pageidautinas siekiant daryti teigiamą poveikį vietos bendruomenei ir patenkinti tarptautinių turistų poreikius.
Trunfio, M., Petruzzellis, L., & Nigro, C. (2006)	Tour operators and alternative tourism in Italy: Exploiting niche markets to increase international competitiveness	Mokslinėje publikacijoje autoriai analizuoja Pietų Italijos regionų požiūrį į tai, kaip kuriamo įvairūs turizmo produktai. Autorių atliktas tyrimas parodė užsienio turistų požiūrį, kad renkantis Pietų Italijos kryptis įtaką daro ne tik vieta pajūryje ir kultūros vertybės, bet ir alternatyvūs - gamtos ištekliai ir gastracinės tradicijos, kurios atspindi pagrindinius skirtingus Italijos regionus.
Gursoy, D., Chi, C. G., & Dyer, P. (2010)	Locals' attitudes toward mass and alternative tourism: The case of Sunshine Coast, Australia.	Mokslinėje publikacijoje autoriai nagrinėja Australijos vietinių gyventojų požiūrį į masinį ir alternatyvųjį turizmą. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad „priimančiosios bendruomenės paramą tiesiogiai ir (arba) netiesiogiai veikia bendruomenės rūpesčio lygis, bendruomenės prisirišimas, ekocentrinės vertybės, turizmo išteklių bazės naudojimas, vietos ekonomikos būklė ir suvokiamas turizmo plėtros poveikis.“
Molz, J. G. (2013).	Social networking technologies and the moral economy of alternative tourism: The case of couchsurfing.org.	Autorius šiuo tyrimu siekė ištirti socialinių tinklų technologijų vaidmenį moralinėje alternatyvaus turizmo ekonomikoje. Tyrimo empirinis dėmesys skiriamas internetiniam svetingumo mainų tinklui „Couchsurfing“. Autorius išryškina kaip „Couchsurfing“ techninės sistemos, programinės įrangos dizainas ir paieškos algoritmai leidžia dalyviams įsitraukti į moralinę ekonomiką, pagrįstą nemokamu būsto suteikimu nepažįstamiems žmonėms.
Aydın, F., Çepni, O., & Turgut, T. (2017).	Investigation of Alternative Tourism Types and Sights via Geographic Information Systems: The Exaple of Safranbolu.	Mokslinėje publikacijoje autoriai siekė atlikti turistinio miestelio Safranbolu alternatyviojo turizmo išteklių analizę. Autoriai atliko tyrimą naudojant geografinės informacijos sistemos (GIS) įrankius ir nustatė alternatyvius Safranbolu turizmo išteklius. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad turizmo veikla Safranbolu miestelyje turėtų būti profesionaliau organizuota, siekiant pritaikyti alternatyvias turizmo veiklas: jodinėjimą, važinėjimą kalnų dviračiais, stovyklavimą, žygius.
Isaac, R. K., & Eid, T. A. (2019).	Tourists' destination image: an exploratory study of alternative tourism in Palestine.	Mokslinėje publikacijoje autoriai analizuoja kaip alternatyvus turizmas gali prisidėti prie Palestinos įvaizdžio formavimo, atsižvelgiant į neigiamą jos įvaizdį žiniasklaidoje. Šiuo tyrimu siekiama ištirti pagrindinius įvaizdžio formavimo veiksnus, suvokiamus turistų, dalyvavusių alternatyviojo turizmo veiklose Palestinoje. Anot autorių tyrimo rezultatai atskleidė, kad turistai, kurie lankėsi Palestinoje ir užsiėmė alternatyviu turizmu, turėjo teigiamų kelionių patirčių, priešingai nei vaizduojama žiniasklaidoje.
Ziritt Trejo, G., Moreno Freites, Z., & Campechano Escalona, E. (2020)	Actors network: Collaborative mechanisms for the development of sustainable alternative tourism in times of pandemic	Šioje mokslinėje publikacijoje autoriai analizuoja bendradarbiavimo mechanizmus, siekiant plėtoti tvarų alternatyvų turizmą pandemijos metu. Tyrimas atliekamas naudojant „gretumo matricą“. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad yra įvairių bendradarbiavimo mechanizmų, kuriuos galima panaudoti alternatyvaus turizmo modelyje Covid-19 pandemijos metu.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis išnagrinėtomis mokslinėmis publikacijomis

Tyrimai apima itin plačias specifikas, kuomet orientuojamasi ne į alternatyviojo turizmo sampratą, o jo sąveiką su visuomene, ekonomika, socialiniu gyvenimu. Tarp alternatyviojo turizmo mokslinių straipsnių, nemaža dalis jų analizuoja Europos valstybes ir jų plėtrą turizmo alternatyvų aspektu. Atkreipiant dėmesį į mokslinių tyrimų evoliucionavimą, alternatyvusis turizmas yra gana

stipriai įsitvirtinęs turizmo rinkoje ir kasmet atliekama daug tyrimų, siekiant išsiaiškinti įvairių šalių, regionų ir vietos bendruomenių sąsają su šios turizmo nišos plėtros gairėmis.

Pastaraisiais metais, turizmo industrijai teko daugybė išbandymų. Netikėtai pasaulį užklupusi visuotinė pandemija sustabdė turizmo sektoriaus plėtrą. Stagnavus turizmo rinkai sustojo tiek tarptautinis tiek vietinis turizmas. Tai palietė visas turizmo rūšis, ne išimtis ir alternatyvusis turizmas. Nors ši situacija stipriai palietė visuomenę, tačiau išsivystė jau minėtos naujos alternatyviojo turizmo formos – virtualusis turizmas, kuris suteikė viltį ir galimybę žmonėms vėl džiaugtis turizmo paslaugomis. Ši situacija itin stipriai palietė turizmo sektorių, tačiau alternatyviojo turizmo tyrimai nesustojo, o kaip tik įgavo pagreitį. 2021–2022 metų alternatyviojo turizmo tyrimai neretai yra susieti su Covid-19 pandemijos padariniais. Toliau darbo eigoje bus pateikiami naujausi atlikti alternatyviojo turizmo tyrimai ir jų tematikos (6 lentelė).

6 lentelė. Naujausios 2021-2022 metų užsienio autorių publikacijos alternatyvaus turizmo tematika

Autorius/-iai (metai)	Mokslinės publikacijos pavadinimas	Tyrimai, jų tikslas ir rezultatai
Arora, S., ir Sharma, A. (2021)	COVID-19 impact on overtourism: Diversion from mass tourism to alternative tourism.	Šioje mokslinėje publikacijoje autoriai siekia nustatyti Covid-19 pandemijos poveikį turizmo rinkai naudojant dvi tarpines turizmo formas (t. y. masinį turizmą ir alternatyvųjį turizmą, kartu atstovaujant alternatyvaus turizmo potencialą). Teigiama, kad po Covid-19 pandemijos žmonės bus labai konkretūs rinkdamiesi atostogų kryptis ir ateityje bus masiškai pereinama nuo masinio turizmo prie alternatyvaus turizmo nišų.
Ananda, A., & Novianti, S. (2021).	Tourists interest in camping as an alternative tourism activity during COVID-19 pandemic: the AIDA model application.	Šioje mokslinėje publikacijoje siekiama išsiaiškinti, kiek turistų domisi stovyklavimu, ypač Pietų Bandunge, Vakarų Javoje ir Indonezijoje Covid-19 pandemijos metu. Tyrimas buvo atliekamas naudojant AIDA (dėmesio, susidomėjimo, troškimo ir veiksmų) modelį. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad turistus labai domina stovyklavimas, kaip alternatyvi turizmo veikla covid-19 viruso pandemijos metu.
Gómez, L. A. E. (2021).	Cultural tourism in cities post-COVID-19: a perspective and proposals for an alternative model.	Ši mokslinė publikacija yra tai kritinė turizmo analizė, žvelgiant į miesto kultūrinio turizmo po pandemiją perspektyvą, remiantis tvarumu ir paliekant nuošalyje pelno aspektus. Autorius šiuo tyrimu siekė pateikti pasiūlymus dėl alternatyvios turizmo paradigmos. Tai teorinis darbas, kuriame remiamasi 180 mokslinių literatūros kūrinių apžvalga. Šioje mokslinėje publikacijoje autorius siūlo apriboti turistų skaičių, plėsti alternatyvius turus su gidu, kurti turistinius maršrutus, skatinti patirtinį turizmą ir virtualias keliones.
Satrya, I. D. G. (2022)	Alternative Tourism in Wonosalam.	Moksliniame tyrime autorius išryškina alternatyvaus turizmo įgyvendinimo galimybes Wonosalam (Rytų Java). Autorius pabrėžia, kad alternatyvaus turizmo koncepcija yra svarbi ekoturizmo praktikai. Atlikus tyrimą išryškėjo, kad Wonosalam siūlomos tokios alternatyviojo turizmo paslaugos: vandens šaltinių stebėjimas, ekskursijos džiunglėse; plaukimas upėmis; paukščių stebėjimas. Šios pramogos siūlomos nedideliu mastu ir įtraukiant turistinius kaimelius.

<i>Kontogeorgis, G., & Varotsis, N. (2022).</i>	Cultural Tourism in Developed Island Tourist Destinations: The Development of an Alternative Tourism Model in Corfu.	Šiame moksliniame darbe autoriai tiria pastangas kurti alternatyvius ir specialius interesus atitinkančius turizmo produktus ir paslaugas, siekiant padėti sušvelninti pajūrio sezoniškumą, kuris dešimtmečius paveikė Kiprą. Atlikus tyrimą išryškėjo, kad politikos formuotojai ir praktikai įdėjo daug pastangų, kad sukurtų alternatyvas tradiciniam pakrantės turizmui. Šioje saloje vykdomi įvairūs projektai kaimo, sveikatos ir sveikatingumo, vyno ir maisto, kazino, religinio, kaimo, sporto ir kitų alternatyviųjų rūšių turizmui plėtoti.
---	--	--

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis išnagrinėtomis mokslinėmis publikacijomis

Dauguma autorių pabrėžia covid-19 pandemijos įtaką turizmo vystymuisi. Iš esmės mokslinių šaltinių bazėse galima rasti ne vieną alternatyviojo turizmo tyrimą covid-19 pandemijos aplinkybėmis. Taip atkreiptinas dėmesys į tai, jog mokslinės publikacijos apima platesnį žinių ir objektų spektrą, siekiant analizuoti visuomenėje vykstančius turizmo plėtros procesus per alternatyviojo turizmo amplitudę.

Atlikus detalią tiek Lietuvos tiek užsienio tyrėjų mokslinių šaltinių analizę, galima teigti, kad alternatyvusis turizmas dažnai naudojamas kaip masinio turizmo problemų sprendimo būdas. Ryšys tarp masinio turizmo ir alternatyvaus turizmo tyrėjų mokslinėse publikacijose sulaukė tikrai nemažai dėmesio. Požiūriai į alternatyvaus turizmo perspektyvumą ir tinkamumą skiriasi dėl to, nes alternatyvaus turizmo samprata neturi vienos konkrečios koncepcijos, o priešingai – susideda iš daugybės sudedamųjų dalių. Tyrėjai alternatyvųjį turizmą tiria kritiškai žvelgdami į šios turizmo rūšies sampratos aspektus, alternatyviojo turizmo nišos vartotojų – turistų motyvaciją, bendras alternatyvaus turizmo praktikų charakteristikas, aplankytas turistines vietas, naudojamus apgyvendinimo tipus, keliones. Šioje srityje besispecializuojantys tyrėjai aiškinasi alternatyviojo turizmo veiklos poveikį aplinkai plačiąja prasme. Pabrėžtina tai, kad alternatyviojo turizmo nišų dėka kiekvienas turistą turi galimybę pajusti vietovės išskirtinumą, autentiškumą ir etniškumą dalyvaudamas paslaugų teikimo procese bei prisidėdamas prie bendruomenės identiteto išsaugojimo. Ši turizmo forma sužadina individų smalsumą ir daugelis žmonių ją priėmė instinktyviai, nors iki šiol tyrėjai negalėjo jos iki galo tiksliai ir vieningai apibrėžti.

1. ALTERNATYVAUS TURIZMO TEORINIAI KONCEPTAI

Šiuolaikinėje ekonomikoje turizmas yra labai svarbus veiksnys, kuris lemia vietovės žinomumą, lankomumą, bei aktyviai prisideda prie valstybės, regiono ar krašto ekonominės ir socialinės plėtros. Globalizacijos paveiktame pasaulyje turizmo industrija neretai susiduria su įvairiais iššūkiais, kurie lemia turizmo srautų svyravimą skirtinguose regionuose. Pastebima, kad nuo antrojo pasaulinio karo turizmo sektorius patyrė tvarų augimą, o tai lėmė spartus ekonomikos

sektoriaus atsigavimas ir augimas, technologijų tobulėjimas ir plėtra bei visuomeniniai individo pokyčiai.

Visuomenėje išryškėjus kelionių poreikiui ir atsivėrus plačioms galimybėms keliauti, pamatyti, pažinti ir patirti prasidėjo masinio turizmo era. Masiškai augo turizmo srautai įvairiose pasaulio vietovėse tačiau sparčiausiai Vakarų Europoje, Šiaurės Amerikoje ir Azijos valstybėse (Japonija, Kinija). Turizmo globalizaciją lėmė nuolatinis ir spartus tarptautinių turistų srautų augimas, kuris pirmiausia išplito į seniausias vietas Vakarų ir Viduržemio jūros regioną (Anastasiou, S., & Alexiou, 2001). Tarptautinių turistų skaičius nuo 1950 metų 25,3 mln. išaugo iki 117 mln. per pirmuosius tris 2022 m. mėnesius. Tarptautinių turistų padidėjimas ypač pastebimas Europoje, į kurią atvyko beveik keturis kartus daugiau turistų nei 2021 metų pirmąjį ketvirtį, o turistų prieaugis siekia net 280 procentų. (Pasaulinio turizmo organizacija, 2022).

Šiuolaikinėje ekonomikoje pamažu turizmas sutapatinamas su socialiniu reiškiniu, tiesiogiai koreliuojančiu su ekonomika, pramone, socialine pažanga ir visuomene. Ekonominė pažanga leido nuolat modernizuoti turistams prieinamas transporto priemones: nuo geležinkelio iki automobilio, nuo transatlantinio lainerio iki oro transporto plėtos. Sumažėjusios oro transporto išlaidos, atsiradus didelės talpos orlaiviams (pvz., „Boeing 747“) ir plėtojant užsakomuosius bei pigius skrydžius, remiamus oro transporto liberalizavimu, turizmui atveriamos visos pasaulio „durys“. Techniškai visas pasaulis dabar yra prieinamas tarptautiniam turizmui (Dehoorne ir kt., 2008). Tačiau masiškumas, spartus turizmo augimas ir plėtra palieka po savęs neigiamą ir nebeatstatomą poveikį aplinkai.

Pasaulio turizmo organizacija taip pat pabrėžia, jog „turizmo plėtra negali būti tvari, jei ji nėra plėtojama per vietines iniciatyvas, atitinkančias vietos vertybes ir veikiant darniai su vietine aplinka, bendruomene ir kultūromis“. Būtent tai rodo, jog visi suinteresuotieji, šiuo atveju – vietos bendruomenės, turistai, turizmo ir informaciniai centrai, viešbučiai, turizmo agentūros ir kiti turizmo paslaugų teikėjai ir gavėjai, turi kartu dalyvauti, spręsti ir priimti svarbius klausimus siekiant visiems būti nuolatiniamis naudos gavėjams, o ne masinio turizmo plėtos aukomis (Andereck ir kt., 2005). Galima drąsiai teigti, jog masinis turizmas, siejamas su socialinėmis, kultūrinėmis ir ekologinėmis dilemomis, atvėrė plačias perspektyvas alternatyvaus turizmo tyrimams. Atsižvelgiant į visus visuomeninius, socialinius ir aplinkosauginius pokyčius pasaulyje pamažu kaip atsvara masiniam turizmui ir perdėtam šiuolaikiniam vartotojiškumui pradėjo formuotis įvairios alternatyvios turizmo nišos – šakos, kurios siūlo keliautojui išskirtinius potyrius, formuoja socialiai ir aplinkai palankias turistines patirtis pabrėžiant autentiškumo ir pojūčių svarbą vietovės pažinimo procese. Tolesnėje darbo eigoje bus išryškinama alternatyviojo turizmo kilmės teorija, pateikiama šios turizmo nišos koncepcija, išryškinama alternatyviojo turizmo klasifikacija, aptariami plėtos alternatyviojo turizmo

plėtos iššūkiai globalaus neapibrėžtumo sąlygomis bei išryškinamas alternatyviojo turizmo nišos paslaugų vartotojo „portretas“.

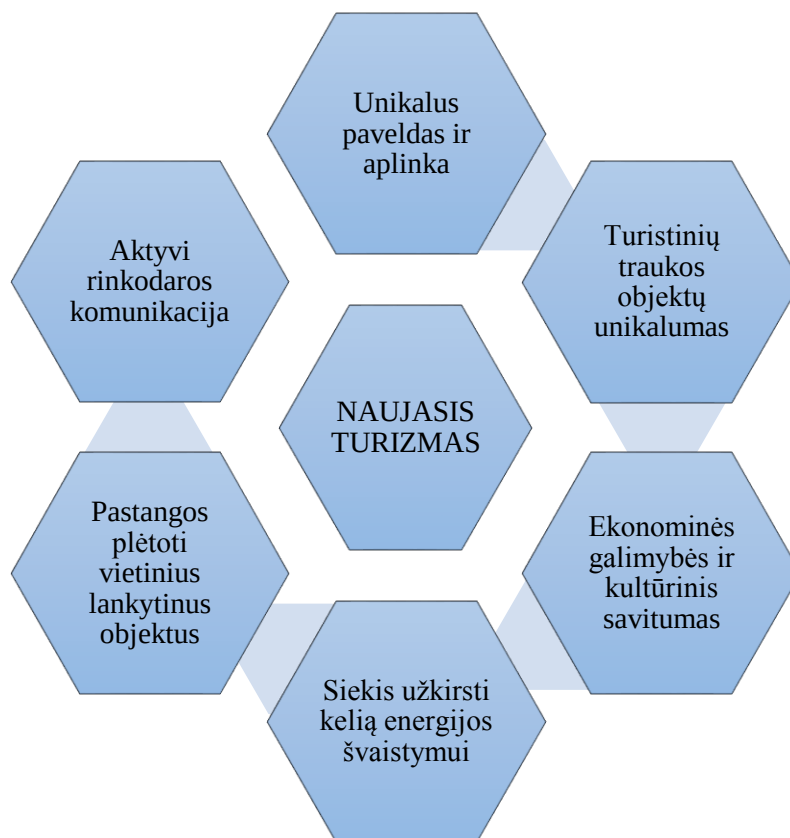
1.2. Alternatyvaus turizmo samprata ir atsiradimo priežastys

Esminiai laisvalaikio, disponuojamų pajamų, mobilumo ir komunikacijos technologijų pokyčiai sukūrė kontekstą, kuriame turizmas klestėjo, augo ir įvairavo, kad apimtų daugybę laisvalaikio kelionių įpročių, apie kuriuos net prieš porą dešimtmečių nebuvo galima net įsivaizduoti (Kurdoğlu, Parlak, 2022).

Pastaraisiais metais buvo bendrai pripažįstamas neigiamas turizmo plėtos poveikis tiek visuomenei, tiek aplinkai. Didelė dalis kaltės dėl dabartinės turizmo sistemos objektų padėties buvo priskirta masinio turizmo poreikiams ir šios turizmo nišos neproporcingai plėtrai. Mokslinėje literatūroje aktyviai pabrėžiama, jog turizmo raidos procese iš esmės dominuoja alternatyviojo turizmo rūšys, kurios yra tiesioginė atsvara masiniam turizmui ir gyventojų vartotojiškumui. Turizmo praktikai, žiniasklaidai ir daugelis akademikų dabar pasisako už „alternatyvųjį turizmą“, kitaip vadinamą minkštuoju, žaliuoju, ekologišku, švelniu, tinkamu, atsakingu, tvariu turizmu.

Alternatyviojo turizmo terminas išryškėjo dar aštuntajame dešimtmetyje, kuomet buvo aktyviai kritikuojamas masinis turizmas ir pabrėžiamas jo neigiamas pėdsakas visuomenėje. Europos valstybėse, pabrėžtinai Vokietijoje, Austrijoje ir Šveicarijoje, dar devintojo dešimtmečio pradžioje šiai naujai turizmo formai paaiškinti buvo vartojamas išskirtinis terminas - „minkštasis turizmas“, nes pagrindinis jo bruožas buvo aplinkosaugos problemų svarba ir ekologiškos plėtos skatinimas. Minkštąjį turizmą Tarptautinės Alpių apsaugos komisijos deklaracija (CIPRA) apibrėžė kaip „vietinių gyventojų ir svečių tarpusavio supratimą, kuris nekelia pavojaus priimančiojo regiono kultūriniam identitetui ir stengiasi rūpintis aplinka.“.

Amerikos turizmo pramonei terminą „Naujasis turizmas“ 1979 m. pasiūlė Rosenow ir Pulsipher, būtent kaip naują augimo būdą, išryškinant, kad ne tik lankytojai, bet ir unikalios vietos bendruomenės susilauktų naudos iš turizmo pramonės (Ei, Karamanis, 2017). Naujasis turizmas buvo grindžiamas šešiais pagrindiniais principais (1 pav.)

1 pav. Naujojo turizmo principų visuma

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Ei ir Karamanis (2017)

Vėliau alternatyviojo turizmo terminas išpopuliarėjo ir pasklido ne tik tarp turizmo industrijos tyrėjų – akademikų, tačiau ir visuomeniniu lygiu, kuomet buvo plačiai vystomos ekologinio, kultūrinio ir gamtinio turizmo formos. Teigiama, jog alternatyvusis turizmas ypač pabrėžia tarpusavio sąveiką tarp keliautojo ir jį supančios aplinkos. Nors alternatyvusis turizmas yra išties populiarus, tačiau jo koncepcija iš esmės iki šiol yra sunkiai apibrėžiama. Tai vienareikšmiškai yra diskusijų objektas, kadangi alternatyvaus turizmo niša yra išties plati ir apimanti daugybę senųjų ir naujųjų turizmo rūšių, kurių pagrindinis bruožas – masinio turizmo alternatyva. Tai alternatyva dideliame lankytojų skaičiui, nerangiai ir nereguliuojamai turizmo rinkų plėtrai, aplinkos naikinimui, socialiniam susvetimėjimui ir homogenizacijai (Ei, Karamanis, 2017).

Lietuvos turizmo terminų žodynas alternatyvųjį turizmą apibūdina kaip turizmo rūšį, kuria „siekiama mažinti neigiamą ir didinti teigiamą turizmo poveikį socialinei, kultūrinei bei fizinei aplinkai“. Iš esmės nėra vienos ir konkrečios šios turizmo srities koncepcijos, nes neretai alternatyvusis turizmas yra sugretinamas su tvariu ir ekologišku turizmu ir kiekvienas tyrėjas alternatyvųjį turizmą apibrėžia skirtingai (7 lentelė).

7 lentelė. Alternatyvaus turizmo koncepcijos

Alternatyvusis turizmas	
Autorius, metai	Koncepcija
Zimmer, P. (1984)	Alternatyvus turizmas yra procesas, skatinantis teisingą keliavimą tarp skirtingų bendruomenių narių. Juo siekiama dalyvių tarpusavio supratimo, solidarumo ir lygybės.
Smith, Eadington, 1992 m.	Alternatyvusis turizmas laikomas „turizmo formomis, kurios atitinka gamtines, socialines ir bendruomenines vertybes ir leidžia tiek šeiminiams, tiek svečiams mėgautis teigiama ir vertinga sąveika bei bendra patirtimi“.
Lyons, K. D., & Wearing, S. (2008)	Tai gamtos išteklių valdymas, atsižvelgiant į vietos bendruomenių poreikius, tenkinant turistų lūkesčius.
Ei, T., & Karamanis, K. (2017).	Alternatyvus turizmas gali būti apibrėžiamas kaip „turizmo formos, kurios atitinka gamtos, socialines ir bendruomenines vertybes ir leidžia tiek šeiminiams, tiek svečiams mėgautis teigiama ir vertinga sąveika bei bendra patirtimi“.
Kurdoğlu, b. Ç., Parlak, p. Ö., 2022 m.	Tai turizmo rūšis, leidžianti patirti gamtinę ir kultūrinę veiklą lankomame regione, kaip alternatyvą masiniam turizmui, kurį laikome - jūra, smėliu, saule ir miesto turu.
Satrya 2022 m.	Alternatyvus turizmas yra skėtinis visų rūšių kelionių terminas, priešingas masiniam turizmui. Ypatingas dėmesys skiriamas ekonominiams, socialiniams, kultūriniais ir aplinkosaugos aspektams. Alternatyvaus turizmo tikslas – daryti neutralų arba teigiamą poveikį jo kelionėms.
Kontogeorgis, G., & Varotsis, N. 2022 m.	Alternatyvusis turizmas – tai terminas, kuriuo norima atskirti veiklą ar kelionę nuo vadinamojo masinio turizmo, kitaip tariant, jis yra priešingas masiniam turizmui. Alternatyvus turizmas yra bendras terminas, o ne atskira turizmo rūšis. Dauguma nišinio turizmo formų taip pat priskiriamos alternatyviajam turizmui.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis išnagrinėtomis mokslinėmis publikacijomis

1981 m. Dernoį sąvoką „alternatyvusis turizmas“ susiejo su apgyvendinimo tipu - „alternatyviajame turizme klientas gauna apgyvendinimą tiesiogiai šeiminiško namuose arba jo namuose su kitomis ten siūlomomis paslaugomis ir patogumais“ (Dernoį, 1981). Po kelerių metų jis papildė alternatyvųjį turizmą kitais bruožais, kurie skyrėsi nuo masinio turizmo, todėl alternatyviajame turizme šeimos ar vietos bendruomenės privačiai lankytojams siūlo svetingumo paslaugų kompleksą. Pasak tyrėjų alternatyviu turizmu siekiama užmegzti tiesioginį, asmeninį ir kultūrinį bendravimą ir supratimą tarp šeiminiško ir lankytojo. Nors šiandieninėje visuomenėje akademikų apsuptyje dar nerasta visuotinai ar plačiai priimto alternatyvaus turizmo apibrėžimo, taip pat nėra apibrėžtos šios turizmo rūšies griežtos klasifikavimo linijos, tačiau yra plačiai suvokiama, jog kitoks – alternatyvus požiūris į turizmą turi mažesnę ir ne tokį stiprų neigiamą poveikį vietos bendruomenėms ir jų gyventojams. Smith Eadington, 1992 m. išryškino keletą principų, kaip galima apibrėžti alternatyvųjį turizmą:

- Alternatyvusis turizmas turi būti pagrįstas dialogu su vietos gyventojais, informuojant apie turizmo tiesioginį poveikį vietos bendruomenei;
- Alternatyvusis turizmas turi būti draugiškas aplinkai, vietos kultūrai bei tradicijoms;
- Alternatyviojo turizmą mastas turėtų būti pritaikytas vietos vietovės gebėjimui susidoroti, matuojant estetiniu ir ekologiniu požiūriu.

Alternatyvusis turizmas, kaip masinio turizmo priešingybė, didelį dėmesį skiria socialiniams ir kultūriniais aspektams, santykiui su aplinka, bendruomenei ir pačiam individui. Galima teigti, jog alternatyvusis turizmas yra paradoksalus pagrindinei masinio turizmo pramonei ir yra glaudžiai susijęs su specializuotomis ir nišinėmis turizmo rūšimis. Alternatyviuoju turizmu siekiama atsisakyti dominuojančiojo turizmo modelio ir pereiti prie alternatyvaus aplinką teigiamai veikiančio turizmo modelio. Siekiant išsiaiškinti alternatyviojo ir masinio turizmo skirtumus pateikta 8 lentelė, kurioje išryškinami pagrindiniai principai, kurie yra būdingi šioms turizmo rūšims.

8 lentelė. Masinio ir alternatyvaus turizmo skirtumai

Masinis turizmas	Alternatyvusis turizmas
Vidutinių pajamų ir išsilavinimo bendrosios rinkos;	Specializuotos rinkos, aukštojo lygio išsilavinimas ir didelės pajamos;
Kasdieninės išlaidos palyginus mažos;	Kasdieninės išlaidos viršija vidutines išlaidas;
Maža pridėtinė vertė;	Didelė pridėtinė vertė;
Kainų konkurencija;	Konkurencija atsiskleidžia kokybę/diferencijavimą;
Didelis pajamų ir kainų elastingumas;	Mažas elastingumas priklausomai nuo kainos ir pajamų;
Kiekybinio komponento dominavimas, materialistinis vartojimas;	Aukšta post-materialistinių vertybių svarba;
Mažas dėmesys diversifikavimo poreikiams (paprasti produktai);	diferenciacijos, komunikacijos/plėtos poreikiai (sudėtingi produktai);
Visuomet skubantis turistai, orientuoti tik į save;	Atsakingas turistai, orientuoti į kitus/aplinką;
Neatsakingas požiūris į aplinką, gamtą, visuomenę.	Apsauginis požiūris į supančią aplinką.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Pascariu, ir Ibănescu (2018)

Iš esmės šią turizmo nišą reikėtų suprasti kaip daugialypį darinį, kuris susideda iš keleto elementų, kurie sąveikauja tarpusavyje. Alternatyvusis turizmas iš vienos pusės gali būti traktuojamas kaip atsakas į šiuolaikinį individų vartotojiškumą, tačiau taip pat tai yra griežta reakcija į išteklių besaikį eksploatavimą, gamtos ir kultūros vertybių niokojimą. Galima teigti, jog ši turizmo niša faktiškai turi daugiau teigiamų pusių nei neigiamų, palyginus su masinio turizmo principų visuma.

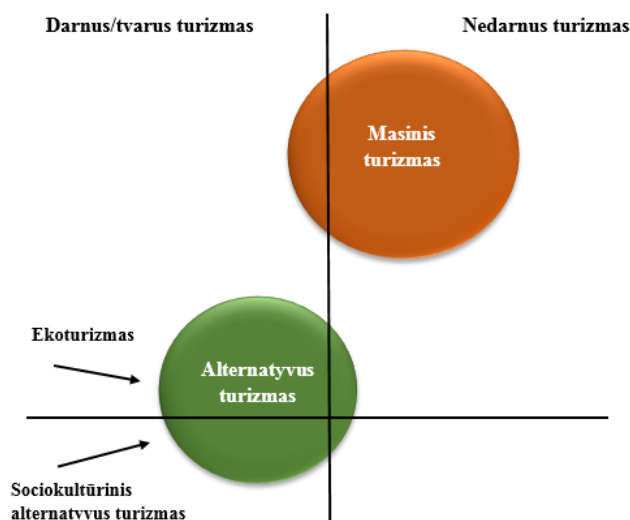
Pasak Theng, S., Qiong, X., Tatar, C. (2015), alternatyvusis turizmas siekia suderinti 3 svarbius aspektus – sklandų ekonomikos vystymąsi, aplinkos apsaugą ir visuomeninę gerovę atliepian vietos bendruomenes ir gyventojus. Prioritetai yra suteikiami siekiant kontroliuoti gamos išteklių vartojimą, reguliuoti lankytojų srautus ir svarbiausia – tausoti aplinkos išteklius. Pamažu alternatyvusis turizmas ir jo nišos suteikia vis didesnę svarbą žmogiškajam aspektui, atliepian dėmesį į kultūrą, jos vystymąsi ir paveldo išsaugojimą. Alternatyviojo turizmo svarbiausios gairės išryškinamos 2 paveiksle.

Gamta ir kultūra	Aplinkos išsaugojimas ir atsižvelgimas į kultūrinį aspektą. Pajamos padeda finansuoti aplinkos apsaugą, o turizmo veikla daro nedidelį poveikį aplinkai ir visuomenei.
Visuomenės gerovė	Gyvenimo sąlygų gerinimas ir ekonomikos įvairialypiškumas.
Tvarumas	Kontroliuojama turistų vartojimo apimtis, visuomenės plėtra ir pabrėžiamas išteklių išsaugojimas.
Atsakomybė	Pagarba aplinkai ir lankytinoms vietovėms, atskaitomybė ir dalyvavimas priimančioms institucijose.

2 pav. Alternatyvaus turizmo pagrindinės gairės

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Theng, S., Qiong, X., Tatar, C. (2015)

Daugelis autorių Theng, S., Qiong, X., ir kt. sutaria, jog šiai turizmo šakai, kaip svarbiai pasaulėžiūrai yra būdinga visapusiška aplinkos apsauga, kultūrinė ir socialinė paveldo kapitalizacija, vietos gyventojų įtraukimas į turizmo vystymąsi ir ekonominės naudos priimančiosios bendruomenės optimizavimas. Siekiama, jog šios turizmo nišos įtaka kultūrinei ir fizinei konkrečios vietovės aplinkai būtų minimali. Tačiau svarbu pabrėžti, jog ne kiekviena alternatyviojo turizmo rūšis gali būti tvari, nes tik tvariais principais pagrįstos alternatyvios turizmo rūšys gali būti laikomos tvarių turizmu, o norint, kad alternatyvus turizmas būtų tvarus, jis turi būti siejamas su tvaria praktika. Šiuo atveju tvarių turizmu galima laikyti gamtinio alternatyvaus turizmo rūšis, kurios 3 paveiksle išreiškiamos tvarioje pusėje.

3 pav. Alternatyvaus ir masinio turizmo ryšiai

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Kurdoğlu, Parlak (2022)

3 paveiksle pavaizduotos masinio ir alternatyviojo turizmo ryšys, darnumo atžvilgiu. Alternatyviojo turizmo rūšis gali būti tiek tvari, tiek netvari, tačiau didžioji dalis šio turizmo nišų vadovaujasi darnumo principais ir prisideda prie aplinkos tausojimo, socialinių ir visuomeninių vertybių saugojimo. Darbo tiriamuoju aspektu tyrimus atlikusių mokslininkų Ei, T., ir Karamanis, K. nuomone, darnusis turizmas labiau dera su natūralia aplinka nei įprastas masinis turizmas. Remiantis Jungtinių tautų pasaulio turizmo organizacija „darnaus turizmo plėtros gairės ir valdymo praktika yra taikomos visoms turizmo formoms, įskaitant masinį turizmą ir įvairius nišinius turizmo segmentus. Tvarumo principai yra susiję su aplinkosaugos, ekonominiais ir socialiniais bei kultūriniais turizmo plėtros aspektais, todėl turi būti nustatyta tinkama šių trijų dimensijų pusiausvyra, kad būtų užtikrintas ilgalaikis turizmo tvarumas“ (UNWTO, 2005).

Alternatyvusis turizmas yra svarbus daugeliu atžvilgių – ši turizmo rūšis atitraukia turistus nuo masinių turistinių vietovių ir suteikia keliautojui pajusti vietovės autentiškumą. Ši turizmo rūšis ne tik prisideda prie turistinių vietovių aplinkosauginės gerovės, tačiau ir suteikia postūmį alternatyvių turizmo vietovių ekonomikos plėtrai ir vystymuisi. Jis remia vietos verslus, vietos bendruomenės atstovus ir prisideda prie socialinės vietinių gyventojų gerovės.

Pleumarom A. savo publikacijoje „Alternative tourism: a viable solution?“ akcentuoja, jog apibūrinant alternatyviojo turizmo koncepciją reikia atsižvelgti į du pagrindinius aspektus:

1. Poreikį aptarti turizmo plėtros problemas bendros vystymosi krizės kontekste;
2. Imperialistinį turizmo pobūdį - tai reiškia, jog turizmas gali pilnai egzistuoti tik tada, kai yra produktyvūs didmiesčių centrai, kurie generuoja turizmo poreikius ir turistų srautus.

Akcentuojama, jog alternatyvusis turizmas komponuojasi iš keleto svarbiausių turizmo rūšių - ekoturizmo ir sociokultūrinio aktyvaus turizmo – šios turizmo rūšys 3 paveiksle atskirtos horizontalia linija. Anot autoriaus, ideali šių turizmo nišų pusiausvyra pasiekama kai tiek masinis turizmas, tiek alternatyvusis turizmas patenka į tvaraus turizmo grupę. Alternatyviojo turizmo tyrėjas (Knowless, 2019) taip pat atskleidžia ir kitą šios turizmo nišos pusę, kuri yra itin svarbi šiuolaikiniame pasaulyje. Neretai realiame gyvenime susiduriama su situacijomis, kuomet alternatyvusis turizmas, ekoturizmas ar tvarumas yra naudojamas tik kaip marketinginis įrankis/priemonė turizmo pramonėje siekiant finansinės, o ne visuomeninės ir aplinkosauginės naudos. Sudaromas neteisingas įspūdis apie teikiamas paslaugas ir parduodamą produktą stengiantis sudominti šiuolaikinį vartotoją.

Taigi, darbo tiriamuoju aspektu tyrimus atlikę mokslininkai teigia, jog dėl masinio turizmo pėdsakų – gamtos ir turizmo išteklių nykimo turistiniai regionai pamažu praranda savo patrauklumą. Būtent ši situacija visuomenę privedė prie priverstinių visuomeninių ir individo pokyčių, kurie paskatino ieškoti alternatyvų turizmo srityje. Alternatyvusis turizmas – masinio

turizmo atsvara, siekianti ne tik sumažinti individo poveikį aplinkai, tačiau ši pasaulėžiūra siekia pakeisti individo požiūrį į turistinę vietovę suteikiant individualius ir autentiškus pojūčius. Tai yra socialinės, kultūrinės ir ekonominės veiklos visuma, kuri leidžia žmonėms keliauti, tyrinėti aplinką ir susitapatinti su nauja vietove nepaliekant jai neigiamo ir žalingo poveikio.

1.3. Alternatyvaus turizmo klasifikavimas

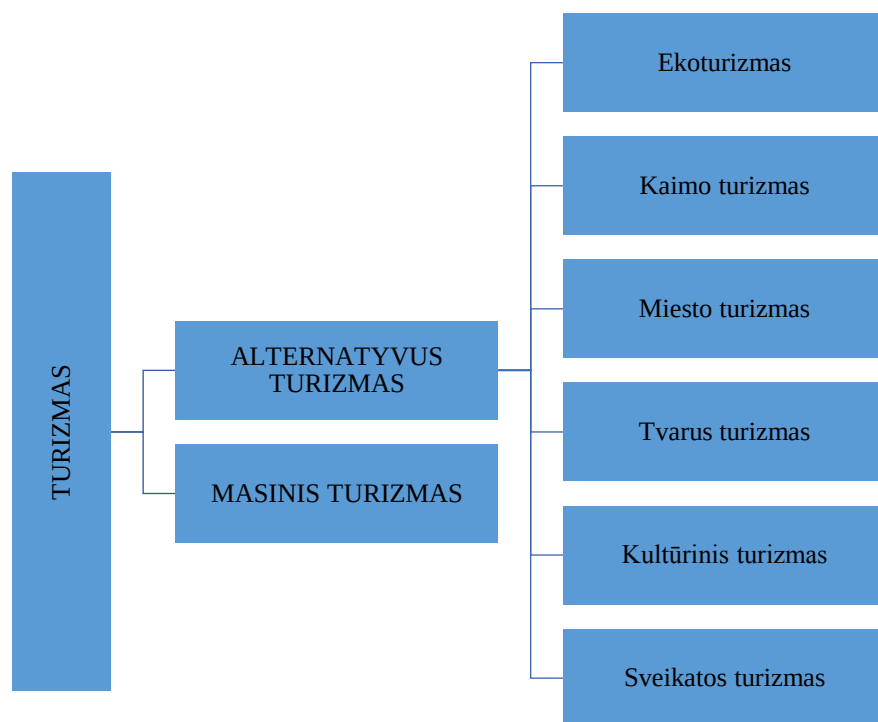
Atlikus mokslinių šaltinių analizę išryškėjo, jog alternatyvusis turizmas, kaip sąvoka pradėta naudoti prieš keletą dešimtmečių, kaip priešprieša masiniam turizmui. Moksliniai turizmo srities tyrimai atskleidžia ir tai, jog turizmo plėtros sėkmė tiesiogiai priklauso nuo turizmo paslaugų vartotojų – turistų, turizmo paslaugų ir produktų pasiūlos bei vietos bendruomenių veiklos, kuri bene yra svarbiausia siekiant plėtoti turizmą atsakingai.

Kaip žinoma, alternatyviojo turizmo atsiskyrimas nuo masinio turizmo lėmė daugybės naujų nišinių turizmo šakų susiformavimą. Kūrėsi naujos paslaugos ir turizmo paslaugų produktai, kurių pagrindinis tikslas – socialiai atsakingas turizmas, mažinantis vartotojiškumą, pabrėžiantis turistinės vietovės išsaugojimo gamtosauginius aspektus bei svarbiausia, teikiantis išskirtines ir unikalias turistines patirtis vartotojui. Alternatyviojo turizmo nišos visumoje privalo atitikti tam tikrus principus:

- Mažas plėtros mastas ir didelis vietos nuosavybės lygis;
- Minimalus neigiamas poveikis aplinkai ir teigiamas socialinis poveikis visuomenei;
- Maksimalus ryšys su kitais vietos ekonomikos sektoriais;
- Lokalizuotas galios pasidalijimas ir žmonių įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą;
- Plėtros tempas kontroliuojamas vietinių žmonių, o ne išorinės įtakos;
- Pirmenybė teikiama bandymui išsaugoti, apsaugoti ir gerinti turizmo išteklių kokybę.

Darbo tiriamuoju aspektu svarbu pabrėžti tai, jog net jei alternatyvusis turizmas vadovaujasi pagrindiniais tvarumą skatinančiais principais, jis vis tiek turės įtakos tai vietai, kurioje turizmo paslaugos yra vykdomos. Pabrėžtina tai, kad alternatyvusis turizmas išsiskiria savo siekiu kuo labiau sumažinti neigiamą poveikį aplinkai ir siekti užkirsti kelią galimoms ateities problemoms. Pasak daugelio mokslinės literatūros autorių į alternatyvaus turizmo tikslus būtina įtraukti darnumą ir darnųjį vystymąsi, siekiant tenkinti turistų lūkesčius.

Dauguma autorių alternatyvųjį turizmą klasifikuoja skirtingai, tačiau galima išryškinti pagrindines alternatyviojo turizmo nišas (4 pav.). Svarbiausios ir populiariausios alternatyviojo turizmo nišos yra: kultūrinis turizmas, kaimo turizmas, miesto turizmas, sveikatos turizmas.

4 pav. Alternatyvaus turizmo klasifikavimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis išnagrinėtomis mokslinėmis publikacijomis

4 paveiksle pavaizduotos pagrindinės alternatyviojo turizmo nišos. Analizuojant 4 paveikslą galima pastebėti, jog prie alternatyviojo turizmo rūšių priskiriamas ir tvarusis turizmas. Mokslinėje literatūroje atsiskleidžia požiūrių priešpriešos, nes neretai ekoturizmas arba tvarusis turizmas yra apibūdinamas kaip alternatyvaus turizmo sinonimas, o kartais – kaip alternatyvaus turizmo porūšis (niša), todėl ši klasifikacija gali būti sudėtinga. Tolesnėje darbo eigoje bus charakterizuojama keletas jau paminėtų pagrindinių alternatyvaus turizmo rūšių ir išryškinama jų svarba tiek aplinkosauginiu, tiek visuomeniniu aspektu.

Ekologinis turizmas

Ekologinio turizmo samprata iškilo dar praėjusio amžiaus 80-aisiais, kuomet mokslinės publikacijos apie ekologinę plėtrą ir tvarumą ir sukėlė nemažą visuomenės susidomėjimą bei ginčus. Pirmąjį ekoturizmo apibrėžimą 1987 metais suformavo Hector Ceballos-Lascurain, teigdamas, jog „ekologinis turizmas apima keliones į santykinai netrikdomas gamtines vietas su specifiniu tikslu - tyrinėti, grožėtis ir mėgautis kraštovaizdžiu bei laukiniais augalais ir gyvūnais ir bet kokiais esamais kultūros aspektais.“ Dauguma tyrėjų ir akademikų ekoturizmą pristato kaip perspektyvią alternatyvą masiniam turizmui, daugiausia dėl to, kad tai yra mažesnio masto, bet tvaresnis turizmo tipas, galintis atnešti ekonominę naudą vietos gyventojams ir čiabuvių bendruomenėms, pabrėžiant gamtos išteklių išsaugojimo būtinybę. Pasauliniu mastu teigiama, jog Kosta Rika buvo viena iš pirmųjų šalių, pradėjusi plėtoti ekologinį turizmą ir jo dėka išsaugojusi daugiau nei 25 proc. valstybės teritorijos. Kaip teigia Ivanova, Prosekov, ir Kaledin, (2022), vietiniai nacionaliniai parkai ir privatūs gamtos

rezervatai išgelbėjo didžiulius miško plotus nuo kirtimo ir naudojimo žemės ūkyje. Madagaskare ekoturizmas aktyviai saugoja likusius salos miškus (išsaugota apie 15 proc. pirminės miško dangos). Kai prieš keletą metų sala atgavo politinį stabilumą, parkuose ir rezervatuose atsirado galimybė išsaugoti lemūrus ir kitas neįprastas, endemines gyvūnų rūšis (Ivanova, Prosekov, ir kt. 2022). Sparčiai auganti ekologinio turizmo industrija tapo vienu iš svarbiausių tarptautinio turizmo sektorių, užimančiu apie 10 procentų pasaulio turizmo rinkos. Visame pasaulyje kelionių organizatoriai aktyviai skatina žmones rinktis ekologinį turizmą (pėsčiųjų ir dviračių žygius, laukinės gamtos ir gyvūnų stebėjimą, plaukimą, būriavimą ir kitas turistines paslaugas). Siūlomos turizmo paslaugos yra tvarios, ekologiškos, ir taupančios energiją.

Kultūrinis turizmas

Kultūrinis turizmas, XIX amžiuje išryškėjęs kaip alternatyvi turizmo forma orientuojasi į keliones, kurių tikslas yra susipažinti su regionų kultūra, istorija, menu ir kt. Pasaulinė turizmo organizacija pabrėžia, kad kultūrinis turizmas yra viena didžiausių ir greičiausiai augančių pasaulinių turizmo rinkų. Jis išsivystė ir tapo reikšmingu reiškiniu kelionių ir turizmo industrijoje bei esminiu turizmo sistemos elementu. Šiais laikais turizmas ir kultūra yra neatsiejami dalykai (Ei ir Karamanis, 2017). Pasak Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO), „Kultūra ir turizmą sieja abipusiai naudingi santykiai, kurie gali sustiprinti regionų ir šalių patrauklumą ir konkurencingumą. Kultūra tampa vis svarbesniu turizmo produkto elementu, kuris taip pat sukuria išskirtinumą perpildytoje pasaulinėje rinkoje. Be to, turizmas yra svarbi priemonė kultūrai stiprinti ir pajamoms, kurios gali palaikyti ir stiprinti kultūros paveldą, kultūrinę produkciją ir kūrybiškumą“. Pradiniam savo vystymosi etape kultūrinis turizmas buvo viena iš alternatyvių turizmo formų, priešingų masiniam turizmui. Dešimtojo dešimtmečio pradžia rodo kultūrinio turizmo transformacijos laikotarpį, kuris, skirtingai nei pirminė orientacija į elitinę klientūrą, rado naują plėtros galimybę orientuojantis į masinę rinką. Orientaciją į masinę rinką daugiausia lėmė į pasiūlą orientuota logika, nes kultūros objektų kūrimas ir rinkodara tapo daugelio krypčių plėtros galimybe. Šiais laikais naujasis kultūrinis turizmas orientuotas į gamybos ir vartojimo integraciją bei tiekėjų ir vartotojų ryšių stiprinimą. Vietoj pasyvaus vartojimo kultūros turistai demonstruoja aktyvų požiūrį į savo poreikių tenkinimą, nori aktyviai dalyvauti kuriant patirtį keliaujant.

Socialinis turizmas

Socialinis turizmas – tai alternatyvaus turizmo niša, suteikianti ekonomines galimybes keliauti finansiškai silpniems arba nepalankioje padėtyje esantiems asmenims. Socialinis turizmas išsivystė iš koncepcijos, skirtos palengvinti mažas pajamas gaunančių gyventojų grupių dalyvavimą turizmo industrijoje, kai 1930-aisiais ir 1940-aisiais buvo įvestos mokamos atostogos darbuotojams. Pirmąjį socialinio turizmo apibrėžimą suformulavo Hunzickeris (1951 m.), aprašydamas socialinį turizmą kaip „santykius ir reiškinius turizmo srityje, atsirandančius dėl ekonomiškai silpnų ar kitaip

nepalankioje padėtyje esančių visuomenės elementų dalyvavimo kelionėse“. Kiek vėliau Minnaert, Maitland ir Miller (2011) socialinį turizmą apibrėžia kaip turizmą, turintį pridėtinės moralinės vertės, kurio pagrindinis tikslas yra gauti naudos tiek keliautojui tiek paslaugos teikėjui turizmo mainuose. Šiuo metu tai yra daug platesnė, holistinė koncepcija, orientuota būtent į nepalankioje padėtyje esančias visuomenės grupes, siekiant skatinti socialinę įtrauktį ir pilietiškumą. Socialinis turizmas yra susijęs su gyventojų įtraukimu į turizmo paslaugų rinką. Pagrindinis socialinio turizmo principas yra prisidėjimas prie visų asmenų socialinės, psichinės ir fizinės gerovės, suteikiant vienodas galimybes keliauti visiems visuomenės nariams, neišskiriant amžiaus, lyties, išsilavinimo, rasės, religijos, finansinės padėties ir kt. (Diekmann, McCabe, ir Ferreira, 2018). Socialinis turizmas pagrindinį dėmesį telkia į šeimas, jaunimą, senjorus ir neįgaliuosius asmenis. Socialinio turizmo paslaugų gavėjai gali pretenduoti į dienos išvykas į pramogų parkus, muziejus ir žymias lankytinas vietas, kurios yra finansuojamos labdaros organizacijų arba paslaugos yra teikiamos sumažintomis kainomis. Socialinio turizmo naudos gavėjai yra žmonės, kurie norėtų keliauti, bet negali dėl tam tikro trūkumo: finansinis nepakankamumas, sveikatos problemos ar negalia, trukdanti dalyvauti turizmo paslaugų teikimo procese. Kai kuriose Europos Sąjungos šalyse socialinio turizmo paslaugos teikiamos už labai mažą valstybės kaštą, kartu skatinant vietos ekonomikos augimą (Minnaert, 2014).

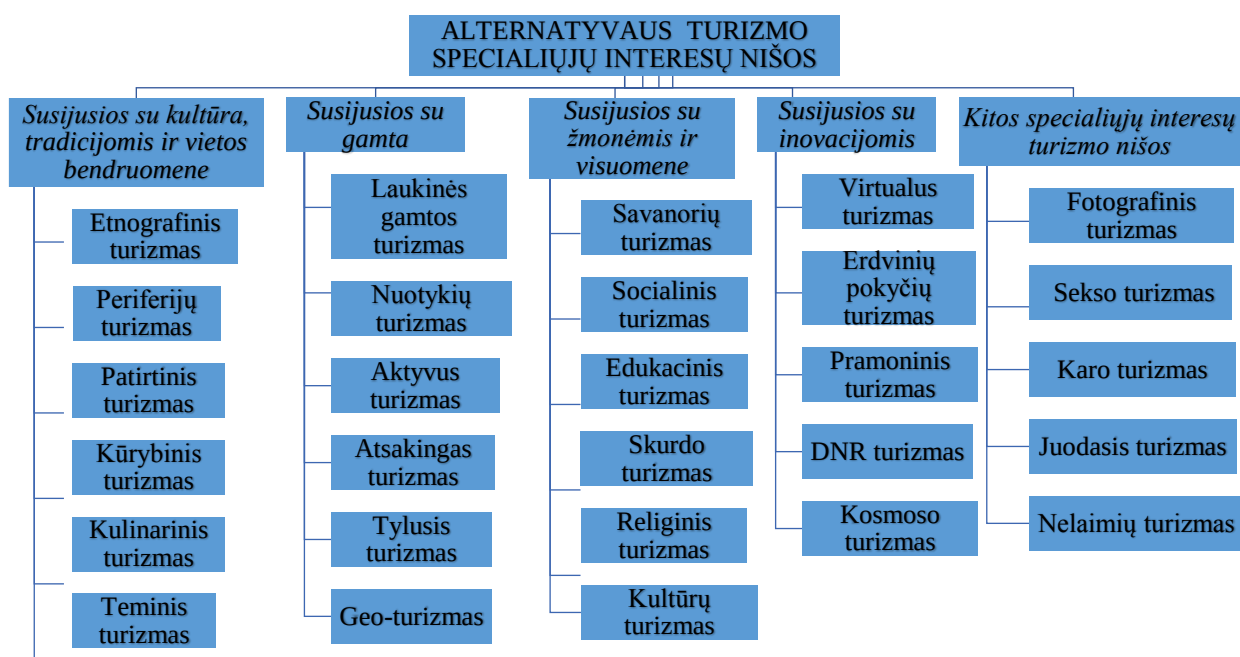
Mokslinėje literatūroje analizuojant alternatyviojo turizmo klasifikaciją galima pastebėti itin skirtingų požiūrių. Štai M. Novelli (2022) Alternatyviojo turizmo nišas savo požiūriu skirsto į keletą svarbių pogrupių, kuriuose išryškėja ir smulkesnės, specialiųjų poreikių reikalaujančios alternatyvaus turizmo nišos:

➤ **Turizmo nišos, kuriose pabrėžiama kultūros ir tradicijų svarba.** Viena iš svarbiausių šio pogrupio turizmo nišų – kultūros paveldo/kultūrinis turizmas. „Kultūrinis turizmas ir jo aktyvus vystymas neleidžia nykti paveldo objektams, yra veiksminga priemonė formuojant šalies gyventojų savimonę ir krašto pažinimą bei įvardinamas kaip efektyvus būdas pristatyti Lietuvą pasauliui ir formuoti jos įvaizdį.“ (Valstybinė kultūros paveldo komisija). Taip pat šiam pogrupiui priskiriama: laukinės gamtos turizmas; savanorių turizmas; kaimo turizmas/turizmas periferiniuose regionuose; aktyvus turizmas. Pastaruoju metu išryškėjusią savanoriško turizmo nišą tyrėjai Everingham P. ir Motta S. C, 2020 apibūdina kaip gyventojų socialinę sąmonę, kuri yra itin glaudžiai susijusi su masinio turizmo paliktos žalos mažinimu. Everingham ir Motta šią turizmo nišą įvardina kaip estiškesnę turizmo formą, kurios metu savanorystė turistams suteikia galimybę iš arčiau pažinti pasaulį, valstybes ir jų bendruomenes, įsitraukiant į vietos gyventojų veiklą, sprendžiant iššūkius, susijusius tiek su skurdu, tiek su socialine nelygybe.

➤ **Specialiųjų interesų reikalaujančios turizmo nišos.** Šios turizmo nišos pasižymi savo išskirtinumu, ir unikalumu bei žavi keliautojus savo paslaptingumu. Viena iš pastaraisiais metais sparčiai išpopuliarėjusių šio pogrupio turizmo nišų yra tamsusis turizmas, neretai dar vadinamas

juodoju turizmu. Tamsusis turizmas keliautojams suteikia galimybę aplankyti vietas, kurios yra glaudžiai susijusios su mirtimi, kančia, žmogaus kankinimu, nelaimėmis ir katastrofomis – t.y. kalėjimai, kapinės, masinių žudynių vietovės ir kt. Ne mažiau svarbios ir kitos turizmo nišos: geo-turizmas, kulinarinis, fotografinis, patirtinis turizmas. Geo-turizmas, dar laikomas gamtinio turizmo atšaka, orientuojasi į geologinius komponentus: uolienos, mineralai, fosilijos ir geomorfologiniai procesai žemėje. Kurdoğlu, ir Parlak teigia, jog geo-turizmas yra paremtas trimis pagrindiniais principais: geologiniu pagrindu, tvarumo principu ir edukaciniu aspektu. Šios turizmo nišos dėka aktyviai prisidedama prie geologinio paveldo išsaugojimo.

➤ **Tolimosios ir/arba netolimosios ateities nišos.** Manoma, jog turizmas ateityje šiek tiek keisis ir bus fokusuojamasi į šiai dienai visuomenei neįprastus dalykus. Mokslininkas M. Novelli išskyrė ateities turizmo nišą – virtualusis turizmas, kuris pastaraisiais metais, atsižvelgiant į visuotinę pandeminę situaciją itin išpopuliarėjo. Tyrėjai Ūsas, A., ir Abromavičius, E. (2016) virtualus turizmas yra egzistuojančios vietovės simuliacija, kuri susideda iš konkrečios vaizdo medžiagos, kurią papildo garso efektai, muzika, tekstas. Taip pat prie ateities turizmo nišų priskiriamas etninis ir kosmoso turizmas – asmeninėmis lėšomis finansuojami skrydžiai į kosmosą arba Žemės orbitą. Kosmoso turizmo pradžią galima sieti su 2001 metais, kuomet pirmasis turizmo tikslais į kosmosą pakilo Jungtinių Amerikos Valstijų verslininkas D. Tito. „Kosmoso turizmas yra būdas pritraukti investicijas į kosmoso technologijas vystančias bendroves“, teigia Vilniaus universiteto docentas dr. Kastytis Zubovas.

5 pav. Alternatyvaus turizmo specialiųjų interesų turizmo nišos

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis M. Novelli ir kt. (2022)

Remiantis M. Novelli (2022) bei kitų alternatyvųjį turizmą analizavusių tyrėjų darbais, galima išryškinti specialiųjų interesų reikalaujančias ir išskirtines alternatyviojo turizmo nišas, kuriomis gyventojai semiasi išskirtinės patirties remiantis 5 žmogaus pojūčiais – klausa, rega, lytėjimu, uosle ir skoniu (5 pav.).

Šiek tiek kitaip į alternatyviojo turizmo klasifikaciją žvelgė E. Cohen (1989), savo moksliniame straipsnyje išskirdamas dvi alternatyvaus turizmo rūšis, autoriaus žodžiais vadinamas „atmainas“. Autorius alternatyvųjį turizmą išskyrė į dvi dalis: „prieškultūrinė įvairovė, atsirandanti atmetus šiuolaikinį masinį vartotojiškumą, ir susirūpinimą kelianti atmaina, kurią sukelia neigiamas šiuolaikinis pasaulio poveikis. Autorius savo mokslinėje publikacijoje itin kritiškai apžvelgė šių dviejų alternatyvaus turizmo rūšių skirtumus, jų specifiką, gyvybingumas ir poveikį aplinkai. Autorius taip pat išryškina keletą abejonių dvi dėl alternatyvaus turizmo idėjos: tyrėjo nuomone – „alternatyvaus turizmo tikslai iškelti per aukšti, todėl nerealiūs, o alternatyvaus turizmo ideologija visiškai atmeta tradicinį turizmą, nes jis siekia būti visaverte jo alternatyva“ (Cohen, E. 1989).

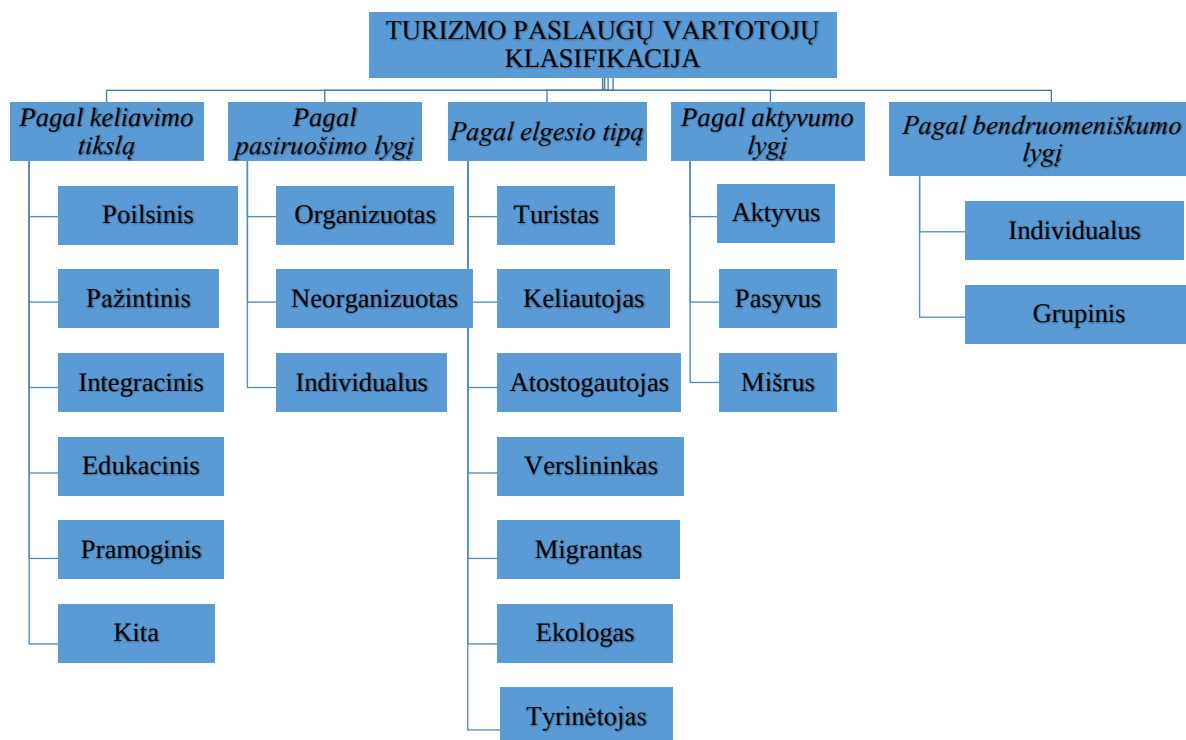
Atlikus alternatyvaus turizmo klasifikacijos analizę galima teigti, jog nėra griežto šios turizmo rūšies klasifikavimo modelio. Išanalizavus mokslinius šaltinius galima matyti bendrą tendenciją – geografs ir akademikai išskiria pagrindines ir papildomas alternatyviojo turizmo nišas. Pagrindinėmis ir stambiausiomis alternatyviojo turizmo rūšimis yra laikoma: ekoturizmas, kaimo turizmas, socialinis turizmas, miesto turizmas, tvarus turizmas, kultūrinis turizmas ir sveikatos turizmas. Papildomos alternatyviojo turizmo nišos kyla iš jau paminėtų turizmo porūšių. Į šias turizmo nišas patenka virtualusis turizmas, geo-turizmas, savanorių turizmas, aktyvusis turizmas, kulinarinis turizmas, kosmoso turizmas ir kitos turizmo alternatyvos. Nepaisant šių tendencijų, mokslininkų/tyrėjų darbuose galima aptikti ir itin savotiškų alternatyviojo turizmo klasifikavimo būdų – vienas jų – išskiriant alternatyvaus turizmo „atmainas“. Nors nėra viena klasifikacija nėra laikoma vienintele ir teisinga, tačiau galima susidaryti nuomonę, jog šios turizmo šakos klasifikavimas gali būti laikomas sudėtingu reiškiniu.

1.4. Alternatyvaus turizmo rinkos vartotojo charakteristika

XX a. pradžioje išryškėjus masinio turizmo atsvarai – alternatyviojo turizmo tematikai, pasikeitė ir vartotojų požiūris į turizmo paslaugų produktus ir paslaugas. Dėl sparčiai didėjančio išsilavinusių žmonių skaičiaus ir pasaulinės globalizacijos, vis didesnis dėmesys buvo atkreipiamas į turistinių vietovių unikalumo išsaugojimą, kultūrinių vertybių puoselėjimą, nepažeidžiant visuomeninių normų. Turizmo industrijos plėtra išryškino aplinkosaugos, kultūros ir vietos bendruomenių išsaugojimo svarbą. Alternatyviojo turizmo nišai plečiantis kiekvienas turistai nori būti vertinamas kaip atskiras individas, bei atsiranda siekiamybė atsiriboti nuo to, ką įprastai daro visi

ir išbandyti kažką naujo – pasinerti į vietos bendruomenių gyvenimą, susitapatinti su gamta, kultūra ir atrasti kelionių džiaugsmą renkantis alternatyvias turizmo formas (Satrya, 2022).

Siekiant išanalizuoti alternatyvaus turizmo paslaugų vartotojo charakteristiką, tikslinga išryškinti turizmo paslaugų vartotojo sampratą ir ypatybes. Turizmo paslaugų vartotojas yra apibūdinamas kaip „keliautojas, kuris išvyksta iš savo gyvenamosios vietos trumpesniam nei vieneriems metams į kitą paskirties vietą verslo, poilsio ar kitais asmeniniais tikslais, išskyrus darbo reikalus, kitoje šalyje (Pasaulio turizmo organizacija, 2022).

6 pav. Turizmo paslaugų vartotojų klasifikacija

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Daunoriene ir Navickiene (2013)

Mokslinėje literatūroje plačiai išryškinama turizmo paslaugų vartotojų klasifikacija, kuri atskleidžia keliautojo tikslą ir būdą. Turistai skirstomi į konkrečias grupes pagal kelionės tikslą, elgesio tipą ir kitus aspektus (6 pav.). Pateiktame paveiksle išryškinama, kad turizmo paslaugų vartotojai klasifikuojami pagal: keliavimo tikslą, pasiruošimo lygį, elgesio tipą, aktyvumo lygį, bendruomeniškumo lygį. Turizmo paslaugų teikėjai, atsižvelgdami į šiuos kriterijus gali pasiūlyti išskirtines paslaugas pritaikytas prie keliautojų būdo ir norų. Neretai siūlomos masinio turizmo alternatyvos – turizmo paslaugos, orientuotos į gyventojų elgesio tipą ir unikalias siekiamybes. Darbo tiriamuoju aspektu analizuojama alternatyvaus turizmo nišos vartotojų charakteristika, atliepian pagrindinius skirtumus nuo „masinių turistų“.

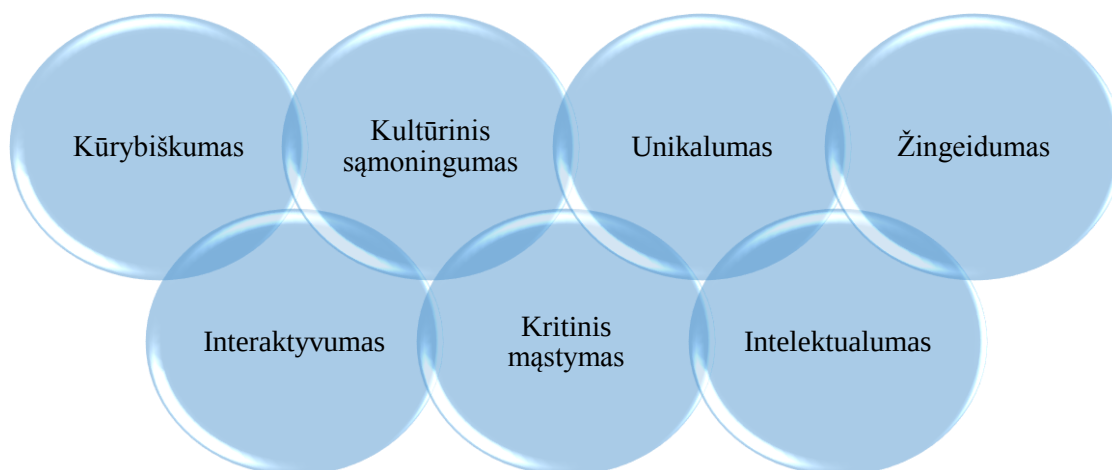
Pasak Butler (1999) masinio turizmo vartotojai, priešingai nei alternatyviojo turizmo atstovai, siekia paprastumo kelionių planavimo srityse, renkantis dažnu atveju kelionių paketus,

kuriuose viskas yra suplanuota už patį keliautoją. „Masiniai turistai“ vadovaujami principu – viskas įskaičiuota ir džiaugiasi tuo, jog jiems nereikia patiems organizuoti kelionės, skirti daug laiko ar pinigų, siekiant ne tik pailsėti, tačiau ir aplankyti turistines įdomybes. Šio tipo paslaugų vartotojai neprivalo mokytis užsienio kalbos, kad galėtų laisvai susišnekėti, pirkti prekes ir mėgautis turizmo paslaugomis. Masinio turizmo vartotojai renkasi paslaugas, kurios jiems it „padėtos ant lėkštutės“, atsisakydami tikro autentiško vietinio kultūrinio kontakto ir autentiškų patirčių. Masinio turizmo paslaugos dažniausiai teikiamos didelėms žmonių grupėms, neatliepiant individualių žmogaus poreikių.

Pagrindinis motyvas skatinantis žmones keliauti yra smalsumas ir siekis pažinti aplinką. Smalsumas išvykti iš savo kasdieninės aplinkos į kitus miestus, valstybes ar net žemynus tam, kad pamatyti ir pajusti kitų vietovių išskirtinumą, gyvenimo būdą ir įgyti naujos patirties. Turistai nuo seno ieško naujų patirčių, o tai priveda prie perėjimo nuo masinio turizmo prie išskirtinių turistinių alternatyvų. Kelionių organizatoriai kasmet siūlo turistams tas pačias turistines vietas – Kanarų salas, norintiems žiemos metu pasimėgauti saulės malonumais ir jūros bangomis, Paryžių – romantiškoms pavasario ar rudens atostogoms mieste, Graikijos salas – puikią vasaros atostogų kryptį, Maldyvus – žavinčius savo žydrąją pakrantę ir ant vandens stūksančiais poilsiniais nameliais. Šios masinio turizmo kryptys jau yra išžvalgytos ir keliautojai, kurie jau pasisėmė šių šalių kultūros, aplankė, pamatė ir įsiamžino prie žymiųjų turistinių objektų, ieško naujų – ir unikalesnių kelionių alternatyvų (Theng, S., Qiong, X., Tatar, C, 2015).

Alternatyvaus turizmo tyrimus atlikęs mokslininkai alternatyviojo turizmo atstovus vadina minkštaisiais turistais ir pabrėžia, jog šie asmenys visuomet teikia pirmenybę kelionės metu įsitraukti į vietos bendruomenę ir jos veiklą, pabrėžia itin svarbų siekį – pažvelgti į kelionę, per kultūrinės svarbos prizmę. Autoriaus nuomone minkštieji turistai aplenkia masinio turizmo objektus, kurie laikomi valstybių „perlais“ ir orientuojasi į gamtos ir kultūros pažinimą, mažinant žalingą turizmo poveikį aplinkai. Alternatyvusis turizmas apima mažas žmonių grupes ir individualius asmenis, kurie yra pasiryžę keliauti į masinio turizmo nepalietas vietas. Šios tematikos tyrėjai pabrėžia, kad alternatyvias turizmo paslaugas dažniausiai renkasi žmonių grupės, siekiančios patenkinti savo specialiuosius interesus. Tai – dažniausiai išsilavinimą turintys ir aukštesnes nei vidutines pajamas gaunantys žmonės. Šie individai sąmoningesni savo pasirinkimuose ir linkę rinktis išskirtines paslaugas, kurios viliotų ne kiekvieną turistą (Satrya, 2022).

Alternatyvaus turizmo nišų paslaugų vartotojai yra skirtingų amžiaus grupių, priklauso skirtingoms gyventojų socialinėms grupėms, skiriasi jų pomėgiai bei laisvalaikis, tačiau galima išskirti pagrindines alternatyvaus turisto būdo savybes (7 pav.). Alternatyviojo turizmo paslaugos neretai suteikia neįtikėtinų įspūdžių.

7 pav. Alternatyvaus turisto būdo bruožai

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis išnagrinėtomis mokslinėmis publikacijomis

Alternatyvaus turizmo paslaugų vartotojas apibrėžiamas kaip ištis ambicinga asmenybė, pasižyminti žingeidumu, kūrybiškumu ir intelektualumu. Šie asmenys dažniausiai siekia unikalumo ir interaktyvumo paslaugų teikimo procese, o patys pasižymi kultūriniu sąmoningumu ir kritiniu mąstymu, kuris atsiskleidžia renkantis turizmo paslaugas ir produktus. Šie keliautojai prioritetą teikia komunikavimui su vietiniais gyventojais ir bendruomenių atstovais, o keliones į masinės traukos objektus keičia į išskirtinius gamtos ir kultūros tyrinėjimus atokiausiuose šalių regionuose. Pabrėžtina, jog alternatyvių turizmo nišų vartotojai nesureikšmina turizmo paslaugų kainos ar komfortiškumo lygio, kadangi jiems svarbiausia yra darnus turistinės vietovės pažinimo procesas ir unikalios patirtys.

Alternatyvaus turizmo kelionės yra nauja tendencija, kuri sparčiai vystosi šiuolaikinėje visuomenėje. Šios koncepcijos varomoji jėga – alternatyvos masiniam turizmui ir siekis atrasti keliavimo būdus, nepaliekančius neigiamo poveikio aplinkai, visuomenei ir kultūrai. Alternatyvusis turizmas perkonfigūruoja turistinę vietą kaip interaktyvią erdvę, kurioje turistai tampa kūrybingais veikėjais, kurie abipusiai naudingi priimančiosioms bendruomenėms ir tų bendruomenių kultūrinei bei socialinei aplinkai (Lyons, K. D., ir Wearing, S., 2008). Iš šių alternatyvių turizmo sąveikų tyrėjų teigimu turistai parsineša patirties, kuri gali pakeisti suvokimą apie gyvenimą.

1.5. Alternatyvaus turizmo sąveika su globalaus neapibrėžtumo sąlygomis

Alternatyvusis turizmas akcentuoja ne tik ekologinį, tačiau ir kultūrinį tvarumą. Tai yra turizmo rūšis iš esmės nedaranti žalingos įtakos priimančiosios bendruomenės kultūrai, o priešingai – skatinanti pagarbą ir kultūrinį bendradarbiavimą per švietimą ir įsitraukimą į paslaugų teikimo

procesą. Išsiaiškinus alternatyvaus turizmo sampratą ir klasifikacijos būdus tikslinga aptarti alternatyvaus turizmo tiesioginę ir netiesioginę sąveiką bei plėtros iššūkius globalaus neapibrėžtumo sąlygomis.

Globalųjį neapibrėžtumą pasaulyje pradėta tirti nuo XX a. trečiojo dešimtmečio, kuomet ekonomistas Frankas Knightas 1921 m. išleido savo mokslinę publikaciją, pavadinimu „Rizika, neapibrėžtumas ir pelnas“. Šioje publikacijoje autorius vienas iš pirmųjų atkreipė visuomenės dėmesį į neapibrėžtumo sampratą ir jos komponentus: neapibrėžtumo riziką ir grynąjį neapibrėžtumą. Šie du komponentai skiriasi savo specifika – neapibrėžtumo rizika gali būti numanoma ir apskaičiuojama, o grynasis apibrėžtumas nėra nuspėjamas ir apskaičiuojamas iš anksto. Neapibrėžtumą iš esmės galima išryškinti kaip – žinių trūkumą, informacijos ribotumą, kai yra neįmanoma tiksliai nusakyti, apskaičiuoti ar apibūdinti esamos būsenos ir ateities perspektyvų bei būsimų rezultatų. Analizuojant mokslinę literatūrą galima pastebėti, jog tyrėjai globalųjį neapibrėžtumą skirsto į keletą rūšių:

Ekonominis neapibrėžtumas. Ši globalaus neapibrėžtumo forma apibūdinama kaip situacija, kai visos ateities ekonominės perspektyvos nenuspėjamos ir neapskaičiuojamos. Didėjant ekonominiam neapibrėžtumui neretai kenčia dauguma ūkio subjektų, kurie negali numatyti savo plėtros veiksmų ir ateities sprendimų pasekmių. Mokslinėje literatūroje daugelis autorių pabrėžia, jog šalių ekonominis neapibrėžtumas turi neigiamą poveikį valstybių ekonomikos sektoriaus plėtrai. Didėjantis ekonominis neapibrėžtumas pasaulio valstybėse gali turėti įtakos keliautojų finansiniams sprendimams, kuomet planuojamos išlaidos ir stengiamasi priimti ekonomiškus ir keliautojo „kišenei“ palankius sprendimus. Ekonominis neišsivysčiusių ir besivystančių šalių neapibrėžtumas neretai atgraso turistus, taip sumažindamas nacionalines regionų pajamas ir investicijas į turizmo rinkos plėtrą.

Ekonominio neapibrėžtumo pavyzdžiais galima laikyti tokį reiškinį kaip pasaulinė finansų krizė 2008 m., žlugus Lehman Brothers investiciniam bankui. Ši pasaulinė krizė buvo laikoma stipriausiu sukrėtimu pasaulio ekonomikoje per pastaruosius 70 metų. Ekonominis atsigavimas po pasaulinės finansų krizės buvo ilgas ir sunkus procesas net sparčiai išsivysčiusiose valstybėse. Turizmo sektorius buvo vienas iš labiausiai paveiktų ūkio šakų. (Duan, J., Xie, C., & Morrison, A. M., 2022).

Rugsėjo 11-osios teroristinės atakos JAV, kuriose žuvo daugiau nei 000 žmonių taip pat yra laikomos globalaus neapibrėžtumo atveju. Šios teroristinės atakos susijusios su islamo ekstremistų grupe pasivadinusia „al Qaeda“. Šie ekstremistai užgrobė keturis oro lėktuvus surengę išpuolius prieš prekybos centrus dvynius Niujorke, o trečiasis lėktuvas buvo nusitaikęs į Pentagoną Arlingtone. Ketvirtasis lėktuvas sudužo laukuose Pensilvanijos teritorijoje. Šis išpuolis paskatino JAV iniciatyvas prieš kovą su terorizmu. Po šių teroristinių atakų labai nukentėjo JAV kelionių ir

turizmo sektorius – buvo fiksuojama iki 50 proc. mažiau oro linijų keleivių ir to pasekoje stipriai sumažėjo viešbučių užimtumas valstybėje. Staigiai sumažėjus tarptautinių turistų skaičiui JAV ekonomika patyrė nuosmukį (Kubickova, M., Kirimhan, D., ir Li, H., 2019).

Prie ekonominio neapibrėžtumo priskiriama ir Covid-19 pandemija, kurios metu stagnavo turizmo rinkos veikla ir bankrutavo daugybė turizmo paslaugų ir produktų teikėjų. Žmonės prarado savo darbus ir pagrindinius pajamų šaltinius. Nors Covid – 19 pandemija dažniausiai siejama su ekonominiu smukimu, tačiau svarbu pabrėžti ir socialinį aspektą, jog šios pandemijos metu nuo klastingos ligos žuvo daugiau nei 6 mln. pasaulio gyventojų. Pasaulinė turizmo organizacija ataskaitoje pranešė – „dėl koronaviruso pandemijos 2020 m. tarptautinių turistų skaičius sumažėjo 72 proc., o 2021 m. – 71 proc., palyginti su 2019 m. Tai reiškia 2,1 mlrd. Dėl to tarptautinio turizmo pajamos iš eksporto 2020 m. sumažėjo 63 proc., o 2021 m. – 61 proc. (realiai), o tai sudaro bendrą 2,1 trilijono JAV dolerių nuostolį per dvejų metų laikotarpį“. Svarbu pabrėžti, kad su Covid pandemija susijęs neapibrėžtumas pradeda mažėti dėl svarbių politikos formuotojų visame pasaulyje veiksmų, skirtų kovoti su Covid –19 krize bei paspartėjusių vakcinų diegimo ir pasaulio ekonomikos stipraus atsigavimo perspektyvų.

Politinis neapibrėžtumas. Politinis neapibrėžtumas, kitaip dar vadinamas režimo neapibrėžtumu yra ekonominės rizikos riba, kai šalies vyriausybės politikos ateitis yra neaiški. Politinio neapibrėžtumo metu yra atidėliojamos šalies išlaidos ir investicijos. Politinis neapibrėžtumas taip pat gali reikšti – pinigų ir fiskalinės politikos neapibrėžtumą bei mokesčių ar reguliavimo režimo neapibrėžtumą. Tyrėjai L. Pástor ir P. Veronesi (2013) mokslinėse publikacijose išryškina, jog politinis neapibrėžtumas glaudžiai susijęs su vyriausybės politikos ir nacionalinio vadovavimo pokyčiais, tad šio neapibrėžtumo padariniai turi įtakos tiek politikų, tiek įmonių elgesiui. Politikos neapibrėžtumo padariniai autorių nuomone „gali trukdyti ekonominiam atsigavimui, skatindamas įmones atidėti investicijas, kol bus išspręstas neapibrėžtumas, susijęs su būsimu finansiniu reguliavimu ir makroekonominė politika“ (Pástor, Veronesi, 2013).

Politinį neapibrėžtumą gerai iliustruoja 2016 m. įvykiai, kuomet Didžioji Britanija nusprendė savo ruožtu pasitraukti iš Europos Sąjungos. Nors JK ir ES galiausiai pasiekė susitarimą dėl išstojimo, „Brexit“, tai paveikė turistų srautus į tokias šalis kaip Ispanija, Prancūzija ir Italija iš Didžiosios Britanijos.

Politinio neapibrėžtumo atvejai išryškėjo ne tik Europoje, tačiau ir JAV – 2011 m. rugpjūčio mėnesį JAV reitingų įmonė „Standard & Poor's“ atskleidė, jog politinis neapibrėžtumas buvo viena iš pagrindinių priežasčių, kurios lėmė precedento neturintį JAV išdo skolos reitingo sumažėjimą.

Prie politinio neapibrėžtumo pavyzdžių svarbu aptarti ir Rusijos karo agresijos padarinius visuomenei, ekonomikai, socialiniam žmonių gyvenimui ir žinoma turizmo sektoriaus veiklai.

Rusijos turizmo sektorius buvo neigiamai paveiktas dėl politinio nestabilumo tarp Europos Sąjungos (ES) ir Rusijos dar 2014 m. ir 2015 m., kuomet Rusija pradėjo naudoti karinius veiksmus Ukrainos teritorijoje. Nors, Rusija jau 2014 metais dislokavo savo karius Ukrainos teritorijoje, tačiau oficialiai Rusijos prezidentas Ukrainai karą paskelbė 2022 metų vasario 24 dieną. M. Nikolova (2022) teigia, jog itin brutalus Rusijos karas su Ukraina, o pirmiausia humanitarinė tragedija, padarė didelę ekonominę žalą visame pasaulyje, ypač kelionių ir turizmo srityse. Pasak *Economist Intelligence Unit*, karas stipriai paveiks Europos turizmo sektorių keturiais principais: Rusijos ir Ukrainos turistų praradimu; oro linijų ir oro erdvės naudojimo apribojimais; didesnėmis maisto ir kuro sąnaudomis; ir dideliu smūgiu keliautojų pasitikėjimui ir disponuojamoms pajamoms (M. Nikolova, 2022).

Socialinis-kultūrinis neapibrėžtumas. Socialinis neapibrėžtumas mokslinėje literatūroje apibūdinamas kaip asmens neapibrėžtumas dėl savo veiksmų ir būsenos, kitaip tariant nesugebėjimas numatyti savo ateities veiksmų, atsižvelgiant į aplinkos veiksnius (Snizek, J. A., May, D. R., & Sawyer, J. E. (1990). Socialinis ir kultūrinis neapibrėžtumas turizmo sektorių veikia skirtingai. Neigiamas socialinio neapibrėžtumo poveikis apima individų socialinius pokyčius, kuomet keičiasi vertybės ir moralinės normos. Vyksta šeimos struktūros ir vaidmenų pokyčiai ir kyla problemos dėl turistų ir priimančiosios bendruomenės santykių, kuomet yra tiesiogiai naikinamas kultūrinis paveldas. Nors socialinio neapibrėžtumo tematika mokslinėje literatūroje dar nėra iki galo iširta, tačiau galima pateikti keletą socialinio neapibrėžtumo pavyzdžių turizmo ūkyje.

Keliautojams renkantis turistines kryptis visuomet atsižvelgiama į šalies, regiono politinę, ekonominę ir socialinę padėtį, bei saugumą šalyje. Gyventojai turistines vietas esančias Europoje suvokia kaip saugesnes kelionių kryptis, palyginti su Afrikos valstybėmis. Keliautojai, rinkdamiesi kelionės tikslo vietą atsižvelgia į smurto riziką, su sveikata susijusią riziką, su ligų plitimu susijusią riziką ir kitas galimas kelionių rizikas. Nepatyrimas kelionių sferoje, socialinis ir politinis neapibrėžtumas yra pagrindiniai turizmo veiklos neapibrėžtumai, kurie turi įtakos turistų pasirinkimui ir jų elgsenai. Nepaisant to, socialinio neapibrėžtumo poveikį vis dar sunku įvertinti dėl turizmo produktų neapčiuopiamumo, ir nevienalytiškumo. Siekiant sumažinti neapibrėžtumą, renkant informaciją apie keliones, dažniausiai individai pasikliauja oficialiomis interneto svetainėmis ir žinomomis kelionių agentūromis, o ne pavieniais asmenimis, o atostogų metu yra linkę keliauti grupėmis, renkantis trumpesnes viešnages konkrečioje vietoje (Liu, X., Ge, J., ir Ren, T., 2021).

Gamtinis - klimatinis neapibrėžtumas. Gamtinės aplinkos neapibrėžtumas aprašomas kaip gamtinės aplinkos būklės neapibrėžtumas, nesugebėjimas numatyti aplinkos pokyčių poveikio ir nesugebėjimas numatyti atoveiksmių ir gamtos padarinių pasekmių. Gamtos arba kitaip vadinamas klimato neapibrėžtumas susiformuoja dėl nenusėjamų natūralių procesų klimato sistemoje (atmosferos ir vandenyno kintamumas), kuris daro įtaką klimato sistemai, pvz., galimi ugnikalnių išsiveržimai ir pokyčiai klimatui jautriose aplinkos ir socialinėse sistemose, pvz., ekosistemų

dinamika. Lietuvos hidrometeorologijos tarnyba teigia, kad „paskutinius 200 metų fiksuojami klimato pokyčiai išsiskiria tuo, kad pagrindinė kaitos priežastis – žmonių veikla. Žmogus nuo industrializacijos pradžios pradėjo keisti atmosferos cheminę sudėtį ir taip sustiprino šiltnamio efektą Žemės atmosferoje. Įvairios dujos, kurias išmeta transportas, pramonė, žemės ūkis, kaupiasi atmosferoje.“ Gamtinio neapibrėžtumo veiksniai tiesiogiai veikia ir turizmo industrijos veiklą. Ekstremalūs gamtos reiškiniai, tokie kaip pastovios liūtys, viesulai sausras arba neprognozuojamos karščio bangos daro ilgalaikį neigiamą poveikį žmonių gyvenimui ir turizmo sektorius kenčia dėl darbo jėgos sumažėjimo bei žalos turizmo objektams. Ekstremalūs gamtiniai neapibrėžtumai tiesiogiai neigiamai veikia turistinės vietovės įvaizdį ir turistinių objektų patrauklumą. Dėl grandininės reakcijos nukentėjus turizmo sektoriaus veiklai tam tikrame regione, kenčia ir ekonomika, ypač tuose regionuose, kurie yra tiesiogiai priklausomi nuo turizmo sektoriaus sukuriamų pajamų.

Gamtinio neapibrėžtumo pavyzdžiais galima laikyti pastaraisiais metais pasaulyje vykusias stichines nelaimes – miškų gaisrai Australijoje (2019–2020 m.), staigūs potvyniai Indonezijoje (2020 m.), Covid-19 situacija, pradžioje išplitusi Kinijoje, o vėliau ir visame pasaulyje (2019–2022), ugnikalnio išsiveržimas Filipinuose (2020 m.) ir žemės drebėjimai Kinijoje, Indijoje, Irane, Filipinuose, Rusijoje, Turkijoje ir Karibų salose (2020 m.). Šios gamtinio neapibrėžtumo stichinės nelaimės susinešė daugybės gyventojų gyvybes, nemažai turistų žuvo arba buvo sunkiai sužeisti ir pasauliniu mastu nukentėjo milijonai žmonių, taip pat ir gyvūnų. To pasekoje yra patiriami dideli ekonominiai nuostoliai – katastrofiškas stichinės nelaimės poveikis tiesiogiai pasireiškia kaip žala pastatams, įskaitant namus, ligonines, mokyklas, gamyklas ir kt. Smarkiai pažeidžiamos turistinės vietovės, o dėl stichinių nelaimių mažėja bendras atvykstančių tarptautinių turistų skaičius (Genç, R., 2018). Esant ekstremaliai situacijai arba grėsmėms turistinėje vietovėje keliautojai dažnai apsvarsto kitų krypčių alternatyvas, kas lemia mažėjančias ekonomines pajamas turistinei vietai. Genç, R. teigia, kad turistų rizikos suvokimas kartu su stichinės nelaimės rizikos analize padeda suprasti tokio ekonominio ir socialinio elgesio dinamiką.

Siekiant geriau išanalizuoti ir stengiantis sukontroliuoti globalųjį neapibrėžtumą pasaulio mastu, buvo sukurtas pasaulinis neapibrėžtumo indeksas (WUI), kurio pradininku ir iniciatoriais yra laikomi Hites Ahir (Tarptautinis valiutos fondas), Nicholas Bloom (Stanfordo universitetas) ir Davide Furceri (Tarptautinis valiutos fondas). Pasaulinis neapibrėžtumo indeksas apima 143 pasaulio šalis. WUI savo analizėse remiasi šešiasdešimties metų duomenimis, o šiame indekse naudojamas vienas šaltinis visoms šalims, tad galima atidžiai palyginti neapibrėžtumo lygį įvairiose šalyse (Ahir, H., Bloom, N., & Furceri, D., 2022). Indeksas atspindi neapibrėžtumą, susijusį su ekonominiais ir politiniais įvykiais, tiek dėl trumpalaikio, pvz., neapibrėžtumo, kurį sukėlė Jungtinės Karalystės referendumo balsavimas už „Brexit“ ir ilgalaikį, pvz., neapibrėžtumą, kurį sukelia nesibaigianti karo

agresija Ukrainoje.). Šis indeksas formuojamas iš šalių ataskaitų, kurias teikia Economist Intelligence Unit (EIU). Svarbu pabrėžti, jog šis indeksas fiksuoja tik politinius ir ekonominius neapibrėžtumus, neretai priešakyje palikdamas kitas globalaus neapibrėžtumo sritis.

Globalaus neapibrėžtumo veiksniai iš esmės palieka didelį pėdsaką kiekvienos valstybės ekonomikoje, visuomenėje, socialiniame žmonių gyvenime ir kultūroje. Ne išimtis ir turizmo industrija. Neapibrėžtumas turi neigiamą poveikį trims pagrindinėms sritims:

1. Turizmo paslaugų vartotojams (arba) vartotojams, kurie yra linkę į taupymą, išlaidų mažinimą ir ekonomiškumą keliones metu;
2. Įmonėms, įskaitant turizmo paslaugas ir produktus teikiančias įmones, kurios tokiomis aplinkybėmis mažina gamybos kiekius, investicijas ir sumažina darbo užmokestį darbuotojams;
3. Finansų rinkoms plačiąja prasme, kuriose pastebimas nepastovumas ir rizikingumas.

Dauguma tyrėjų sutaria, jog neapibrėžtumo problemos arba netikėtas neapibrėžtumo padidėjimas sumažina valstybių ir jų regionų ekonominį aktyvumą, padidina nedarbą ir infliaciją po išryškėjusio sukrėtimo. 2022 metais geopolitinis nestabilumas tebėra pagrindinė grėsmė pasaulio ekonomikai, kurios pasekoje nevaldomai didėja infliacija.

1.6. Bruno Latour veiksniatinklių teorija

Turizmo studijos visada buvo gana atviros kitų studijų kryptių koncepcijoms ir teorijoms. Bruno Latour veiksniatinklių teorija (angl. actor network theory – ANT) atsirado devintajame dešimtmetyje sociologinėse mokslo ir technologijų studijose. Nuo tada ši teorija paplito įvairiuose sociologinių tyrinėjimų kontekstuose ir persikėlė į skirtingas socialinių mokslų sritis. ANT esmė yra mūsų aplinkos „santykinio materialumo“ pabrėžimas (Jóhannesson, 2005). Tai yra „bendrosios simetrijos“ principas, reikalaujantis, kad tyrinėtojai paneigtų visus iš anksto nustatytus skirtumus tarp galimų klasių veikėjų ir sutelkti dėmesį į tinklo kūrimo procesą. ANT siekis – atskleisti mus supantį pasaulį, kuris yra sudarytas iš nevienalyčių santykių, kur žmonės yra traktuojami kaip galimi veikėjai. Šį tinklą gali sudaryti žmonės, organizacijos, automobiliai, gyvūnai ir kiti subjektai, kuriuos vienija bendra misija (Jóhannesson, 2005).

Pastaruoju metu turizmo tyrinėtojai vis dažniau kreipia dėmesį į turizmo praktiką ir pagrindinius turizmo plėtros veiksnius. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad veikėjo – tinklo teorija pagrindinį dėmesį skiria ne įprastiems socialinių mokslų klausimams „kodėl?“, o siekiui išsiaiškinti kaip įgyvendinami ir stabilizuojami socialiniai susitarimai. Tai reiškia, kad ANT veiksniatinklių teorijos studijos domisi ne tuo, kas yra turizmas, o kaip veikia turizmas ir kokie yra jo funkciniai ryšiai su visuomene (Van der Duim, R., Ren, C., ir Thór Jóhannesson, 2013). Turizmas neretai gali

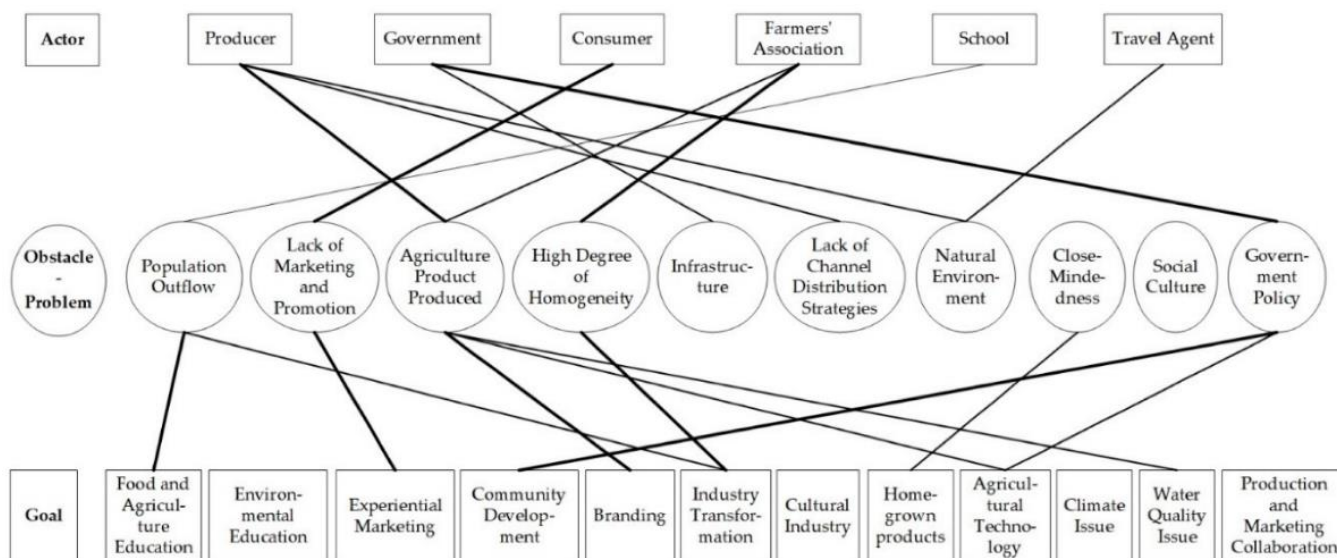
būti suprantamas kaip praktika, apimanti žmonių, gamtos, medžiagų, mobilumo ir kultūrų sąveiką konkrečiame tinkle bei tų skirtingų elementų gamybą ir vartojimą. Kadangi turizmo industrijos santykiai vyksta erdvėje, jie turi tam tikrų erdvinių savybių. Turizmas bendrąja prasme yra vertinamas kaip daugiamatė erdvinė praktika, apimanti kultūrinius, materialinius ir socialinius elementus (Jóhannesson, 2005). Siekiant ištirti turizmo plėtrą tam tikrose vietose, tikslinga atsižvelgti į turizmo vystymosi ir plėtros santykius. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad ANT gali būti veiksmingas metodologinis metodas tiriant turizmo plėtrą dėl keleto priežasčių (Jóhannesson, 2005):

1. Veikėjo – tinklo teorija geba susidoroti su socialinio pasaulio santykinio materialumu, išryškinant skirtingų veikėjų praktikas turizmo tinkle;
2. Ši teorija paaiškina daugybę santykinų dėsnių, į analizę įtraukiant įvairias turizmo erdvės formas;
3. ANT nukreipia nuo į valdymą orientuoto požiūrio prie į daugialypiškumą orientuoto požiūrio;
4. Teorija reikalauja, kad mokslininkai paneigtų visus iš anksto nustatytus skirtumus tarp galimų veikėjų klasių (natūralių/socialinių, vietinių/pasaulinių ir ekonominių/kultūrinių) ir sutelktų dėmesį į tinklo kūrimo ir konsolidavimo procesą.

Iš esmės veikėjų – tinklo teorija (ANT), kurią Bruno Latour pasiūlė kaip galingą sociologinį ir teorinį metodą, gali efektyviai sujungti erdvinių elementų ryšius ir sudėtingus tinklus, pagilinti erdvinių reiškinių supratimą geografinės srityje bei pateikti naujų idėjų, paaiškinančių erdvės formavimąsi ir rekonstrukciją, todėl ši teorija plačiai naudojama įvairiose geografinės šakose (Wang, L., & Xiao, S., 2020).

Turizmo industrijoje ANT teorija naudojama siekiant suprasti, kaip esamus išteklius galima perkonfigūruoti, kad būtų sukurti unikalūs ir naujoviški produktai. Ši teorija iki šiol nebuvo labai plačiai taikoma turizmo tyrimuose (Jóhannesson, 2005). Turizmo vietovėse ir regionuose daugiausia dėmesio buvo skiriama organizacinėms ir rinkodaros strategijoms, o dauguma ANT turizmo tyrimų buvo sutelkti į skirtingus kaimiškų turizmo vietovių erdvinius procesus (Wang, L., & Xiao, S. (2020). Wang, L., ir Xiao, S. moksliniame darbe „Tourism space reconstruction of a world heritage site based on actor network theory“ išryškina, kad yra trys ANT tinklo komponentai: *veikėjas*, *transformacija* ir *nevienalytis tinklas*. Veikėjai apima ne tik žmones, bet ir nežmogiškus veiksnius: kraštovaizdį, infrastruktūrą, būstus, fondus, politiką ir žemę ir kt. Transformacijos procesai, kurie atlieka pagrindinį vaidmenį ANT, susideda iš keturių dalių: *problematizavimo*, *susidomėjimo*, *įtraukimo* ir *mobilizavimo* (8 paveiksle pateiktame grafike matyti kaip saveikauja ANT tinklo veiksniai tarpusavyje). Problematizavimas reiškia problemas arba tikslines kliūtis, su kuriomis susiduria veikėjai siekdami skirtingų ketinimų. Susidomėjimas sustiprina veikėjų vaidmenį pasitelkiant įvairius veiksmus ir strategijas.

Veikėjai naudoja įvairius įtraukimo į tinklo kūrimo procesą metodus, o kiekvienas veikėjas yra mobilizuojamas ir jam suteikiamos atitinkamos pareigos. Vertimas reiškia, kad veikėjų interesai yra išreiškiami kitų veikėjų kalba ir apibrėžiami jų konkretūs vaidmenys. Šie ryšiai, jungia veikėjus prie bendro veikėjų tinklo (Wang, L., & Xiao, S., 2020).

8 pav. Bruno Latour veiksnitinklių teorijos pavyzdinis grafikas

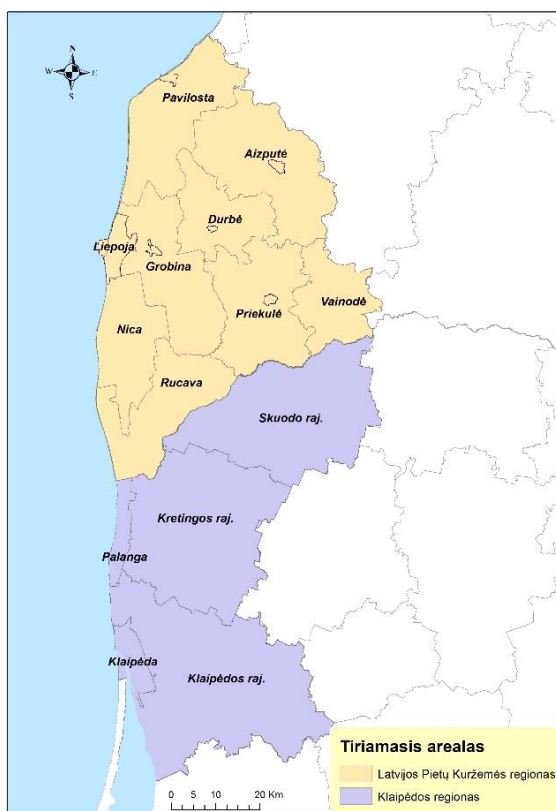
Šaltinis: Tang, J. W., Chen, M. L., & Chiu, T. H., (2018).

Apibendrinant, galima teigti, kad veikėjo ir tinklo teorija leidžia analizuoti turizmą jo plėtros tendencijas, kritiškai tiriant jo ontologines sąlygas. ANT pabrėžia, kad tikrovė gali pasireikšti įvairiomis, tarpusavyje susijusiomis formomis, ir ji atsiranda tik per santykinį darbą arba kuriant plėtros tinklus. Tai iš esmės reiškia, kad analizuojant turizmo industriją nieko negalime priimti kaip savaime duoto, nes viskas šioje sferoje yra santykių praktikos pasekmė.

2. ALTERNATYVAUS TURIZMO PLĖTROS KLAIPĖDOS KRAŠTE IR LATVIJOS PIETŲ KURŽEMĖJE LYGINAMOJI ANALIZĖ

Šiame skyriuje darbo tiriamuoju aspektu bus atliekama Klaipėdos krašto ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono situacijos analizė, atliepiant alternatyvaus turizmo tematiką. Aptariamas pasirinktų teritorijų geografinis išsidėstymas, istorinis ir kultūrinis savitumas ir pagrindiniai regionų skirtumai. Atliekama detali turistinių išteklių, turizmo paslaugų ir rinkodaros produktų analizė. Remiantis Lietuvos ir Latvijos statistikos departamentų ir turizmo informacijos centrų duomenimis pateikiami turistų srautų statistiniai duomenys ir jų interpretacijos. Toliau darbo eigoje atliekamas detalus turizmo arealų palyginimas, remiantis 20 svarbiausių geografinių, socialinių, demografinių ir ekonominių rodiklių. Aptariamos alternatyvaus turizmo plėtojimo prielaidos regionų konkurencingumui didinti.

Pabrėžtina, jog darbo tiriamuoju aspektu pasirinkta analizuoti dalį Klaipėdos apskrities teritorijos (Klaipėdos miestas ir rajonas, Palanga, Kretinga, Skuodas) toliau vadinama - Klaipėdos „regionu“ ir Latvijos Pietų Kuržemės regionas, kitaip dar vadinamas Pietų Kuržemės savivaldybe (*latv. Dienvidu Kurzemes novads*) su didžiuoju pajūrio miestu Liepaja (9 pav.). Teritorijų pasirinkimą nulėmė panašus regionų geografinis išsidėstymas, socialiniai, demografiniai ir ekonominiai veiksniai bei panašus teritorijų – kaip valstybių pajūrio regionų turizmo potencialas.

9 pav. Darbo tiriamasis arealas

2.1.Klaipėdos regiono turizmo geografijos charakteristika

Klaipėdos apskritis, nuo seno buvo žinoma kaip Prūsijos karalystė, o vėliau - Vokietijos imperijos administracinis vienetas. Klaipėdos apskrities teritorija istoriškai yra žinoma nuo 1752 metų. Tuometiniu laikotarpiu Klaipėdos apskrities ribos buvo nepastovios ir kito net keletą kartų. Šiuo metu Klaipėdos apskritį sudaro 7 savivaldybės: Klaipėdos miesto savivaldybė; Neringos miesto savivaldybė; Palangos miesto savivaldybė; Klaipėdos rajono savivaldybė; Kretingos rajono savivaldybė; Skuodo rajono savivaldybė ir Šilutės rajono savivaldybė. Šiame teritoriniame vienetu yra susitelkę 9 miestai, didžiausi iš jų – Klaipėda, Kretinga, Šilutė, Gargždai, Palanga ir Skuodas

Klaipėdos regiono 2014-2020 metų plėtros plane Klaipėdos regionas apibūdinamas kaip – „modernus ir integralus Baltijos jūros regionas, tvaraus ekonominio augimo, mokslo, technologijų, kultūros ir turizmo centras su išvystyta infrastruktūra, kuriame glaudžiai bendradarbiaujant kuriama kokybiška aplinka kūrybiškam ir bendruomeniškam žmogui gyventi.“ Šis regionas, dar vadinamas šalies jūros vartais, yra didžiausias Vakarų Lietuvos pramonės ir kultūros centas. Tai yra vienintelis regionas Lietuvoje, kuris turi pajūrio pakrantę, besitęsiančią net keturiose šio krašto savivaldybėse. Šio krašto išskirtinumas – vienintelis Lietuvoje ir neužsąlantis rytinės Baltijos jūros uostas, kuris savo veiklą mena jau nuo XIII a. vidurio, kuomet pastačius Klaipėdos pilį, šalia pilies savo veiklą pradėjo tuo metu dar nedidelis uostelis. Nuo 1475 m., kuomet Klaipėdos gyventojams buvo suteikta Kulmo teisės privilegija, gyventojai aktyviai įsitraukė į jūrų prekybos veiklą, buvo pradėti statyti laivai ir uostui suteiktas oficialus statusas. Atsižvelgiant į jūrų uosto svarbą, galima teigti, jog nuo seno šiame krašte yra susiformavusios darnios jūrinio verslo, kultūros ir turizmo tradicijos.

Atsižvelgiant į strategiškai patogią Klaipėdos apskrities geografinę padėtį bei pajūrio regiono patrauklumo veiksnį, čia gana plačiai yra plėtojama turizmo ir rekreacijos sektoriaus veikla. Klaipėdos regiono asociacija (2021 m.) pabrėžia, kad „Baltijos jūra, Kuršių marios ir Kuršių nerijos pusiasalis – unikalūs kraštovaizdžio elementai, išskiriantys Klaipėdos regioną iš kitų Lietuvos regionų.“ Iš esmės Klaipėdos regionas, kaip vienintelis Lietuvos pajūrio regionas yra laikomas vienu iš patraukliausių šalies kryptų tiek atvykstamajam, tiek išvykstamajam ir vietiniam turizmui vystyti.

Tarptautiniu mastu, Klaipėdos regionas ribojasi su Latvija Šiaurėje ir Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi Pietuose, Baltijos jūra jungia Klaipėdos regioną su Lenkija, Vokietija, Danija, Švedija, Suomija, Rusija, Estija ir Latvija (Klaipėdos regiono asociacija, 2021 m.). Toliau darbo tiriamuoju aspektu bus analizuojamos Klaipėdos regionui priklausančios Klaipėdos miestas ir rajonas, Palanga, Kretingos ir Skuodo rajonai, neįtraukiant Šilutės rajono ir Neringos. Darbo eigoje bus aptariamas šių teritorijų, kaip vieningo Klaipėdos krašto turizmo potencialas, svarbiausi alternatyvaus turizmo plėtrai reikalingi ištekliai ir paslaugos bei pateikiama lankytojų srautų statistinė analizė.

2.1.1. Klaipėdos regiono turizmo ištekliai

Lietuvos Respublikos turizmo įstatyme turizmo ištekliai apibrėžiami kaip atitinkamos teritorijos ar atskirų gamtos, kultūros, socialinės, ūkio bei valdymo paskirties objektų vertybės ir galimybės tenkinti turistų poreikius. Iš esmės turizmo ištekliai tai yra tiek gamtos – natūraliai, tiek žmogaus – fiziškai sukurti ištekliai ir objektai, kuriuos keliautojas lanko dėl daugybės priežasčių, tačiau manoma, jog pagrindinis siekis yra susipažinti su konkrečia vietoje, jos istoriniu, kultūriniu ar gamtiniu išskirtinumu, siekiant praplėsti savo akiratį ir įgauti naujų žinių bei potyrių. Turizmo ištekliai yra laikomi vienu svarbiausių turizmo industrijos sudedamųjų dalių, nes jie pritraukia turistus į konkrečios šalies regionus, miestus, miestelius ar periferines teritorijas.

Analizuojamas Klaipėdos regionas pasižymi svarbiausiais poilsio ir turizmo iškais: vienintele Lietuvoje pajūrio zona, kurios bendras ilgis Lietuvos teritorijoje yra daugiau nei 90 km.; kurortinėmis teritorijomis ir miškais, kurie svarbūs žmogaus sveikatai ir gyvenimo kokybei; upėmis, ežerais, istorinėmis bažnyčiomis, unikaliais dvarais, istoriniais ir gamtos paminklais ir kitais rekreaciniais turizmo objektais, kurių patrauklumo dėka Klaipėdos regionas kiekvienais metais sulaukia daugybės turistų iš visos Lietuvos ir kaimyninių užsienio valstybių. Nors šiame regione susitelkę daug turizmo išteklių, tačiau jų potencialas alternatyvaus turizmo tematika nėra pilnai išnaudojamas, norint šį kraštą paversti dar patrauklesniu alternatyvaus turizmo traukos centru. Atsižvelgiant į tai, jog šio regiono teritorija ribojasi su Latvijos Pietų Kuržemės turistine pajūrio teritorija, visuotinai pastebima bendruomeniškumo ir integruotos šalių bendradarbiavimo stoka. Analizuojant darbo tiriamąjį aspektą regiono turistiniai ištekliai bus aptariami išskaidant Klaipėdos regioną į penkias turistines teritorijas: Klaipėdos miestą, Klaipėdos rajoną, Palangą, Kretingą ir Skuodą.

Klaipėda. Klaipėdos miestas istoriškai laikomas seniausiu Lietuvos miestu – einančiu 771–uosius metus ir vieninteliu Lietuvos uostu, tad jis yra itin svarbus visos valstybės mastu. Amerikiečių istorikas Eriks Senno yra pasakęs, jog „Lietuva be Klaipėdos yra lyg kūnas be galvos“ (LR Valstybė, 2022). Pabrėžtina, jog Klaipėdos miestas yra trečiasis pagal dydį Lietuvos miestas, įsikūręs Kuršių marių ir Baltijos jūros sandūroje.

Žvelgiant iš turizmo srities perspektyvos Klaipėdos miestas pasižymi turizmo objektų išskirtinumu – miesto teritorijoje yra dvi perkėlos: senoji – miesto centre ir naujoji perkėla įsikūrusi piečiau miesto centro. Įsteigtas išskirtinio dėmesio susilaukęs jūrų muziejus ir delfinariumas. Šiauriau Klaipėdos išlikusios natūralios kopos, o pajūrio dviračių takai veda keliautojus pažintiniu gamtos keliu į aplinkinius miestelius. Klaipėdos miesto teritorijoje yra fiksuojama 18 poilsio ir laisvalaikio zonų, įskaitant paplūdimius, parkus, skverus, zoologijos sodą ir botanikos sodą. Siekiant geriau suprasti Klaipėdos miesto turistizmo potencialą toliau išryškinami svarbiausi gamtiniai, istoriniai ir

kultūriniai Klaipėdos miesto turizmo ištekliai, kurie prisideda prie miesto konkurencingumo didinimo. Klaipėdos miesto gamtinių, kultūrinių ir istorinių turizmo išteklių detalizacija pateikiama 9 lentelėje.

9 lentelė. Klaipėdos miesto turizmo ištekliai

Gamtiniai ištekliai	Kultūriniai ištekliai	Istoriniai ištekliai
Piliakalniai: - Žardės - Kuncų piliakalnis; - Purmalių piliakalnis Parkai ir sodai: - Danės Skveras; - Klaipėdos poilsio parkas; - Malūno - Trinyčių parkas; - Klaipėdos miesto parkas - Sąjūdžio parkas - Botanikos sodas - Treko parkas - Draugystės parkas - Ažuolų giraitės parkas - Debreceno gatvės skveras - Storosios liepos skveras - Priestočio gatvės skveras - Žvejo skulptūros skveras Paplūdimiai: - Smiltynės Paplūdimys - I Melnragės paplūdimys - II Melnragės paplūdimys - Girulių paplūdimys	Muziejai: - Jūrų muziejus ir delfinariumas; - Mažosios Lietuvos istorijos muziejus; - Laikrodžių muziejus; - Klaipėdos pilies muziejus; - Sūduvis laivas-muziejus; - Kalvystės muziejus - Muziejus 39/45 - Gintaro muziejus „Amber Queen“ - Rezistencijos ir tremties ekspozicija - Lietuvos dailės muziejaus padalinys Prano Domšaičio galerija „Rūtų galerija“ Kiti kultūriniai ištekliai: - Skulptūrų parkas - Senieji sandėliai - Klaipėdos kultūros fabrikas - Turgaus aikštė - Danės upės krantinė - Paminklas vieningai Lietuvai „Arka“ - Klaipėdos Dramos teatras - Teatro aikštė - Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras - Klaipėdos miesto savivaldybės tautinių kultūrų centras	Dvarai: - Gediminų dvaras - Bachmano dvaras Istoriniai turizmo ištekliai: - Klaipėdos piliavietė - Pasukamasis tiltas - Klaipėdos švyturys - Klaipėdos universiteto pastatų kompleksas - Burlaivis „Meridianas“ „Siauruko“ geležinkelio stotis - Klaipėdos pilies ir bastionų kompleksas Gynybiniai karo laikų įtvirtinimai: - Neringos fortas Kopgalyje - Kopgalio baterija - Melnragės baterija - Smiltynės baterija, - Tauralaukio baterija, - Gedminų baterija, - Alksnynės baterija

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis KTKIC duomenimis (2022)

9 lentelėje detalai pateikti svarbiausi Klaipėdos miesto turizmo ištekliai prisidedantys prie alternatyvaus turizmo plėtros. Be to, svarbu paminėti, kad prie vietovės turizmo įvaizdžio formavimo prisideda ir mažoji miesto architektūra bei religiniai paminklai – Klaipėdos mieste galima suskaičiuoti daugiau kaip 200 skulptūrų, senųjų miesto architektūros objektų, nuorodų ir kitų miesto mažosios architektūros monumentų. Miesto teritorijoje susitelkusios šešios katalikų bažnyčios, trys stačiatikių cerkvės ir dvi sentikių cerkvės. Miestas pasižymi maldos namų gausa.

Atsižvelgiant į gamtinį aspektą, pabrėžtina, kad pro Klaipėdos miestą teka trys upės, kurios taip pat prisideda prie vietovės kraštovaizdžio formavimo: Danė, Smeltalė ir Kretainis. Miesto savivaldybės teritorijoje susitekę Trinyčių ir Mulaukio ežerai. Klaipėdos miesto teritorijoje yra suformuoti Smiltynės, Melnragės ir Girulių paplūdimiai. Vandens telkinių ir jūros pakrantės zonos pasiekiamumas yra vienas iš didžiausių miesto konkurencinių pranašumų. Klaipėdos miestas yra turtingas ir mineralinių išteklių aspektu ir ateityje turi didelį potencialą tapti mineralinių vandenių

kurortu. Klaipėdos miesto rinkodaros strategijos planavimo dokumentuose teigiama, jog tarptautinėse laboratorijose atlikti moksliniai tyrimai ir įgyti europiniai sertifikatai uostamiesčiui leistų turimus geoterminio vandens išteklius panaudoti sveikatingumui ir reabilitaciniam gydymui. Įvairių turistinių išteklių gausa sudaro tinkamas sąlygas šiame regione plėtoti skirtingas alternatyviojo turizmo nišas bei pritraukti kelionių entuziastus iš visos Lietuvos bei kaimyninių šalių.

Klaipėdos rajonas. Klaipėdos rajono teritorija apima 1336 km², kurioje susitelkę itin jaukūs miestai – Gargždai ir Priekulė, 7 nedideli, bet geografiniu požiūriu turtingi ir aukštą turistinį potencialą turintys miesteliai: Dvilai, Endriejavas, Judrėnai, Kretingalė, Plikiai, Veiviržėnai ir Vėžaičiai. Jaukūs miestai ir miesteliai, gamtos prieglobsčio apsupti kaimai, akį džiuginantys ir vaizduotę įkvepiantys gamtos peizažai, tūkstantmečius skaičiuojanti lietuvininkų ir žemaičių krašto istorija, per amžius išsaugota kultūra, puoselėjamos tradicijos, šilti ir draugiški žmonės. (Globalus Klaipėdos rajonas, 2021). Klaipėdos rajono administraciniu centru yra laikomi Gargždai – miestas, įsikūręs prie Minijos upės ir esantis šalia istorinės ribos su Mažąja Lietuva (Klaipėdos rajono savivaldybė, 2021).

Klaipėdos rajonas turi gana stiprų turistinį potencialą – čia susitelkę istoriniai, kultūriniai ir gamtiniai objektai pritraukia lankytojus savo unikalumu. Analizuojamoje teritorijoje yra du išskirtiniai mažųjų laivų uostai, kuriuose vykdoma aktyvi rekreacinė ir turizmo veikla. Drevernos gyvenvietė turistams siūlo pasigrožėti gamta iš 15 metrų aukščio apžvalgos bokšto ir pasinaudoti mažųjų laivų uosto pramogomis, Svencelės gyvenvietėje įsikūręs aktyvaus laisvalaikio Kaitavimo centras „Go2Kite“ suteikia galimybę pasimėgauti išskirtinėmis alternatyvaus turizmo paslaugomis, o Gargždų miestas atvykėlius traukia savo kultūrinių išteklių gausa (Klaipėdos rajono turizmo informacijos centras, 2021). Svarbiausi Klaipėdos rajono turizmo ištekliai išryškinti 10 lentelėje:

10 lentelė. Klaipėdos rajono turizmo ištekliai

Gamtiniai ištekliai	Kultūriniai ištekliai	Istoriniai ištekliai
Piliakalniai: • Kalniškės piliakalnis • Dvilų piliakalnis • Laistų piliakalnis • Skomantų piliakalnis • Mockaičių piliakalnis • Vyskupiškių piliakalnis • Norgėlių piliakalnis • Žvaginių piliakalnis • Lapių piliakalnis • Gerduvėnų piliakalnis • Eketės piliakalnis • Kukuliškių piliakalnis • Veiviržėnų piliakalnis	Muziejai: • Gargždų krašto muziejus • Ievos Simonaitytės memorialinis muziejus Priekulėje; • Stepono Dariaus gimtinė Dariaus kaime, Lietuvos aviacijos muziejaus padalinys; • Laisvės kovų ir tremties istorijos muziejus Priekulėje; • Dinoparkas – Radailiai; • 3 mokyklų muziejai. Etnografinės sodybos: • J. Gižo etnografinė sodyba • Agluonėnų etnografinė sodyba	Dvarai: • Vėžaičių dvaro sodyba • Žemgrindžių dvaras Tiltai: • Lankupių Šliuzas • Lankupių kabamasis tiltas • Pėsčiųjų viadukas Gargžduose Uostai: • „Svencele Dunes“ mažųjų laivų uostas uostas • Drevernos mažųjų laivų uostas Kiti istoriniai turizmo ištekliai:

Parkai ir sodai: • Gargždų miesto parkas • Gargždų jaunimo parkas • Priekulės vingio parkas • Agluonėnų parkas	Kiti kultūriniai ištekliai: • Kino rodymo aparatūros ir fotoaparātų ekspozicija (Gargždai) • Piešinys ant Gargždų kino teatro „Minija“ sienos • Meninė instaliacija senojoje žydų sinagogos vietoje (Gargždai) • Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių kryžius „Tautos skausmui atminti“ (Gargždai) • Drevernos apžvalgos bokštas • Skulptūrinė kompozicija „Dovilano Žvaigždė“	• Paminklas Ievai Simonaitytei • Paminklas žydų aukoms atminti Vėžaitynės miške • Paminklas-simolis „Dovilų herbas“ • „Šventvakarių Ėvė“ • Stragnų koplyčia-mauzoliejus • Ablingos memorialas • Pakrantės artilerijos baterija „Memel-Nord“
Kiti gamtos ištekliai: • Gargždų akmuo • Karaliaus Vilhelmo Kanalas • Svencelės pelkė • Olando kepurės skardis • Buvusio vandens malūno užtvanka – pyla • Šimtmečio ąžuolynas Doviluose		

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Klaipėdos rajono TIC duomenimis (2022)

Prie Klaipėdos rajono turizmo įvaizdžio formavimo prisideda rajono teritorijoje susitelkę 12 piliakalnių, 4 laisvalaikio ir poilsio erdvės (parkai). Keturi gamtos paminklais laikomi objektai: Šernų ąžuolas, Svencelės ąžuolas, Lapiškės akmuo, Akmuo Baravykas. Rajono teritorijoje gausu saugomų teritorijų – gamtos draustinių, iš kurių 2 botaniniai (Smeltės ir Lužijos); du kraštovaizdžio draustiniai (Olando kepurės ir Minijos senslėnio); 2 ichtiologiniai draustiniai (Minijos ir Veiviržio); 2 telmologiniai draustiniai (Reiškių ir Svencelės); vienas geomorfologinis – Albingos draustinis ir hidrografinis Graumenos draustinis (Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016–2021 m). Turistiniu požiūriu labai svarbus yra Olandų kepurės kraštovaizdžio draustinis su Olando kepurės kalnu, nes jis yra laikomas aukščiausiu jūros krantu – skardžiu Lietuvos teritorijoje.

Rajono teritorijoje susitelkę 8 muziejai vykdantys rekreacinę kultūrinę ir mokomąją veiklą, 2 istorinius ir kultūrinius įvykius menančios etnografinės sodybos, 2 dvarai ir keletas kultūriniu požiūriu svarbių turistinių objektų. Šis kraštas, neretai vadinamas keturių vandenų regionu, išsiskiria savo kultūriniais ir etnografiniais bruožais – regioną dalina Didžiosios Lietuvos Žemaičių ir Mažosios Lietuvos lietuvininkų tiek istorinis, tiek kultūrinis palikimas (Klaipėdos rajono savivaldybė, 2021).

Palanga. Palangos miestas, esantis Baltijos jūros apsuptyje apima 2 unikalias Palangos, Šventosios gyvenvietes. Šio miesto išskirtinumas – 24 kilometrų pajūrio pakrantės ruožas, kurį skalauja Baltijos jūra. Pro miestą teka Ražės upelis, per kurį nutiesta net 10 tiltelių. Šis Žemaitijos miestas yra gavęs klimatinio ir balneologinio ir purvo terapijos kurorto statusą. Palangos kurortas pasižymi organizmą grūdinančiu ir tonizuojančiu klimatu, intensyvia saule, vėsioomis jūros maudyklomis, įvairios mineralizacijos vandenimis ir gydomuoju purvu (Palangos turizmo informacijos centras, 2022). Žvelgiant iš turizmo sritys perspektyvos, mieste gausu turistinių išteklių, gamtos ir kultūros paveldo objektų. Kultūros registro duomenys atskleidžia, kad Palangos miesto savivaldybės teritorijoje yra 106 nekilnojamosios kultūros vertybės, iš kurių 45 svarbios istorinės reikšmės turintys statiniai. Mieste nuo seno įsikūrę 12 vilų, nemažai istorinės reikšmės skulptūrų,

daug paminklų ir monumentų (Palangos turizmo plėtros strategija). Palangos svarbiausių gamtinių, kultūrinių ir istorinių turizmo išteklių detalizacija pateikiama 11 lentelėje.

11 lentelė. Palangos miesto turizmo ištekliai

Gamtiniai ištekliai	Kultūriniai ištekliai	Istoriniai ištekliai
Piliakalniai/kalnai: - Birutės kalnas - Naglio kalnas - Žemaičių kalnelis Saugomos teritorijos: - Plazės gamtinis rezervatas - Nemirsetos kraštovaizdžio draustinis - Dalis Šlapių kraštovaizdžio draustinio - Dalis Karklės jūrinio draustinio - Būtingės geomorfologinis draustinis - Būtingės paukščių pelkės ornitologinis draustinis Parkai ir sodai: - Palangos miesto botanikos parkas - Rozariumas (Rožių sodelis) - Parko administracijos pastato – oranžerija Pažintiniai ir poilsio takai: „Didžiųjų ir mažųjų takas“ - Takas „laumių vingis“ - Poilsia vietė „Miškas visiems“ Kiti gamtos ištekliai: - Palangos mineralinio vandens vandenvietės	Muziejai: - Palangos gintaro muziejus - Palangos kurorto muziejus - Antano Mončio namas-muziejus - Jono Šliūpo memorialinė sodyba – muziejus - Tremties ir rezistencijos muziejus - Šunų muziejus - Insektariumas Galerijos: „Ramybės“ galerija - Savicko paveikslų galerija - Gintaro dirbtuvės-galerija - Miniatiūrų mini galerija Kultūros paveldo objektai: - Palangos Kurhauzas - Melno sutartimi nustatytos LDK valstybinės sienos atkarpa - Medžiotojų namas - Palangos vasaros skaitykla - Nemirsetos laivų gelbėjimo stotis - Šventosios akmens amžiaus gyvenvietė - Šiltųjų maudyklių pastatas Kiti kultūriniai ištekliai: - Pasakų parkas - Palangos koncertų salė - Palangos observatorija „Ramybės“ kultūros centras - Hipodromas - Jūratės ir Kastyčio fontanas J. Basanavičiaus biustas J. Basanavičiaus gatvė - Lurdo grota	Architektūros paminklai: - Vila „Anapilis“ - Vila „Jūros akis“ - Senoji vaistinė (1827 m.) - Palangos dvaras (Tiškevičių rūmai) - Palangos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia - Palangos sentikių cerkvė Tiltai: - Jūros tiltas - Josifo Brodskio tiltas - Beždzionių tiltas Šventojoje Svarbiausios skulptūros: „Laiminantis Kristus“ „Eglė žalčių karalienė“ „Jūratė ir Kastytis“ „Žvejo dukros“ Kiti istoriniai turizmo ištekliai: - Nemirsetos karinio poligono teritorija - Palangos skulptūrų parkas - Palangos miestiečių kryžius XVIII a. maro aukoms atminti - Paminklas pionierių stovyklos tragedijai įamžinti. - Žemaičių alka - Šventosios švyturys - Šventosios uostas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Palangos TIC duomenimis (2022)

Apie 40 proc. Palangos miesto savivaldybės dalies sudaro miškai. Jie yra labai svarbūs kurorto estetiniu, geografiniu ir kultūriniu požiūriu. Miesto teritorijoje susitelkę 6 draustiniai ir saugomos teritorijos. Vakarinę Palangos miesto dalį skalauja Baltijos jūra, čia išsidėstę turistų pamėgti paplūdimiai ir susitelkę kultūros ir pramogų objektai. Svarbiausiais kultūriniais ir turistiniais objektais yra laikomi Tiškevičių rūmai ir Palangos botanikos parkas, kurie reprezentuoja Palangos miesto išskirtinumą daugelyje turistinių leidinių. Palangos dvaru laikomi neorenesansinio stiliaus

Tiškevičių rūmai pastatyti 1897 metais. Juose įrengtas Palangos gintaro muziejus, kuriame saugoma daugiau nei 28 tūkst. gintaro eksponatų (eksponuojama apie 5 tūkst.) (Palangos turizmo informacijos centras, 2021). Dvarą supa žymusis botanikos parkas, įrengtas pagal prancūzų architekto Eduardo Andrè ir belgų dendrologo Beiseno de Kolono parengtą projektą. Miesto teritorijoje taip pat veikia vienintelis Lietuvoje nariuotakojų zoologijos sodas (insektariumas), kuriame gyvena daugiau nei 200 nariuotakojų.

Palangos miestas, apimantis ir akmens amžiaus šventosios gyvenvietę, vasaros sezono metu yra tikras turistų ir poilsiautojų traukos centras, pasižymintis teigiamais klimatiniais veiksniais sveikatai, išsiskiriantis savo gamtos turtais, kultūros ir istorijos paveldo įdomybėmis. Miestas pasižymi kultūriniu ir istoriniu savitumu bei yra svarbus kurortas teikiantis alternatyvaus turizmo paslaugas ir produktus.

Kretingos rajonas. Kretingos miestas yra laikomas vienu iš seniausių vakarų Lietuvos miestų ir įvardijamas kaip urbanistikos paminklas. Kretinga - nedidelis Lietuvos pajūrio regiono miestas, kuris nėra laikomas kurortu. Per Kretingos rajoną teka Šventosios bei Minijos upės. Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategijoje 2016–2021 m. apibūdinama gamtinė geografinė Kretingos rajono situacija – „Kretingos savivaldybėje įkurtas Salantų regioninis parkas, apimantis dalį Minijos pakraščių. Vainėkių, Šventosios ir Mikoliškių miškai yra didžiausi teritorijoje. Rajone telkšo vienintelis Kašučių ežeras“. Kretingos rajono turizmo informacijos centras nurodo, kad rajone susitelkę 37 lankytini objektai ir turistinės vietovės. 12 lentelėje pateikiami pagrindiniai Kretingos miesto ir rajono turistiniai objektai, formuojantys vietovės patrauklumą.

12 lentelė. Kretingos miesto ir rajono turizmo ištekliai

Gamtiniai ištekliai	Kultūriniai ištekliai	Istoriniai ištekliai
Piliakalniai: • Andulių – Ėgliškių piliakalnis • Imbarės piliakalnis • Kartenos piliakalnis • Gintarų piliakalnis • Gaidžio kalnas Gamtos draustiniai: • Įpilties landšaftinis istorinis • Kurmaičių landšaftinis istorinis • Minijos ichtiologinis • Erlėnų geomorfologinis • Sudėnų botaninis-zoologinis • Grūšlaukės kraštovaizdžio • Kartenalės entomologinis • Minijos kraštovaizdžio • Salantų žemupio • Salantų vidurupio draustinis	Muziejai: • Kretingos muziejus su Žiemos sodu • Jokūbavo A. Stulginskio pagrindinės mokyklos muziejus • Darbėnų gimnazijos rezistencijos muziejus • Orvidų sodyba-muziejus • Pelėdų namai • Ūkvedžio namas • Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinė-muziejus • Ežiukų muziejus • Kretingos muziejaus tradicinių amatų centras • Partizanų troba Kiti kultūriniai ištekliai: • Astronominis kalendorius su saulės laikrodžiu	Dvarai: • Kretingos dvaras • Laukžemės dvaras • Gaudučių dvaras • Jokūbavo dvaras • Kartenos dvaras Architektūros paminklai: • Banko pastatas • Švč. Širdies pranciškonų Misionierių kongregacija • Liuteronų bažnyčia • Šv. Antano rūmai • Kretingos senamiestis Kiti istoriniai turizmo ištekliai: • Kartenos piliakalnio istorinis–archeologinis paminklas • Kretingos Lurdo grotos

Parkai ir sodai: • Kretingos dvaro parkas • Pastauninko parkas • Jauryklos parkas • Japoniškas sodas	• Kretingos dvaro vandens malūnas; • Lazdininkų vėjo malūnas • Rotušės aikštė • Baltų mitologijos parkas • Rotušės aikštės taktilinis žemėlapis • Tekstilės amatų centras • Salantų regioninio parko lankytojų centras	• Nelly ir Arvydo Paltinų atminimo kambarys • Centrinės bažnyčios durys su herbais ir portretinėmis hermomis • Grafų Tiškevičių koplyčia • Kūlpėnų geležinkelio tiltas
--	--	---

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Kretingos TIC duomenimis (2022)

Didžiausią turistinį potencialą turintys ir lankomiausi šio regiono turizmo ištekliai yra Kretingos dvaro parkas bei Žiemos sodas, Orvidų sodyba. Grafų Tiškevičių įkurtas Kretingos dvaro parkas ir žiemos sodas vilioja turistus visais metų laikais. Parke, apimančiame 23 hektarų plotą susitelkę trys vandens telkiniai, yra išlikę senieji dvaro pastatai – malūnas, ūkvedžio namas, spirito varykla, darželis ir dvaro rūmai su Žiemos sodu (Kretingos rajono turizmo informacijos centras). Kretingos rajono teritorijoje susitelkę 10 muziejų, 11 gamtos draustinių ir nemažai unikalių kultūros bei istorijos vertybių. Rajono teritorijoje yra įsikūrę net 5 vienuolynai. Įdomu tai, kad Kretingos rajone yra vadinamoji Lietuviška Šveicarija – tai yra išskirtiniai Minijos upės vingiai, kuriuose susiformavo unikalių gamtos atodangos. Lankomiausia yra laikoma Dauginčių atodanga.

Kretingos rajonas taip pat alternatyvaus turizmo mėgėjus traukia Japonišku sodu, kuris laikomas didžiausiu Europoje. 16 hektarų japonišką sodą įkūrę Japonijos meistras Hajime Watanabe ir gydytojas Š. Kasmauskas lankytojus stebina tūkstantinėmis bonsai medelių kolekcijomis, akmenų sodu, sakuromis, ir įvairaus dydžio tvenkiniais (Japoniškas sodas, 2022). Kretinga, nors ir nedidelis Vakarų Lietuvos pajūrio miestas, tačiau čia plytinti istorija, kultūra ir gamtos vertybės atveria galimybes darniai turizmo plėtrai vystyti. Regionas turi perspektyvių ir plačiai visoje Lietuvoje žinomų turistinių išteklių.

Skuodo rajonas. Skuodo rajonas yra susitelkęs Lietuvos Šiaurės Vakaruose, pasienio srityje su Latvijos valstybe. Rajono teritorija išsidėsčiusi aukštumose – didžioji dalis Vakarų Kuršo aukštumoje, pietryčių pusėje – Rytų Žemaičių plynaukštė, viduryje – Žemaičių aukštuma. Rytinė savivaldybės dalis patenka į Pajūrio žemumą. Šio rajono išskirtinumas – riedulių gausa (Skuodo informacijos centras, 2022). Rajono teritorijoje ištis gausu istorijos ir gamtos paveldo objektų – čia susitelkusios senus laikus menančios istorinės gyvenvietės. Skuodo miesto ir rajono turizmo išteklių analizė pateikta 13 lentelėje.

Kraštas turi daug gamtos ir kultūros paveldo objektų. Rajono teritorijoje nemažai archeologinės vertės turinčių piliakalnių ir alkakalnių, o rajono vizitine kortele tapę čia susitelkę mitologiniai riedulynai (akmenys). Dauguma mitologinę svarbą turinčių objektų susitelkę Mosėdžio ir Barstyčių seniūnijų teritorijose (Skuodo informacijos centras, 2022).

13 lentelė. Skuodo miesto ir rajono turizmo ištekliai

Gamtiniai ištekliai	Kultūriniai ištekliai	Istoriniai ištekliai
Piliakalniai: • Apuolės piliakalnis • Kubiškės piliakalnis • Veitelių piliakalnis • Paluobės piliakalnis • Paparčių kalnas • Giedrakalnis • Raganos kalnas • Pūkštės kalnas Parkai ir sodai: • I. Navidansko botanikos parkas • Skuodo miesto parkas Kiti gamtos ištekliai: • Didžiausias Lietuvoje akmuo – Puokės • Šauklių riedulynas • Barstyčių pelkė • Barstyčių akmuo • Lenkimų Bebrynas • Igarių riedulynas • Kulalių riedulynas • Apšės biosferos poligonas • Mikytų alkakalnis	Muziejai: • S. Daukanto klėtelė • Respublikinis Vaclovo Into akmenų muziejus • Skuodo krašto muziejus • Žemdirbio muziejus Kiti kultūriniai ištekliai: • Mosėdžio vandens malūnas; • Lyksūdės vandens malūnas • S. Daukanto gimtoji vieta Kultūrinės ir istorinės vertės turinčios senosios gyvenvietės: • Jedžiotų, Klauseikių senovės gyvenvietė • Žemytės senovės gyvenvietė • Apuolės gyvenvietė • Puodkalių gyvenvietė	Dvarai: • Skuodo dvaras • Kivylių dvaras • Mosėdžio dvaras • Šarkės dvaras Architektūros paminklai: • Rotušės pastatas • Mūro kryžius • Paminklas tautos kančioms atminti • Paminklas J. Chodkevičiui • Šatraminių etnoarchitektūrinė sodyba • Gluobių k. etnoarchitektūrinė sodyba • Aleksandro Nevskio cerkvės pastatas Kiti istoriniai turizmo ištekliai: • Skuodo mūšio vieta • Buvusi Skuodo geležinkelio stotis • Užluobės lurdas • Ylakių miestelio istorinė dalis

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Skuodo informacijos centro duomenimis (2022)

Iš gamtinės perspektyvos, galima pabrėžti, kad Skuodo rajono teritorijoje yra susitelkę 9 gamtos apsaugos draustinių, iš kurių Apuolės, Kulių, Gėsalų, priskiriami kraštovaizdžio draustiniai; Kulalių, Šauklių, Igarių – laikomi geomorfologiniais draustiniais; Laumės, Margininkų – botaniniai draustiniai ir Bartuvos – ichtiologinis draustinis. Rajono teritorijoje yra 6 ežerai, teka 17 upių. Skuodo miesto centre telkšo tvenkinys, neretai vadinamas „Skuodo jūra“ (Bartuvos tvenkinys) (Skuodo informacijos centras, 2022). Gamtinis ir kultūrinis paveldas yra puikiai tinkamas alternatyvaus turizmo nišoms plėtoti.

Darbo tiriamuoju aspektu analizuojamas Klaipėdos regionas yra gausiai apdovanotas turistiniais ištekliais – čia banguojanti Baltijos jūra, Kuršių marios, įspūdingos kopos, skardžiai, kurortiniai miškai, senieji piliakalniai ir kalvos bei istoriniai akmenų riedulynai yra unikalūs kraštovaizdžio elementai, kurie išskiria Klaipėdos regioną iš kitų Lietuvos regionų. Regionas, kurio centru laikomas seniausias Lietuvos miestas, yra patrauklus rekreacijos ir turizmo verslo plėtrai. Regiono turistinių išteklių analizė parodė, jog šis kraštas turi aukštą potencialą vystyti ir kurti alternatyvaus turizmo paslaugas ir produktus.

2.1.2. Klaipėdos regiono turizmo paslaugos

Turizmo paslaugos ir jų pasiekiamumas yra laikomai vienu iš svarbiausių aspektų, kurie formuoja turisto patirtį kelionės metu. Turizmo paslaugų ir jų rūšių yra gana daug, tačiau jas galima suskirstyti į transporto, apgyvendinimo, maitinimo, pramogų, informacijos perdavimo ir kitas papildomas paslaugas. Turizmo paslaugos ir jų teikėjai – tai svarbiausia turizmo industrijos grandis. Atlikus Klaipėdos regiono teritorijos turistinių išteklių analizę, toliau darbo tiriamuoju aspektu bus aptariama Klaipėdos regiono turizmo infrastruktūra ir pasiekiamumas, apgyvendinimo ir maitinimo įstaigų pasiskirstymas regiono teritorijoje, turizmo ir informacijos centrų, kultūros centrų kelionių organizatorių ir turizmo agentūrų išsidėstymas regiono mastu. Pateikiama lankytojų srautų statistika ir aptariami svarbiausi esami turistiniai maršrutai, prisidedantys prie alternatyviojo turizmo plėtos.

Susisiekimo infrastruktūra ir pasiekiamumas

Darbo tiriamuoju aspektu analizuojant Klaipėdos regiono turizmo infrastruktūrą ir pasiekiamumą nustatyta, kad Klaipėdos regiono teritorijoje yra gana gerai išplėtotas susisiekimo infrastruktūra. Tai lemia šie veiksniai:

➤ Regiono teritorijoje yra plačiai išplėtotas magistralinių, regioninių ir krašto kelių tinklas. Klaipėdos rajono savivaldybės teritoriją kerta magistraliniai keliai A1 Vilnius – Kaunas – Klaipėda bei A13 Klaipėda – Liepoja, taip pat 8 rajono keliai: 141 Kaunas – Jurbarkas – Šilutė – Klaipėda, 166 Plungė – Vėžaičiai, 168 Klaipėda – Kretinga, 197 Kryžkalnis – Rietavas – Vėžaičiai, 216 Gargždai – Kretinga, 217 Klaipėda – Jokūbavas, 227 Jakai – Dvilai – Laugaliai, 228 Dauparai – Gargždai – Vėžaičiai (Regioninė galimybių studija Vakarų krantas, 2018). Atsižvelgiant į gerai išplėtotą regioninių ir krašto kelių tinklą, regione susitelkusių turistinių objektų pasiekiamumas automobilių transportu yra itin patogus. Per Klaipėdos regioną taip pat eina Via Baltika magistralės atkarpa, kuri jungia Baltijos šalis Lietuvą, Latviją, Estiją.

➤ Klaipėdos regiono pasiekiamumo sklaidą didina netoliese Palangos miesto įkurtas oro uostas, kuris yra pasiekiamas keliu A13 Klaipėda-Liepoja. Palangos oro uostas įkurtas itin strategiškai vietoje – 7 km. atstumu nuo Palangos miesto ir 32 km. atstumu nuo Klaipėdos miesto. 2022 metų Lietuvos oro uostų – Palangos filialo duomenimis, šis uostas vykdo skrydžius į dešimt Europos miestų: Oslą, Glazgą, Londoną, Kopenhagą, Rygą, Minską, Sankt Peterburgą, Maskvą, Kijevą, Varšuvą. „Atnaujintas Palangos oro uostas sudaro galimybes lengvam ir greitam susisiekimui, kartu kurdamas atskirą ekosistemą tiesiogiai su aviacija dirbantiems verslams, yra tarsi katalizatorius vietos turizmo sektoriui, užtikrina svarbius prekybos ryšius, užsienio investicijas.“ – teigia Lietuvos oro uostų generalinio direktoriaus M. Gelžinis (Lietuvos oro uostų Palangos filialas). Oro uostų aviacinių paslaugų skyriaus vadovo pateiktais duomenimis, 2021 metais Palangos oro

uoste buvo aptarnauta 86 tūkstančiai keleivių (31 proc. mažiau nei 2020 m., atsižvelgiant į pasaulinę pandeminę situaciją).

➤ Klaipėdos jūrų uostas suteikia Klaipėdos regionui patrauklumo ir prisideda prie darnios infrastruktūros plėtros. Tai yra vienintelis Lietuvoje giliavandenis ir neužšalantis jūrų uostas, kuris yra laikomas svarbiausiu Lietuvos transporto centru, kuris jungia rytų ir vakarų kryptimis susikertančius jūros, sausumos ir geležinkelių transporto kelius (TT-Line, 2022). Į šį uostą per metus įprastomis sąlygomis atplaukia daugiau nei septyni tūkstančiai laivų iš penkiasdešimt skirtingų pasaulio valstybių. Jūrų uoste visus metus kursuojantys keleiviniai keltai plukdo keliautojus į Treleborgo, Travemiundo, Rostoko, Svinouiscio ir kitus jūrų uostus. COVID-19 pandemija ir jos padariniai sustabdė turizmo sektoriui labai svarbią – kruizinę uosto laivybą. Dėl visuotinės pandeminės situacijos 2021 m. į Klaipėdos jūrų uostą atplaukė tik 2 kruiziniai laivai, 2022 m. buvo registruoti 55 kruiziniai laivai, atplauksiantys į Klaipėdą (Klaipėdos miesto savivaldybės ekonominės plėtros programos (Nr. 02) aprašymas, 2021 m.)

➤ Klaipėdos regioną kertanti geležinkelio linija – svarbi tarptautinio IXB transporto koridoriaus jungtis ir susisiekimo infrastruktūros dalis. Nors kurį laiką Klaipėdos regione geležinkelių transporto infrastruktūroje daugiausia buvo investuojama į krovinių vežimą geležinkelių transportu, tačiau pastaruoju metu pastebimas didelis dėmesys darniam keleivių vežimui geležinkelių transportu. Geležinkeliai pamažu tampa viena svarbiausių dalių logistikos grandinėje. Geležinkelių transportas yra laikomas ganėtinai pigiu ir ekologišku keleivių ir krovinių transportavimo būdu. Tačiau išanalizavus geležinkelių transporto kryptis iš Klaipėdos mieste įkurtos geležinkelių stoties, pastebima, kad šiuo laikotarpiu į ir iš Klaipėdos regiono keleiviai vežami tik 3 maršrutais: Klaipėda-Vilnius-Klaipėda; Klaipėda-Radviliškis-Klaipėda ir Klaipėda-Šilutė-Klaipėda. Regioninėje galimybių studijoje „Vakarų krantas“ atlikti tyrimai parodė, kad į Klaipėdos regioną geležinkelių transportu renkasi atvykti keliautojai iš vidutiniškai nuo Klaipėdos regiono nutolusių gyvenviečių – Telšių, Plungės ir Šiaulių ir Šilutės rajonų. Keleivių vežimo traukiniais bendrovės „LTG Link“ 2022 metų duomenimis, daugiausia keleivių traukinių transportą rinkosi rugpjūčio mėnesį, o didžiausias keleivių srautų augimas buvo užfiksuotas regioniniame maršrute Klaipėda – Šilutė, kuriuo šią vasarą keliavo apie 43 tūkst. žmonių – net 50 proc. daugiau žmonių, nei 2021 metais.

Maitinimo paslaugos

Darbo tiriamuoju aspektu taip pat yra svarbu įvertinti apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas teikiančių įmonių pasiskirstymą analizuojamoje Klaipėdos regiono teritorijoje. Maitinimo ir apgyvendinimo įstaigų skaičius bei jų įvairovė daro itin didelę įtaką regiono alternatyvaus turizmo plėtrai ir konkurencingumo didinimui. Šios paslaugos yra neatskiriama turizmo industrijos sudedamoji dalis, be kurių sėkminga turizmo plėtra analizuojamame regione nėra įmanoma.

2021 metų Lietuvos statistikos departamento duomenimis Klaipėdos apskrityje yra susitelkusios 723 maitinimo ir gėrimų teikimo paslaugas teikiančios įmonės. 14 lentelėje pateiktas šių įstaigų pasiskirstymas Klaipėdos apskrities teritorijoje (darbo analizėje nebus aptariamoms Neringos r. sav. ir Šilutės r. sav. teritorijos).

14 lentelė. Maitinimo ir gėrimų paslaugas teikiančių įmonių skaičius Klaipėdos apskrityje

Teritorinis vienetas	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.
Klaipėdos apskritis	598	621	636	636	723
Klaipėdos m. sav.	344	363	351	354	314
Klaipėdos r. sav.	30	32	35	37	38
Kretingos r. sav.	35	35	40	26	26
Neringos sav.	37	36	40	43	118
Palangos m. sav.	98	101	113	118	176
Skuodo r. sav.	13	13	12	7	11
Šilutės r. sav.	41	41	45	51	40

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2022)

Analizuojant 14 lentelėje pateiktus duomenis, pastebima, jog nuo 2017 metų iki 2021 metų vyko maitinimo įstaigų plėtra Klaipėdos apskrities teritorijoje. Daugumoje savivaldybių einant metams augo ir maitinimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius. Pabrėžtinas 2019 – 2020 metų intervalas, kurio metu bendras maitinimo paslaugas teikiančių įstaigų skaičius Klaipėdos apskrityje nekito, tačiau pastebimi ryškūs neigiami pokyčiai Kretingos ir Skuodo rajonų savivaldybėse. Maitinimo įstaigų skaičiaus sumažėjimą analizuojamuose teritoriniuose vienetuose lėmė itin sunki ekonominė situacija, kurią nulėmė visuomenėje paplitusi Covid–19 pandemijos situacija. Dėl visuotinės izoliacijos, verslai prarado savo pelną, atleido darbuotojus ir tai privedė prie smulkesnių verslų veiklos nutraukimo. 2021 metai, sietini su turizmo industrijos atsigavimu, kuris lėmė vietinių verslų plėtrą ir naujų maitinimo paslaugas teikiančių įmonių susikūrimą. Pabrėžtina, kad daugiausiai maitinimo paslaugas teikiančių įmonių yra susitelkusios Klaipėdos uostamiestyje ir kurortinėse Klaipėdos regiono savivaldybėse. Mažiausias maitinimą ir gėrimus teikiančių įmonių skaičius užfiksuotas Skuodo rajono savivaldybės teritorijoje, tad galima daryti prielaidą, jog tai yra silpniausią turistinį potencialą turintis Klaipėdos regiono arealas.

Apgyvendinimo paslaugos

Apgyvendinimo paslaugų spektras Klaipėdos regiono teritorijoje yra gana platus. Jį sudaro viešbučiai, nakvynės namai, moteliai, laikinas poilsiautojų ir kitas trumpalaikis apgyvendinimas; poilsinės transporto priemonės, priekabų aikštelės ir stovyklavietės. Analizuojant Klaipėdos regiono savivaldybių apgyvendinimo paslaugų teikėjus ir jų pasiskirstymą, pastebėta, jog daugiausia apgyvendinimo įstaigų ir apgyvendinimo paslaugas teikiančių įmonių yra susitelkusios turistiniu

požiūriu itin patraukliose savivaldybėse bei kurortiniuose regionuose. Apgyvandinimo paslaugas teikiančių įmonių ir verslų statistinis pasiskirstymas Klaipėdos regiono teritorijoje pateikiamas 15 lentelėje.

15 lentelė. Apgyvandinimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius Klaipėdos apskrityje

Teritorinis vienetasis	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.
<i>Klaipėdos apskritis</i>	913	1 077	1 015	921	1 206
<i>Klaipėdos m. sav.</i>	102	147	128	105	144
<i>Klaipėdos r. sav.</i>	65	46	53	57	94
<i>Kretingos r. sav.</i>	27	29	40	38	42
<i>Neringos sav.</i>	239	276	224	216	247
<i>Palangos m. sav.</i>	419	471	447	410	526
<i>Skuodo r. sav.</i>	3	3	6	4	2
<i>Šilutės r. sav.</i>	40	29	44	40	34

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2022)

Klaipėdos apskrities teritorijoje 2021 metais statistikos departamento duomenimis yra priskaičiuojamos 1206 apgyvendinimo paslaugas teikiančios įmonės. Analizuojant jų pasiskirstymą pagal savivaldybes, daugiausiai apgyvendinimo paslaugas teikiančių įmonių susitelkę Palangos miesto savivaldybėje – net 526, Neringos savivaldybėje – 247 ir Klaipėdos miesto savivaldybėje 144 apgyvendinimo paslaugas teikiančios įmonės ir privatūs asmenys. Atkreiptinas dėmesys į 2019 ir 2021 metų apgyvendinimo įstaigų skaičiaus netolygumus. Globalaus neapibrėžtumo veiksniai, tokie kaip Covid – 19 pandemija, turizmo rinkos stagnacija ir ekonominis nestabilumas nulėmė staigų apgyvendinimo įstaigų sumažėjimą, per metus veiklą nutraukė 93 įmonės ir privatūs asmenys.

Galima pabrėžti, kad Klaipėdos regiono savivaldybėse gana didelę dalį apgyvendinimo paslaugų teikia vietos gyventojai, pagal išduotus verslo liudijimus. Šiame turistiniame areale apgyvendinimo įstaigos neretai įsikūrusios įspūdingo kraštovaizdžio fone, netoliese lankytinų objektų, pramogų ir laisvalaikio zonų, o į šį turistinį regioną atvykę keliautojai gali rinktis poilsį ir nakvynę įvairiuose viešbučiuose, nakvynės namuose, kaimo turizmo sodybose, kempinguose ar net stovyklavietėse. Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2021 metais Klaipėdos apskrityje susitelkusiose apgyvendinimo įstaigose apsilankė daugiau nei 600 tūkst. turistų, didžioji dauguma – keliautojai iš Lietuvos (16 lentelė).

16 lentelė. Turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose Klaipėdos apskrityje

Klaipėdos apskritis	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.
<i>IŠ VISO TURISTŲ</i>	684 214	764 929	825 973	604 388	695 128
<i>Turistai iš Lietuvos</i>	470 078	531 311	582 172	533 299	645 531
<i>Turistai iš užsienio šalių (iš viso)</i>	214 136	233 618	243 801	71 089	49 597

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2022)

Atsižvelgiant į turistų skaičių apgyvendinimo įstaigose, galima matyti, jog nepaisant turizmo industrijos stagnacijos, turistų srautai analizuojamu laikotarpiu yra ganėtinai pastovūs. Didžiausi skirtumai turistų srautų statistikoje pastebimi 2019–2020 metais, kuomet turistų skaičiaus apgyvendinimo įstaigose neigiamas skirtumas siekė apie 200 tūkst. turistų. Taip pat pabrėžtina, jog nuo 2019 metų, dėl pasaulinės turizmo rinkos stagnacijos, o konkrečiau Covid – 19 situacijos, sparčiai sumažėjo užsienio turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose. Remiantis pateiktais statistiniais duomenimis, galima daryti prielaidą, jog pastaruosius keletą metų Lietuvos gyventojai yra linkę rinktis vietinio turizmo paslaugas ir savo keliones planuoti bei apgyvendinimo paslaugas rinktis Lietuvos Respublikos teritorijoje. Turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose atskleidžia, kad Lietuvoje yra populiarus alternatyva tapęs vietinis turizmas, apimantis įvairių turistinių arealų, gamtos ir kultūros vertybių lankymą savo gimtojoje šalyje.

Turizmo ir informacijos centrai

Klaipėdos regionas iš kitų turistinių arealų išsiskiria savo teikiamų turizmo paslaugų spektru ir jų įvairove bei išskirtinumu. Šiame turistiniame areale tikslinga turizmo informacijos sklaida yra pagrindinė ir svarbiausia priemonė, kuria turistai yra supažindinami su pajūrio regionu, jame susitelkusiais lankytiniais objektais ir jų išskirtinumu, bei teikiamų paslaugų įvairove. Klaipėdos miesto aplinkos ir išteklų analizėje (2020) nurodoma, kad turizmo informacijos sklaidą Klaipėdos mieste vykdo bei turizmo paslaugas nuo 2001 metų koordinuoja Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centras (KTKIC) ir jo padalinys – Klaipėdos rajono turizmo informacijos centro filialas J. Gižo etnografinė sodyba, kuri įkurta 2010 m. Drevernos gyvenvietėje. Darbo tiriamuoju aspektu analizuojamoje teritorijoje taip pat įkurti ir keliautojams turizmo paslaugų ir produktų asortimentą reprezentuoja:

- Klaipėdos rajono turizmo informacijos centras, įsteigtas Gargžduose;
- Kretingos rajono turizmo informacijos centras;
- Palangos turizmo informacijos centras;
- Skuodo informacijos centras.

Šie turizmo ir informacijos centrai lankytojams pristato itin platų Klaipėdos regiono, kaip vieningo turizmo arealo, turizmo paslaugų asortimentą – nuo pažintinių iki pramoginių ir nišinių

ekskursijų formų, daugybę regione vykdomų kultūrinių, istorinių ir interaktyvių edukacinių programų, aktyvias ir alternatyvias laisvalaikio, sportines pramogas ir kitas su turizmu susijusias veiklas, kurių tikslas – keliautojo įtraukimas, švietimas ir teigiamos kelionės patirties formavimas (Klaipėdos miesto aplinkos ir išteklių analizė, 2020).

Klaipėdos miesto savivaldybės ekonominės plėtros programos (Nr. 02) aprašyme teigiama „Išsamus ir inovatyvus Klaipėdos regione teikiamų paslaugų pristatymas skatina atvykusius turistus ilgiau pasilikti mieste ir jo apylinkėse, todėl ir toliau bus gerinama nemokamos informacijos sklaidos infrastruktūra bei prieinamumas regiono svečiams.“ Turizmo ir informacijos centruose, regiono mastu plačiai teikiamos nemokamos konsultacijos įvairiais komunikavimo kanalais (vietoje, internetu, telefonu, socialinių tinklų pagalba), aktyviai ruošiami, atnaujinami ir keliautojams dalinami informaciniai turistiniai leidiniai, žemėlapiai. Regiono teritorijoje yra plečiamas informacinių stendų ir vadinamųjų informacinių dėžių, kuriose talpinami nemokami turistiniai bukletai, žemėlapiai ir kt., tinklas. Teigiama, kad 2022 m. Klaipėdos regiono turizmo ir informacijos centras ir toliau vystys aktyvią skaitmeninę Klaipėdos miesto, kaip svarbaus Vakarų Lietuvos turistinio centro rinkodarą ir taip didins Klaipėdos regiono žinomumą Lietuvoje ir kaimyninėse valstybėse.

Kultūros centrai

Kultūros centrų pagrindinė funkcija yra organizuoti ir puoselėti kultūrinę, švietėjišką, meninę ir pramoginę veiklą. Savo ruožtu Klaipėdos regiono teritorijoje susiformavę kultūros centrai rengia etnografinius, istorinius, edukacinius ir kultūrinius renginius, kurie užtikrina gyventojų švietimą, kultūrinių tradicijų perimamumą ir tęstinumą. Kultūros centrų veikla yra tiesiogiai susijusi ir su turizmo industrijos veikla, nes čia, yra teikiamos pramoginio, švietėjiško ir aktyvaus laisvalaikio paslaugos, orientuotos į svarbiausius penkis žmogaus pojūčius – regą, klausą, lytėjimą, skonį ir uoslę. Kultūros centrų iniciatyva atokesniuose regionuose ir net kaimiškose teritorijose yra organizuojami švietėjiški renginiai, koncertai, paminėjimai, kalendorinių švenčių minėjimai, edukacijos ir degustacijos

17 lentelė. Kultūros centrų skaičius Klaipėdos apskrityje 2021 m.

Teritorinis vienetas	Skaičius/vnt.
<i>Klaipėdos apskritis</i>	65
<i>Klaipėdos m. sav.</i>	5
<i>Klaipėdos r. sav.</i>	22
<i>Kretingos r. sav.</i>	21
<i>Neringos sav.</i>	3
<i>Palangos m. sav.</i>	1
<i>Skuodo r. sav.</i>	8
<i>Šilutės r. sav.</i>	5

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2021)

Kultūros centrų organizuotumo ir veiklos rezultatas – lankytojų pritraukimas savo kultūriniu išskirtinumu ir tradicijomis, krašto žmonėmis ir istoriniais laimėjimais. 2021 metų Lietuvos statistikos departamento duomenimis Klaipėdos apskrityje yra 65 kultūros centrai, iš kurių 53 yra susitelkę darbo tiriamuoju aspektu analizuojamoje Klaipėdos regiono dalyje (17 lentelė).

Klaipėdos regione, tradicinės kultūros veiklą koordinuoja ir krašto lankytojams regioną reprezentuoja iš viso 65 kultūros centrai, daugiausia jų – Klaipėdos rajono savivaldybėje ir Kretingos rajono savivaldybės teritorijoje. Šie kultūros centrai aktyviai puoselėja meną, kuria menines – edukacines programas, pramoginę ir kultūrinę veiklą ir taip prisideda prie regiono, krašto ar kaimelio žinomumo didinimo, lankytojų pritraukimo ir alternatyvių turizmo paslaugų plėtros.

Kelionių organizatoriai (kelionių agentūros)

Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2022 metų pirmąjį ketvirtį Klaipėdos apskrities teritorijoje veikė 31 įmonė, teikianti kelionių planavimo ir organizavimo paslaugas, bei prekiaujanti sudarytais turizmo paslaugų paketais. 27 iš jų yra susitelkusios darbo tiriamuoju aspektu analizuojamoje Klaipėdos regiono teritorijoje. Darbo tiriamajame areale susitelkusių kelionių organizatorių ir kelionių agentūrų detalizacija pateikiama 18 lentelėje.

18 lentelė. Kelionių organizatorių ir kelionių agentūrų pasiskirstymas Klaipėdos regione

Teritorinis vienetas	Kelionių organizatoriai/kelionių agentūros
<i>Klaipėdos m. sav.</i>	Baltic Clipper kelionių agentūra; Kelionių organizatorius GRŪDA; Ingrida Tours; Kelionių agentūra Alvaturas; Kelionių agentūra Gaublija; Kelionių agentūra Lavisana; Kelionių agentūra Aisčiai; Klaipėda Tours; Kelionių agentūra Litamicus; Kelionių akademija; Kelionių agentūra Laprela; Kelionių agentūra Meja Travel; West Express; Kelionių organizatorius Guliverio kelionės; UAB Leo Travel Bureau; Baltic Bike Travel; TEZ TOUR; Sofa travel - kelionių organizatorius; Kelionės Idėja; Zigzag Travel; „Moon tours“ Kelionių agentūra; Baltic Travel Service; Baltijos kelionių agentūra.
<i>Klaipėdos r. sav.</i>	Baltic tours Vilnius, Gargždų filialas
<i>Kretingos r. sav.</i>	Express Travel kelionių agentūra
<i>Palangos m. sav.</i>	West Express kelionių agentūra
<i>Skuodo r. sav.</i>	Kelionių agentūra „Kelionės ir poilsis“

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2022)

Analizuojant 18 lentelę matoma, jog didžioji dalis kelionių agentūrų ir kelionių organizatorių įmonių yra susitelkę Klaipėdos miesto savivaldybės teritorijoje. Čia įsikūrę ir savo veiklą vykdo net 23 kelionių organizavimo, planavimo ir vykdymo paslaugas teikiančios įmonės. Be pagrindinių – kelionių paketų pardavimo, kelionių organizavimo ir planavimo paslaugų šios įmonės taip pat teikia ir paslaugas susijusias su viešbučių, keltų, autobusų ir aviabilietų užsakymu. Kelionių organizatoriai taip pat teikia draudimo paslaugas, organizuoja keliones specifinėms klientų auditorijoms (moksleiviams, darbuotojams ir kt.) bei prekiauja kitų kelionių organizatorių parengtais

turizmo paslaugų paketais. Kelionių organizatorių pasiūlos dėka Klaipėdos regiono keliautojai turi galimybę išsirinkti konkrečias turizmo paslaugas ir produktus, pilnai orientuotus į jų, kaip klientų poreikius.

Lankytojų srautai globalaus neapibrėžtumo sąlygomis

Pastaruoju laikotarpiu turizmo industrija ne tik Lietuvoje, tačiau ir visame pasaulyje sulaukė tam tikrų sukrėtimų. 2020 metų sausio 30 dieną pasaulio sveikatos organizacijai paskelbus Covid – 19 krizę, kuri tą pačių metų kovo 11 dieną buvo pripažinta kaip pasauline pandemija, dėl gyventojų judėjimo suvaržymų, paslaugų teikimo suvaržymų ir specialiųjų priemonių poreikių norint teikti su turizmu susijusias paslaugas ir produktus turizmo industrija patyrė stagnacijos periodą. Kelionių, bendravimo ir paslaugų teikimo suvaržymai paveikė turizmo verslą visoje Lietuvoje, ne išimtis ir Klaipėdos regionas. Dėl pasaulinės pandemijos įtakos turizmo sektoriui, keliautojų judėjimo suvaržymų ir kitų pandemijos valdymo priemonių, dėl kurių buvo sustabdyta Kruizinė laivyba, fiksuojama, kad į Klaipėdos regioną neatvyko daugiau nei 100 tūkst. turistų (Klaipėdos turizmo ir informacijos centro veiklos ataskaita, 2020). Judėjimo draudimai, viešbučių ir maitinimo įtaigų uždarymai ir ribojimai nulėmė kritinį turistų srautų sumažėjimą, lėmusį turizmo stagnacijos periodą. Nors į regioną atvyko pavieniai, individualūs turistai, tačiau jų skaičius buvo minimalus, lyginant su prieš pandeminiu laikotarpiu.

Klaipėdos turizmo informacijos centro duomenimis 2020 metais buvo aptarnauti 7422 miesto svečiai, iš kurių daugiausiai atvyko vasaros sezono metu – birželį (1367 tūkst.), liepą (3890 tūkst.), rugpjūtį (2165 tūkst.). Didžiausią turistų dalį sudarė vietiniai turistai iš Lietuvos, bei kaimyninių – Latvijos bei Estijos valstybių. Dėl pasaulinės Covid-19 pandemijos pastaraisiais 2021 metais pastebimas žymus užsienio turistų mažėjimas. 2021 m. Klaipėdos rajono TIC duomenimis, Klaipėdos rajono turizmo ir informacijos centre apsilankė tik 184 turistai iš užsienio, daugiausia jų – Vokietijos piliečiai (141). 2021 m. Klaipėdos rajono TIC ir filialo lankytojai iš Lietuvos sudarė net 98 proc. (Klaipėdos rajono turizmo informacijos centro 2021 metų veiklos ataskaita). Nepaisant 2021 metų pradžioje šalyje taikytų apribojimų, Klaipėdos regione apgyvendintų turistų skaičius 2021 m., palyginus su 2020 metais, išaugo apie 49 proc. (turistų skaičiaus apgyvendinimo įstaigose statistika pateikta anksčiau aptartoje 16 lentelėje).

Įsivyravus visuotinei pandeminei situacijai Lietuvoje, turizmo vystymas buvo daugiausiai orientuotas į vietinį turizmą, įvairiais informacijos kanalais skleidžiant žinią apie Klaipėdos regiono turizmo išteklius. Reklaminei komunikacijai aktyvinti buvo pasirinktas nuomonės formuotojas Orijus Gasanovas, kuris pasidalino savo patirtimi ir įžvalgomis apie turizmą, poilsį ir lankytinus objektus Klaipėdos regione. Taip pat buvo aktyviai bendradarbiaujama su VŠĮ „Keliau Lietuvoje“, viešinant turizmo maršrutus ir paslaugas tinklalapyje „Pamatyk Lietuvoje“ bei „We love Lithuania“. 2020 metais taip pat buvo įgyvendintas projektas „VasarOK Lietuvoje“, kurio metu didžiuosiuose Lietuvos

miestuose buvo rodomi vaizdo klipai, kviečiantys vasarą praleisti Lietuvos pajūryje – Klaipėdos krašte (Klaipėdos turizmo ir informacijos centro veiklos ataskaita, 2020).

Nepaisant Covid–19 pandemijos situacijos įtakos turizmo plėtrai Klaipėdos krašte, pastaruoju metu turizmo industrija susidūrė su dar vienu dideliu iššūkiu. Vienu iš svarbių globalaus neapibrėžtumo veiksnių – karine įtampa. 2022 metų vasario 24 dienos Rusijos invazija į Ukrainos teritoriją sukrėtė visą pasaulį ir palietė turizmo sektoriaus veiklą daugelyje valstybių, ne išimtis ir Lietuva. Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvos vakarinė dalis turi sieną su Rusijos Kaliningrado sritimi, Lietuvoje yra jaučiama karinė įtampa. Baltijos šalys visuomeniniame kontekste yra laikomos „sekančiu taikiniu“ Rusijos kariniams veiksams. Dėl šios grėsmės keliautojai iš užsienio valstybių yra linkę koreguoti savo kelionės tikslą, aplenkiant Lietuvos valstybę. Karo grėsmės įtaka ypač pastebima Klaipėdos uostamiestyje. Klaipėdos turizmo informacijos centro duomenimis, dėl karo grėsmės yra atšaukiami į Klaipėdą turėję atplaukti kruiziniai laivai, o keliautojai atšaukia viešbučių rezervacijas. Kruiziniai laivai, planavę atvykti į Lietuvos uostamiestį, aplenkia ir Latvijos bei Estijos jūrų uostus. 2022 metais spalio 13 dieną pasibaigus kruizinės laivybos sezonui, fiksuojama kad per 2022 metus į Klaipėdos uostą iš planuotų 80 kruizinių laivų atplaukė 61 kruizinis laivas. Iš viso kruiziniais laivais atplaukė apie 50 tūkst. turistų. Pabrėžtiną, jog kruizinė laivyba turi didelę įtaką Klaipėdos regiono turizmo plėtrai, žinomumui ir konkurencingumui.

Alternatyvaus turizmo maršrutai

Atlikus Klaipėdos regiono turizmo rinkos paslaugų ir produktų analizę galima teigti, kad pagal apgyvendinimo įstaigų statistinius rodiklius šis regionas yra itin mėgstamas turistų iš Lietuvos bei neaplenkiamas ir užsienio turistų. Didžiausi turistų srautai lankosi Klaipėdos regione susitelkusiame Klaipėdos uostamiestyje bei Palangos miesto ir Kretingos rajono savivaldybės teritorijoje. Atlikus turizmo išteklių analizę išryškėjo, kad šis regionas pasižymi ne tik kultūrinių ir istorinių turistinių išteklių gausa, tačiau ir unikalia gamta, kurią formuoja Baltijos jūros pakrantė bei išskirtiniai gamtos paveldo objektai. Turistinių išteklių gausa ir jų patrauklumas yra lemiami veiksniai formuojant turistinius maršrutus. Lietuvos pajūrio regionas, savo lankytojams gali pasiūlyti didelę alternatyvių turizmo maršrutų įvairovę – čia suformuoti išskirtiniai svarbiausius kultūrinius, gamtos ir paveldo objektus apimantys maršrutai (populiariausių turistinių maršrutų detalizacija pateikta 1 priede). Turistinius maršrutus galima suskirstyti į 3 grupes:

➤ *Turistiniai maršrutai skirti keliauti pėsčiomis:* „Klaipėdos senamiestis“; „Senosios kurortinės gyvenvietės Melnragė ir Giruliai“; „Nuo Mažojo Kaimelio iki karališkojo Tauralaukio.“; „Smiltynė“; Ekologinis pažintinis maršrutas „Litorina“; maršrutas po senuosius Gargždus; „Paukščių takai“; „Kretingos mieste“; „Sveikatos stebuklų kraštas – Kretinga“; „Atrask senąsias Palangos vilas“; „Žydų paveldo pėdsakais Palangoje“; „Aplink Skuodą geležinkelio bėgiais“; „Miško takas“;

Skuodo atkarpa; „Sveikatingumo takas“ (Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016 – 2021 m.).

➤ *Turistiniai dviračių transporto maršrutai:* „Pajūrio dviračių trasa“; Gargždai–Gerduvėnai ir aplinkinės gyvenvietės–Gargždai; Gargždai–Vėžaičiai ir aplinkinės gyvenvietės–Gargždai; Dviračiu per Kretingos kraštą (1); Dviračiu per Kretingos kraštą (2); Palanga – Šventoji – Būtingė; Palanga – Nemirseta; „Po mažąją Šveicariją“ (Barstyčiai) Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016 – 2021 m.).

➤ *Turistiniai maršrutai automobiliu:* automobilių maršrutas „Pilsoto žiedas“; „Lamatos žiedas“; „Piliakalniai – legendos ir įspūdinga gamta“; „Vienas regionas – daug kultūrų“; „Kalinimo ir kankinimo vietos“; „Baltijos gintaro kelias“ dalis (Šventoji - Klaipėda - Nida); „Pažintis su žemaitiškiausiu rajonu visoje Žemaitijoje“ Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016 – 2021 m.).

Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 m. programoje pabrėžiama, jog formuojant patrauklios turistinės vietovės įvaizdį, būtina vykdyti bendradarbiavimą su kitomis savivaldybėmis, ne išimtis ir Klaipėdos regionas. Čia turistiniai maršrutai suformuoti siekiant bendradarbiavimo turizmo plėtroje tarp atskirų pajūrio regiono savivaldybių (Klaipėdos ir Palangos miestų, Klaipėdos rajono, Kretingos ir Skuodo rajono savivaldybių), apjungiant šį regioną į vientisą pajūrio turistinį kontinentą. Šių savivaldybių išsidėstymas yra itin palankus kuriant bendrus pėsčiųjų, dviračių ir automobilių maršrutus, kurie aprėpia kultūros bei gamtos paveldo objektus. Darbo eigoje išryškinti turistiniai maršrutai, savo išskirtinumu ir unikalumu pritraukia įvairių alternatyvaus turizmo nišų paslaugų vartotojus. Keliaujant sudėliotais įvairaus ilgio ir trukmės maršrutais galima ne tik susipažinti su Klaipėdos regiono turistiniais gamtos, kultūros ir istorijos ištekliais, tačiau ir aplankyti tamsiojo turizmo vietas, pasisemti sveikatos ir jėgų sveikatingumo takuose, aplankyti stebuklais garsėjančius monumentus; susipažinti su žydų kultūra, aplankyti legendomis apipintas senąsias gyvenvietes, piliakalnius, susipažinti su kurorto senosiomis diduomenės vilomis, pasisemti Žemaitijos krašto kultūros ir pažinti Klaipėdos regiono „aukso“ gintaro kelią. Visa tai ir dar daugiau siūlo Klaipėdos regiono alternatyvaus turizmo pažintiniai – patirtiniai turistiniai maršrutai.

2.2. Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo geografijos charakteristika

Lietuvos kaimyninė valstybė Latvija nuo seno turi glaudžius ryšius su Baltijos valstybėmis, ne išimtis ir su Lietuva. Glaudūs lietuvių ir latvių protėvių – baltų genčių atstovų ryšiai menami dar ikivalstybiniais laikais. Šių šalių sąsajas atskleidžia ne tik istoriniai įvykiai ir artefaktai, tačiau ir kalbiniai bei archeologiniai aspektai. Oficialiai tarptautiniai dvišaliai santykiai buvo užmegzti 1919 metais, kuomet Latvija pripažino Lietuvos valstybę, tačiau tikrieji ryšiai tarp šių šalių

mena itin senus laikus. Latvijos ir Lietuvos valstybės turi bendrą 588 km ilgio sieną, yra išsidėsčiusios Baltijos jūros pakrantėje ir priklauso Baltijos šalių grupei bei kitoms tarptautinėms organizacijoms (V. Spečiūnas, 2022).

Latvijos valstybė iki 2020 m. administraciškai buvo suskirstyta į 110 savivaldybių ir 10 respublikinių miestų, tačiau po 2020 metų birželio 10 dienos seimo patvirtintų reformų Latvijos valstybėje įvyko perskirstymas į 35 savivaldybes (*latv. novadi*) ir septynis didžiuosius miestus – Liepoją, Ventspilį, Rygą, Daugpilį, Jūrmalą, Jelgavą ir Rezeknę. Darbo tiriamuoju aspektu analizei pasirinkta Latvijos Pietų Kuržemės regiono teritorija, kuri driekiasi Latvijos pietvakariuose, prie sienos su Lietuvos valstybe. Pietų Kuržemės savivaldybė yra laikoma didžiausia Latvijos savivaldybe, kurios plotas siekia 3591 km² (*latv. Dienvidu Kurzemes novads*) ir supa Liepojos miestą, kuris yra laikomas trečiu pagal dydį Latvijos miestu. Latvijos Pietų Kuržemės savivaldybė ribojasi su Ventspilio savivaldybe Šiaurėje, Kuldigos savivaldybe Šiaurės Rytuose ir Saldus savivaldybe Rytuose. Ji taip pat ribojasi su Lietuvos Klaipėdos ir Telšių apskritymis.

Latvijos centrinio statistikos biuro duomenimis 2021 m. pradžioje Pietų Kuržemės savivaldybėje gyveno 33 364 gyventojai. Pietų Kuržemės savivaldybė suskirstyta į penkis miestus: Aizputę, Durbę, Grobiną, Pavilostą, Priekulę ir 26 novadas. Pietų Kuržemės regiono ekonomikai yra labai svarbus turizmo sektorius ir jo plėtra. Šis regionas, kaip ir Klaipėdos kraštas turi jūrų uostą, kuris yra svarbus konkurencingumo veiksnys. Regionas gali pasigirti daugiau nei 100 kilometrų jūros pakrante. Latvijos Pietų Kuržemės teritorijoje teka upės Barta, Durbė ir Tebra. Čia telkšo nemažai ežerų, pelkių, miškingų kopų ir miškų, kurie patenka į Papės gamtinio rezervato teritoriją (Liepojos regiono turizmo informacijos biuras, 2021). Pietų Kuržemės regionas keliautojus vilioja savo natūraliais ir praktiškai žmogaus nepaliestais paplūdimiais, nuostabia gamta ir kultūros paveldo išskirtinumu.

2.2.1. Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo ištekliai

Latvijos Pietų Kuržemės regionas, su didžiuoju Liepojos miestu yra patrauklus žvelgiant iš turistinės perspektyvos. Šis regionas gali pasigirti savo unikalia pajūrio suformuota gamta, išskirtiniu kultūriniu ir istoriniu palikimu. Latvijos Pietų Kuržemės turistinio potencialo ir turizmo išteklių analizė atliekama regioną išskaidant į du teritorinius vienetus – Liepojos miestą ir likusią Pietų Kuržemės teritoriją. Šis skaidymas pasirinktas siekiant išryškinti Latvijos Pietų Kuržemės centru laikomo Liepojos miesto – turistinį potencialą ir jo svarbą bei sutelkti aplinkinių teritorijų turistinius išteklius į vientisą visumą, atsižvelgiant į jų teritorinį mažumą.

Liepojos miestas. Liepoja yra trečiasis pagal dydį Latvijos miestas, kuriame susitelkę apie 68 tūkst. gyventojų. Liepojos miestas keliautojus žavi švariomis Baltijos jūros pakrantėmis, žmogaus rankomis nepaliestomis kopomis, parkais, gamtos ir pažintiniais takais. Čia atvykusiems

alternatyvaus turizmo mėgėjams siūloma didelė kultūrinių pramogų gausa, vandens ir SPA poilsio pramogos. Šis pajūrio regionas keliautojus gali sužavėti ne tik savo turistiniais ištekliais, tačiau ir tamsiojo turizmo vietovėmis (Experience Baltics, 2017). Liepoja kadaise buvo karinio jūrų laivyno bazė. Šiaurinė Liepojos gyvenvietė – Karosta, karinio jūrų laivyno baze tapo XIX a. pabaigoje, kai pakrantės įtvirtinimai – šiauriniai fortai buvo statomi carinės Rusijos imperijos gynybos tikslais. Karinio jūrų laivyno bazėje buvo laikomi pirmieji Rusijos povandeniniai laivai. Taip pat Šaltojo karo metais tai buvo viena svarbiausių jūrų bazių Baltijos pakrantėje (Tourism in Latvia, 2022). Karosta tuometiniu laikotarpiu buvo uždaras karinis miestelis, tačiau po Latvijos nepriklausomybės atgavimo Karosta virto gyvenvieta – vaiduokliu. Siekiant atskleisti Liepojos miesto turistinį potencialą 19 lentelėje išryškinami svarbiausi gamtiniai, istoriniai ir kultūriniai Liepojos miesto turizmo ištekliai, kurie prisideda prie miesto konkurencingumo didinimo alternatyviojo turizmo aspektu.

19 lentelė. Liepojos miesto turizmo ištekliai

Gamtiniai ištekliai	Kultūriniai ištekliai	Istoriniai ištekliai
Parkai ir sodai: - Koncertų sodas "Pūt, vėjiņi!" - Rožių aikštė - Liepojos pajūrio parkas - Raiņa parkas - Beberlinų poilsio parkas Kiti gamtiniai ištekliai: - Prekybos kanalas - Liepojos paplūdimys - Liepojos ežeras - Tusmarės ežeras - Zirgų sala Gamtiniai pėsčiųjų takai: - Zirgų salos gamtinis pėsčiųjų takas	Muziejai: - Liepojos muziejus - Liepojos okupacinio režimo muziejus - Karostos ir Nepriklausomybės kovų muziejus - Krostos kalėjimo muziejus - Gamtos namai-muziejus - Žydų bendruomenės istorijos muziejus - XVII–XIX a. interjero muziejus „Hoijerē svečių namai“ Kiti kultūriniai ištekliai: - Koncertų salė „Didysis gintaras“ - Kiemas "Romas dārzs" - Petro turgus „Vaiduoklių medis“ - Liepojos Himno personažų bronzinės skulptūros - Latvijos muzikantų šlovės alėja - Jano Čakstės aikštė - Julijanos kiemas - Liepojos teatras - Kultūros namai „Viktorija“ - Galerija „Romėņu sodas“ - Amatininkų namai	Istoriniai turizmo ištekliai: - Šiaurinis molas - Pietinis molas - Senosios krantinės promenada - Paminklas jūroje žuvusiems jūreiviams ir žvejams atminti - Memorialas holokausto aukoms atminti ir "Pasaulio tautų teisuolių" alėja Architektūriniai paminklai: - Jugendo stiliaus pastatai - Medžio architektūros pastatai - Berchi architektūros pastatai - Sukamas O. Kalpako tiltas Gynybiniai karinio uosto įtvirtinimai: - Šiaurinis fortas - Pietinis fortas - Karostos kalėjimas - Liepojos kranto artilerijos baterija Nr.2 - Tvirtovės baterija Nr.3 - Karostos vandens bokštas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Liepojos regiono TIC duomenimis (2022)

Liepoja turi galias istorines šaknis ir yra apsuptas istorinio – kultūrinio ir net karinio paveldo objektais. Daugelis istorinių turizmo objektų yra išsidėstę Karostos gyvenvietėje, kuri kadaise kūrėsi ir vystėsi atskirai nuo Liepojos miesto. Dauguma Karostoje susitelkusių pastatų yra apleisti dėl Sovietų armijos pasitraukimo bei specialiosios ekonominės zonos statuso, kuris neleidžia šioje gyvenvietėje vykdyti pastatų atnaujinimo ir užsiimti privačia veikla. Šis miestas taip pat

išsiskiria tvirtovės kompleksais, supančiais visą miesto teritoriją. Miestas patrauklus ir savo kultūriniu aspektu, Liepojos muziejuje saugoma daugiau nei 100 tūkst. eksponatų, čia galima susipažinti su Liepojos miesto istorija, kultūra ir etnografija (Liepojos regiono turizmo informacijos biuras, 2021). Miestą supa kultūrinės svarbos turintys objektai, o Zirgų saloje įsteigti gamtos namai – edukacinis gamtos ir aplinkos pažinimo centras/muziejus. Gamtiniu potencialu svarbiausi yra Liepojos mieste susitelkę Tusmarės ir Liepojos ežerai, pastarasis vietinių vadinamas Liepojos jūra. Miesto teritorijoje ramiam poilsiui įkurti 3 parkai, koncertų sodas ir vasarą keliautojus džiuginanti rožių aikštė. Vasaros sezono metu poilsiautojai Liepojos paplūdimyje gali džiaugtis saulės kaitra ir vandens pramogomis.

Pietų Kuržemės regionas. Pietvakarinėje Kuršo regiono dalyje įsikūrusi Pietų Kuržemės savivaldybė turi nemažą istorinį ir kultūrinį potencialą. Pietų Kuržemės regioną jungia 5 miestai – Aizputė (6,88 km² su 4 207 gyv.) Durbė (160 ha. su 500 gyv.), Grobina (5,12 km² su 3 749 gyv.), Pavilosta (6,29 km² su 869 gyv.), Priekulė (5,4 km² su 1 943 gyv.) bei 26 novadas su mažomis kaimiškėmis gyvenvietėmis (Tourism in Latvia, 2022). Šiuose miestuose ir jų aplinkinėse teritorijose susitelkę nemažai istorinių monumentų – 5 dvarų ir dvaravečių kompleksai, 3 piliavietės ir jų griuvėsiai, nemažai istorinių paminklų ir monumentų (žiūrėti 20 lentelė):

20 lentelė. Pietų Kuržemės regiono turizmo ištekliai

Gamtiniai ištekliai	Kultūriniai ištekliai	Istoriniai ištekliai
Parkai ir sodai: • Gamtos parkas „Bernatī“ • Embūtės gamtos parkas • Cyravos miško parkas • Kalētu miško parkas „Priediens“ • Gramzdo miško parkas ir gamtinis kino teatras • Aizvikių parkas • Cyravos rododendru sodas Gamtiniai pėsčiųjų takai: • Dunikos Pelkės takas • Pėsčiųjų takas palei Alandės upę Kiti gamtiniai ištekliai: • Priekrantės Ziemupės skardžiai • Lielbato šaltinis • Durbės ežeras • Rucavos dendrariumas • „Odzinu“ akmuo • Pavilostos didysis akmuo • Pavilostos pilkoji kopa	Muziejai: • Aizputės kraštotyros muziejus; • Pavilostos kraštotyros muziejus • Aprikių muziejus • Buities muziejus "Vītoliņi" • Bartos muziejus • Durbės muziejus • Tradicijų namai "Zvanītāji" • Sendaikčių sodyba "Galdnieki" • Kazdangos muziejus Kiti kultūriniai ištekliai: • Girtos Brumsono meno parkas • Prenclavų malūnas • Žaidimų aikštelė/tvirtovė - "Paplakos Disneilende" • Aizputės meno parkas • Sendaikčių krautuvė "Jūras māja" (Jūros namai) • Nycos sendaikčių ekspozicija • Zentos Maurinios atminimo kambarys • Tapytojo Janio Kalnmālio studija	Dvarai: • Kazdangos rūmai ir dvaro kompleksas • Aprikių dvaras • Tašų dvaras • Priekulės dvaro kompleksas • Vergalės dvaro kompleksas Architektūriniai paminklai: • Grobinos viduramžių pilies griuvėsiai • Livonijos ordino pilies griuvėsiai Aizputėje • Muiža Pils Kiti istoriniai turizmo ištekliai: • Akmensargio švyturys • Papės švyturys • Aizputės vandens-apžvalgos bokštas • Senasis karinis apžvalgos bokštas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Liepojos regiono TIC duomenimis (2022)

Didžiąją dalį regiono teritorijos supa gamta – miškai, kopos, ežerai, rezervatai, o rytinę regiono dalį skalauja Baltijos jūra, dėl to čia gausu gamtos išteklių – gamtinių pėsčiųjų takų, parkų, riedulių ir kt. Regionas yra garsus savo Durbės ežeru, prie kurio 1260 m. liepos 13 d. įvyko garsusis Durbės mūšis tarp kryžiuočių ordino ir žemaičių. Apie 100 km besitęsiančioje Baltijos jūros pakrantėje susiformavusi pilkoji kopa, didieji Ziemupės skardžiai, o 50 m nuo Pavilostos pakrantės, iš Baltijos jūros kyšo Pavilostos didysis akmuo (Tourism in Latvia, 2022). Regionas savo kultūrinį išskirtinumą atskleidžia 9 regiono teritorijoje įkurtuose muziejuose, tradicinėse krašto sodybose. Čia atskleidžiama krašto istorija, kultūra ir buitį, saugomi svarbiausi regiono eksponatai. Regiono teritorijoje yra išlikusi iš akmenų suręsta viduramžių tvirtovė su bokštais, požemiais ir tiltais, vietinių neretai vadinama “Paplakos Disneilende” (Liepojos regiono turizmo informacijos biuras, 2021). Tai vaikų žaidimų aikštelė pastatyta buvusioje militarinėje zonoje, kurią anksčiau pasiekti galėdavo tik sovietų kariai. Regiono teritorijoje išlikę 5 dvarai, 3 piliavietės ir jų griuvėsiai. 3 iš 5 dvarų yra puikios būklės, pritaikyti turizmui ir mokomosioms veikloms vykdyti, juose įrengti muziejai, organizuojamos edukacinės programos. Latvijos Pietų Kuržemės teritorijoje yra du istoriniai švyturiai bei du senieji apžvalgos bokštai, iš kurių atsiveria apylinkių panorama.

Atlikus Latvijos Pietų Kuržemės regiono turistinių išteklių analizę, galima daryti prielaidą, jog nemažai turistinių išteklių yra susitelkę regiono centru laikomame Liepojos mieste. Šis miestas, dėl puikiai išvystytos turizmo infrastruktūros vasaros sezono metu tampa poilsiautojų traukos centru. Čia natūraliai susiformavę Baltijos jūros pakrantės paplūdimiai, žmogaus rankomis mažai paliestos kopos, pušynai. Regiono teritoriją supa sveikatingumo takai, miškai, pelkės, gamtos rezervatai ir saugomos teritorijos. Latvijos Pietų Kuržemės regiono istorinis ir kultūrinis savitumas atsiskleidžia čia susitelkusiuose muziejuose, dvaruose ir piliavietėse. Regionas turi didelio potencialo vystyti alternatyvaus turizmo nišų – tamsiojo, gamtos ir ekologinio turizmo plėtrą.

2.2.2. Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo paslaugos

Turizmo paslaugų analizė atliekama suskirstant paslaugas į tam tikras sritis: transporto susisiekimo, apgyvendinimo, maitinimo, informacijos perdavimo ir kitas papildomas paslaugas. Darbo tiriamuoju aspektu išryškinama Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo infrastruktūra ir pasiekiamumas, apgyvendinimo ir maitinimo įstaigų pasiskirstymas Pietų Kuržemės regiono teritorijoje, turizmo ir informacijos centrų, kultūros centrų, kelionių organizatorių ir turizmo agentūrų išsidėstymas regiono mastu. Analizėje aptariami regiono lankytojų srautai ir keliautojams siūlomi turistiniai maršrutai, skatinantys tikslingą alternatyvaus turizmo plėtrą regione.

Susisiekimo infrastruktūra ir pasiekiamumas

Pagrindinius susisiekimo infrastruktūros elementus Liepojos ir Pietų Kuržemės teritorijoje sudaro: kelių infrastruktūra, viešojo transporto jungtys, dviračių infrastruktūra, oro uostas, jūrų uostas, geležinkelių infrastruktūra. Susisiekimo infrastruktūra, jos aprėptis ir pasiekiamumas Liepojoje ir Pietų Kuržemės regione laikomi pakankamai gerai išvystyta, nes čia:

- Pietų Kuržemės regioną aptarnauja valstybinės reikšmės kelias A9, jungiantis Liepoją su Ryga, ir A11, einantis iš Liepojos iki Lietuvos sienos perėjimo prie Rucavos gyvenvietės. Liepojos miestą galima pasiekti pagrindiniais šalies greitkeliais, o regioniniai greitkeliai, kurių dalis yra asfaltuoti, o dalis – žvyruoti, yra svarbiausi Latvijos Pietų Kuržemės vidiniam pasiekiamumui. Liepojos miesto ir Pietų Kuržemės regiono tvarios plėtros strategijoje iki 2035 m. pabrėžiama, jog reikalingas kelių susisiekimo tobulinimas, siekiant sujungti didžiausius apskrities plėtros centrus Pietų Kuržemės liestinėje trasoje Pavilosta – Aizputė – Priekulė – Barta – Nica – Rucava, kad būtų užtikrintas lengvas ir patogus pagrindinių apskrities centrų pasiekiamumas. Latvijos Pietų Kuržemės teritoriją kerta magistralinis gamtinių dujų vamzdynas, 110 ir 330 kv. elektros linijos, taip pat optiniai tinklai.

- Liepojos miesto viešasis transportas yra daugiarūšis – geležinkelio stotis puikiai integruota su autobusų stotimi ir miesto viešuoju transportu, miesto teritorijoje nutiesta tramvajaus susisiekimo linija. Pietų Kuržemės regiono teritorijoje viešojo transporto jungtys yra monocentrinės ir pagrįstos kelių transportu (Ministry of transport republic of Latvia, 2022). Liepojos miestas taip pat turi išplėtotą dviračių takų tinklą. Dviračių takų tinklas plėtojamas visoje regiono teritorijoje, ypač plėtros centruose (didžiuosiuose miestuose) ir jų apylinkėse (Liepojos regiono turizmo informacijos biuras, 2022). Pabrėžiama, jog yra tęsiamas dviračių takų tinklas jungiantis Liepojos ir Grobinos miestus su likusiais Pietų Kuržemės regiono centrais. Gyvenamosiose vietovėse aktyviai vykdomi pėsčiųjų takų, šaligatvių ir gatvių infrastruktūros tobulinimo bei apšvietimo įrengimo darbai

- Per Latvijos Pietų Kuržemės regioną iš Rytų į Vakarus eina geležinkelio linija Ryga–Jelgava–Liepoja. Geležinkelių transportas susisiekimo infrastruktūroje užima didelę svarbą krovinių pervežime, tačiau esama jungtis Liepoja – Ryga iki šiol nėra labai konkurencinga keleivių vežime. Liepojos miesto ir Pietų Kuržemės regiono tvarios plėtros strategijoje iki 2035 m. nurodoma, kad yra siekiama tobulinti TEN-T kompleksinio tinklo geležinkelio liniją didesniajam geležinkelių transporto judėjimo greičiui ir ryšiams su regioniniais mobilumo punktais gerinimui.

- Liepoja garsi ir savo jūrų uostu, esančiu Karostoje. Kadaisė Karostos jūrų uostas priklausė sovietų armijai, tačiau dabar šis uostas, tapęs pasaulinės reikšmės objektu, kasmet generuoja maždaug trečdalį visų Liepojos miesto pajamų. Per metus Liepojos jūrų uostas vidutiniškai perkrauna apie 6 mln. tonų krovinių. Liepojos miesto ir Pietų Kuržemės regiono tvarios plėtros strategijoje iki 2035 m. pabrėžiama, kad Liepojos uoste siekiama skatinti konkurencingumą krovinių gabenimo srityje. Norint tai užtikrinti, siekiama atkurti bendrus uosto hidrotechninius statinius, plėtoti

geležinkelio ir kelių privažiavimo kelius bei didinti saugumą. Plėtros strategijoje išryškinama, kad siekiant diferencijuoti uosto veiklą, plėtojant komercinį uostą, reikėtų plėtoti ir keleivių bei keltų eismą, žvejybos ir jachtų uostą. Šios veiklos iki šiol Liepojos uoste nėra vykdomos. Pavilostos prieplauka vaidina svarbų vaidmenį turizmo ir poilsio reikmėms, taip pat laivų prieplaukų plėtrai Jūrmalcieme ir Papėje (Latvijos Respublikos transporto ministerija, 2022). Perkraunamų krovinių kiekis Pavilostos laivų uoste yra palyginti nedidelis, tačiau perspektyvoje svarstomas ir atskirų krovinių segmentų apimtys didinimas.

➤ Liepojos tarptautinis oro uostas yra Pietų Kuržemės savivaldybėje, Cimdenieki gyvenvietėje, į Rytus nuo Liepojos miesto. Liepojos oro uostas vaidina svarbų vaidmenį Liepojos miesto ir Pietų Kuržemės išorinio pasiekiamumo ir ekonominio konkurencingumo požiūriu, todėl jo plėtra kasmet stiprinama. Liepojos oro uostas turi didelę įtaką šalies ekonomikos vystymuisi ir bendrojo vidaus produkto augimui. Tai sudaro prielaidas ir skatina kitų sektorių, ypač turizmo, plėtrą ir labai prisideda prie užimtumo didinimo. Liepojos oro uosto reorganizacija baigta 2016 m., jam suteiktas reguliarių skrydžių teikimo pažymėjimas. 2017 metų gegužę „Airbaltic“ pradėjo ir tęsia reguliarius skrydžius į Liepoją. Liepojos oro uostas 2019 m. aptarnavo 14 082 keleivius (iš jų 13 835 reguliaraus eismo keleivius, tai yra 48,5 proc. daugiau nei 2018 m.). Analizuojant oro transportą ir jo infrastruktūrą, visi esami aerodromai ir kilimo ir tūpimo takai gali būti pritaikomi plėtoti turizmo, sporto ir pramogines veiklas, taip pat numatomas jų panaudojimą avarinėse situacijose, kai reikia nukreipti oro transportą į kitus aerodromus (Liepojos miesto ir Pietų Kuržemės regiono plėtros 2022–2027 metų programa).

Maitinimo paslaugos

Maitinimo įstaigų pasiskirstymas yra svarbus veiksnys, lemiantis regiono turizmo rinkos konkurencingumą. Pietų Kuržemės regione yra susitelkę nemažai maitinimo ir gėrimų paslaugas teikiančių įmonių, tačiau didžioji dalis jų yra susitelkusios regiono centru laikomame Liepojos mieste.

21 lentelė. Latvijos Pietų Kuržemės regione maitinimo paslaugas teikiančios įmonės

Teritorinis vienetas	Maitinimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius (2021)
Liepojos miestas	80
Rucava - Nica	7
Pavilusta - Ziemupė	4
Priekulė - Vainodė	2
Grobina - Durbė	6
Aizputė – Kazdanga	9
<i>Iš viso</i>	<i>108</i>

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Latvijos statistikos portalo duomenimis (2022)

2021 metų Latvijos statistikos portalo duomenimis Latvijos pietų Kuržemės teritorijoje su didžiuoju Liepojos miestu, yra susitelkusios 108 maitinimo paslaugas teikiančios įmonės, neįskaitant prekybos centrų ir kitų su prekyba susijusių klientų aptarnavimo vietų (21 lentelė). Apie 75 proc. maitinimo paslaugas teikiančių įmonių yra susitelkusios Liepojos mieste, kuris yra laikomas didžiausiu Pietų Kuržemės regiono miestu ir centru, bei trečiu pagal dydį Latvijos miestu. Maža dalis – 25 proc. maitinimo įstaigų išsibarsčiusios kituose regiono teritorijoje susitelkusiuose miestuose ir kaimiškose teritorijose, daugiausia jų Aizputės ir Kazdangos miestų teritorijoje.

Apgyvandinimo paslaugos

Apgyvandinimo ir nakvynės paslaugas teikiančių įmonių pasiūla Latvijos Pietų Kuržemės regione yra ganėtinai nedidelė. Čia Latvijos statistikos portalo ir Liepojos regiono turizmo informacijos centro 2021 m. duomenimis apgyvandinimo paslaugas iš viso Latvijos Pietų Kuržemės regione teikia 118 įmonių. Teikiamų apgyvandinimo paslaugų tipai: viešbučiai, svečių namai, poilsio namai, apartamentai, jaunimo nakvynės namai, kempingai, kemperių stovėjimo vietos ir stovyklavietės. Apgyvandinimo paslaugų teikėjų pasiskirstymas Latvijos Pietų Kuržemės regione išryškintas 22 lentelėje.

22 lentelė. Latvijos Pietų Kuržemės regione apgyvandinimo paslaugas teikiančios įmonės

Teritorinis vienetas	Apgyvandinimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius (2021)
Liepojos miestas	59
Pavilostos apskritis	18
Aizputės apskritis	6
Durbės apskritis	2
Nicos apskritis	10
Priekulės apskritis	5
Grobīnos apskritis	6
Rucavos apskritis	9
Vainodės apskritis	3
Iš viso	118

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Latvijos statistikos portalo duomenimis (2022)

Apgyvandinimo įstaigų skaičius Latvijos Pietų Kuržemės regione yra nedidelis, lyginant su regiono teritorijos plotu. Liepojos miesto teritorijoje yra susitelkę 50 proc. apgyvandinimo įstaigų. Pagal vietų – lovų skaičių regiono apgyvandinimo įstaigose, regionas vienu metu yra pajėgus priimti ir apgyvendinti 2 086 turistus (žiūrėti 23 lentelėje). Vidutinis metinis Liepojos apgyvandinimo įstaigų kambarių užimtumas 2021 m. buvo 32 proc., o lovų – 24 proc. Didžiausi turistų srautai buvo fiksuojami liepos mėnesį, kai kambarių užimtumas vidutiniškai siekė 67 proc., o lovų – 53 proc (Latvijos statistikos biuras, 2021).

23 lentelė. Vietų – lovų skaičius Latvijos Pietų Kuržemes apgyvendinimo paslaugas teikiančiose įmonėse 2021 m.

Teritorinis vienetas	Lovų – vietų skaičius apgyvendinimo įstaigose
Liepojos miestas	1 466
Pavilostos apskritis	165
Aizputės apskritis	170
Durbės apskritis	50
Nicos apskritis	69
Priekulės apskritis	12
Grobinos apskritis	37
Rucavos apskritis	43
Vainodės apskritis	74
Iš viso:	2 086

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Latvijos statistikos portalo duomenimis (2021)

Latvijos statistikos departamento (Centrinės statistikos biuro CBS) duomenimis 2020 metais Liepojos regione iš viso apsistojo ir nakvynę pasirinko 87 146 turistai, tai yra 17 proc. mažiau, nei 2019 metais. Bendras nakvynių Liepojos mieste skaičius 2020 metais sumažėjo apie 16 proc., palyginus su ankstesniais metais ir siekė 143 683 naktis. Remiantis Centrinės statistikos biuro (CSB) surinkta informacija, 2021 metais Latvijos svečių skaičius išaugo 6 proc., o užsienio turistų sumažėjo 43 proc. Iš viso Liepojoje nakvojo 79 195 turistai, tai yra 9 proc. mažiau nei 2020 m.

Turizmo ir informacijos centrai ir kultūros centrai

Latvijos Pietų Kuržemės regione veikia ne vienas turizmo ir informacijos centras, skirtas turistinės informacijos viešinimui įvairiuose lygmenyse. Turizmo centrai savo ruožtu renka, kaupia ir rengia informacines ataskaitas apie regione keliautojams siūlomas turizmo paslaugas ir produktus, bei susitelkusius svarbiausius turizmo išteklius. Turizmo ir informacijos centre kiekvienas keliautojas gali gauti nemokamas konsultacijas bei rasti informacinius bukletus, leidinius ir žemėlapius, kuriuose yra apibendrinta svarbiausia regiono turistinė informacija. Latvijos Pietų Kuržemės regioną atstovauja ir su turizmu susijusią informaciją skelbia, kaupia ir analizuoja šie turizmo ir informacijos centrai:

- Rucavos turizmo informacijos centras;
- Jurmalciemo turizmo informacijos punktas;
- Nicos turizmo ir informacijos centras;
- Priekulės turizmo ir informacijos centras;
- Embutės turizmo informacijos centras;
- Aizputės turizmo informacijos centras;
- Kazdangos turizmo informacijos punktas;
- Liepojos regiono turizmo informacijos biuras;

- Grobinos vasaros turizmo informacijos centras;
- Vergales Žiemupės turizmo informacijos punktas;
- Pavilostos turizmo informacijos centras.

Šie Latvijos Pietų Kuršo žemėse įsteigti turizmo ir informacijos centrai prisideda prie tikslingos informacijos sklaidos ir vykdo kitą su turizmo informacijos paslaugų teikimu susijusią veiklą, kuri yra numatyta Latvijos turizmo paslaugų įstatuose. Šie turizmo ir informacijos centrai taip pat prisideda prie darnios turizmo plėtros, teikiant pasiūlymus savivaldybėms, apskritims ir atskiriems regionams.

Kultūros centrų veikla yra glaudžiai susijusi su alternatyviojo turizmo plėtra ir įvairove. Latvijos Pietų Kuržemės regione švietėjišką, kultūrinę ir pramoginę veiklą vykdo 13 kultūros centrų: Bartos kultūros namai; Nicos kultūros centras; Otanku kultūros namai; Medzės kultūros namai; Žiemupės liaudies namai; Pavilostos kultūros namai; Ciravos kultūros namai; Aizputės kultūros namai; Kazdangos kultūros namai; Raudonbarzdžių kultūros namai; Skrundos kultūros namai; Priekulės kultūros centras; Vainodės kultūros namai. Šie kultūros centrai yra orientuoti ne tik į vietos gyventojų įtraukimą į kultūrinę ir mokomąją veiklą, tačiau ir į vietos bei užsienio turistų įveiklinimą, siūlant alternatyvias turizmo paslaugas, pramogines veiklas ir edukacines programas (Liepojos regiono turizmo informacijos biuras, 2022). Kultūros centruose vykdoma veikla siekiama užtikrinti kultūrinį regiono tradicijų tęstinumą, sudominti lankytojus pramogų, renginių ir užsiėmimų autentiškumu ir išskirtinumu, bei pritraukti aplinkinių regionų gyventojus bei turistus.

Kelionių organizatoriai/kelionių agentūros

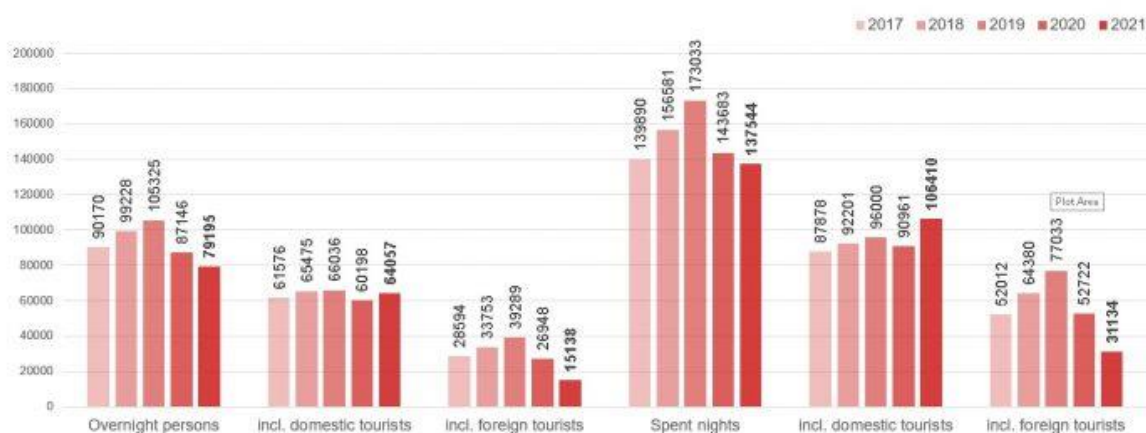
Kelionių organizatoriai, kelionių agentūros ir turizmo agentai vietiniams gyventojams, atvykėliams ir užsienio turistams teikia visas su turizmu, transportu ir apgyvendinimu susijusias paslaugas. 2021 metų Latvijos centrinės statistikos biuro CBS duomenimis, Latvijos Pietų Kuržemės regione yra įsisteigę ir savo paslaugas klientams siūlo 11 kelionių organizatorių/kelionių agentūrų. Įmonės teikiančios su turizmu susijusias paslaugas (kelionių planavimo, organizavimo, keltų, lėktuvų bilietų užsakymo, viešbučių rezervavimo, draudimo ir kt.): Latvia Tours SIA; Chomelidzės prekybos namai - turizmo agentūra; „Improvinės“ kelionės; „Maks Sia“ turizmo agentūra; „Ap Sauli“ turizmo agentūra; Kelionių agentūra „Balmont“; kelionių agentūra „Lattur“; kelionių agentūra „Express Tours“; autobusų turizmo agentūra „Rumba Tours“; autobusų bilietų agentūra „Ecolines“; kelionių agentūra „Dream tours“. Visos kelionių agentūros ir kelionių organizatorių įmonės yra susitelkusios Latvijos Pietų Kuržemės regiono centre – Liepojos mieste. Čia, kiekvienam keliautojui suteikiamos individualizuotos kelionių organizavimo ir planavimo paslaugos. Atlikus kelionių agentūrų analizę, pastebėtina, jog klientams siūlomos ne tik įprastos masinio turizmo kryptys, tačiau ir išskirtinės alternatyvaus turizmo nišos – tamsiojo, etnografinio, kulinarinio, atsakingojo, edukacinio ir patirtinio

turizmo paslaugų paketai, orientuoti į penkis svarbiausius žmogaus pojūčius – regą, klausą, uoslę, lytėjimą ir skonį.

Lankytojų srautai globalaus neapibrėžtumo sąlygomis

Aktualiausias pastarojo laikmečio globalaus neapibrėžtumo veiksnys – pasaulinė Covid-19 pandemija, kuri paliko savo gilų pėdsaką daugelio valstybių ekonomikoje. Keletas pastarųjų metų buvo ganėtinai didelis iššūkis ir Latvijos Pietų Kuržemės regionui, čia Covid-19 pandemijos metu buvo įvesti kelionių ribojimai, laikinai sustabdyta kavinių, restoranų, viešbučių veikla, ribojama pramogas teikiančių įmonių veikla. Covid-19 pandemija sutrikdė ir stipriai paveikė turizmo sektoriaus veiklą bei pakeitė keliautojų požiūrį į keliones, jų tikslą, prasmę ir saugumą.

Liepojos centrinis statistikos biuras skelbia, kad 2020 m. į Liepojos regioną vienai ar daugiau naktų atvyko beveik 87 tūkst. turistų, o tai yra apie 16 proc. mažiau, nei atvykusių 2019 metais (žiūrėti 10 pav.). Vietinių regiono turistų skaičius dėl Covid-19 pandemijos įtakos, ekonominės stagnacijos ir kitų išorinės aplinkos veiksnių sumažėjo apie 8 proc., o užsienio turistų sumažėjimas siekia net 31 proc.

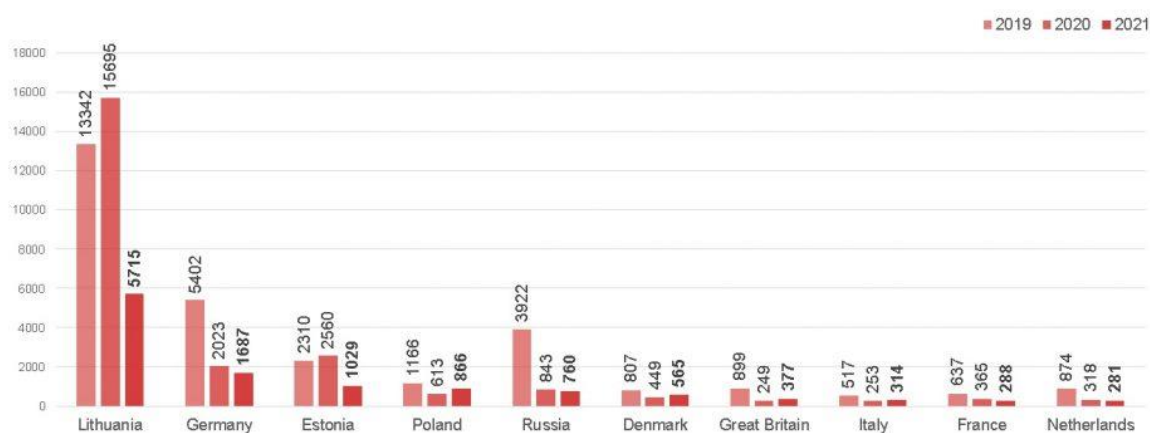
10 pav. Turistų nakvynių skaičius Liepojoje pagal metinį dinaminį modelį

Šaltinis: Liepojos regiono turizmo informacijos centras (2021)

Remiantis Centrinės statistikos biuro (CSB) surinkta informacija, 2021 m. vietinių Latvijos turistų skaičius išaugo apie 6 proc., tačiau užsienio turistų sumažėjimas pasiekė 43 proc. Iš viso Liepojoje 2021 metais nakvojo apie 79 tūkst. turistų, tai yra 9 proc. mažiau nei 2020 m., tačiau vidutinė apgyvendinimo trukmė 2021 metais Liepojos regione buvo 1,74 nakvynės, o tai yra 0,1 nakvynės daugiau nei ankstesniais metais. Bendras nakvynių skaičius Liepojos apgyvendinimo įstaigose 2021 m. sumažėjo apie 4 proc. ir pasiekė 137 544 naktis.

Fiksuoja, kad į Latvijos Pietų Kuršmės teritoriją 2021 m. atvyko turistai iš 82 pasaulio valstybių. Didžiausias užsienio turistų skaičius - keliautojai iš Lietuvos (37,8 proc. iš visų nakvynės paslaugą užsakiusių užsienio svečių). Toliau pagal šį rodiklį rikiuojasi valstybės: Vokietija (11,1 proc.), Estija (6,8 proc.), Lenkija (5,7 proc.), Rusija (5 proc.), Danija (3,7 proc.), Didžioji Britanija (2,5 proc.) ir Italija (2,1 proc.) (žiūrėti 11 paveiksle).

Latvijos Pietų Kuršmės regionas ir Liepojos miestas taip pat domina turistus ir iš tolimesnių pasaulio regionų. Liepojos turizmo informacijos biuras skelbia, kad čia kasmet lankosi turizmo pramonės atstovai iš Jungtinių Arabų Emyratų, atvyksta turistai iš Jungtinių Amerikos Valstijų ir kitų tolimųjų šalių.

11 pav. Užsienio turistų, apsilankiusių Liepojos regione statistika (TOP 10 valstybių)

Šaltinis: Liepojos regiono turizmo informacijos centras (2021)

Pabrėžtina, jog visuotinė pandeminė situacija, apribojusi turizmo industrijos veiklą ir sukėlusį nesklandumų kelionių planavimo ir organizavimo srityje, atnešė ir savotiškų privalumų, nes atsirado galimybė plačiai reklamuoti turizmą, dalyvaujant nuotoliniuose renginiuose, turizmo mugėse konferencijose. Turizmo stagnacijos periodu išryškėjo masinio turizmo alternatyva tapęs virtualusis turizmas. Taip pat pandeminiu laikotarpiu Liepoja įstojo į Europos turizmo asociaciją ir Šiaurės Europos turizmo asociaciją. Pandemija taip pat leido pasiruošti 6 2021 m. į Liepoją atplaukusių kruizinių laivų darniam priėmimui.

Pasibaigus pandemijai buvo tikimasi spartaus turizmo industrijos augimo, tačiau 2022 m. vasario 24 d. turizmo industrija sulaukė dar vieno smūgio. Prasidėjus Rusijos karinei agresijai Ukrainos valstybės teritorijoje, keliautojai suskubo atšaukti savo kelionės planus Baltijos šalyse, ne išimtis ir Latvijos valstybėje. Liepojos regiono turizmo informacijos centro vadovė S. Pusaudze pabrėžia, kad „Vasario 24-oji diena ir jos įvykiai pakenkė turizmui Pietų Kuršmės regione, tačiau iš pradžių manėme, kad poveikis bus stipresnis. Latvijos Pietų Kuršmės ir Liepojos regionui tai turėjo minimalų poveikį – turistai iš Vokietijos suskubo atšaukti viešbučių rezervacijas sostinėje Rygoje ir

pasienio zonoje, bet jie atvyko pas mus, nors jiems buvo neramu, kad mes ribojamės su valstybe agresore“. Dėl karinės agresijos veikslių keliautojai neretai keletą kartų apsvarsto savo kelionės tikslo vietą ir yra linkę keliauti ten, kur nepaisant vykstančių neramumų, galės jaustis saugiai ir keliauti laisvai.

Atsižvelgiant į pastaruoju metu vykstančius neramumus Ukrainoje, už turizmo politiką atsakingi Lietuvos, Latvijos, Estijos, Lenkijos ir Ukrainos vyriausybės pasirašė susitarimą, kuriuo yra įvairiais būdais siekiama stiprinti ryšius plėtojant turizmą Baltijos ir kaimyninių valstybių regione. „Rusijos agresija kelia grėsmę turizmui ne tik Ukrainoje, bet ir kitose regiono šalyse. Ji griauja turizmo ekosistemą, kuri vis dar tik pradeda atsigauti po COVID-19 pandemijos sukeltos krizės. Karo padariniai yra jaučiami visose šalyse, kai kurie turistai abejoja Ukrainą remiančių šalių saugumu. Pastaruoju metu Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Lenkijos valstybėse užsibrėžtas tikslas – aiškiai komunikuoti apie tai, kad esame NATO ir ES nariai ir pabrėžti tai, jog Lietuvoje, Latvijoje ir kitose kaimyninėse šalyse keliauti saugu.“ Šiuo tikslu yra siekiama pritraukti turistus į šį regioną bei plačiai skleisti žinią – jog čia keliauti yra saugu (Armonaitė, 2022).

Alternatyvaus turizmo maršrutai

Latvijos Pietų Kuržemės regionas patrauklus turistiniu atžvilgiu. Šis regionas, išsidėstęs vakariausioje Latvijos pakrantėje, turintis apie 100 kilometrų Baltijos jūros pakrantės ruožą yra patrauklus ne tik kaip pajūrio pakrantės regionas, tačiau ir kaip istorinis kraštas, apsuptas natūralios gamtos, miškų, ežerų ir pelkių. Į šį regioną atvykusių laukia išskirtiniais istoriniais artefaktais garsėjantys miestai ir miesteliai, natūralūs gamtos ir pajūrio parkai ir išskirtinė regiono kultūra su savo tradicine virtuve. Šis regionas turi kiek kitokią kultūrą nei likusi šalies dalis – iš pradžių tai buvo pagonių genties, žinomos kaip kuršiai, žemė. Vėliau ji buvo pusiau autonominės Kurlando kunigaikštystės dalis (Liepojos regiono turizmo informacijos biuras, 2022). Savo kultūriniu ir istoriniu išskirtinumu turistus žavintis regionas siūlo keliautojams pažinti šį kraštą renkant įvairius turistinius maršrutus. Išsami Latvijos Pietų Kuržemės regiono turistinių maršrutų analizė pateikiama 2 priede. Atlikus analizę, paaiškėjo, jog atvykusiems į šį regioną siūloma kraštą pažinti keliaujant net 12 skirtingų turistinių maršrutų.

Turistiniai maršrutai sugrupuoti į 3 kategorijas:

➤ *Turistiniai maršrutai skirti keliauti pėsčiomis*: architektūrinis Berči paveldas Liepojoje; „Art Nouveau“ stiliaus architektūrinis paveldas Liepojoje; sienų tapybos darbai Liepojoje; pažintinis pėsčiųjų maršrutas „Liepoja kaip iš natų“. Šie turistiniai maršrutai yra susitelkę Liepojos miesto teritorijoje ir jų dėka keliautojai gali pažinti Liepojos miestą per kitą prizmę: domėdamiesi krašto Berči ir Jugendo stiliaus architektūriniais statiniais, atpažindami miesto kultūrą įamžintą didelio formato tapybos darbuose ant įvairių statinių bei keliaudami muzikos natų keliu link žymiųjų miesto istorinės ir kultūrinės svarbos turinčių objektų (Liepojos regiono turizmo informacijos biuras, 2022).

➤ *Turistiniai maršrutai skirti keliauti dviračiu:* „Liepojos senamiestis“; dviračių maršrutas „Karosta“; dviračių maršrutas „Pagauk vėją pajūryje“. Šie dviračių turistiniai maršrutai, skirti aktyvų poilsį mėgstantiems keliautojams, kurie nori pažinti Latvijos Pietų Kuržemės centru laikomą didįjį Liepojos miestą, jo senamiestį, kultūros ir istorijos visumą (Liepojos regiono turizmo informacijos biuras, 2022). Keliaujant dviračiu numatytais maršrutais galima ne tik grožėtis senamiesčio vaizdais, promenada bei architektūriniais statiniais, tačiau ir susipažinti su tamsiąja šio regiono istorija – Karostos gyvenvietė, kuri kadaise buvo uždara Sovietų kariuomenės teritorija. Čia, Baltijos pakrantėje išlikę karinių fortų ir tvirtovių liekanos bei griuvėsiai mena čia kadaise izoliuotoje teritorijoje veikusį karinį uostą.

➤ *Turistiniai maršrutai skirti keliauti automobiliu:* „Tradicijų kelias“ (Bernatai – Nyca – Rucava – Papė); „Gintarų kelias“ (Saraikiai – Ziemupė – Vergalė – Pavilosta); Paslapčių kelias“ (Leišmalytė- Barta – Priekulė – Vainuodė – Embūtė); „Vikingių kelias“ (Grobina – Durbė – Kalvenė); „Dvarų kelias“ (Tašai – Apričiai – Aizputė – Kazdanga). Šie penki Latvijos Pietų Kuržemės regiono turistiniai maršrutai yra laikomi regiono vizitine kortele (Liepojos regiono turizmo informacijos biuras, 2022). Keliaujant detaliam sudėliotais maršrutais galima pamatyti visas regiono įdomybes, pradedant nuo gamtos parkų, muziejų, bažnyčių ir dvarų, baigiant pilių liekanomis, senovinėmis gyvenvietėmis ir istoriniais miesteliais bei kaimais. Šie turistiniai maršrutai, pagal keliautojų norus gali supažindinti su regiono tradicijomis ir kultūra, gamtos ir kultūros unikalumu, senovės gyventojų kultūra ir papročiais bei didikų gyvenimo būdu – išlikusiose dvaravietėse ir pilių kompleksuose.

Turistinių maršrutų įvairiapusiškumas leis regione keliauti visais metų sezonais, vasarą renkantis – keliones dviračių transportu ir pėsčiomis, o rudens ir žiemos sezonu puikiai galima keliauti automobiliu ir pasisemti naujų įspūdžių bei potyrių renkantis išskirtinius ir alternatyvius turizmo produktus bei paslaugas.

2.3. Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų lyginamoji analizė

Atlikus Klaipėdos regiono turistinių išteklių ir paslaugų analizę išryškėjo, jog regionas yra patrauklus turistiniu požiūriu dėl savo geografinės padėties, prieigos prie Baltijos jūros, Klaipėdos miesto, kaip uostamiesčio statuso ir žinoma regiono teritorijoje susitelkusių turistinių gamtos, istorijos ir kultūros išteklių. Turistinių išteklių gausa ir unikalumas, regiono pasiekiamumas ir išvystyta turizmo infrastruktūra leidžia šiame regione plačiai teikti alternatyvaus turizmo paslaugas ir produktus. Kitas, svarbus turistinis arealas, esantis Latvijos valstybėje – Latvijos Pietų Kuržemės regionas. Šie regionai, kuriuos kelta valstybinė siena yra susieti savo istoriniais ir kultūriniais saitais, tačiau jų plėtros geografijoje pastebima nemažai skirtumų. Latvijos Pietų Kuržemės regionas, su

didžiuoju (trečiu pagal dydį) Liepojos miestu, yra vienas iš didžiausių administracinių vienetų Latvijoje. Šis regionas pasižymi savo išskirtiniais istoriniais įvykiais, kultūriniu savitumu. Čia, kadaise buvo įkurtas Karinis jūrų uostas, netoliese vyko istoriškai svarbus Durbės mūšis. Regioną supa natūrali ir žmogaus mažai paliesta gamta, natūraliai Baltijos jūros suformuotos kopos ir skardžiai. Regiono teritorijoje yra nemažai ežerų ir miškų, dėl to čia yra nemažai aktyvaus ir gamtos turizmo mėgėjams pritaikytų gamtos ir pėsčiųjų takų. Nors šie regionai susitelkę vienas šalia kito, tačiau jų plėtros procesas ir išsivystymo lygis skiriasi. Siekiant išanalizuoti regionų turistinės plėtros tendencijas ir panašumus bei alternatyvaus turizmo plėtros geografijos skirtumus atliekamas regionų palyginimas, remiantis pagrindiniais ir svarbiausiais regionų socialiniais, ekonominiais, demografiniais, geografiniais ir kitais rodikliais. Geografiniai rodikliai apibūdina regiono geografinį išsidėstymą, jo klimatinis veiksnis, turtingumą gamtos išteklių ir nurodo kitus svarbius išorinius konkurencingumo veiksnis. Demografiniai rodikliai atskleidžia gyventojų sudėtį, amžiaus grupes, rasinį gyventojų pasiskirstymą ir kitus svarbius demografinius rodiklius. Ekonominų rodiklių analizė parodo šalies konkurencingumą ir išsivystymą bei atskleidžia plėtros perspektyvas bei problemines sritis. Įvairių regiono rodiklių palyginimas padės susidaryti įvaizdį apie darbe tiriamų regionų panašumus ir skirtumus alternatyvaus turizmo plėtros geografijos kryptis. Rodiklių palyginamoji analizė pateikiama 24 lentelėje:

24 lentelė. Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų rodiklių palyginamoji analizė

Eil. Nr.	Rodiklis	Klaipėdos regionas	Latvijos Pietų Kuržemės regionas	Papildoma informacija/pastabos
Geografiniai rodikliai				
1.	Teritorijos plotas	3418 km ²	3659 km ²	Analizei pasitelktas panašaus dydžio turistinis arealas, kuris ribojasi tarpusavyje ir turi prieigą prie Baltijos jūros.
2.	Miškingumas (ha)	~ 26 proc.	~ 53 proc.	Didžiąją dalį Latvijos Pietų Kuržemės regiono dengia miškai, daugiausia – spygliuočių miškai.
3.	Saugomų teritorijų plotas	29 984 ha	51 725 ha	Latvijos Pietų Kuržemės teritorijoje - Papės gamtinis rezervatas, Ramsaro Papės pelkių komplekso sausumos komponentas, pajūrio zona, Bernati gamtos parkas ir Grinu gamtos rezervatas. Klaipėdos regione - Ablingos geomorfologinis draustinis; Minijos ichtiologinis draustinis; Minijos senslėnio kraštovaizdžio draustinis; Olando kepurė; Plazės gamtinis rezervatas, Salantų regioninis parkas, Pajūrio regioninis parkas ir kt.
4.	Baltijos jūros pakrantės ilgis	39,63 km	~ 100 km	Lietuvos teritorijoje Baltijos jūros kranto ilgis – 90,66km, iš kurio 51,03 km. priklauso Kuršių Nerijai (darbe ši teritorija neanalizuojama).

				Latvija turi 531 km. Baltijos jūros pakrantės, apie 100 km priklauso Pietų Kuržemės regionui.
5.	Gamtinės zonos	Pajūrio žemuma	3 lygumos ir 3 aukštumos	Latvijos Pietų Kuržemės teritorijos lygumos: Bartavos, Piemarės, Aprikių Vakarų Kuršo aukštumos: Bandavos, Embūtės ir Vartojos.
Socialiniai ir demografiniai rodikliai				
6.	Administracinis suskirstymas	1 didysis miestas, 5 miesteliai, 26 parapijos	5 savivaldybės	Latvijos Pietų Kuržemės regiono miesteliai : Aizputė, Durbė, Grobina, Pavilosta ir Priekulė. Regiono centras – Liepojos miestas. Analizuojamą Klaipėdos regiono teritoriją sudaro: Klaipėdos miesto sav., Klaipėdos raj. sav., Palangos m. sav., Kretingos raj. sav. ir Skuodo savivaldybė.
7.	Gyventojų skaičius, tankumas (2021 m.)	279 625 gyv. 81,80 gyv./km ² (bendrame teritorijos plote)	101,328 gyv. 27,69 gyv./km ² (bendrame teritorijos plote)	Liepojos mieste – 67 964 gyv., tankumas - 99.1/km ² . Likusiame Pietų Kuržemės regione -33 364 gyv., tankumas - 9.290/km ² (susumuota ir išvestas tankumo vidurkis.) Klaipėdos regionas (Klaipėdos miestas ir rajonas, Kretinga, Skuodas, Palanga).
8.	Gyventojų struktūra (proc): 1) 0-14 m.; 2) 15-64 m. ⁶ 3) 66 + m.	1) 16 Proc.; 2) 33 proc.; 3) 51 proc.;	1) 15 proc.; 2) 22 proc.; 3) 63 proc.;	Gyventojų amžiaus piramidėje dominuoja 65 ir vyresnio amžiaus asmenys, kurie sudaro daugiau nei 50 proc. visų gyventojų. Mažiausia dalis – asmenys iki 14 metų amžiaus. Tiek Latvijos tiek Lietuvos teritoriniuose arealuose pastebimas gyventojų demografinis senėjimas.
9.	Gyventojų etninė sudėtis	80 proc. Lietuviai; 17 proc. Rusakalbiai, 3 proc. kitataučiai	77 proc. Latviai; 14 proc. Rusakalbiai, 9 proc. – kiti.	Rusakalbiai – rusai, ukrainiečiai. Gyventojų etninė sudėtis yra gana panaši, kadangi šie regionai yra svarbūs laivybos, krovinių pervežimo centrui, tad čia gyvena nemažai kitataučių, dirbančių transporto, laivybos ir logistikos sektoriuose.
Ekonominiai rodikliai				
10.	BVP 1 gyventojui	16, 4 tūkst Eur. (Klaipėdos apskritis)	14,4 tūkst. Eur. (Liepojos mieste) 11,9 tūkst. Latvijos Pietų Kuržemės regione.	Klaipėdos regionui naudojama Klaipėdos apskrities statistinė informacija, o Latvijos Pietų Kuržemės regiono ir Liepojos didžiojo miesto statistika pateikiama atskirai.
11.	Nedarbo lygis	6,6 proc.	4 proc.	Klaipėdos regione fiksuojamas aukštesnis nedarbo lygis, lyginant su Latvijos Pietų Kuržemės regionu. Tačiau atsižvelgiant į gyventojų skaičių analizuojamuose regionuose, šis statistinis rodiklis didelio skirtumo neparo.
Turizmo rinkos rodikliai				
12.	Lankytojų srautai 2021 m.	695 tūkst.	79 tūkst. *	Klaipėdos regiono lankytojų srautų statistiką pateikė Lietuvos statistikos departamentas, o Latvijos Pietų Kuržemės regione įsteigtas Liepojos regiono turizmo ir informacijos biuras*.

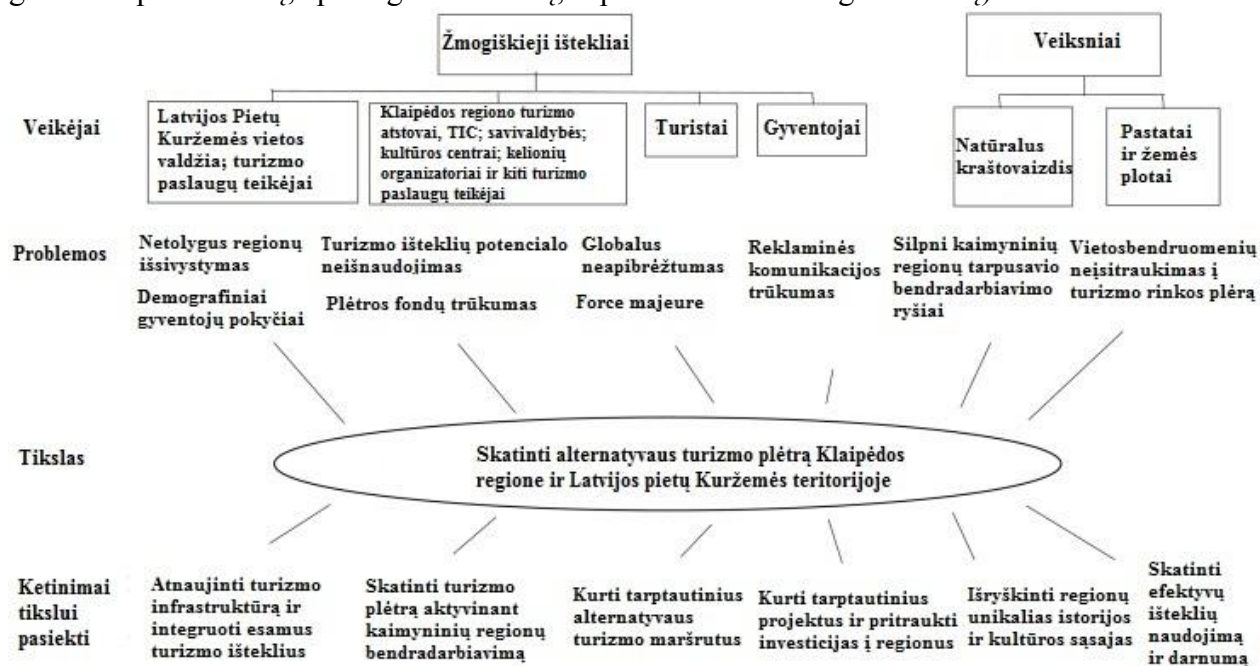
13.	Apgyvandinimo įstaigų skaičius	925	118	Apgyvandinimo įstaigas sudaro viešbučiai, nakvynės namai, moteliai, laikinas poilsiautojų ir kitas trumpalaikis apgyvendinimas; poilsinės transporto priemonės, priekabų aikštelės ir stovyklavietės.
14.	Kelionių agentūrų ir kelionių organizatorių skaičius	31	11	Didžioji dalis kelionių agentūrų ir kelionių organizatorių įmonių yra įsisteigusios didžiuosiuose regionų miestuose – Klaipėdoje ir Liepojoje.
15.	Turizmo informacijos centrų skaičius	6	11	Latvijos Pietų Kuržemės regiono teritorijoje beveik du kart daugiau turizmo informaciją teikiančių centrų, kurie yra įsisteigę didžiuosiuose miestuose, gyvenvietėse ir gamtos rezervatų apsuptyje.
16.	Muziejų skaičius	40	15	Regionų teritorijoje susitelkę muziejai atskleidžia regionų istorinius įvykius, saugo išlikusius monumentus, susijusius su krašto gyvenimo būdu, tradicijomis, istorija ir svarbiausiais įvykiais. Klaipėdos regiono teritorijoje yra beveik tris kartus daugiau muziejų, o tai atskleidžia regiono istorinį savitumą ir autentiškumą.
17.	Dvarų skaičius	14	5	Klaipėdos regionas yra konkurencingas savo istoriniu ir kultūriniu dvarų palikimu.
18.	Maitinimo įstaigų skaičius	565 (su maisto ir gėrimų prekybos vietomis)	108*	*Į Latvijos Pietų Kuržemės regiono maitinimo įstaigų statistiką neįtrauktos maisto ir gėrimų gaminius teikiančios įmonės (prekybos centrai ir mažosios parduotuvės).
19.	Turizmo maršrutai ir jų įvairovė	30	12	Regionai keliautojams siūlo turizmo maršrutus skirtus keliauti pėsčiomis, dviračiu arba automobiliu. Didesnė turistinių maršrutų pasiūla yra Klaipėdos regiono teritorijoje.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis išanalizuota informacija

Regionų palyginimui atlikti pasirinkti 19 reikšmingiausių socialinių, demografinių, ekonominių – turizmo bei geografinių rodiklių, kurie atskleidžia regionų išsivystymo ir plėtros lygį bei turizmo rinkos konkurencingumą. Klaipėdos regionas ir Latvijos Pietų Kuržemė – kaimyniniai regionai, kuriuos jungia istoriniai ir kultūriniai laimėjimai. Abu pajūrio regionus sieja jūrinis (žvejų kaimelių), pakrančių, kultūrinis ir istorinis kraštovaizdžio potencialas ir su tuo susijusi turizmo plėtra. Plėtodami jūrų ir pakrančių turizmą regionai susiduria viena svarbia problema – turizmo rinkos sezoniškumas. Išnaudojant Klaipėdos ir Kuržemės regionų potencialą, galima plėtoti rekreacines ir turizmo paslaugas (Klaipėdoje, Palangoje ir Liepojoje), formuojant vieningą pakrantės zonos paslaugų ir pramogų teikimą, sudarant prielaidas poilsiautojų srautams paskirstyti didesnėje teritorijoje. (Klaipėdos regiono galimybių plėtoti funkcinės zonas (regionus) su Telšių, Tauragės ir Latvijos Kuržemės regionais analizė, 2021). Šioje pajūrio teritorijoje yra susitelkę vertingiausi pajūrio rekreaciniai ištekliai.

Galima teigti, kad regionai turi ištis panašų turistinį potencialą, atsižvelgiant į regionų plotą, geografinį išsidėstymą ir rekreacinių turizmo išteklių gausą, tačiau atlikus detalią analizę išryškėjo, jog Klaipėdos regiono turistinis arealas yra konkurencingesnis turizmo rinkos aspektu – teikiamų paslaugų ir turizmo produktų pasiūlos spektru. Čia susitelkę daugiau apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas teikiančių įmonių. Lietuvos pajūris, konkrečiai Palangos miestas laikomas kurortu ir traukia turistus savo gydomaisiais veiksniais, Klaipėdos uostamiestis siūlo įvairias miesto turizmo veiklas, o rajonas žavi savo gamtos turtais – kopomis, skardžiais ir pušynais.

Latvijos Pietų Kuržemės pajūrio turistinis arealas su didžiuoju Liepojos miestu, yra svarbus vakarų Latvijos pasienio turistinis arealas, kuris orientuojasi į aktyvų poilsį gamtos apsuptyje. Liepojos mieste, kaip ir Klaipėdos uostamiestyje yra susitelkę nemažai turizmo paslaugų teikėjų, išvystyta puiki turizmo infrastruktūra ir mieste gausu keliautojų traukos centrų, tačiau likusi regiono teritorija yra mažai išvystyta. Buvusio karinio miestelio – Karostos gyvenvietėje daugybė pastatų apleisti, nors čia yra daug istorinio potencialo plėtoti įvairias alternatyvias turizmo veiklas. Didžiąją regiono teritorijos dalį užima miškai ir pievos, kurios supa vietines gyvenvietes ir kaimelius. Regiono teritorijos išskirtinumas ir pagrindinė turizmo sfera – gamtos ir aktyvus turizmas (čia itin gausu gamtos ir poilsio takų, apžvalgos bokštelių, ir poilsio ir sveikatingumo zonų).

12 pav. Bruno Latour veiksnaitinkių teorijos grafikas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Wang, L., & Xiao, S. (2020)

Atlikus detalią Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo sistemos analizę, suformuotas Bruno Latour veiksnaitinkių teorijos grafikas, kurį sudaro: veikėjai, problemos, tikslai ir ketinimai, tikslui pasiekti. Ši teorija leidžia detaliai analizuoti alternatyvaus turizmo plėtro

tendencijas Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionuose, išryškinant pagrindinius veikėjus, regionų problematiką ir išryškinant svarbiausius veiksmus, bendram tikslui pasiekti (12 pav.)

Nors abu regionai turi savo konkurencingumo veiksmų, tačiau turistinių arealų tarpusavio ryšiai ir bendradarbiavimas turizmo rinkoje yra minimalūs. Šie per sieną atskirti pajūrio turistiniai arealai stokoja bendrų turizmo maršrutų apimančių tiek Latvijos tiek Lietuvos regiono pajūrio zonas, turizmo plėtrą skatinančių ir regionų patrauklumą didinančių tarptautinių projektų bei žinoma investicijų turizmo infrastruktūrai tarptautiniu mastu gerinti. Lietuvos Respublikos bendrajame plane numatyta, jog siekiama stiprinti partnerystę regioniniu mastu tarp Vakarų Lietuvos regionų ir Vakarų Latvijos urbanistinių centrų, tačiau iki šiol egzistuoja itin silpni ryšiai ir tarpvalstybinis bendradarbiavimas yra labai pasyvus. Klaipėdos regiono galimybių plėtoti funkcinės zonas (regionus) su Telšių, Tauragės ir Latvijos Kuržemės regionais analizėje (2021 m.) teigiama, kad „dėl geografinio konteksto panašumų, daugiausia partnerysčių su Kuržemės regionu vystoma Klaipėdos regione, bendradarbiaujant socialinių ir švietimo paslaugų bei ūkio/miesto plėtros, kultūros, turizmo srityse. Daugiausia partnerysčių su Lietuva vysto arba planuoja vykdyti Rucavos sav.: bendradarbiauja su Klaipėdos regionu (Klaipėdos m., Palangos m., Skuodo raj.) prekių ir paslaugų prieinamumo, susisiekimo, krovinių gabenimo, turizmo pakrantės išteklių naudojimo, švietimo ir sporto srityse“.

Pastaraisiais metais, atsižvelgus į regionų sąveikos svarbą ir tarpusavio bendradarbiavimo naudą ilgalaikėje perspektyvoje, buvo pradėta ieškoti įvairių bendradarbiavimo sferų tarp Lietuvos ir Latvijos valstybių. Įgyvendinant 2014–2020 metų Interreg V-A Lietuvos ir Latvijos bendradarbiavimo programą buvo įgyvendinami 27 projektai, 5 iš jų susiję su turizmu, 12 – su viešųjų paslaugų plėtojimu ir 4 – su aukštos pridėtinės vertės kūrimu ir 2 – su tvarių išteklių naudojimu. Aktyviausiai šioje programoje dalyvavo Klaipėdos regioną atstovaujančios institucijos ir organizacijos, kurios iš viso dalyvavo net 23 projektuose. 2022 metų lapkričio 28 Interreg VI-A Latvijos–Lietuvos 2021–2027 m. programa paskelbė pirmąjį kvietimą teikti paraiškas ieškant projektų, kurie prisidėtų prie tvarios ir darnios Programos regionų (Klaipėdos, Telšių, Šiaulių, Panevėžio ir Utenos apskritys Lietuvoje bei Kuržemės, Žiemgalos, Latgalos regionai Latvijoje) socialinės ir ekonominės plėtros, padėtų juos padaryti konkurencingesnius ir patrauklesnius gyventi, mokytis, dirbti. Programa turi 4 prioritetus: gebėjimų stiprinimas ir žmonių tarpusavio bendradarbiavimas; žalia, atspari ir tvari plėtra; sąžininga ir įtrauki visuomenė; ekonominis turizmo ir paveldo potencialas (Interreg Latvia – Lithuania, 2022). Darbo tiriamuoju aspektu itin svarbus IV programos prioritetas - ekonominis turizmo ir paveldo potencialas.

Išskirtinis Baltijos jūros pakrantės ir pajūrio gamtos išteklių ir kultūros bei istorijos išteklių derinys leidžia Klaipėdoje ir jos apylinkėse (Klaipėdos rajono, Kretingos, Skuodo ir Palangos teritoriniuose vienetuose) bei Latvijos Pietų Kuržemės teritorijoje (Liepojoje, Aizputėje, Durbėje,

Grobinoje ir Pavilostoje) skatinti besivystančias alternatyvaus turizmo formas – lėtąjį, patirtinį, kūrybinį, tylųjį, atsakingą, edukacinį, juodąjį turizmą ir kitas masinio turizmo alternatyvas. Šios alternatyvaus turizmo nišos apima ne tik kultūros paveldo, įskaitant tradicijas ir papročius, demonstravimą, bet ir kraštovaizdžio elementus, gastronomicinį paveldą ir šiuolaikinį meną. Identifikavus unikalias ir autentiškas vietas, esančias Klaipėdos regione ir Latvijos Pietų Kuržemės regione, galima jas pristatyti kaip alternatyvaus turizmo kryptis. Ilgalaikėje perspektyvoje tai padėtų didinti regiono teritorijoje apsilankiusių turistų srautą ir sumažintų sezoniškumo įtaką turizmo plėtrai regionuose (Klaipėdos regiono galimybių plėtoti funkcines zonas (regionus) su Telšių, Tauragės ir Latvijos Kuržemės regionais analizė, 2021). Auganti alternatyvaus turizmo paslaugų ir produktų paklausa yra ilgalaikė ir pamažu auganti turizmo tendencija.

3. ALTERNATYVAUS TURIZMO PLĖTROS TYRIMAS KLAIPĖDOS IR LATVIJOS PIETŲ KURŽEMĖS REGIONUOSE

3.1. Interviu tyrimas su Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų turizmo ekspertais

Atlikus alternatyvaus turizmo rinkos analizę Klaipėdos regione ir Latvijos Pietų Kuržemės regione išryškėjo regionų turistinis, kultūrinis ir istorinis potencialas alternatyvių turizmo nišų plėtrai. Siekiant išsiaiškinti turizmo ekspertų nuomonę alternatyviojo turizmo plėtros aspektu, buvo atliekamas kokybinis tyrimas – interviu. Šiame skyriuje bus pateikiama informacija apie pasirinkto tyrimo instrumentą ir jo svarbą. Toliau – išryškinama kokybinio tyrimo metodika ir tyrimo tipo pasirinkimo prielaidos. Susistemunami ir aptariami gauti tyrimo rezultatai.

Kokybinio tyrimo metodas – interviu. Šis tyrimo metodas yra laikomas pagrindiniu kokybinių duomenų rinkimo būdu. Kokybinio interviu pagrindu yra laikoma – atviri iš anksto suformuluoti klausimai, į kuriuos yra siekiama surinkti kuo išsamesnius tiriamųjų dalyvių atsakymus ir įžvalgas, atspindinčias tyrimo tikslą ir jo perspektyvas. Interviu tyrime dalyvauja du asmenys. Vienas iš jų – užduoda iš anksto pasiruoštus arba pokalbio metu kylančius klausimus (tyrėjas), o kitas – į juos atsako (tyrimo dalyvis, informantas). Kokybinis interviu dėl savo specifikos leidžia surinkti didelį giluminių duomenų masyvą, kurį formuoja atviri tyrimo dalyvių atsakymai, jų įžvalgos, nuomonės, žinios ir patirtys. Galimi interviu tyrimo tipai: struktūruotas interviu, pusiau struktūruotas interviu ir nestruktūruotas interviu (Melnikova, 2008).

Kokybinio tyrimo tikslas – išryškinti alternatyvaus turizmo plėtojimo geografiją Klaipėdos regione ir Latvijos Pietų Kuržemės regione globalaus neapibrėžtumo sąlygomis, atsižvelgiant į regionų tarpusavio bendradarbiavimą.

Kokybinio tyrimo tikslinė auditorija – Turizmo rinkos ekspertai (turizmo ir informacijos centrų darbuotojai, kelionių agentūrų atstovai, gidai ir kt.). Iš analizuojamų turizmo arealų – Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono apklausta po 3 turizmo rinkos ekspertus.

Tyrimo metodo pasirinkimo pagrindimas. Pusiau struktūruoto interviu tyrimo metodas pasirinktas atsižvelgiant į tai, jog šis tyrimo metodas suteikia didelį kiekį tikslingų duomenų, kurie yra svarbūs norint parengti tinkamas rekomendacijas. Pasirinktas interviu tyrimo metodas padėjo išsiaiškinti turizmo srities profesionalų nuomonę darbo tiriamuoju aspektu. Kadangi darbas orientuojasi į dvi tiriamąsias zonas – Klaipėdos regiono teritoriją ir Latvijos Pietų Kuržemės teritoriją, interviu tyrimas buvo atliekamas tiek su Klaipėdos regiono turizmo ekspertais, tiek su Latvijos Pietų Kuržemės turizmo ekspertais. Interviu metu apklausiamiems asmenims buvo pateikiami 8 iš anksto parengti klausimai lietuvių ir anglų kalbomis (3 ir 4 priedai), kuriais buvo siekiama išsiaiškinti

turizmo srities ekspertų nuomonę apie alternatyvaus turizmo plėtrą Klaipėdos regione ir Latvijos Pietų Kuržemės regione, regionų bendradarbiavimą turizmo rinkos plėtroje.

Darbo tiriamuoju aspektu pirmiausia bus analizuojamos Klaipėdos regiono turizmo ekspertų įžvalgos apie Klaipėdos regiono alternatyvaus turizmo geografiją, turizmo nišų pritaikymą turistams iš Latvijos ir pajūrio regionų tarpusavio bendradarbiavimo ryšius. Interviu metu apklausiamiems asmenims buvo pateikiami 8 iš anksto parengti klausimai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti turizmo srities ekspertų nuomonę apie regiono turistinį patrauklumą, svarbiausius turizmo išteklius ir paslaugas užsienio turistų atžvilgiu bei siūlomus alternatyvius turizmo produktus ir jų populiarumą turizmo rinkoje. Interviu tyrimo klausimus galima suskirstyti į keturias grupes, pagal klausimų tipą ir tikslą (25 lentelė).

25 lentelė. Interviu tyrimo su Klaipėdos regiono ekspertais klausimų tipai

Klausimo tipas	Interviu klausimai
<i>Sociodemografinė informacija ir profesinė veikla</i>	1. Koks yra Jūsų amžius, lytis, išsimokslinimas ir kokia Jūsų darbinė patirtis turizmo industrijoje? Su kokiais iššūkiais dažniausiai susiduriate dirbant turizmo versle?
<i>Turizmo rinkos situacija Klaipėdos regione ir regiono patrauklumas keliautojams iš Latvijos</i>	2. Klaipėdos regionas yra turtingas istoriniais, kultūriniais ir gamtiniais ištekliais. Jūsų nuomone, ar alternatyvaus turizmo rūšys, pvz. tamsusis turizmas, patirtinis turizmas, kūrybinis turizmas, aktyvusis turizmas, socialinis turizmas ir kt. Klaipėdos regione yra propaguojamas ir domina potencialius turistus? 3. Kokius Klaipėdos regiono turizmo objektus ir vietas išskirtumėte kaip svarbiausius, patraukliausius, įdomiausius, siekiant plėtoti alternatyvųjį turizmą? 4. Kaip vertinate Klaipėdos regiono turistinį patrauklumą tarptautiniu lygmeniu, orientuojantis į Latvijos turistų rinką? Kokie turizmo traukos objektai yra patrauklūs, įdomūs keliautojams iš Latvijos? 5. Įvardinkite svarbiausias Klaipėdos regiono svetingumo paslaugas teikiančias įmones: viešbučius, restoranus, turizmo informacijos centrus, kaimo turizmo sodybas, turizmo ir kelionių agentūras, pramogų paslaugas, kurios sąlygoja regiono patrauklumą tarptautiniams turistams.
<i>Alternatyvaus turizmo plėtros galimybės Klaipėdos regione</i>	6. Ar Jūsų nuomone Klaipėdos regione yra sudarytos tinkamos sąlygos plėtoti alternatyvųjį turizmą? Kokių turizmo paslaugų ar išteklių trūksta? Ar regione teikiamos turizmo paslaugos yra pritaikytos užsienio turistams, pvz. iš Latvijos?
<i>Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono bendradarbiavimas turizmo rinkoje</i>	7. Ar turite informacijos, duomenų apie Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono tarpusavio bendradarbiavimą turizmo srityje? Jei taip, kokiose veiklose vyksta bendradarbiavimas, kokie įgyvendinami bendri projektai? 8. Kaip manote, kokią pridėtinę vertę Klaipėdos regionui sukurtų Klaipėdos ir Pietų Kuržemės regionų bendradarbiavimas alternatyvaus turizmo vystymui?

Kokybinio tyrimo – interviu metu buvo apklausti 3 Klaipėdos regiono turizmo srities ekspertai:

- Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centro turizmo vadybininkas, toliau – 1 informantas ;
- Klaipėdos rajono turizmo informacijos centro turizmo vadybininkė, toliau – 2 informantas;
- Kretingos rajono turizmo informacijos centro vadybininkė, toliau – 3 informantas ;

Toliau darbo tiriamuoju aspektu bus aprašomi kokybinio tyrimo – interviu rezultatai. Interviu analizė atliekama pasitelkiant kokybinės duomenų analizės metodą – *kontentinę analizę*. Naudojant šį metodą apklaustųjų interviu ekspertų išvalgos suskirstytos į svarbiausias kategorijas, subkategorijas ir pateikiami informaciją pagrindžiantys interviu tyrimų metu išryškėję teiginiai. *Kontentinė analizė* yra tyrimo metodas, naudojamas identifikuoti apklaustųjų informantų ekspertinę nuomonę darbo tiriamuoju aspektu. Atliekant interviu kontentinę analizę, sistemingai renkami duomenys iš transkribuotų interviu tekstų. Tai metodas, naudojamas kokybinei informacijai kiekybiškai įvertinti rūšiuojant duomenis ir lyginant įvairias informacijos dalis, siekiant apibendrinti ją į vieningą ekspertinę nuomonę.

Interviu tyrime, analizuojant Klaipėdos regiono alternatyvaus turizmo padėtį, dalyvavo 3 turizmo srities ekspertai (2 moterys, 1 vyras), kurių amžiaus vidurkis – 37,3 metų. Šie ekspertai turizmo industrijos versle dirba atitinkamai 3, 10 ir 23 metus, yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir turi sukaupę nemažą darbo žinių bagažą bei patirtį turizmo industrijos veikloje. Išanalizavus Klaipėdos regiono turizmo ekspertų išvalgas apie regiono turizmo industrijos vystymąsi, turizmo išteklių patrauklumą Latvijos turistams bei alternatyvaus turizmo plėtrą regiono teritorijoje, galima išskirti 4 svarbiausias kategorijas: *Turizmo industrijos veiklos problemos ir perspektyvos* (5 teiginiai); *Klaipėdos regiono turizmo rinkos paslaugų pasiūla ir nišiniai turizmo produktai* (9 teiginiai); *Klaipėdos regiono patrauklumas užsienio turistų rinkai* (5 teiginiai); *Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono tarptautiniai ryšiai* (6 teiginiai). Šių kategorijų detalizacija pateikiama tolesnėje darbo eigoje.

Tyrimo dalyviai išreiškė savo nuomonę apie darbo turizmo versle iššūkius ir galimas perspektyvas, siekiant sėkmingos turizmo plėtros regiono mastu. Teigiama, jog viena iš didžiausių regiono mastu kylančių problemų – turizmo infrastruktūra ir susisiekimas (tarpvalstybinis, tarpregioninis). Šį aspektą, kaip vieną iš svarbiausių iššūkių turizmo versle įvardino visi 3 informantai (5 patvirtinantys teiginiai) (26 lentelė).

Vienas iš interviu tyrimo dalyvių išryškino reklamos sklaidos ir savęs pateikimo problemą – kuri aktuali siekiant atkreipti keliautojų dėmesį, sudominti turistus ir skatinti keliautojų turistinį žingeidumą. *Vis dažniau pastebimas rinkodaros formavimo iššūkis ir “Savęs pateikimo” trūkumas viso regiono lygmeniu* (1 informantas). Modernių technologijų era pakeitė vartotojų suvokimą apie paslaugas ir produktus. Norint, jog klientas iš daugybės konkurencingų turizmo paslaugų teikėjų pasiūlymų pasirinktų būtent šios turizmo nišos paslaugas, nebeužtenka sukurti gerą ir kokybišką produktą ar paslaugą. Svarbu pasirinkti teisingą apeliavimo į tikslinę klientų auditoriją būdą.

Informantai pabrėžia ir tokias problemines sritis kaip sezoniskumas, kuris mūsų šalyje yra neišvengiamas, taip pat finansinių išteklių ir rėmėjų trūkumas bei globalaus neapibrėžtumo veiksnių visumą – pandemine situacija, kuri išties stipriai paveikė turizmo rinką, iš esmės pakoregavo

keliautojų prioritetus, poreikius bei mąstymą ir apribojo turizmo industrijos vystymąsi (sustabdyti susisiekimo infrastruktūros, konkrečiai autobusų maršrutai, savo veiklą nutraukusios kelionių agentūros, viešbučiai, maitinimo įstaigos ir pan.)

26 lentelė. Kategorija – Turizmo industrijos veiklos problemos ir perspektyvos

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Turizmo industrijos veiklos problemos ir perspektyvos	Turizmo industrijos versle susiduriama su tam tikromis plėtros problemomis kurios negrįžtamai daro įtaką turizmo vystymuisi ir plėtrai (3 patvirtinantys teiginiai)	Regionė susiduriama su turizmo ir susisiekimo infrastruktūros problemomis<...>. Vis dažniau pastebimas rinkodaros formavimo iššūkis ir “Savęs pateikimo” trūkumas viso regiono lygmeniu <...>. Sezoniškumas taip pat yra vienas iš lemiančių veiksnių. (1 informantas) Šiai dienai stebime didžiulę problemą dėl susisiekimo viešuoju transportu <...>. Trūksta ir didesnės patirtinio turizmo produktų pasiūlos<...>.(2 informantas) <...> Greitai besikeičiantys turistų poreikiai. Vis dažniau pastebime, kad dėl pandemijos, karo pasikeitę keliautojų įpročiai <...>. Finansinių išteklių trūkumas irgi svarbus aspektas <...>. (3 informantas)
	Klaipėdos regione reikėtų imtis turizmo infrastruktūros gerinimo ir susisiekimo infrastruktūros tobulinimo iniciatyvų, siekiant sėkmingos turizmo plėtros regiono mastu (2 patvirtinantys teiginiai)	<...> reikėtų patobulinti infrastuktūrą, susisiekimą, mažinti kalbos barjerą siekiant teikti informaciją keliomis kalbomis kiek įmanoma daugiau vietų. Nuo paslaugų teikėjo internetinėse svetainėse iki fizinėse vietose pasiekiamos informacijos (menu, paslaugų aprašymai, darbuotojų kompetencijos) <...>.(1 informantas) Išteklių turizmui plėtoti tikrai yra, reikėtų tobulinti infrastuktūrą, kurti naujus turizmo paslaugų produktus, gerinti susisiekimą. <...> per pandemiją panaikintas autobuso maršrutas Klaipėda - Liepoja - Klaipėda iki šiol nesugrąžintas, tai kelia didelių nepatogumų turistams, norintiems keliauti Lietuvos - Latvijos pajūrio maršrutu. (2 informantas)

Turizmo industrijos veiklos iššūkiai ir perspektyvos iš esmės susijusios su biudžeto, išteklių, komunikacijos, sezoniškumo aspektais. Ši, valstybiniu mastu svarbų, ekonomikos sektorių veikia force majeure (nenumatytos situacijos) ir globalaus neapibrėžtumo veiksniai, kurių nuspėti – neįmanoma, o jų padariniai tiesiogiai veikia visas ekonomikos sritis, ne išimtis ir turizmo sektoriaus veikla. Tarp paminėtų perspektyvų, labiausiai akcentuojamas turizmo infrastruktūros, tobulinimas, naujų turizmo produktų ir paslaugų, pritaikytų užsienio turistams, kūrimas. *Išteklių turizmui plėtoti tikrai yra, reikėtų tobulinti infrastuktūrą, kurti naujus turizmo paslaugų produktus, gerinti susisiekimą. <...> (2 informantas); <...> reikėtų patobulinti infrastuktūrą, susisiekimą, mažinti kalbos barjerą siekiant teikti informaciją keliomis kalbomis kiek įmanoma daugiau vietų. (1 informantas).*

Tyrimo eigoje buvo siekiama išsiaiškinti Klaipėdos regiono turizmo rinkos produktų ir paslaugų pasiūlą, alternatyvių turizmo paslaugų populiarumą vietinių ir tarptautinių turistų mastu. Klaipėdos regiono turizmo ekspertai išskyrė svarbiausias svetingumo (maitinimo, apgyvendinimo) ir pramogų paslaugas teikiančias įmones bei jų patrauklumą keliautojams iš Latvijos. Suformuota kategorija – Klaipėdos regiono turizmo paslaugų rinkos pasiūla ir nišiniai turizmo produktai (žiūrėti 27 lentelę)

27 lentelė. Kategorija – Klaipėdos regiono turizmo paslaugų rinkos pasiūla ir nišiniai turizmo produktai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
<i>Klaipėdos regiono turizmo rinkos paslaugų pasiūla ir nišiniai turizmo produktai</i>	Nišiniai alternatyvaus turizmo produktai ir paslaugos (tamsusis turizmas, patirtinis turizmas, kūrybinis turizmas, aktyvusis turizmas, socialinis turizmas ir kt) patraukia vis didesnę keliautojų susidomėjimą (3 patvirtinantys teiginiai)	<...> Nišinis turizmas tikrai domina tiek vietinius turistus, tiek atvykstančius iš užsienio. Klaipėdos regionas savaime iš savęs turi daugybę lankytinų objektų, kurie yra laukinio pobūdžio, todėl šiems objektams skiriamas nemažas dėmesys siekiant pritraukti kuo didesnę srautą<...>. Iš alternatyvaus turizmo būtų galima paminėti keliavimą dviračiais, trekingą, žygiavimą, sveikatingumo takus ir paplūdimius, istorinio pobūdžio ekskursijas po regiono miestus, muziejų lankymą. <...> ypatingai domina atkeliaujančius iš kitur mūsų virtuvė, todėl gastronomicinis turizmas užima taipogi aukštą vietą. (1 informantas) <...> Klaipėdos regione propaguojamos atskiros alternatyvaus turizmo rūšys pvz: tamsusis turizmas - baterija Memel Nord arba „Istorijos seklių“ organizuojami žygiai po buvusius Smiltynės gynybinius įtvirtinimus. <...> taip pat patirtinis turizmas - Klaipėdos rajono turizmo informacijos centro projektas „Žuvies kelias“ arba Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centro ekskursija „Paragauk Klaipėdos“ domina tiek vietinius turistus, tiek atvykstančius iš užsienio <...> (2 informantas). Kretingos rajone yra propaguojamas tamsusis turizmas (Ekskursija „Kretingos požemiai. Jeigu sienos prabiltų“), patirtinis turizmas (Kretingos muziejaus amatų centro edukacijos, Tekstilės amatų centro užsiėmimai), aktyvusis turizmas (dviračių, pėsčiųjų ir baidarių žygiai) <...>. Tokios turizmo rūšys domina turistus, nes skirtingi žmonės propaguoja skirtingus laisvalaikio praleidimo būdus, todėl taip lengviau atliepti į turistų lūkesčius. (3 informantas)
	Klaipėdos regiono lankytinos vietovės ir turistiniai objektai, turintys ypatingos svarbos ir prisidedantys prie regiono žinomumo didinimo, turizmo plėtros skatinimo ir alternatyvaus turizmo maršrutų formavimo (3 patvirtinantys teiginiai)	Klaipėdos ir Kuršių Nerijos paplūdimiai, kurie skirti tiek aktyvioms vandens pramogoms, tiek paprastam atsipalaidavimui <...>. Jūrų muziejus ir delfinariumas, Švyturys Bhouse, Naglių rezervatas, Drevernos uostas, „Babilono sodai“, Miniatiūrų parkas, Žiemos sodas Kretingoje, Cable Park 313, Gintarų muziejus Palangoje. <...> Apuolės piliakalnis ir didžiausias akmuo Lietuvoje esantis Skuodo rajone, Ventės ragas. (1 informantas) Patraukliausi regiono turizmo objektai mano manymu - Klaipėdos ir Palangos paplūdimiai, Jūrų muziejus ir delfinariumas, Olando kepurė, Drevernos uostas, Kretingos žiemos sodas, Palangos gintaro muziejus, Apuolės piliakalnis, Mosėdžio akmenų muziejus (2 informantas). Pranciškonų vienuolyno ir Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios pastatų ansamblis, Tiškevičių koplyčia, Grafų

		Tiškevičių dvaras su Žiemos sodu, Kretingos muziejaus amatų centras, Tekstilės amatų centras, Minijos upė, poilsio ir sveikatinimo kompleksas „Atostogų parkas“, pramogų parkas „Boom park“, vandenlenčių parkas „313 cable park“, Japoniškas sodas <...> (3 informantas)
	Klaipėdos regiono svetingumo paslaugos teikiančias įmones tiesiogiai sąlygoja regiono patrauklumą tarptautiniams turistams (3 patvirtinantys teiginiai)	<...> sunku išvardinti visas įmones prisidedančias prie žinomumo didinimo tarptautiniu mastu. <...> čia vietos, kurios tikrai sutraukia nemažus srautus lankytojų: <i>Apgyvendinimo/maitinimo paslaugos teikėjai:</i> Amberton Hotel Klaipėda; Aurora Hotel Klaipėda; National Hotel; Old Mill Hotel; Green Park Hotel Klaipėda; Meridianas; Drevernos kempingas; Poilsio namai Olando kepurė <...> Amberton Green Apartaments; Žuvėdra; Sėnoji Hansa hotel; Šilelis Gastropub; Skuodiškių užėja; Kavinė pas Nerijų; Vespera; "Kavinė - baras Mosėdyje<...> <i>Bendros regiono pramogos:</i> „Scala dream“; Klaipėdos baseinas; „Banglenčių pamokos“; „Cable park 313“; „Atostogų parkas“; „BOOM parkas“; „Dinozaurų parkas“; „Babilono sodai“; „Vinetu kaimas“ <...> Prie bendro regiono patrauklumo didinimo prisideda visi regione esantys turizmo centrai. Klaipėdoje esančios kelionių agentūros: „Klaipėda tours“; „Grūda“; „Ingrida tours“ <...>. (1 informantas) <...> Įmonių, kuriančių regiono patrauklumą yra labai daug, paminėsiu tik keletą: Karklėje veikiantis kempingas „Karkelbeck“ - organizuoja įvairius edukacinius užsiėmimus, patrauklius turistams iš užsienio, pvz. Gintaro gydymosi savybės ir jų taikymo metodai ir būdai <...>. „Česlovo vynas“ gamina vyną iš vaisių ir uogų, auginamų vietoje esančiame ekologiniame ūkyje<...>. „Memel wine“ - gamina tradicinį vyną pagal seną receptą, paveldėtą iš senelių <...>. Restoranas „Šturmų švyturys“ yra vienintelis Lietuvoje šviežios žuvies restoranas, kuriame nėra tradicinio meniu. Kiekvieną dieną žvejai išplaukia į marias ir tos dienos laimikis siūlomas restorano svečiams <...> (2 informantas). Regiono patrauklumą turistams kuria Kretingos rajono turizmo informacijos centras, poilsio ir sveikatingumo kompleksas „Atostogų parkas“, pramogų parkas „Boom park“, vandenlenčių parkas „313 cable park“, Japoniškas sodas, kaimo turizmo sodyba „Vienkiemis“, HBH pramogų kompleksas<...>. (3 informantas).

Klaipėdos regiono turizmo ekspertai pateikia itin plačias įžvalgas apie regiono turistinių objektų ir paslaugų patrauklumą. Galima daryti prielaidą, kad alternatyvaus turizmo paslaugos ir produktai turi nemažą susidomėjimą regiono mastu. *Nišinis turizmas tikrai domina tiek vietinius turistus, tiek atvykstančius iš užsienio. Klaipėdos regionas savaime iš savęs turi daugybę lankytinų objektų, kurie yra laukinio pobūdžio, todėl šiems objektams skiriamas nemažas dėmesys siekiant pritraukti kuo didesnę srautą (1 informantas). Tokios turizmo rūšys domina turistus, nes skirtingi žmonės propaguoja skirtingus laisvalaikio praleidimo būdus, todėl taip lengviau atliepti į turistų lūkesčius (3 informantas).* Žvelgiant iš turistų perspektyvos – autentiškumas yra svarbus turizmo paslaugos elementas, kuris leidžia patirti turistinės vietovės, paslaugos ar produkto tikrumą. Svarbiausiomis alternatyvaus turizmo paslaugomis įvardinama – keliavimas dviračiais, plaukimas baidarėmis, žygiavimas sveikatingumo takais ir paplūdimiais, alternatyviosios ekskursijos, muziejų ekspozicijų lankymas. Vienas iš svarbiausių procesų susijusių su paslaugos teikimu yra turistų įtraukimas į paslaugos teikimo procesą bei unikalių istorijų perteikimas turistams. Svarbiausiomis

nišinėmis regiono turizmo paslaugomis įvardinamos: „Istorijos seklių“ organizuojami žygiai po buvusius Smiltynės gynybinius įtvirtinimus <...> Klaipėdos rajono turizmo informacijos centro projektas „Žuvies kelias“ arba ekskursija „Paragauk Klaipėdos“ (2 informantas). Ekskursija „Kretingos požemiai. Jeigu sienos prabilų“ (3 informantas).

Turizmo srities ekspertų nuomone, Klaipėdos regionas turistus žavi savo paplūdimiais kurie skirti tiek aktyvioms vandens pramogoms, tiek paprastam atsipalaidavimui (1 informantas). Čia svarbiausiais ir regiono žinomumą didinančiais turistų traukos objektais laikomi - Jūrų muziejus ir delfinariumas, Olando kepurės skardis, Kretingos žiemos sodas, Palangos gintaro muziejus; Drevernos uostas; „Atostogų parkas“, pramogų parkas „Boom park“, vandenlenčių parkas „313 cable park“, Japoniškas sodas, „Babilono sodai“ ir kt.

Klaipėdos regiono svetingumo ir pramoginių paslaugų įvairovė čia suteikia galimybę apsilankyti įvairiausių poreikių turistams. Keliautojams siūlomas nakvynės pasirinkimas nuo prabangių viešbučių iki paprastųjų motelių, o norintiems išskirtinės patirties, galima rinktis nakvynę laive, unikaliose kaimo turizmo sodybose arba gamtos apsuptyje (kempinge). Karklėje veikiantis kempingas „Karkelbeck“ - organizuoja įvairius edukacinius užsiėmimus, patrauklius turistams iš užsienio, pvz. Gintaro gydomosios savybės ir jų taikymo metodai ir būdai <...> (2 informantas). Maitinimo paslaugų įvairovė leidžia rinktis įvairiausių pasaulės virtuvių patiekalus, ne išimtis ir tradicinė Klaipėdos regiono virtuvė. Restoranas „Šturmų švyturys“ yra vienintelis Lietuvoje šviežios žuvies restoranas, kuriame nėra tradicinio meniu. Kiekvieną dieną žvejai išplaukia į marias ir tos dienos laimikis siūlomas restorano svečiams <...> (2 informantas).

Interviu tyrimo metu buvo analizuojamas Klaipėdos regiono, kaip vieningo turistinio arealo patrauklumas užsienio turistų rinkai, orientuojantis į keliautojus iš Latvijos. Atlikus tyrimą ir išanalizavus informantų įžvalgas, išryškėjo trečioji kategorija – Klaipėdos regiono patrauklumas užsienio turistų rinkai (28 lentelė). Siekiant išsiaiškinti, ar Klaipėdos regionas yra patraukli kryptis keliautojams iš Latvijos, sulaukta teigiamo atsakymo. <...> mūsų ir Latvijoje esanti gamta yra panaši, tarsi atrodo nebūtų poreikio atvykti čia, tačiau yra nemažas susidomėjimas miško pažintiniais, sveikatingumo takais, paplūdimiais (1 informantas). Latviams esame patrauklūs kaip kaimyninė rinka - lengvai pasiekiami, panašios kainos ir paslaugų kokybė (2 informantas). Keliautojai iš Latvijos yra linkę įtraukti Klaipėdos regioną į vieną, iš savo kelionės kryptį, o čia apsilankius, labiausiai matomas susidomėjimas Klaipėdos regione esančiais pramogų objektais - „Dinozaurų parkas“, „Babilono sodai“, Klaipėdos zoologijos sodas <...>. Svečiams iš Latvijos ypač patrauklus turistinis objektas - Lietuvos jūrų muziejus. (2 informantas).

Interviu tyrimų metu išryškėjo vieninga ekspertų nuomonė – nors regionas yra mėgstamas keliautojų iš užsienio, tačiau ne visos turizmo paslaugos ir produktai yra pritaikyti užsienio turistams. Regiono mastu trūksta paslaugų teikiamų užsienio kalbomis, ypač teikiamų ne vasaros sezono metu

(siekiant sumažinti sezoniškumo įtaką). *Trūksta ir didesnės patirtinio turizmo produktų pasiūlos užsienio kalbomis (šioje srityje galime pasimokyti iš kaimynų latvių)* – teigia 2 informantas.

28 lentelė. Kategorija – Klaipėdos regiono patrauklumas užsienio turistų rinkai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
<i>Klaipėdos regiono patrauklumas užsienio turistų rinkai</i>	Klaipėdos regionas kasmet sulaukia vis didesnio užsienio turistų skaičiaus. Šį regioną, kaip savo turistinę kryptį renkasi ir kaimyninės valstybės – Latvijos turistai (2 patvirtinantys teiginiai).	Susidomėjimo tendencijos išlieka panašios tarp visų užsienio turistų, nepriklausomai nuo šalies iš kurios atvyksta. <...> mūsų ir Latvijoje esanti gamta yra panaši, tarsi atrodo nebūtų poreikio atvykti čia, tačiau yra nemažas susidomėjimas miško pažintiniais, sveikatingumo takais, paplūdimiais. Keliautojus žavi sveikatingumo ir vandens turizmo paslaugos - SPA, baseinai, masažai, aktyvus praleidimas vandenyje - plaukiojimas laivais, vandens parkai, vandenlentės, baidarės, kanojos <...>. (1 informantas) <...> Latviams esame patrauklūs kaip kaimyninė rinka - lengvai pasiekiami, panašios kainos ir paslaugų kokybė. Mūsų kaimynus domina Klaipėdos regione esantys pramogų objektai, pvz. „Dinozaurų parkas“, „Babilono sodai“, Klaipėdos zoologijos sodas <...>. Svečiams iš Latvijos ypač patrauklus turistinis objektas - Lietuvos jūrų muziejus. (2 informantas).
	Klaipėdos regione teikiamos turizmo paslaugos ir turizmo produktai neretai nėra pilnai pritaikyti keliautojams iš užsienio (orientuojantis į turistus iš Latvijos) (3 patvirtinantys teiginiai)	<...>Ne visos, bet dauguma paslaugų yra pritaikyta užsienio turistams, kurie gali susirasti visą dominančią informaciją savarankiškai <...>. Išskirti galima susisiekimą ir vykimą viešuoju transportu. Šiai dienai yra ganėtinai limituotas atvykimas iš Latvijos į Klaipėdos regioną viešuoju transportu <...>. (1 informantas) Trūksta ir didesnės patirtinio turizmo produktų pasiūlos užsienio kalbomis (šioje srityje galime pasimokyti iš kaimynų latvių) <...>. (2 informantas) <...> užsienio turistams trūksta turistinių paslaugų pasiūlos žiemos sezono metu. Turistinė informacija prie kai kurių objektų, turistiniai leidiniai pateikiami ir užsienio kalbomis (anglų, rusų, latvių k.) (3 informantas)

Galima daryti prielaidą, kad Klaipėdos regionas yra patrauklus užsienio turistų atžvilgiu, tačiau regiono mastu dar yra tobulintinų sričių – komunikacijos, informacinės medžiagos, bukletų, lankstinukų ir informacinių stendų pritaikymas keliautojams iš užsienio.

Ketvirtoji interviu tyrimo metu išryškėjusi kategorija – Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kurzės regiono tarptautiniai ryšiai. Interviu dalyvių, buvo klausama apie Klaipėdos regiono bendradarbiavimo ryšius turizmo srityje. Sulaukta įvairių turizmo ekspertų įžvalgų. *Kiek man žinoma, šiuo metu aktyvus bendradarbiavimas nevyksta (2 informantas). <...> pokalbiai ir idėjų generavimas vyksta nuolat, ypatingai tarptautinėse programose tokiose kaip „Interreg“, kai vyksta šaukimai yra*

rengiami susitikimai, ieškoma bendrų idėjų (1 informantas). Pastebima regiono ekspertų nuomonių priešprieša (29 lentelė).

29 lentelė. Kategorija – Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų tarptautiniai ryšiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
<i>Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono tarptautiniai ryšiai</i>	Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono tarpusavio bendradarbiavimas turizmo srityje yra skurdus (3 patvirtinantys teiginiai)	<...> pokalbiai ir idėjų generavimas vyksta nuolat, ypatingai tarptautinėse programose tokiose kaip „Interreg“, kai vyksta šaukimai yra rengiami susitikimai, ieškoma bendrų idėjų <...>. Už visą Klaipėdos regioną sunku atsakyti, nes atskirus susitarimus ir įgyvendinamus projektus su regiono partneriais ne visada yra derinami <...>. Įgyvendinti projektai, kurie gal nėra vien tik Latvijos Pietų Kuržemės regiono, bet apima platesniu mastu būtų projektai „Jūrų takas“, „Miško takas“. (1 informantas) Kiek man žinoma, šiuo metu aktyvus bendradarbiavimas nevyksta - kol kas tik ieškoma temų naujiems bendriems projektams, bet praeityje yra buvęs ne vienas bendras projektas ir tikrai tokių bus ateityje <...>. (2 informantas) Kretingos rajono savivaldybė vykdė projektą „Gamtinio turizmo pritaikymas visiems („UniGreen“). Šis projektas buvo įgyvendintas 2014-2020 m. Interreg V-A Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos lėšomis <...>. Vienas reikšmingiausių projekto rezultatų yra išleistas Gamtos takų vadovas (gidas), kuriame pateikiama daugiau nei 80 maršrutų gamtos takais Kuržemėje ir Šiaurės Lietuvoje. Šį gidą galima įsigyti ir Kretingos turizmo informacijos centre<...>. (3 informantas)
	Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono bendradarbiavimas turizmo vystymo aspektu sukurtų didelę pridėtinę vertę abiejų regionų ekonomikai (3 patvirtinantys teiginiai).	<...> Natūraliai būtų pasiektas didesnis turistų srautas turint daugiau aukštos kokybės produktų su tarptautiniu elementu. Bendras Baltijos šalių žinomumo didinimas Europos kontekste. <...> Didesnės surinktos pajamos iš turizmo sektoriaus. (1 informantas) Bendradarbiavimas sukurtų didesnę regiono vertę - būtų pritrauktas didesnis turistų srautas, padidėtų bendras Baltijos šalių pajūrio regiono žinomumas Europos kontekste. (2 informantas) Toks bendradarbiavimas padėtų pritraukti daugiau užsienio turistų. (3 informantas)

Analizuojant informantų išvalgas galima teigti, jog regionų tarpusavio bendradarbiavimas vystomas, tačiau vangiai. Ekspertų išvalgomis regiono mastu yra vykdomų projektų, tačiau jie nėra dažnas dalykas. <...> *praeityje yra buvęs ne vienas bendras projektas ir tikrai tokių bus ateityje (2 informantas)*. Pastaruoju metu regioniniai projektai vystomi platesniu mastu, apimant ne tik Pietų Kuržemės teritoriją, tačiau ir didesnę Latvijos valstybės dalį. <...> *Įgyvendinti*

projektai, kurie gal nėra vien tik Latvijos Pietų Kuržemės regiono, bet apima platesniu mastu būtų projektai „Jūrų takas“, „Miško takas“. (1 informantas).

Vienas iš informantų detalizuoja regione Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programa įvykdytą projektą - „Gamtinio turizmo pritaikymas visiems“ („UniGreen“). Šio projekto rezultatas - išleistas *Gamtos takų vadovas (gidas)*, kuriame pateikiama daugiau nei 80 maršrutų gamtos takais Kuržemėje ir Šiaurės Lietuvoje (3 informantas). Galima teigti, jog tokie projektai prisideda prie regionų žinomumo didinimo ir formuoja bendrą, vientisą turistinį arealą. Turizmo ekspertų nuomonę, aktyviai vykdant šių dviejų kaimyninių regionų bendradarbiavimą turizmo rinkoje būtų galima pasiekti abipusės naudos. <...> *Natūraliai būtų pasiektas didesnis turistų srautas turint daugiau aukštos kokybės produktų su tarptautiniu elementu. Bendras Baltijos šalių žinomumo didinimas Europos kontekste.* <...> *Didesnės surinktos pajamos iš turizmo sektoriaus* (1 informantas). Tarpusavio bendradarbiavimas išties prisidėtų prie regionų konkurencingumo didinimo tarptautiniu mastu, kuriant tarptautinius maršrutus būtų mažinamas turizmo sezoniškumo poveikis bei aktyvinama turizmo plėtra. Bendraeuropinio aspekto svarbą akcentuoja ir kiti tyrėjai (Abromavičienė, 2020), analizavę kol kas naujų Lietuvoje kultūros kelių kūrimą (pvz., M. K. Čiurlionio kelias pretenduojantis tapti pavyzdiniu modeliu), kas Europoje, pradedant Šv. Jokūbo kelio įkūrimu, vyksta jau nuo 1987 metų. Klaipėdos regione kol kas tokie Kultūriniai keliai dar nėra pilnai įkurti ir įteisinti, kas suteikia perspektyvos šiai nišai įgalinti.

Toliau bus aptariamas interviu tyrimas atliktas su Latvijos Pietų Kuržemės regiono ekspertais. Darbo tiriamuoju aspektu buvo apklausti 4 Latvijos Pietų Kuržemės regione dirbantys turizmo srities ekspertai:

- Nicos turizmo informacijos centro vadybininkė, toliau – 4 informantas;
- Pavilostos turizmo informacijos centro vadybininkė, toliau – 5 informantas;
- Priekulės turizmo ir informacijos centro vadybininkė, toliau – 6 informantas;
- Rucavos turizmo informacijos centro vadybininkė, toliau – 7 informantas;

Apklausiamiems asmenims buvo pateikiami taip pat 8 iš anksto parengti klausimai, kuriais buvo siekiama išanalizuoti Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo ekspertų nuomonę apie alternatyvųjį turizmą, jo plėtojimo gaires ir perspektyvas Latvijos teritorijoje. Latvijos turizmo ekspertams pateikti klausimai skyrėsi tuo, jog jie buvo orientuoti į Latvijos regiono turizmo rinkos situaciją ir Lietuvos turistų rinką (30 lentelė).

30 lentelė. Interviu tyrimo su Latvijos Pietų Kuržemės regiono ekspertais klausimų tipai

Klausimo tipas	Interviu klausimai
<i>Sociodemografinė informacija ir profesinė veikla</i>	9. Koks yra Jūsų amžius, lytis, išsimokslinimas ir kokia Jūsų darbinė patirtis turizmo industrijoje? Su kokiais iššūkiais dažniausiai susiduriate dirbant turizmo versle?

<i>Turizmo rinkos situacija Latvijos Pietų Kuržemės regione ir regiono patrauklumas keliautojams iš Latvijos</i>	10. Latvijos Pietų Kuržemės regionas yra turtingas istoriniais, kultūriniais ir gamtiniais ištekliais. Jūsų nuomone, ar alternatyvaus turizmo rūšys, pvz. tamsusis turizmas, patirtinis turizmas, kūrybinis turizmas, aktyvusis turizmas, socialinis turizmas ir kt. Latvijos Pietų Kuržemės regione yra propaguojamas ir domina potencialius turistus? 11. Kokius Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo objektus ir vietas išskirtumėte kaip svarbiausius, patraukliausius, įdomiausius, siekiant plėtoti alternatyvųjį turizmą? 12. Kaip vertinate Latvijos Pietų Kuržemės regiono turistinį patrauklumą tarptautiniu lygmeniu, orientuojantis į Lietuvos turistų rinką? Kokie turizmo traukos objektai yra patrauklūs, įdomūs keliautojams iš Lietuvos? 13. Įvardinkite svarbiausias Latvijos Pietų Kuržemės regiono svetingumo paslaugas teikiančias įmones: viešbučius, restoranus, turizmo informacijos centrus, kaimo turizmo sodybas, turizmo ir kelionių agentūras, pramogų paslaugas, kurios sąlygoja regiono patrauklumą tarptautiniams turistams.
<i>Alternatyvaus turizmo plėtros galimybės Latvijos Pietų Kuržemės regione</i>	14. Ar Jūsų nuomone Latvijos Pietų Kuržemės regione yra sudarytos tinkamos sąlygos plėtoti alternatyvųjį turizmą? Kokių turizmo paslaugų ar išteklių trūksta? Ar regione teikiamos turizmo paslaugos yra pritaikytos užsienio turistams, pvz. iš Lietuvos?
<i>Latvijos Pietų Kuržemės regiono ir Klaipėdos regiono bendradarbiavimas turizmo rinkoje</i>	15. Ar turite informacijos, duomenų apie Latvijos Pietų Kuržemės regiono ir Klaipėdos regiono tarpusavio bendradarbiavimą turizmo srityje? Jei taip, kokiose veiklose vyksta bendradarbiavimas, kokie įgyvendinami bendri projektai? 16. Kaip manote, kokią pridėtinę vertę Latvijos Pietų Kuržemės regionui sukurtų Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų bendradarbiavimas alternatyvaus turizmo vystymui?

Interviu tyrime, analizuojant Latvijos Pietų Kuržemės regiono alternatyvaus turizmo rinką iš viso dalyvavo 4 turizmo srities ekspertai (4 moterys), kurių apskaičiuotas amžiaus vidurkis siekia 33,5 metų. Šie turizmo srities ekspertai turizmo versle dirba atitinkamai 1, 12, 8, 5 ir yra įgiję aukštąjį universitetinį arba profesinį išsilavinimą. Nors interviu informantų darbo stažas turizmo industrijoje yra skirtingas, tačiau buvo sulaukta labai gerų ir turiningų įžvalgų. 4 informantų užteko informacijos prisotinamumui.

Atlikus Latvijos Pietų Kuržemės regiono ekspertų interviu analizę, išryškėjo 4 pagrindinės kategorijos: *Turizmo industrijos plėtros problemos ir veiklos iššūkiai* (7 patvirtinantys teiginiai); *Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo rinkos paslaugų pasiūla ir nišiniai turizmo produktai* (8 patvirtinantys teiginiai); *Latvijos Pietų Kuržemės regiono patrauklumas Lietuvos turistų rinkai* (7 patvirtinantys teiginiai); *Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų tarptautiniai ryšiai* (6 patvirtinantys teiginiai). Detalesnė kategorijų ir subkategorijų analizė pateikiama tolesnėje darbo eigoje.

Tyrime dalyvavę informantai apibrėžė savo patirtį dirbant turizmo versle. Informantai pateikė įžvalgas apie tai, su kokiomis turizmo plėtros problemomis pastaruoju metu yra susiduriama Latvijos Pietų Kuržemės regione bei išryškino kasdieninius turizmo verslo veiklos iššūkius (31 lentelė).

31 lentelė. Kategorija – Turizmo industrijos plėtros problemos ir veiklos iššūkiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
<i>Turizmo industrijos plėtros problemos ir veiklos iššūkiai</i>	Turizmo industrijos versle pastaruoju laikotarpiu susiduriama su tam tikromis plėtros, komunikacijos ir turizmo vystymo problemomis kurios negrįžtamai daro įtaką alternatyvaus turizmo plėtrai Latvijos Pietų Kuržemės regione. (4 patvirtinantys teiginiai)	<...> Nuo rugsėjo iki gegužės, turistų srautas kardinaliai sumažėja. <...> Turime tinkamas sąlygas plėtoti alternatyvųjį turizmą, tačiau šiuo metu mums trūksta kokybiškų velo maršrutų. Ties tuo ir dirbame – 2023 m. pavasarį turėsime naują maršrutą prie Liepojos ežero, kuris šiuo metu yra baigtas apie 90 proc. <...>. (4 informantas) Pastebimas pastovus darbuotojų trūkumas ir verslo bei institucijų bendruomeniškumo trūkumas. <...> Taip pat pastaruoju metu mažėja žmonių perkamoji galia (5 informantas) Komunikacijos problema su rusakalbais turistais <...>. Gamtos parkuose taip pat būna nelinksmų akimirklų – laikas nuo laiko griaunama infrastruktūra (sugriautos informacinės lentos, kėdės ir pan.) <...>. (6 informantas) Saugomose gamtos teritorijose pastebimas nedraugiškas gamtai turistų skaičius <...>. Taip pat nepakankamas kalbų mokėjimo lygis turizmo specialistų rinkoje, bei bendradarbiavimo trūkumas su galimais partneriais už Latvijos ribų. (7 informantas)
	Latvijos Pietų Kuržemės regione trūksta projektų, iniciatyvų žmonių ir finansinių investicijų darniai turizmo infrastruktūros plėtrai ateityje. (3 patvirtinantys teiginiai)	Nepakankama valstybės parama ir savivaldybių darbas saugomų gamtos teritorijų tvarkymui ir infrastruktūros plėtrai. Trūksta svarbių infrastruktūros elementų – dviračių takų ir kelių, kurie yra pagrindas bendrai paslaugų plėtrai. (7 informantas) Norinčių užsiimti turizmu nebedaug, nes po krizės ir prieš artėjančius iššūkius entuziazmas senka. (5 informantas) Nepakanka projektų, kad būtų galima gauti pinigų turizmo plėtrai. Mano nuomone, tam trūksta tik pinigų – yra daug žmonių, kurie galėtų padėti regionui augti, bet reikia projektų, papildomų finansų (6 informantas)

Turizmo industrijoje nuolatos reikia prisitaikyti prie pokyčių, kurie atsiranda dėl besikeičiančio turistų suvokimo, norų ir reikalavimų. Turistų vartojimo įpročiai tampa vis labiau nenuspėjami dėl demografinių pokyčių, plačios turizmo paslaugų industrijos pasiūlos bei besikeičiančio gyvenimo būdo (Thomas, 1997, cit. iš Renko ir kt., 2010). Latvijos Pietų Kuržemės regiono ekspertai pastebėjo, jog pastaruoju metu regione susiduriama su keletu turizmo plėtros problemų. 4 informantas teigia, jog <...> *Nuo rugsėjo iki gegužės, turistų srautas kardinaliai sumažėja (4 informantas)*. Kaip ir Klaipėdos regione, taip ir Latvijos Pietų Kuržemės regione jaučiama sezoniškumo problema, kuri lemia kardinalius turistų skaičiaus svyravimus. Viena iš svarbių problemų taip pat įvardijama – regione dirbančių turizmo specialistų stygius bei komunikavimo užsienio kalbomis sunkumai. 2 iš 4 turizmo ekspertų išryškina bendruomeniškumo ir

tarpreregioninio bendradarbiavimo trūkumą regiono mastu – *Pastebimas pastovus darbuotojų trūkumas ir verslo bei institucijų bendruomeniškumo trūkumas (5 informantas).*; <...> *bendradarbiavimo trūkumas su galimais partneriais už Latvijos ribų (7 informantas).*

Informantų nuomone, regionui labai trūksta projektų, kurie prisidėtų prie regiono turizmo infrastruktūros atnaujinimo, reklaminės komunikacijos sklaidos ir darnesnės turizmo plėtros <...> *Nepakanka projektų, kad būtų galima gauti pinigų turizmo plėtrai. Mano nuomone, tam trūksta tik pinigų – yra daug žmonių, kurie galėtų padėti regionui augti, bet reikia projektų, papildomų finansų (6 informantas).* Vienas iš informantų taip pat teigia, jog yra pastebimas regiono valdančiųjų institucijų įsitraukimo trūkumas siekiant ne tik skleisti žinią apie regiono, kaip turistinio arealo unikalumą, bet ir prisidedant prie turistinių objektų infrastruktūros tvarkos palaikymo ir atnaujinimo. Galima daryti prielaidą, kad turizmo industrijoje labai svarbus aspektas – žmonės ir jų indėlis. Kaip jau buvo paminėta, vienas iš svarbiausių išteklių norint vykdyti turistinę veiklą yra žmogus – turistai, turizmo paslaugų teikėjai, valdžios institucijos ir kitos su turizmu susijusios organizacijos. Akivaizdu, kad be kelionių entuziastų turizmo industrija prarastų savo funkcionavimą ir tikslą. Tad pagrindinis kiekvieno regiono tikslas yra pritraukti turistus ir patenkinti jų poreikius, sudarant visas sąlygas įsigyti norimą turizmo produktą ar paslaugą (Renko ir kt., 2010).

Tyrimo metu informantai išryškino svarbiausius Latvijos Pietų Kuržemės regiono lankomus objektus, turizmo produktus ir paslaugas bei alternatyvaus turizmo nišos plėtros perspektyvas. Suformuota kategorija – Latvijos pietų Kuržemės regiono turizmo rinkos paslaugų pasiūla ir nišiniai turizmo produktai (32 lentelė). Informantai apžvelgė alternatyvaus turizmo plėtrą Latvijos Pietų Kuržemės regione ir pateikė įžvalgas apie populiariausias alternatyvaus turizmo nišas. Teigiama, jog alternatyvus turizmas regione yra pamažu plėtojamas ir vystomas, o turistų dėmesio daugiausia susilaukia aktyvaus, ekoturizmo, patirtinio, kaimo turizmo ir tamsaus – karo turizmo nišos. *Alternatyvus turizmas yra plėtojamas, tačiau populiariausia yra aktyvaus turizmo niša (5 informantas).* <...> *Populiariausia šioje srityje yra karinis turizmas, aktyvus turizmas. Į šias turizmo rūšis orientuojasi vietos turizmo atstovai ir taip stengiasi sukurti vis daugiau naujų turizmo produktų (6 informantas).* Į regioną atvykstantiems turistams siūloma išskirtinai parengti individualius patirtinio turizmo paketus, siekiant sudominti lankytoją regiono kultūros ir istorijos savitumu. *Galime sudaryti patirtinio turizmo paslaugų paketą – įtraukiant vietinius su savo unikaliu dainavimo būdu, etniniais kostiumais, tradiciniu maistu (4 informantas).* Vienas iš svarbiausių procesų susijusių su paslaugos teikimu yra turistų įtraukimas į paslaugos teikimo procesą bei unikalių istorijų perteikimas turistams (Meacci & Liberatore, 2018). Dalyvavimas turistinės paslaugos procese turistui sužadina lytėjimo, klausos ir regos pojūčius.

32 lentelė. Kategorija – Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo rinkos produktų ir paslaugų pasiūla bei nišiniai turizmo produktai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
<i>Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo rinkos paslaugų pasiūla ir nišiniai turizmo produktai</i>	Nišiniai alternatyvaus turizmo produktai ir paslaugos (tamsusis turizmas, patirtinis turizmas, kūrybinis turizmas, aktyvusis turizmas, socialinis turizmas ir kt.) yra pamažu plėtojamos regiono mastu. (4 patvirtinantys teiginiai)	<...> Jau turime populiarų kaimo turizmą su „Lauku celotajs“, kai duris atveria ūkiai, namų gamintojai ar amatininkai. Siūlome ekoturizmą ir žygius. Kalbant apie tamsųjį turizmą, galime pasiūlyti vietinių istorijas ir kapinių ekskursijas apie tragišką meilę, pasibaigusią mirtimi <...>. Galime sudaryti patirtinio turizmo paslaugų paketą – įtraukiant vietinius su savo unikaliu dainavimo būdu, etniniais kostiumais, tradiciniu maistu. Turime keletą įdomių vietų kariniam turizmui, apie jūros pasienio apsaugą ir miško brolius – nacionalinius partizanus <...>. (4 informantas) Alternatyvus turizmas yra plėtojamas, tačiau populiariausia yra aktyvaus turizmo niša. <...> Tobulintina turizmo rūšis – agroturizmas, nes juo yra didelis susidomėjimas iš užsienio keliautojų, tačiau pasiūla nedidelė. (5 informantas) <...> Alternatyvaus turizmo produktai ir paslaugos reklamuojamos lėtai, bet, mano nuomone, juda į priekį. Populiariausia šioje srityje yra karinis turizmas, aktyvus turizmas. Į šias turizmo rūšis orientuojasi vietos turizmo atstovai ir taip stengiasi sukurti vis daugiau naujų turizmo produktų. (6 informantas) Tai unikali turizmo sritis, bet galbūt dar nepakankamai išplėtotą ir reklamuojama. (7 informantas)
	Latvijos Pietų Kuržemės regiono lankytinos vietovės ir turistiniai objektai, turi ypatingos svarbos ir prisideda prie regiono žinomumo didinimo, turizmo plėtos skatinimo ir alternatyvaus turizmo maršrutų formavimo. (4 patvirtinantys teiginiai)	<...> Nicos mini muziejus – antrame Nikos TIC aukšte. Jame mes galime papasakoti visą Nicos kultūros istoriją per 15 minučių ar trumpiau. Visi, kurie sutinka apsilankyti šioje parodoje (ji nemokama) yra labai patenkinti. <...> Rucava turi organizaciją Rucavos žmonos, kuri su išankstiniu prašymu pavaišins, padainuos ir parodys bei pasakos apie vietinius kostiumus ir visa tai vyks senų laikų tradiciniuose namuose „Žvanitaji“. Nicos parapija turi ilgą, 24 km, Baltijos jūros pakrantę ir du gamtos parkus o mūsų pagrindinis „magnetas“ yra paplūdimys su šilkinio smėliu. Patirtinis turizmas: Nicoje būtina aplankyti Jūrmalciems kaimą – tai tradicinis žvejų kaimas, kurio tradicija vis dar tęsiasi, ir Tiklu maja „Piestatne“ – žvejų namus, kuriuose gidas gali papasakoti apie vietos istoriją, apie žvejų darbus. <...>. Ekologinis turizmas: Papetūrės – Papės ežero išvyka su laivu, laukinių žirgų apžiūra ir galiausiai blynų pikniku. Taip pat: „Bartinerā“ prie Bartos upės – meksikietiškos trajineros, pritaikytos pagal Nicos tradicijas savininko draugystės su meksikiečių virėju dėka <...>. Puseni kalnas – aukščiausia smėlio kopa prie Baltijos jūros Latvijoje. Nakvynė „Laimės stari“, „Klampju ciems“, kur šeimnininkas yra gamtos gidas. Karinis turizmas: Jūrmalciemo sovietinės sienos kontrolės bokštas; Dunca bunkeris ir paroda Otanki muziejuje. (4 informantas) „Lauku kurorts“ Kazdangoje, „Izdziņošanas skola“ Pavilostoje, „Rūķupe“ Ziemupėje, (5 informantas) Pavilosta – populiariausias Latvijos miestas vasarą. Kaip Latvijos Majamio paplūdimys. Žiemą Pavilosta nedidelė ir rami, tačiau vos prasidėjus vasarai miestas pilnas ir čia didelė problema nakvoti, nes

	viskas užsakyta iš anksto. Pietų Kuržemės regiono pakrantė – apima ir Baltijos pakrantės žygeivių dalį. Pakrantėje gausu įvairių vaizdų, smėlio, kopų, jūros krantų. Grobinos vikingai – vieta sužinoti apie kuršių vikingus, įsivaizduoti jų gyvenimo būdą, pasivažinėti vikingų barža. Rucavos tradicijų namai „Zvanītāji“ – etnografinis medinis namas paverstas muziejumi. Galima prisijungti prie kultūrinių ir edukacinių programų, įskaitant liaudies dainų atlikimą, šokius, vietinio maisto ragavimą <...>. (6 informantas) <...> Liepojos miestas ir jo dalis – Karosta. (7 informantas)
Latvijos Pietų Kuržemės regiono svetingumo paslaugos teikiančios įmonės tiesiogiai sąlygojančios regiono patrauklumą tarptautiniams turistams (3 patvirtinantys teiginiai)	<...> Nicos regiono viešbučiai – „Jurnieka ligzda“, Perkone, ir svečių namai – „Chill Inn“ Bernati, Nikos valsčiuje ir „Verbelnieki“. Stovyklavietės – „Ergli“ ir „Klajumi“. Top 3 maitinimo paslaugas teikiančios įmonės Nicos: „Dzintarinas“, „Paviljons“ ir „Nicava“. Svarbūs visi regiono turizmo informacijos centrai (4 informantas) Pietų Kuržemės turizmo agentūra; pajūrio viešbučiai ir restoranai; Pietų Kuržemės regiono turizmo centrai (6 informantas) Liepojos turizmo informacijos biuras, Pietų Kuržemės rajono turizmo informacijos centrai, Kuržemės turizmo asociacija, Kuržemės planavimo regionas. Objektai: Jūrmalciemo žvejo namai „Oskars“, graži senienų parduotuvė, Bernati, Bernātu Dzintariņš kavinė, Atomi mini zoologijos sodas, Karostos kalėjimas, Redāns Karostoje, Žiemavilo namas, Pāpes. namas, Kazdangos pils ir parkas, Aizputės miestas ir menininkų rezidencija „Serdē“, Miško dizaino sodas. (7 informantas)

Interviu metu turizmo industrijos ekspertai išskyrė svarbiausius Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo objektus ir vietas, kurios prisideda prie regiono žinomumo didinimo. Analizuojant 32 lentelę, galima pastebėti, jog kiekvienas informantas išryškina skirtingus regiono turizmo objektus, atsižvelgiant į tai, kokios vietovės turizmo ir informacijos centro veiklą atstovauja. 4 informantas išskiria svarbiausius turizmo objektus ir vietas patirtinio, ekologinio ir karinio turizmo plėtrai. Svarbiausiais turizmo objektais ir vietovėmis, ekspertų nuomone, laikoma: Liepojos miestas ir Karostos gyvenvietė; Baltijos jūros pakrantė ir paplūdimiai; Grobinos gyvenvietė ir vikingų istorija; Rucavos tradicijų namai; Nicos muziejus ir Jūrmalciems kaimas bei žvejų namai; Pavilostos pajūrio miestas; Papės ežeras; Bartos upės „Bartinerā“; Aizputės miestas; Kazdangos pils; ir kt. Kadangi tai yra pajūrio regionas, vasaros sezono metu – didžiąją dalį turistų išskirtinai žavi Baltijos pajūrio pakrantė. *Nicos parapija turi ilgą, 24 km, Baltijos jūros pakrantę ir du gamtos parkus o mūsų pagrindinis „magnetas“ yra paplūdimys su šilkinio smėliu (4 informantas). Pavilosta – populiariausias Latvijos miestas vasarą. Kaip Latvijos Majamio paplūdimys. Žiemą Pavilosta nedidelė ir rami, tačiau vos prasidėjus vasarai miestas pilnas ir čia didelė problema nakvoti, nes viskas užsakyta iš anksto (6 informantas).*

Latvijos Pietų Kuržemės turizmo ekspertai taip pat išskyrė svarbiausias regiono svetingumo, maitinimo ir turizmo informaciją teikiančias įmones. Tarp jų svarbiausią vietą užima regiono teritorijoje pasiskirstę viešbučiai ir nakvynės namai, restoranai bei kavinės ir turizmo

informacijos centrai. Turizmo ir informacijos centrai teikia keliautojams pagrindinę informaciją apie vietovę, turistinius išteklius, apgyvendinimo, poilsio ir pramogų galimybes konkrečioje vietovėje. Jų pagrindinė funkcija vartotojų informavimas ir turizmo paslaugų plėtros skatinimas. Apgyvendinimo, paslaugų ir poilsio įrenginiai prisideda prie turisto patirties formavimo kelionės metu. Teikiant apgyvendinimo, poilsio ir kitas paslaugas svarbu pabrėžti išskirtinumą ir unikalumą.

Toliau darbo tiriamuoju aspektu buvo siekiama išsiaiškinti regiono patrauklumą keliautojams iš Lietuvos. Interviu dalyviai pateikė savo įžvalgas apie Lietuvos turistų rinką Latvijoje ir populiariausius turistinės traukos objektus keliautojams iš Lietuvos (33 lentelė).

33 lentelė. Kategorija – Latvijos Pietų Kuržemės regiono patrauklumas Lietuvos turistų rinkai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
<i>Latvijos Pietų Kuržemės regiono patrauklumas Lietuvos turistų rinkai</i>	Latvijos Pietų Kuržemės regioną, kaip savo turistinę kryptį renkasi ir kaimyninės valstybės – Lietuvos turistai pamėgę šio regiono gamtą ir kultūrą (3 patvirtinantys teiginiai).	Dirbame su turistais iš Latvijos ir Lietuvos (daugiausia atvykstančių iš Vilniaus, Klaipėdos, Palangos ir kt.), kadangi esame ~20 km. nutolę nuo Liepojos ir 99 proc. Europos turistų keliauja per Nicos novadą pakeliui į Liepoją, Ventspilį, Rygą, Estiją ir kt.) (4 informantas). <...> Lietuvos turistai pirmąją Pietų Kuržemės regione. (5 informantas). Mūsų regionas yra pritaikytas užsienio turistams, ypač keliautojams iš Lietuvos. Kiek žinau, daug latvių moka arba supranta lietuvių kalbą. Rengiame turizmo brošiūras lietuvių kalba, taip pat pritaikėme internetinį TIC tinklalapį. Informacija turizmo stenduose dažniausiai yra pateikiama ir lietuvių kalba. <...> Įdomus faktas – Rucavos rajone yra Papės kaimas, bet vasarą latvių kalbos negirdi, tik lietuvių. (6 informantas)
	Populiariausi Latvijos Pietų Kuržemės regiono lankytini objektai ir vietovės, kurias į savo kelionės maršrutą įtraukia turistai iš Lietuvos. (4 patvirtinantys teiginiai).	Nr. 1 – paplūdimiai ir pajūris. Šia niša domisi 99 proc. Lietuvos keliautojų. Nr. 2 – Bernatų gamtos takai su mitologiniais objektais (vertikalūs laivelis – apžvalgos bokštas, didelės sūpynės, skulptūros iš didelių uolų ir kt.) Nr. 3 Jurmalciems kaimas <...>. Nr. 4 Liepojos miestas ir paplūdimys. Nr. 5 Mini zoologijos sodas Atomi netoli Liepojos (jis nėra toks mažas – turi ir kupranugarių bei kengūrų), o lankytojai gali pašerti gyvūnus <...>. Nr. 6 Prenclavi vėjo malūnas Otankų valsčiuje – didžiausi buvę 6 sparnuoti malūnai Latvijoje, kurių vidus autentiškas nuo pat įkūrimo 1885 m. Nr. 7. Papės laukiniai arkliai Papės gamtos parke. <...> (4 informantas) Populiariausios ir lietuvių labiausiai pamėgtos vietovės yra paplūdimiai ir visa pajūrio pakrantė, tačiau šiais metais pastebėjome tendenciją, kad vis daugiau lietuvių keliauja ir regiono viduje, pavyzdžiui, Aizputeje <...>. (5 informantas)

		Baltijos jūra ir paplūdimiai nuo Nicos (Latvijos pusės) iki Pavilostos <...>. Vasaros metu jie būna pilni turistų iš Lietuvos. Gamtos parkai – Bernātu gamtos parkas, Papės gamtos parkas, Embūtės gamtos parkas. (6 informantas) Latvijos jūros pakrantė vis dar yra patraukliausia Lietuvos turistams. Populiari vietovė taip pat yra Papė. Vertinama palyginti didelė gamtos įvairovė ir atviri paplūdimiai. (7 informantas)
--	--	---

Išskirta kategorija – Latvijos Pietų Kuržemės regiono patrauklumas Lietuvos turistų rinkai, kurioje išryškėja ekspertų įžvalgos apie Lietuvos keliautojų srautus ir mėgiamas turistines vietas. Teigiama, jog Latvijos Pietų Kuržemės miestelius dažniausiai aplanko keliautojai iš Klaipėdos regiono ir Vilniaus miesto. Dauguma iš jų, Latvijos Pietų Kuržemės regioną aplanko kaip tarpinę stotelę, keliaujant į didžiuosius Latvijos miestus. *Dirbame su turistais iš Latvijos ir Lietuvos (daugiausia atvykstančių iš Vilniaus, Klaipėdos, Palangos ir kt.), kadangi esame ~20 km. nutolę nuo Liepojos ir 99 proc. Europos turistų keliauja per Nicos parapiją pakeliui į Liepoją, Ventspilį, Rygą, Estiją ir kt.)* (4 informantas). Regionas yra itin svetingas Lietuvos turistų atžvilgiu, čia turistinė informacija informaciniuose stenduose, TIC tinklalapyje ir lankytiniuose objektuose pateikiama Lietuvių kalba. Kadangi nemažai latvių moka lietuvių kalbą, nekyla komunikacijos problemų. *Rengiamo turizmo brošiūras lietuvių kalba, taip pat pritaikėme internetinį TIC tinklalapį. Informacija turizmo stenduose dažniausiai yra pateikiama ir lietuvių kalba* (6 informantas). <...>

Turizmo ekspertai taip pat apžvelgė turistinius objektus ir vietas, kurios labiausiai žavi alternatyvaus turizmo entuziastus atvykstančius iš Lietuvos. Visi 4 informantai vieningai sutinka, jog Baltijos jūros paplūdimiai ir pakrantė yra lankomiausia vietovė vasaros sezono metu. *Nr. 1 – paplūdimiai ir pajūris. Šia niša domisi 99 proc. Lietuvos keliautojų* (4 informantas). *Baltijos jūra ir paplūdimiai nuo Nicos (Latvijos pusės) iki Pavilostos <...>. Vasaros metu jie būna pilni turistų iš Lietuvos* (6 informantas). Taip pat dideliu traukos centru yra tapęs Liepojos miestas su Karostos gyvenvietės teritorija ir karinių fortų griuvėsiais, gamtos parkai (Bernati, Embūtė, Papė) ir pėsčiųjų takai; istorinė Aizputės gyvenvietė, Jūreivių kaimeliai ir mini zoologijos sodas „Atomi“.

Interviu tyrimo metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti Latvijos Pietų Kuržemės regiono ir Klaipėdos regiono bendradarbiavimo perspektyvas turizmo rinkoje. Interviu dalyviai pateikė savo įžvalgas ir žinias apie tai, koks bendradarbiavimas turizmo plėtros perspektyvoje vyksta šiuo metu ir kaip regionus paveiktų aktyvesnis bendradarbiavimas ateityje. Išskirta kategorija – Latvijos Pietų Kuržemės ir Klaipėdos regionų tarptautiniai ryšiai (34 lentelė).

34 lentelė. Kategorija – Latvijos Pietų Kuržemės ir Klaipėdos regionų tarptautiniai ryšiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
<i>Latvijos Pietų Kuržemės ir Klaipėdos regionų tarptautiniai ryšiai</i>	Latvijos Pietų Kuržemės regiono ir Klaipėdos regiono tarpusavio bendradarbiavimas turizmo srityje yra nepastovus (3 patvirtinantys teiginiai)	<...> Prieš ~10 metų kartu dirbome tiesdami Lietuva-Latvija velo maršrutus, bet nežinau ar su Klaipėda ar greičiau su Palanga. <...> po regioninės reformos daugiausia rūpinamės kiekvienu vietiniu regionu – Nicos, Otanku... (4 informantas) Pietų Kuržemės rajonas labai naujas, vos metų senumo, atrodo, kad nauji projektai dar neįgyvendinti, bet senuosiuose rajonuose buvo įstaigų, kurios dirba su Klaipėda. Vienas iš pavyzdžių – Pavilostos istorijos muziejaus darbas viename projekte su Klaipėdos muziejumi. Taip pat į bendradarbiavimą buvo įtrauktas Baltijos pajūrio pėsčiųjų maršruto projektas. (5 informantas) <...> žinau, kad buvo susitikimas tarp Pietų Kuržemės kolegų ir Klaipėdos regiono žmonių, bet daugiau nieko nežinau. (6 informantas)
	Latvijos Pietų Kuržemės ir Klaipėdos regionų bendradarbiavimas alternatyvaus turizmo plėtros aspektu sumažintų sezoniškumo įtaką ir paskatintų turistų srautų cirkuliaciją. (3 patvirtinantys teiginiai)	<...> Tai pailgintų turizmo sezoną, o latviai (arčiau sienos – Nica, Rucava) žinotų ne tik Klaipėdos prekybos centrus, bet ir eglutės įžiebimo datas, Klaipėdos muziejų adresus, darbo valandas ir kt.. (4 informantas) Tai sukurtų turtingesnę pasiūlą, didesnę matomumą ir didesnę lankytojų antplūdį, nes Klaipėda nuo Pietų Kuržemės regiono nutolusi vos keliasdešimt kilometrų. (5 informantas) Bendradarbiavimas skatintų naujų pasiūlymų formavimąsi, o tai skatintų abipusį turistų judėjimą ir apskritai turizmo plėtrą. (7 informantas)

Analizuojant 34 lentelę, galima pastebėti, jog aktyvus bendradarbiavimas turizmo veikloje nėra vykdomas. Turizmo rinkos ekspertai pateikia įžvalgas, kad projektų praeityje būta, tačiau šiuo metu, po 2021 metų reformos regionas labiau orientuojasi į savo vietinius regionus ir jų plėtrą. <...> Prieš ~10 metų kartu dirbome tiesdami Lietuva-Latvija velo maršrutus <...> <...> po regioninės reformos daugiausia rūpinamės kiekvienu vietiniu regionu – Nicos, Otanku... (4 informantas). Pietų Kuržemės rajonas labai naujas, vos metų senumo, atrodo, kad nauji projektai dar neįgyvendinti, bet senuosiuose rajonuose buvo įstaigų, kurios dirba su Klaipėda <...> (5 informantas). 5 informantas taip pat pabrėžia, jog bendradarbiaujant su Klaipėdos regionu buvo kuriamas Baltijos pajūrio pėsčiųjų maršrutas. Bendradarbiavimo klausimu informantai neturėjo labai daug informacijos, todėl galima daryti prielaidą, jog regionai palaiko silpnus tarpusavio ryšius.

Atsižvelgiant į ateities perspektyvas ir bendrą turizmo projektų vystymą, manoma, jog ši veikla regionams atneštų abipusės naudos – sumažėtų sezoniškumo įtaka, suaktyvėtų ir padidėtų turistų srautai abiejuose turistiniuose arealuose. Tai sukurtų turtingesnę pasiūlą, didesnę matomumą

ir didesnę lankytojų antplūdį, nes Klaipėda nuo Pietų Kuržemės regiono nutolusi vos keliasdešimt kilometrų. (5 informantas). Tai pailgintų turizmo sezoną, o latviai (arčiau sienos – Nica, Rucava) žinotų ne tik Klaipėdos prekybos centrus, bet ir eglutės įžiebimo datas, Klaipėdos muziejų adresus, darbo valandas ir kt.. (4 informantas). Pabrėžiama, jog regiono tarpusavio bendradarbiavimas ir bendrų projektų vystymas sukurtų vieningą pajūrio turizmo arealą, kurio dėka vyktų intensyvesnė informacijos sklaida, sumažėtų sezoniškumo įtaka vykstant turistų srautų mainymuisi tarp regionų. Tai prisidėtų ne tik prie regionų turizmo plėtros, tačiau ir prie ekonomikos efektyvumo didinimo.

Apibendrinant atliktų tyrimų rezultatus, galima teigti, jog tiek Klaipėdos, tiek Latvijos Pietų Kuržemės regionas yra patrauklus turistinių objektų ir vietovių atžvilgiu, o čia yra sudarytos palankios galimybės alternatyvaus turizmo plėtrai. Pastaruoju metu, populiarumo sulaukia šios alternatyvaus turizmo nišos: gamtos turizmas, kaimo turizmas, aktyvus turizmas, tamsusis turizmas, karo turizmas, patirtinis turizmas ir kt. Svarbiausiais turistinės traukos objektais Klaipėdos regione yra laikoma - *Jūrų muziejus ir delfinariumas, Olando kepurės skardis, Kretingos žiemos sodas, Palangos gintaro muziejus; Drevernos uostas; „Atostogų parkas“, pramogų parkas „Boom park“, vandenlenčių parkas „313 Cable park“, Japoniškas sodas, „Babilono sodai“ ir kt.* Latvijos Pietų Kuržemės teritorijoje turistus traukia - *Liepojos miestas ir Karostos gyvenvietė; Baltijos jūros pakrantė ir paplūdimiai; Grobinos gyvenvietė ir vikingų istorija; Rucavos tradicijų namai; Nicos muziejus ir Jurmalciems kaimas bei žvejų namai; Pavilostos pajūrio miestas; Papės ežeras; Bartos upės „Bartinera“; Aizputės miestas; Kazdangos pilis; ir kt*

Pagrindinės išryškėjusios regionų problemos alternatyvaus turizmo aspektu – turizmo infrastruktūros ir atnaujinimo problemos, komunikacijos ir informacijos sklaidos trūkumas, sezoniškumo įtaka ir regionų bendradarbiavimo stoka. Turizmo ekspertų nuomone, siekiant darnios turizmo plėtros tarpregioniniu mastu yra reikalingas aktyvus paslaugų teikėjų įsitraukimas, reklama žiniasklaidoje ir televizijoje, informacijos sklaida socialiniuose tinkluose, investicijos bei verslo atstovų įsitraukimas į turizmo rinką. Svarbu, kad šie regionai, kaip bendras turistinis arealas keliautojams suteiktų galimybę rinktis bendrus turistinius maršrutus, aprėpiančius tiek Latvijos, tiek Lietuvos pajūrio zoną.

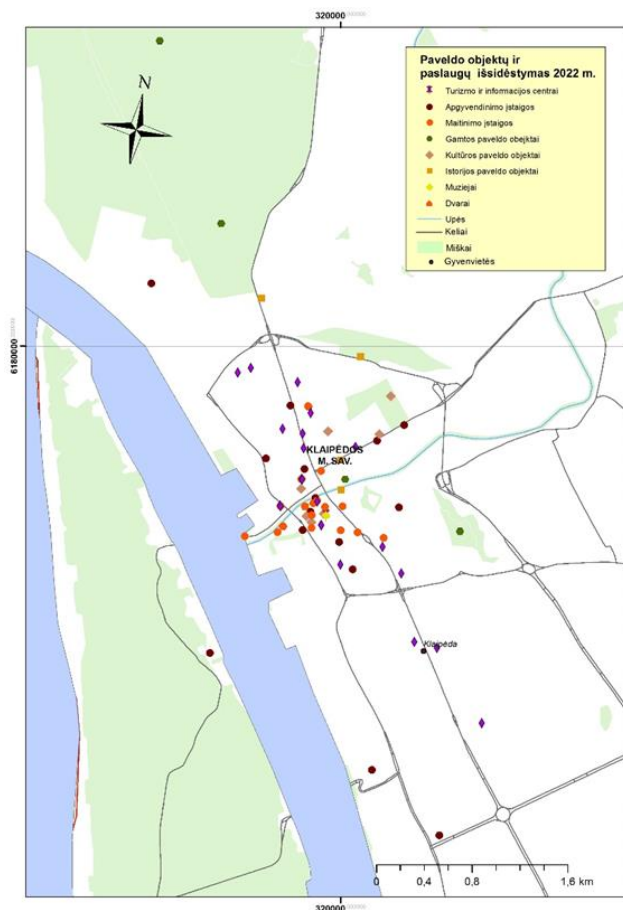
3.2. Erdvinių duomenų tiriamieji žemėlapiai

Atlikus Klaipėdos regiono turizmo išteklių ir paslaugų sisteminę analizę bei ištyrus Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono ekspertinę nuomonę, buvo atrinkti svarbiausi regionų turizmo ištekliai (dvarai, muziejai gamtos, istorijos ir kultūros paveldo objektai), turizmo ir svetingumo paslaugas teikiančios įmonės (viešbučiai, maitinimo įstaigos, kelionių agentūros, turizmo informacijos centrai). Atrinkus turistiniu požiūriu svarbiausius ir Klaipėdos regioną (Klaipėdos

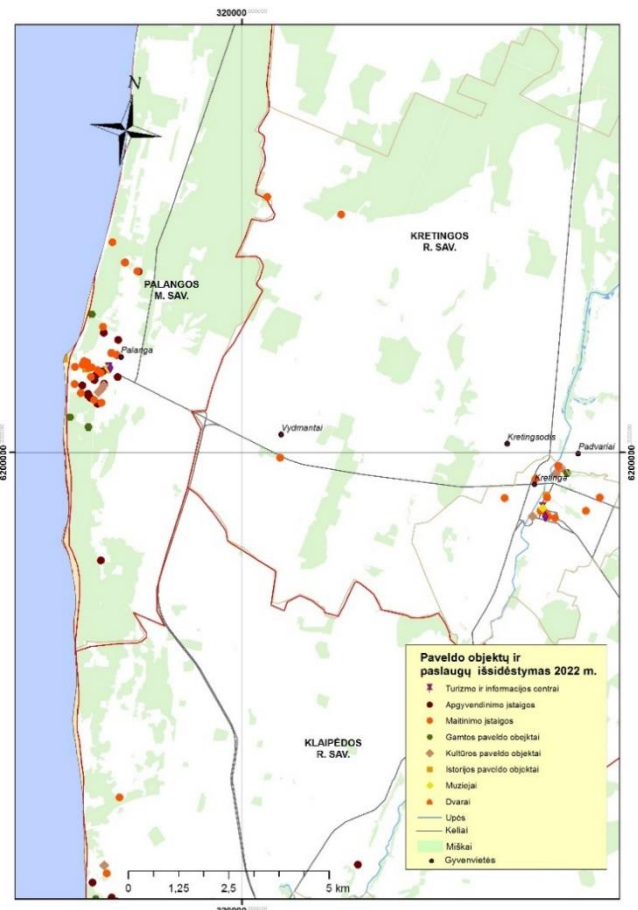
miestą ir rajoną, Kretingą, Palangą, Skudą) bei Latvijos Pietų Kuržemės regioną (Liepojos, Pavilostos, Aizputes, Durbės, Grobinos ir Priekulės teritorijas) reprezentuojančius turizmo ir svetingumo objektus, surinktas duomenų masyvas – 500 objektų, vietovių ir įmonių, prisidedančių prie tikslingos alternatyvaus turizmo plėtros Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regione. Kiekvienam iš šių objektų ir vietovių suteiktos X ir Y koordinatės, bei pagal veiklos pobūdį kompleksiskumą suskirstyta į atskiras grupes (dvarai, muziejai, kultūros paveldo objektai, gamtos paveldo objektai, istorijos paveldo objektai, turizmo agentūros, viešbučiai, maitinimo įstaigos, turizmo ir informacijos centrai). Remiantis atrinktu duomenų masyvu sudaryta 17 Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo rinkos situaciją reprezentuojančių erdvinio duomenų tiriamųjų žemėlapių, 12 iš jų taikytas kernelio tankumo intensyvumo metodas, atskleidžiantis turizmo objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių pasiskirstymą ir tankumą analizuojamame turizmo areale. Sudaryti Klaipėdos regiono turizmo rinkos situaciją reprezentuojantys žemėlapiai, atvaizduojantys paveldo objektų ir paslaugų išsidėstymą 2022 metais (13 pav.; 14 pav.; 15 pav.).

13 pav. Turizmo paveldo objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių išsidėstymas Klaipėdos regione, 2022 m.

14 pav. Turizmo paveldo objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių išsidėstymas Klaipėdos mieste, 2022 m.

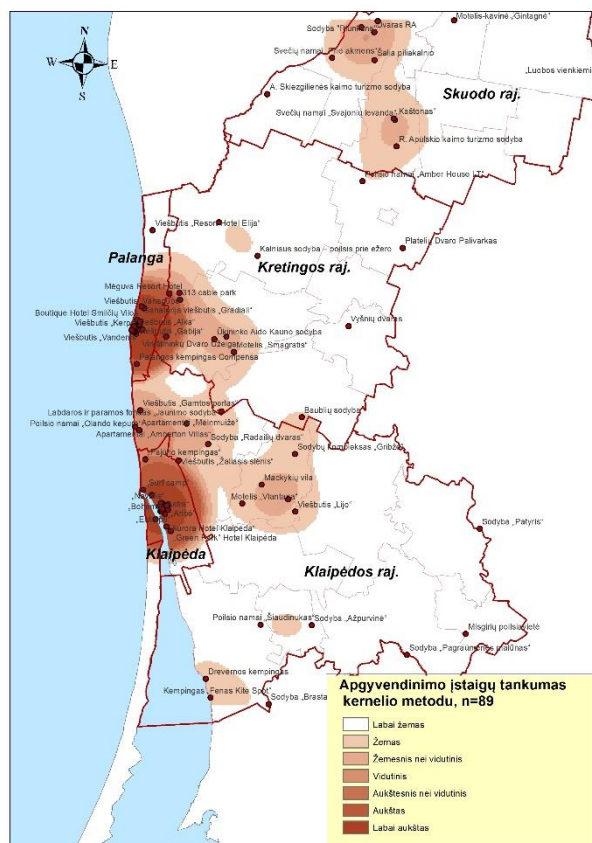
15 pav. Turizmo paveldo objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių išsidėstymas Klaipėdos regione, 2022 m.

Analizuojant Klaipėdos regiono teritoriją pastebėtina, jog turizmo traukos objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių pasiskirstymas Klaipėdos regiono teritorijoje yra netolygus. Didžioji dalis turizmo traukos objektų ir paslaugas teikiančių įmonių yra susitelkusios regiono centru laikomame ketvirtame pagal dydį Lietuvos mieste – Klaipėdoje ir greta esančiuose savivaldybių centruose Palangoje ir Kretingoje (14 pav., 15 pav.). Didžiausia turizmo vietovių, objektų ir paslaugas teikiančių įmonių koncentracija yra Klaipėdos ir Palangos miestuose, o mažiausia turizmo paslaugų ir produktų pasiūla išryškėja Klaipėdos rajone ir Skuodo rajone.

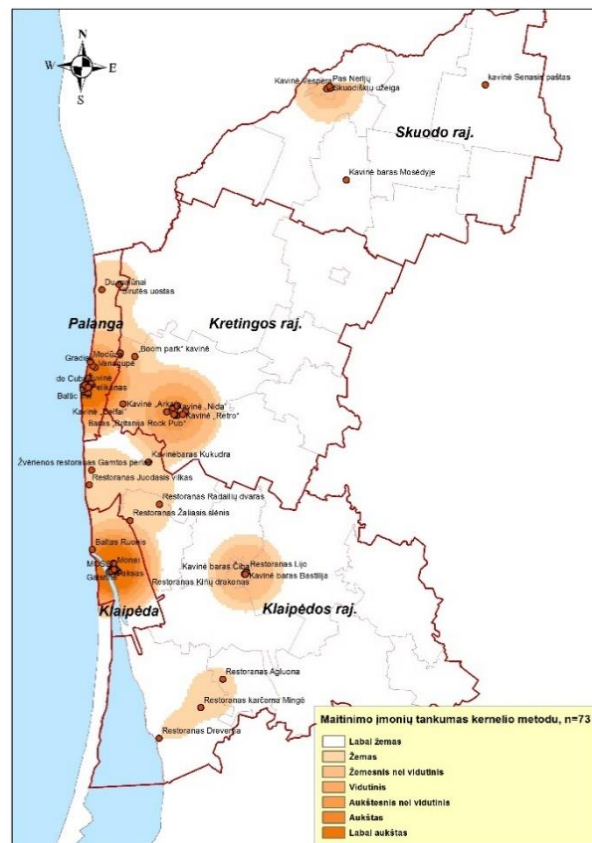
Detaliau nagrinėjant žemėlapius (14, 15 pav.) pastebima, kad svetingumo paslaugas teikiančios įmonės – apgyvendinimo įstaigos (viešbučiai, moteliai, svečių namai, kaimo turizmo sodybos, kempingai) ir maitinimo įstaigos (restoranai, kavinės, barai) dažnu atveju įsikūrę vaizdingose ir klientų atžvilgiu patraukliose vietovėse – prie vandens telkinių (upių, ežerų, užtvankų, jūros ar marių), greta regioninės reikšmės kelių ir savivaldybių centruose, kur didesnis gyventojų skaičius, ir yra pastovi turistų srautų cirkuliacija. Pabrėžtina, jog žemėlapiuose atvaizduojamos tik alternatyvaus turizmo plėtrai svarbios apgyvendinimo, maitinimo, informacijos sklaidos įmonės, turistiniai objektai (muziejai, dvarai, gamtos, kultūros, istorijos paveldo objektai ir vietovės). Tokį

turistinių objektų ir svetingumo įmonių pasiskirstymą lemia keletas veiksnių – regiono istorinis savitumas – Klaipėdos miestas yra laikomas seniausiu Lietuvos miestu, skaičiuojančiu 770 gyvavimo metus. Atlikdamas vienintelio Lietuvoje uostamiesčio funkciją, šis miestas išskirtinai žavi savo kultūros ir istorijos paveldu bei gamtos išskirtinumu ne tik Lietuvos gyventojus, tačiau ir keliautojus iš užsienio. Palangos miestas – vienintelis vakarų Lietuvos kurortas, teikiantis ne tik sveikatingumo, poilsio, bet ir gydomąsias funkcijas. Šiuose teritoriniuose vienetuose yra daugiausia turistų traukos vietovių ir objektų, svarbių alternatyvaus turizmo plėtrai, todėl šiame turistiniame areale yra susitelkę daugiausiai svetingumo paslaugas teikiančių įmonių.

Siekiant informatyviai atvaizduoti svetingumo įmonių ir paveldo objektų tankį regiono teritorijoje, žemėlapiams (16 pav., 17 pav., 18 pav., 19 pav., 20 pav.) buvo taikytas kernelio tankumo metodas, kuris išryškino turizmo įmonių ir paveldo objektų pasiskirstymą bei tankumą regiono teritorijoje.

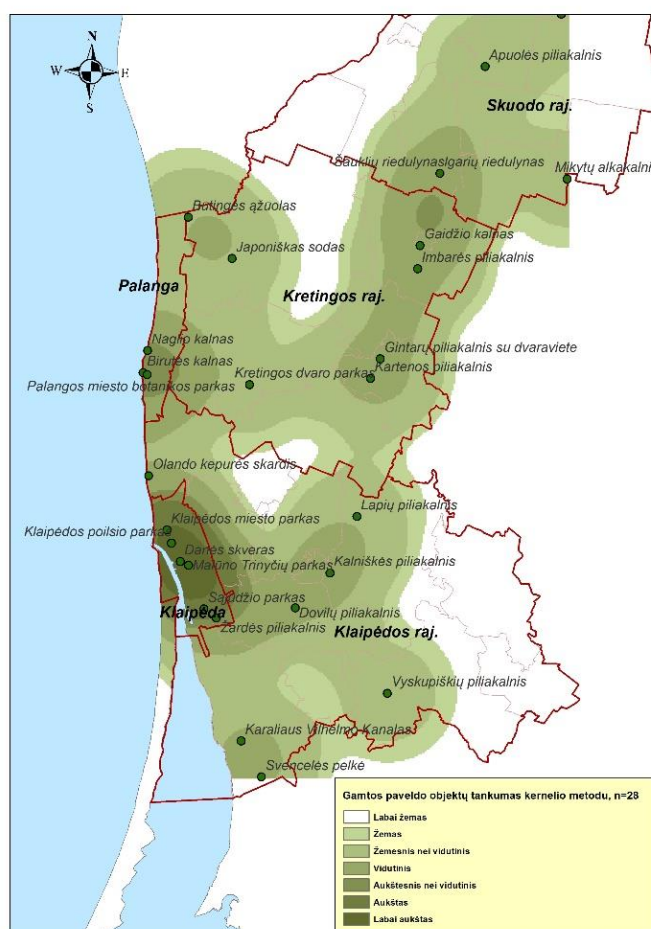

16 pav. Apgyvendinimo įstaigų tankumas kernelio metodu, n=89

17 pav. Maitinimo įmonių tankumas kernelio metodu, n=73

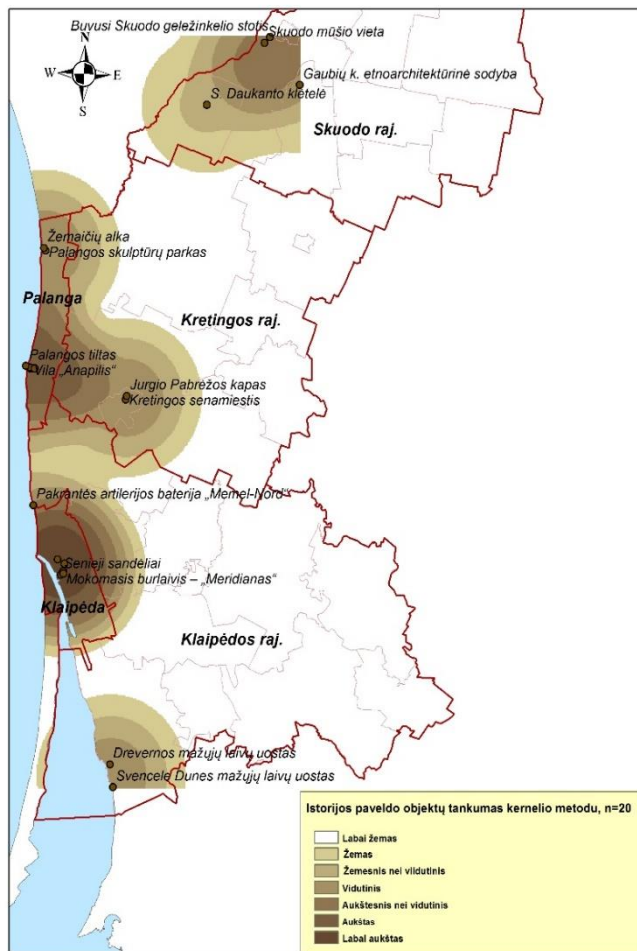
Didžiausias apgyvendinimo paslaugas teikiančių įmonių tankumas (16 pav.) yra matomas Klaipėdos ir Palangos miestų teritorijoje. Taip pat išskirtinos teritorijos – vakarinė Kretingos rajono ir šiaurinė Klaipėdos rajono dalis. Skuodo rajono teritorijoje apgyvendinimo įstaigų, svarbių alternatyvaus turizmo plėtrai yra. Tačiau jų tankumas yra palyginus nedidelis. Panaši situacija matoma ir 17 paveiksle pateiktame maitinimo įstaigų tankumo žemėlapyje. Didžiausias maitinimo įstaigų tankumas Klaipėdos ir Palangos miestuose. Taip pat aukštu maitinimo įmonių tankumu pasižymi Kretinga ir Gargždai. Skuodo rajone daugiausia maitinimo įstaigų yra susitelkusios Skuodo mieste, o rajono teritorijoje yra vos kelios įmonės teikiančios maitinimo paslaugas. Mažesnis apgyvendinimo ir maitinimo įmonių tankumas yra savivaldybių periferinėse dalyse, ten, kur nėra reikšmingesnių vandens telkinių ar svarbių susisiekimo mazgų.

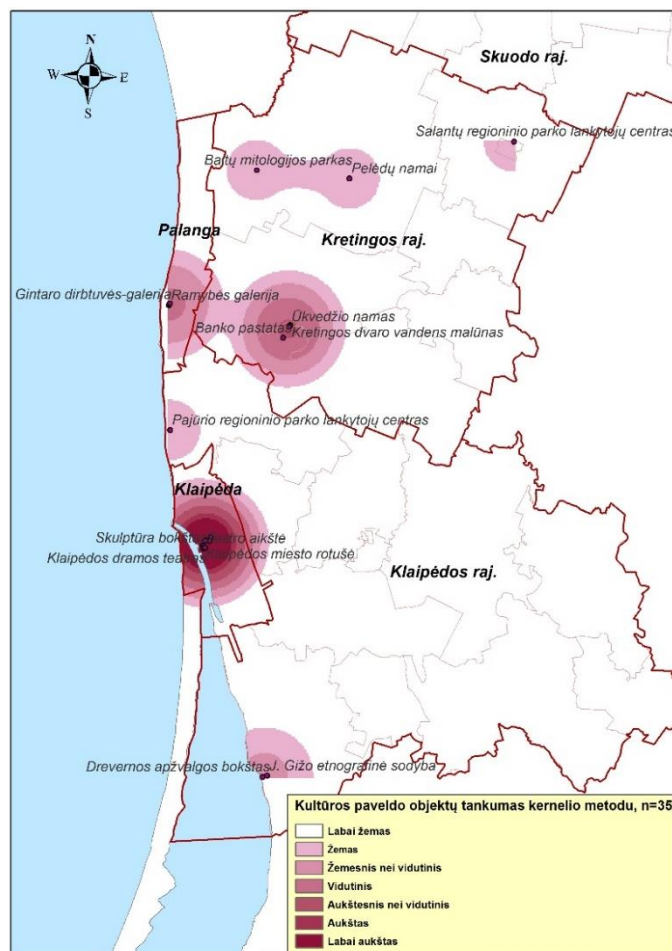
**18 pav. Gamtos paveldo objektų tankumas
kernelio metodu, n=28**

Gamtos paveldo objektų tankumo žemėlapis parodo, jog analizuojamoje Klaipėdos regiono teritorijoje yra nemažai svarbių gamtos paveldo ir turizmo objektų. Analizuojant gamtos paveldo objektų tankumą galima pabrėžti, jog Klaipėdos regiono teritorijoje jų pasiskirstymas yra gana tolygus. Didžiausias gamtos objektų tankumas – Klaipėdos ir Palangos miestuose. Tačiau nemažai gamtos paveldo objektų randama ir Klaipėdos, Kretingos ir Skuodo rajonuose, kur tankumas siekia

aukštesnį nei vidutinį arba aukštą lygį. Labai žemas gamtos paveldo objektų tankumas išryškėjo rytinėje Klaipėdos rajono teritorijoje, Skuodo rajono rytinėje ir vakarinėje dalyse.

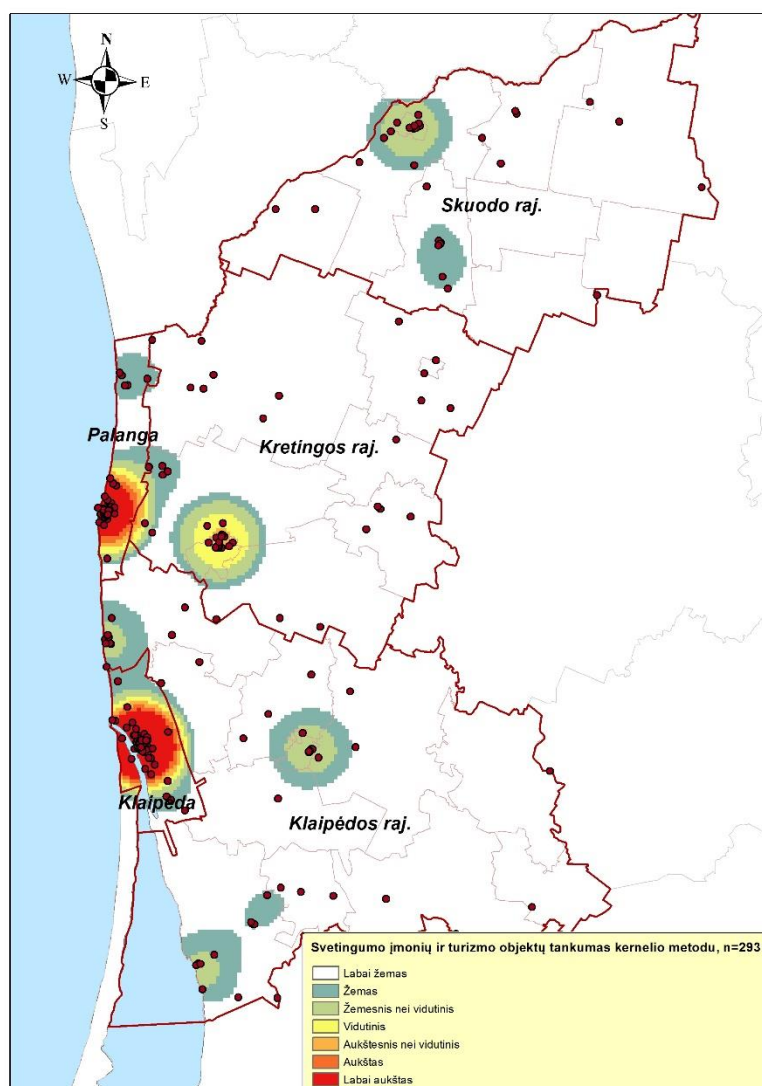
19 pav. Istorijos paveldo objektų tankumas kernelio metodu, n=20

20 pav. Kultūros paveldo objektų tankumas kernelio metodu, n=35

Taip pat pagal surinktus duomenis buvo parengti istorijos ir kultūros paveldo objektų tankumo žemėlapiai. Analizuojant 19 paveiksle pateiktą žemėlapiį galima išskirti teritorijas, kuriose paveldo objektų tankumas yra didžiausias – Klaipėdos ir Palangos miestai, vakarinė Kretingos rajono dalis su Kretingos miestu, Drevernos gyvenvietė ir Skuodo miestas. Periferinėje rajonų teritorijoje istorijos paveldo objektų tankumas yra itin žemas. Panašiai atvaizduojamas ir kultūros paveldo objektų tankumas (20 pav.) – didžioji dalis Kultūros paveldo objektų susitelkę Klaipėdoje, Palangoje ir Kretingoje. Pabrėžtina, jog žemėlapiuose atvaizduojami svarbiausi regioną reprezentuojantys ir tiesiogiai prie alternatyvaus turizmo plėtros prisidedantys objektai. Bendras visų analizuotų objektų kernelio tankumo žemėlapis (21 pav.) parodo, jog didžiausia turizmo objektų ir svetingumo įmonių koncentracija Klaipėdos ir Palangos miestuose. Vidutinis svetingumo ir turizmo objektų tankumas fiksuojamas Kretingos mieste, o žemiausiais rodikliais pasižymi Skuodo ir Klaipėdos rajonų

teritorijos, čia bendras sveikatingumo įmonių ir alternatyvaus turizmo objektų tankumas siekia žemesnį nei vidutinį bei žemą rodiklius.

21 pav. Sveikatingumo įmonių ir turizmo objektų tankumas kernelio metodu, n=293

Erdviškai ataižduojant Latvijos Pietų Kuržemės regiono teritoriją atrinkti 207 turistiniai objektai ir vietovės, reprezentuojančios regiono išskirtinumą ir prisidedančios prie alternatyvaus turizmo plėtros. Remiantis surinktu duomenų masyvu parengti 8 žemėlapiai, reprezentuojantys regiono turistinių išteklių ir sveikatingumo įmonių pasiskirstymą regiono mastu. 6 iš jų parengti naudojant kernelio tankumo metodą, kuris atskleidžia tam tikrų turizmo objektų tankumą analizuojamoje teritorijoje bei išryškina svarbiausius turizmo arealus. 22 paveiksle pavaizduotas

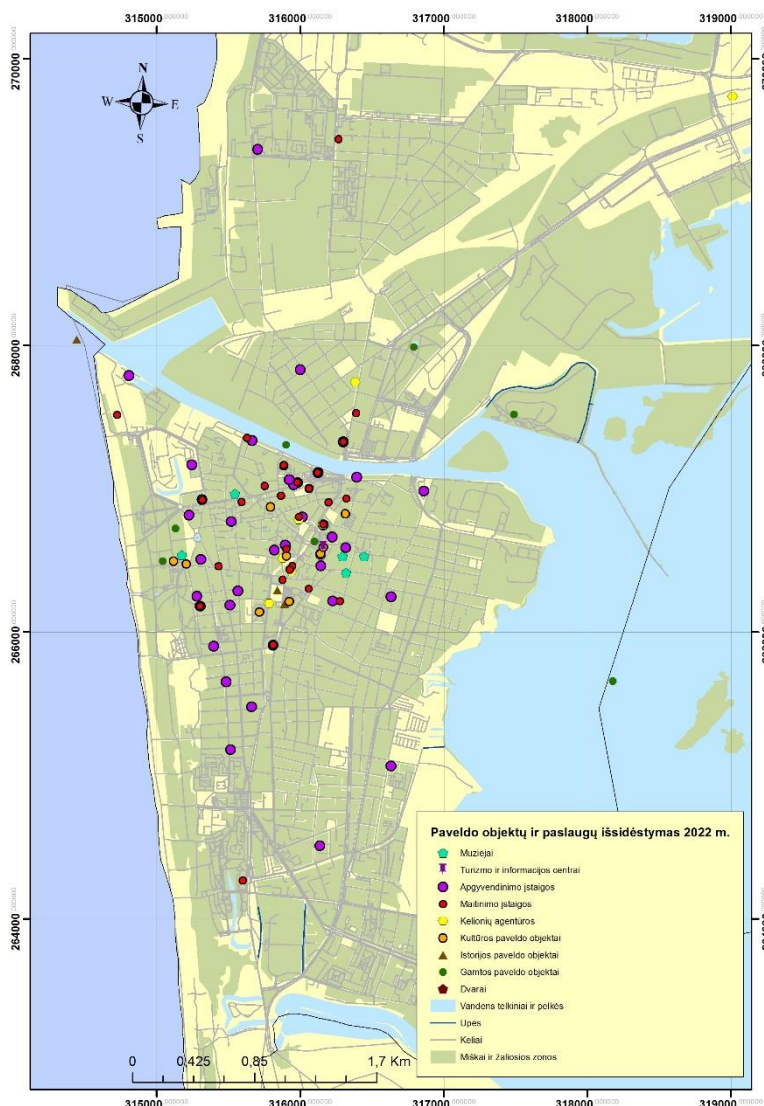
paveldo objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių išsidėstymas Latvijos Pietų Kuržemės regione.

22 pav. Paveldo objektų ir paslaugų išsidėstymas Latvijos Pietų Kuržemės regione 2022 m.

Didžioji dalis Latvijos Pietų Kuržemės regioną reprezentuojančių objektų susitelkę regiono turistų traukos centru laikomame Liepojos mieste. Čia itin gausu ne tik lankytinų ir istorinės bei kultūrinės reikšmės turinčių objektų, tačiau ir dauguma maitinimo bei apgyvendinimo paslaugas teikiančių įmonių. Latvijos Pietų Kuržemės regione taip pat išryškėja turistinės svarbos turintys miestai – Pavilosta ir Aizputė, kuriuose palyginus nemažai turizmo traukos objektų ir svetingumo

įmonių. Turistinių objektų ir su turizmu bei svetingumu susijusias paslaugas teikiančių įmonių išsidėstymas regiono teritorijoje yra labai netolygus. 23 paveiksle pateiktas detalus Liepojos miesto žemėlapis vaizduojantis paveldo objektų ir paslaugų išsidėstymą.

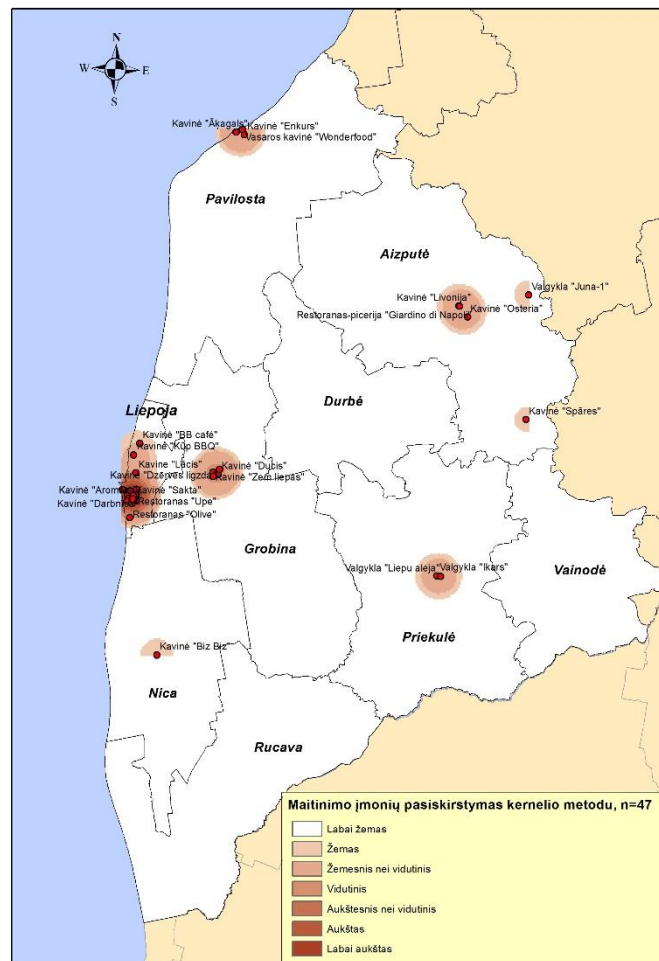
23 pav. Paveldo objektų ir paslaugų išsidėstymas Liepojoje 2022 m.

Analizuojant žemėlapiį galima pastebėti, kad dauguma svetingumo paslaugas teikiančių įmonių yra išsidėsčiusios miesto centrinėje dalyje. Čia gausu ne tik maitinimo ir apgyvendinimo paslaugas teikiančių įmonių, tačiau ir muziejų, kultūros paveldo objektų. Šiaurinėje ir Pietinėje miesto dalyje turistinių objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių koncentracija yra mažiausia. Liepojos miestas, laikomas trečiu pagal dydį Latvijos miestu, patraukliausias turistų atžvilgiu yra šiltuoju metų sezonu dėl savo aukštinio smėlio paplūdimių ir Baltijos jūros pakrantės. Miesto teritoriją supa Liepojos ežeras, neretai vietinių gyventojų vadinamas Liepojos jūra. Šiaurinėje miesto dalyje yra išlikusi Karostos gyvenvietė, kadaise buvusi izoliuota karinę teritoriją, priklausiusi Sovietų Sąjungai. Šiame turistiniame areale yra susitelkę daugiausiai alternatyvaus turizmo plėtrai svarbių objektų ir vietovių, formuojančių regiono patrauklumą tiek vietiniu tiek tarptautiniu aspektu.

Toliau darbo tiriamuoju aspektu buvo siekiama išryškinti turizmo objektų ir svetingumo paslaugas teikinčių įmonių išsidėstymą Latvijos Pietų Kuržemės regiono teritorijoje. Žemėlapiams (24 pav., 25 pav., 26 pav., 27 pav., 28 pav., 29 pav.) buvo taikytas kernelio tankumo metodas.

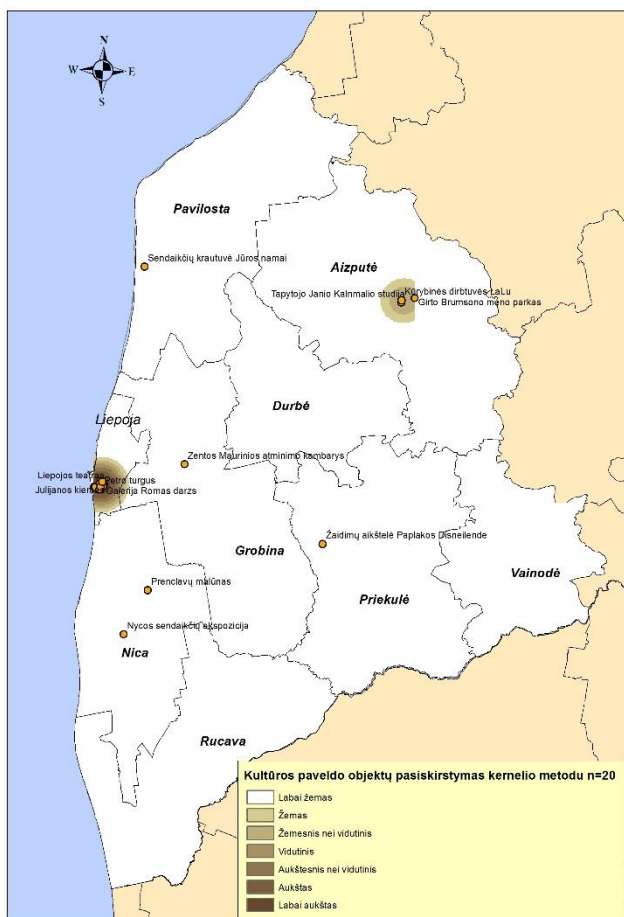

24 pav. Apgyvandinimo įmonių pasiskirstymas kernelio metodu, n=60

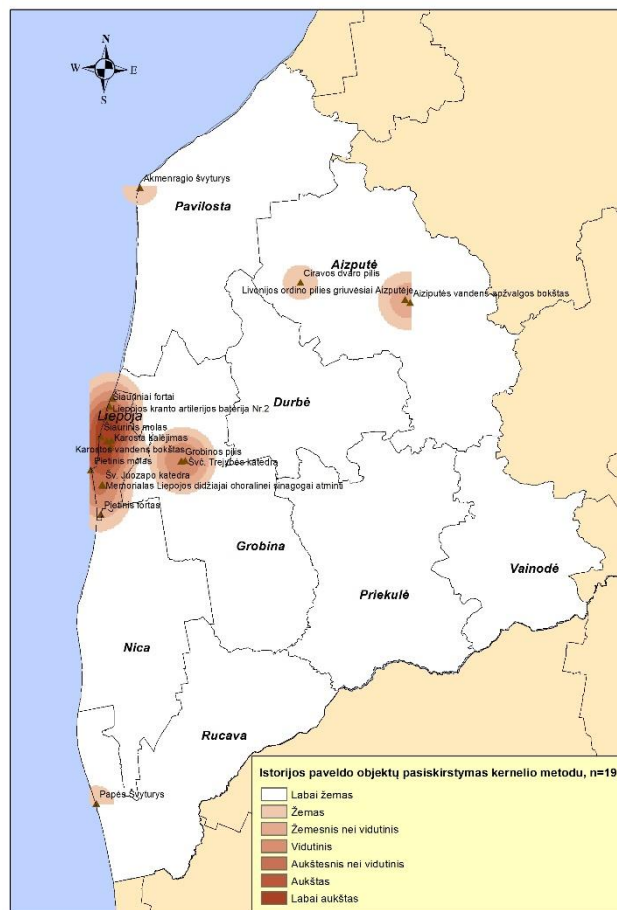

25 pav. Maitinimo įmonių pasiskirstymas kernelio metodu, n=47

Analizuojant apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas teikiančių įmonių pasiskirstymą, pastebima, jog didžiausias apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas teikiančių įmonių tankumas išryškėja Liepojos ir Pāvilostas miestuose. Čia svetingumo paslaugas teikiančių įmonių koncentracija yra didžiausia. Tiek apgyvendinimo, tiek maitinimo įmonių pasiskirstymas regiono teritorijoje yra netolygus. Analizuojant 25 paveikslą, išskirtinos Aizputės, Priekulės ir Grobinos teritorijos, kuriose maitinimo įstaigų tankumo rodiklis siekia vidutinį. Itin žema svetingumo paslaugas teikiančių įmonių koncentracija Rucavos, Durbės ir Vainodės novadose, kur nėra svarbių susisiekimo mazgų, įmonių ir turizmo traukos objektų. Apgyvandinimo ir maitinimo įstaigų pasiskirstymas Latvijos Pietų Kuržemės regione yra netolygus.

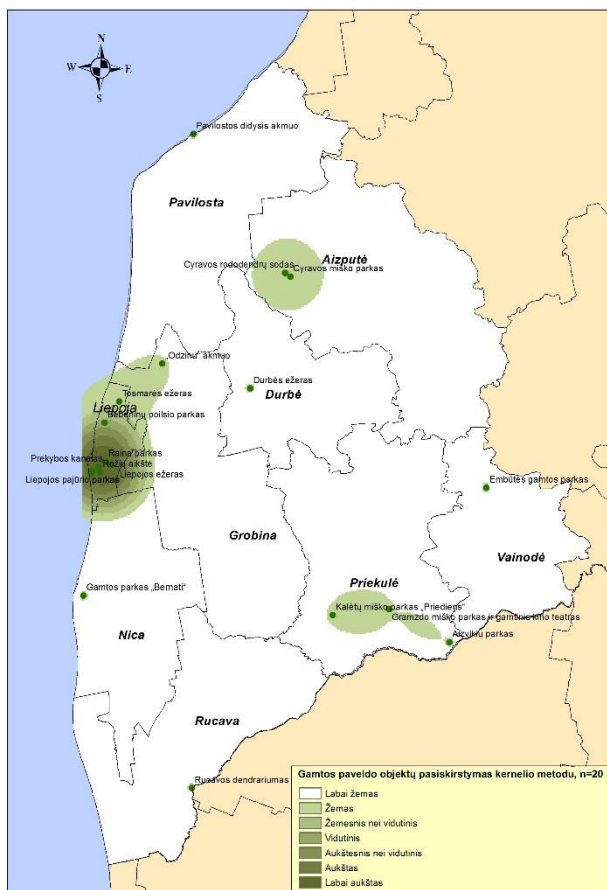
26 pav. Kultūros paveldo objektų pasiskirstymas kernelio metodu, n=20

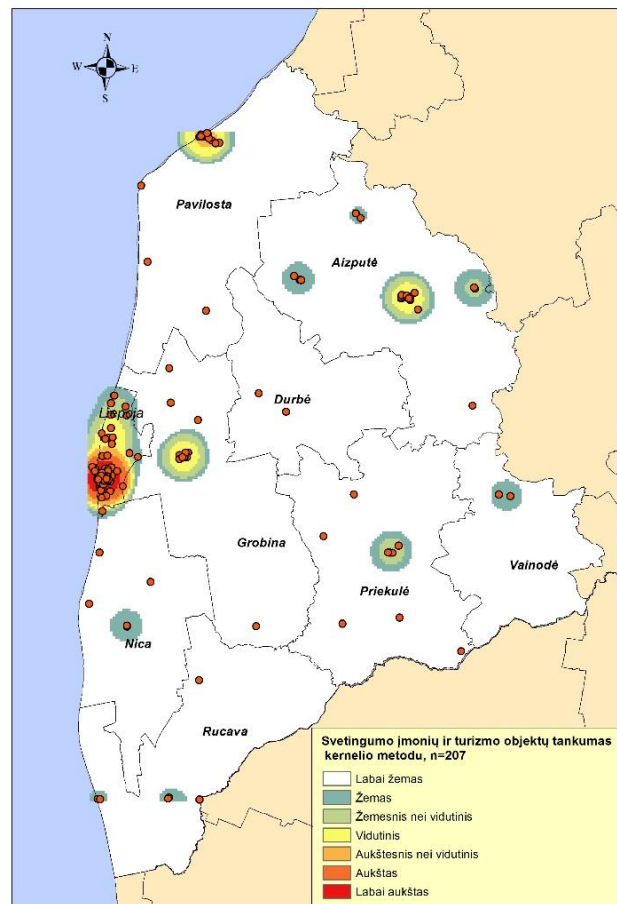
27 pav. Istorijos paveldo objektų pasiskirstymas kernelio metodu, n=19

Istorijos ir kultūros paveldo objektų tankumas Latvijos Pietų Kuržemės teritorijoje išryškintas 26 ir 27 paveiksluose. Kultūros paveldo objektų tankumas didžiausias Liepojos ir Aizputės miestuose, o istorijos paveldo objektų koncentracija aukščiausia Liepojos mieste, Grobinoje ir Aizputėje. Pabrėžtina, jog šis regionas nėra konkurencingas istorijos ir kultūros paveldo objektų gausa.

Panašiai atvaizduojamas gamtos paveldo objektų tankumas (28 pav.) – didžioji dalis gamtos paveldo objektų susitelkę Liepojos miesto teritorijoje. Taip pat išskirtinos teritorijos - Priekulės ir Aizputės novados, kuriose gamtos objektų tankumo rodiklis žemesnis nei vidutinis. Pateiktuose žemėlapiuose akivaizdžiai matyti, kad Latvijos Pietų Kuržemės regione turistinių objektų tankumas nėra didelis. Čia susitelkę gamtos ir istorijos paveldo objektai koncentruojasi turistų traukos centruose, pagrinde Liepojos ir Pavilostos miestuose. Nors analizuojamos teritorijos plotas yra didelis, tačiau šis Latvijos Pietų Kuržemės pasienio regionas nėra gausiai apdovanotas turistiniais objektais.

28 pav. Gamtos paveldo objektų pasiskirstymas kernelio metodu, n=20

29 pav. Svetingumo įmonių ir turizmo objektų tankumas kernelio metodu, n=207

Atlikus regiono erdvinių duomenų analizę išryškėjo svarbiausi Latvijos Pietų Kuržemės regiono turistiniai arealai. Didžiausia turizmo objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių gausa fiksuojama Liepojos mieste, Pavilostos mieste ir Aizputės novadoje (29 pav.). Išskirtinos teritorijos, pasižyminčios vidutine arba žemesne nei vidutine turistinių objektų koncentracija – Grobinos ir Priekulės novados. Atlikta turistinių objektų ir svetingumo paslaugas teikiančių įmonių analizė atskleidė regionų svarbiausius turistinius arealus, kurie yra svarbūs siekiant suformuoti potencialų tarptautinį alternatyvaus turizmo maršrutą jungiantį Lietuvoje esantį Klaipėdos regioną ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono teritoriją.

3.3. Alternatyvaus turizmo maršrutas

Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionas turi nuo seno susiformavusias galias istorines ir kultūrines sąsajas. Nors šie du pajūrio regionai išsidėstę vienas greta kito, tačiau iki šiol glaudžios turistinės sąveikos ir aktyvus tarpregioninis bendradarbiavimas turizmo srityje nebuvo vystomas. Pastaruoju metu pradėta aktyviai akcentuoti šių pajūrio regionų tarpusavio sąveikos,

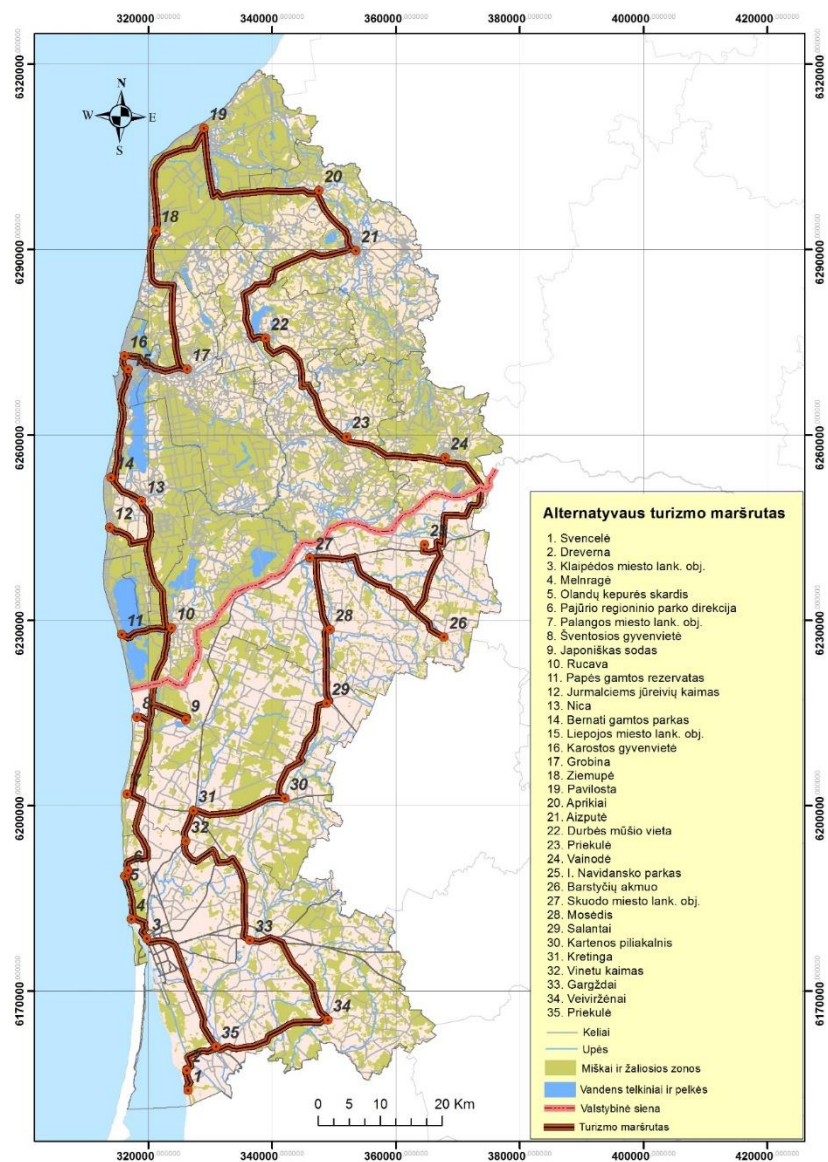
bendradarbiavimo ir bendrų projektų kūrimo svarbą bei regionų tarpusavio bendradarbiavimo turizmo srityje teigiamą poveikį regionų ekonomikai. Atsižvelgiant į tyrimų metu išryškėjusias regionų konkurencingumo veiksnius bei trūkumus, suformuotas pirmasis tarpregioninis turizmo maršrutas, apimantis Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono svarbiausius alternatyvaus turizmo išteklius ir vietas. Šiuo turistiniu maršrutu siekiama ne tik suaktyvinti regionų tarpusavio bendradarbiavimą turizmo plėtroje, tačiau ir paskatinti turistų srautų cirkuliaciją regiono mastu, kuri prisidėtų prie sezoniškumo mažinimo bei darnios regionų ekonomikos plėtos. Parengtu turistiniu maršrutu taip pat siekiama susieti Pietų Kuržemės regiono ir Klaipėdos regiono svarbiausius turistinės traukos objektus į bendrą turizmo arealą. Šis turizmo arealas, driektųsi dviejų valstybių teritorijoje ir padėtų pritrauktų didesnius turistų srautus, padidintų bendrą regionų konkurencingumą, sustiprintų turizmo produktų tvarumą, bei pritrauktų pajamas į atokesnius ir mažiau žinomus regionus ir kaimiškas vietas.

Alternatyvaus turizmo maršrutas „Gamtos ir kultūros pėdsakais valstybių sandūroje“

Šiuo turistiniu maršrutu siekiama susieti regionų gamtos išteklius ir jų unikalumą su kultūros vertybėmis ir kultūriniu regionų savitumu. Keliaudamas šiuo maršrutu kiekvienas turistas gali ne tik pasigrožėti Baltijos jūros pakrante, gamtos takais ir išskirtiniais gamtos paveldo objektais, tačiau ir giliau pažinti miestų, miestelių ir regionų kultūrą, įsitraukiant į edukacines, mokomąsias ir patirtines veiklas.

Šio maršruto tikslas – suteikti galimybę keliautojams pajusti kaimyninių valstybių kultūrinius panašumus ir skirtumus bei suaktyvinti kaimyninių valstybių gyventojų, bendruomenių tarpusavio bendradarbiavimo saitus. Maršrutu keliauti galima visais metų sezonais, o tai reiškia, kad kiekvieną sezoną šis maršrutas gali būti pajvairinamas sezoninėmis pramogomis, bei keliautojui suteikti vis kitokius įspūdžius. Maršrutą sudaro nemažai kultūros paveldo ir gamtos objektų, kurie yra žinomi ne kiekvienam. Šis maršrutas unikalus tuo, kad keliaujant juo skirtingais metų laikais, gamta atskleis vis kitokią savo didybę.

Šio maršruto tikslinė grupė – keliautojai, besidomintys gamtos ir kultūros sąveika bei išskirtinumu. Turizmo maršrutas tinkamas visų amžiaus grupių žmonėms, taip pat šeimoms su vaikais. Maršrutas sudarytas pagal žiedinį principą, tad visi norintys keliauti šiuo maršrutu gali pradėti jį viename iš patogiausių maršruto vietovių ir užbaigti jį toje pačioje vietoje. Šiam maršrutui rekomenduojamas skirti laikas 3–4 dienos. Maršruto atstumas apie 700 kilometrų. Maršrutą sudaro 35 lankytinos vietovės. Maršruto kartografinis žemėlapis pateiktas 30 paveiksle.

30 pav. Alternatyvusis turizmo maršrutas „Gamtos ir kultūros pėdsakais valstybių sandūroje“

1. *Svencelė*. Tai vietovė, kurioje susipina gamtos didybė, kvapą gniaužiantys vaizdai ir aktyvios pramogos. Kuršių marių pakrantėje įsikūrusi gyvenvietė ypatinga savo gamtovaizdžio elementais - iš čia atsiveria išskirtiniai vaizdai į Kuršių marias, Kuršių Nerijos smėlio kopas, Svencelės salas. Tai ideali vieta aktyviam laisvalaikiui – būriavimui, kaitavimui, vandens sportui ir pramogoms (Klaipėdos rajono turizmo informacijos centras, 2021).

2. *Drevernos gyvenvietė*. Drevernos gyvenvietė susiformavusi unikaliajoje gamtos apsuptyje, o čia atvykti galime ne tik sausumos, tačiau ir vandens keliais. Kuršių marių pakrantėje įkurtas itin modernus mažųjų laivų uostas, čia stūkso 15 metrų apžvalgos bokštas, o norintiems atsipūsti siūloma laiką leisti poilsio kempinge. Drevernos gyvenvietėje rekomenduojama aplankyti

Jono Gižo etnografinę sodybą, kurioje galima susipažinti su laivadirbyste ir senosiomis žvejų tradicijomis (Klaipėdos rajono turizmo informacijos centras, 2022).

3. *Klaipėdos miestas*. Atvykus į Klaipėdą rekomenduojama aplankyti istorinį Klaipėdos senamiestį, Mažosios Lietuvos istorijos muziejų, Pilies muziejų, Teatro aikštę, Burlaivį „Meridianas“, pasivaikščioti Danės krantinė, aplankant Jono kalnelį. Persikėlus keltu į Smiltynę verta aplankyti Lietuvos Jūrų muziejų, apžiūrėti etnografinę pajūrio žvejo sodybą bei pėsčiomis nukeliauti iki Pietinio Smiltynės molo.

4. *Mernragė*. Vykstant į šiaurę nuo Klaipėdos rekomenduojama aplankyti Melnragės paplūdimį, kuris pritaikytas tiek ramiam, tiek aktyviam poilsiui. Vasaros sezono metu čia galima rinktis kaitavimo ir banglenčių sporto pramogas. Netoliese stūkso šiaurinis Melnragės molas, ant kurio pastatyta skulptūra „Pasivaikščiojimas su žuvimi“. Keliaujant toliau šiuo maršrutu rekomenduojama neaplenkti karo laikų Memel Nord ekspozicijos bei turint laisvo laiko - užlipti į Kukuliškių piliakalnį.

5. *Olandų kepurės skardis*. Tai aukščiausia Lietuvos pajūrio vieta - 24,4 metrus virš jūros lygio iškilęs kalnas, nuo kurio atsiveria vaizdinga jūros panorama. Link Olando kepurės apžvalgos aikštelės veda vingiuoti miško takeliai, o paėjėjus toliau galima rasti net keletą unikalių sūpuoklių.

6. *Pajūrio regioninio parko direkcija ir lankytojų centras*. Parko lankytojų centre veikia ekspozicijos, kurios lankytojus supažindina su gamtiniu ir kultūriniu parko paveldu, pajūrio gyvenvietėmis, flora ir fauna.

7. *Palangos miestas*. Atvykus į Palangos miestą rekomenduojama aplankyti: Gintaro muziejų, Palangos miesto botanikos parką bei Birutės kalną. Šeimoms su vaikais tikrai pariks Interaktyvus Lietuviškų pasakų parkas, kuriame pasakos sekamos net keletu užsienio kalbų. Taip pat svarbūs turistiniai objektai ir vietovės: Skulptūrų parkas, Basanavičiaus gatvė, Palangos kurorto muziejus, Jūratės ir Kastyčio skulptūra, Palangos tiltas ir paplūdimys. Vasaros sezono metu galima rinktis vandens pramogas: „BOOM park“, „313 cable park“, Vandenlenčių parke. Žiemos sezono metu galima lepinintis SPA poilsio malonumais SPA centruose ir įvairiose kurortinėse gydyklose.

8. *Šventosios gyvenvietė*. Šventoji, tai sena Kuršių žvejų gyvenvietė, kurioje stovi Šventosios švyturys, įrengti pajūrio takai ir poilsio zonos, kabo Šventosios beždžionių tiltas. Čia atvykus rekomenduojama aplankyti Žemaičių alką ir Šventosios paplūdimį su unikaliais molo griuvėsiais.

9. *Japoniškas sodas*. Tai didžiausias Europoje – net 16 ha Japoniškas sodas, kuriame auginama daugiau nei tūkstantis Japoniškų Bonsai medelių, sakurų ir kitų unikalių augalų. Įrengta įspūdinga sodo erdvė, su pasivaikščiojimų takais, akmenų sodu (Japoniškas sodas, 2021).

10. *Rucava*. Pervažiavus per sieną į Latvijos valstybę, pirmiausia keliautojus pasitinka Rucavos novada. Rucavos novadoje, ant Muižos kalno pasodintas dendrologinis sodas, kuriama

randama egzotinių augalų įvairovė. Rucvos miestelyje įrengti tradicijų namai „Žvanitaji“, kur turistų grupėms siūlomos kultūrinės, pažintinės ir patirtinės edukacijos.

11. *Papės gamtos rezervatas*. Papės gamtos rezervate įkurtas gamtos parkas, žavintis keliautojus visais metų laikais. Čia, keliaujant pėsčiomis galima aplankyti Papės švyturį, Papės ežerą, Nidos aukštapelkę, pamatyti laukinius arklius bei taurus besiganančius užliejamose pievose.

12. *Jurmalsiems jūreivių kaimas*. Tai tradicinis jūreivių kaimas, kuriame įrengta prieplauka, paplūdimiai. Čia veikia ekspozicija „Jūrmalniekų sendaikčiai“, kurioje lankytojai turi galimybę susipažinti su žvejo buitimi, specialiais įrankiais, pamatyti istorines fotografijas ir pažinti senovės jūreivio gyvenimą (Liepojos turizmo informacijos biuras, 2022).

13. *Nicos novada*. Nicoje kaimo turizmo paslaugas teikia „Lauku celotajs“, o su miestelio istorija supažindina ir į įvairias edukacijas kviečia Nicos muziejus. Unikali turistams siūloma pramoga - „Bartinera“, tai prie Bartos upės įkurtos meksikietiškos trajineros – laiveliai. Keliaujant toliau šiuo maršrutu rekomenduojama aplankyti Puseni kalną – tai yra aukščiausia smėlio kopa prie Baltijos jūros Latvijoje.

14. *Bernati gamtos parkas*. Bernati gamtos parke suformuoti takai, kuriuos pažaidina mitologiniai objektai. Keliaujant šiais takais, vedančiais paplūdimio link, randamas vertikalus laivelis – apžvalgos bokštas, didelės sūpynės, skulptūros iš didelių uolų ir kitos įdomybės (Liepojos turizmo informacijos biuras, 2022).

15. *Liepojos miestas*. Atvykus į Liepojos miestą rekomenduojama aplankyti istoriją apipintus Liepojos pietinius ir šiaurinius fortus, Liepojos pajūrio parką, Rožių aikštę, Liepojos muziejų bei tradicinių Amatų namus. Zirgu saloje įrengtas 4 km. pėsčiųjų takas su apžvalgos bokštu. Čia taip pat veikia interaktyvus mokslo ir švietimo inovacijų centras. Vasaros sezono metu galima rinktis vandens pramogas „BB waterpark“ ir laipiojimą medžių viršūnėse „Liepojos tarzanas“).

16. *Karostos gyvenvietė*. Istorinėje gyvenvietėje, kuri kadaise buvo uždara karinė Sovietų Sąjungos teritorija, yra išlikęs Karostos kalėjimas, kuriame šiuo metu veikia karo istorijos muziejus. Tai vienintelis Karo kalėjimas Europoje, kuris yra atvėręs duris turistams. Pajūryje išsidėstę šiauriniai fortai, tvirtovės baterija nr.3, ypač pamėgti gatvės menininkų. Gyvenvietėje stovi Šv. Nikolajaus katedra (Liepojos turizmo informacijos biuras, 2022).

17. *Grobina*. Tai istorinis miestas, ankstyvųjų viduramžių laikotarpiu buvęs vienu iš svarbiausių politinių centrų visoje Latvijoje. Šiuo metu mieste istorijos mėgėjus traukia išlikę išskirtiniai Grobinos pilies griuvėsiai.

18. *Ziemupė*. Ziemupės teritoriją supa žmogaus rankos mažai paliesta gamta. Čia įsteigtas Grynių gamtos rezervatas, o į šiaurį nuo Ziemupės stovi įspūdi paliekantis Akmežragio švyturys.

19. *Pavilosta*. Tai unikalus pajūrio miestelis turintis uosto funkciją. Čia keliautojai gali aplankyti Pavilostos uostą, pažinti krašto istoriją ir kultūrą Pavilostos kraštotyros muziejuje.

Pavilostos jūros pakrantėje stūkso didysis Pavilostis akmuo. Čia įkurtas draustinis - Pavilostos pilkoji kopa. Taip pat rekomenduojama aplankyti: istorinį laivą „Dolė“, Vėtros pušis, E. Šneiderio aikštę.

20. *Apričiai*. Apikiuose randamas istorinis baroko laikų Apričių dvaro ansamblis. Dvaras įsikūręs vaizdingoje vietoje, netoliese aluoksnės upės. Istorinių šaltinių teigimu, čia XIX-XX amžiuje šeiminkavo kadaise Suomijos prezidentu buvęs Gustavas Manerheimas.

21. *Aizputė*. Tai kompozitoriaus Pėterio Vasko gimtasis miestas. Aizputėje yra išlikę Livonijos ordino pilies griuvėsiai. Miestelyje stovi 27 metrų aukščio Aizputės vandens bokštas su apžvalgos bokštu, kuris yra atviras kiekvienam turistui. Taip pat rekomenduojama aplankyti: Aizputės Kraštotyros muziejų; Aizputės meno parką.

22. *Durbė*. 1260 metais Durbėje vyko istorinis žemaičių kariuomenės mūšis prieš vokiečių ordiną. Istorine lankytina vietove laikoma Durbės mūšio vieta. Netoliese randasi Durbės ežeras su apžvalgos bokštu.

23. *Priekulė*. Pietvakarių Latvijoje įsikūręs nedidelis miestas netoliese Lietuvos sienos, kuriame galima pamatyti Liuteronų bažnyčią, pastatytą dar 1864 metais. Čia stovi XV a. pastatyti Priekulės dvaro rūmai, kuriuose įrengtas apžvalgos bokštas. Mieste įrengti II pasaulinio karo aukų kapinynas, kuriame atgulė apie 23 tūkstančiai karių (Liepojos turizmo informacijos biuras, 2022).

24. *Vainodė (Vainiuodė)*. Keliaujant nuo Priekulės link Vainodės rekomenduojama neaplenkti Embutės gyvenvietės, kurioje yra įkurtas 232 ha Embutės gamtos parkas. Vainodėje svarbiais objektais laikomas Leibatos šaltinis bei Valzbacho kalnas. Kaimelio teritorijoje stovi apleista oro bazė, kurioje Pirmojo Pasaulinio karo metais buvo vokiečių dirizablių oro uostas.

25. *I. Navidansko parkas*. Kalnėnų kaime įrengtas 57 ha ploto parkas, pasižymintis lapuočių, spygliuočių ir krūmynų įvairove. Parke įrengti 7 tvenkiniai, per parko teritoriją teka Spigino upelis. Tai yra vienas pirmųjų botanikos parkų Lietuvoje, 1986 metais priskirtas prie respublikinės reikšmės gamtos paminklų. Parke teikiamos komercinės žvejybos paslaugos.

26. *Barstyčių akmuo*. Barstyčių (Puokės) akmuo, esantis Puokės kaime yra laikomas didžiausiu rieduliu Lietuvoje. Akmuo yra įtrauktas Lietuvos rekordų knygą. Taip pat rekomenduojama aplankyti Barstyčių apžvalgos bokštą.

27. *Skuoda*. Skuodo mieste rekomenduojama aplankyti Skuodo dvaro pastatą, kuriame yra įsteigtas Skuodo muziejus. Keliaujant nuo Skuodo link Mosėdžio galima sustoti prie Kubiškės ir Puodkalių piliakalnių.

28. *Mosėdis*. Mosėdžio miestelyje įsteigtas Respublikinis Vaclovo into akmenų muziejus, kuriame veikia vidaus ir lauko ekspozicijos. Vidaus ekspozicijoje eksponuojami suakmenėję gyvūnai, augalai ir mineralai, pateikiama uolienų klasifikacija. Lauko ekspozicijos užima 14,5 ha ploto slėnio dalį, kurioje yra daugybė įvairiausių akmenų. Mosėdyje taip pat galima aplankyti Kuršių genties istorijos muziejų bei Mosėdžio piliakalnį (Skuodo informacijos centras, 2022).

29. *Salantai*. Salantų upės slėnyje įsikūrusiame miestelyje yra įsteigtas Salantų regioninis parkas. Netoliese stūkso Imbarės piliakalnis, Kalnalio apžvalgos bokštas. Rekomenduojama aplankyti Vyskupo Motiejaus Valančiaus giminės muziejų, M. Ivanausko mini zoologijos sodą.

30. *Kartena*. Toliau keliaujant turistiniu maršrutu link Kartenos, galima aplankyti Šilpėlkės pažintinį taką, Dauginčių atodangą iš kurios atsiveria išskirtinis kraštovaizdis į Minijos upės vingius. Priešais Kartenos miestelį stūkso Kartenos piliakalnis, nuo kurio iš aukštai atsiveria panorama į Kartenos miestelį ir Minijos upės vingius.

31. *Kretingos miestas*. Atvykus į Kretingos miestą, būtina apsilankyti Kretingos dvaro parke su žiemos sodu. Kretingos dvaro parko kompleksą sudaro 24 pastatai. Dvaro parke veikia Kretingos muziejus, o parko teritorijoje pastatytas astronominis kalendorius su saulės laikrodžiu. Kretingos mieste taip pat galima pasivaikščioti Pastauninko ir Jauryklos parkuose.

32. *Vinetu Kaimas*. Tai išskirtinis, būtent Šiaurės Amerikos indėnų tradicijas ir papročius puoselėjantis kaimas, kuriame siūlomos aktyvaus laisvalaikio pramogos – įvairūs indėniški ritualai, edukacinės veiklos.

33. *Gargždai*. Atvykus į Gargždų miestą rekomenduojama aplankyti Gargždų krašto muziejų ir susipažinti su krašto istorija. Gamtos mėgėjams rekomenduojama pasivaikščioti Gargždų miesto parke, aplankyti Gargždų piliakalnį, o vasaros sezono metu mėgautis saulės voniomis ir vandens pramogomis Gargždų karjero teritorijoje įrengtoje poilsiavietėje.

34. *Veiviržėnai*. Veiviržėnų miestelyje stūkso Veiviržėnų piliakalnis, įrengtas Veiviržėnų sekretas. Keliaujant nuo Veiviržėnų link Priekulės rekomenduojama aplankyti senąjį Vyskupiškių vandens malūną. Jame iki 1970 metų buvo malami grūdai, gaminamos kruopos.

35. *Priekulė*. Priekulės miestas, įsikūręs netoliese Minijos upės vingio, nuo 1540 m. buvo laikomas didžiausia Klaipėdos gyvenvieta. Šiuo metu keliautojai atvykę į priekulę gali apsilankyti Ievos Simonaitytės memorialinį muziejų, Laisvės kovų ir tremties istorijos muziejų, Priekulės dvarą. Per Minijos upę nutiestas kabantis tiltas.

Siekiant Latvijos Pietų Kuržemės ir Klaipėdos regionų tarpusavio bendradarbiavimo turizmo plėtroje, labai svarbu kurti bendrus turistinius maršrutus, rengti projektus ir skatinti visuomenės bendruomeniškumą. Rengiant alternatyvaus turizmo maršrutus galima juos orientuoti į daugybę alternatyvaus turizmo nišų (ekologinis, kūrybinis, socialinis, edukacinis, religinis, pramoninis, fotografinis, karo, juodasis turizmas ir kt.), taip stengiantis pritraukti didesnius turistų srautus į mažiau žinomas vietas, suaktyvinti turistų srautų cirkuliaciją tarp kaimyninių regionų ir prisidėti prie darnios turizmo plėtros. Regionų turistinio patrauklumo skatinimui reikalinga visuomenės įtrauktis – valdančiųjų institucijų, mokymo įstaigų, muziejų, turizmo informacijos centrų ir verslų siekis prisidėti, skatinti jaunimo įtrauktį, naujų produktų bei projektų kūrimą ir plėtrą.

IŠVADOS

1. Alternatyvusis turizmas – tai aštuntajame dešimtmetyje išryškėjusi turizmo rūšis, atsiradusi kaip masinio turizmo atsvara. Alternatyvusis turizmas aktyviai akcentuoja aplinkosaugos svarbą, socialinį ir kultūrinį tvarumą, skatina kultūrinį bendradarbiavimą per švietimą. Pagrindinėmis alternatyvaus turizmo nišomis laikoma: ekoturizmas, kaimo turizmas, tvarus turizmas, kultūrinis turizmas, sveikatos turizmas, tačiau ši turizmo rūšis turi daugybę porūšių. Alternatyvaus turizmo vartotojai – tai individualūs asmenys arba nedidelės žmonių grupės, kurios yra linkusios aplenkti masinio turizmo objektus ir orientuojasi į gamtos ir kultūros pažinimą, mažinant žalingą poveikį aplinkai. Alternatyvų turizmą neišvengiamai veikia ekonominiai, socialiniai, politiniai ir gamtiniai globalaus neapibrėžtumo veiksniai. Alternatyvaus turizmo tyrimuose Bruno Latour teorija naudojama siekiant esamus išteklius perkonfigūruoti, kad būtų sukurti unikalūs ir naujoviški turizmo produktai.

2. Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų alternatyvaus turizmo lyginamoji analizė atskleidė regionų konkurencingumo aspektus. Išryškėjo pagrindiniai Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionų turizmo ištekliai bei svarbiausios su turizmu susijusios paslaugos. Klaipėdos regiono turizmo arealas yra konkurencingesnis turizmo išteklių, teikiamų paslaugų ir turizmo produktų pasiūlos aspektu. Iki šiol tarp Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono egzistuoja itin silpni tarpvalstybiniai ryšiai turizmo plėtroje. Šie turistiniai arealai stokoja bendrų tarpvalstybinių turizmo maršrutų, kurie tęstųsi tiek Latvijos, tiek Lietuvos regiono teritorijoje, bei apimtų alternatyvaus turizmo išteklius. Regionų bendradarbiavimas turizmo srityje sumažintų sezoniškumo įtaką, padidintų regionų žinomumą tarptautiniu mastu ir pritrauktų pajamas į atokesnes vietas.

3. Atlikus kokybinį interviu tyrimą su 3 Klaipėdos ir 4 Latvijos Pietų Kuržemės regiono turizmo ekspertais, išryškėjo regionų stipriosios ir silpnosios. Pagrindinės regionų probleminės sritys – turizmo infrastruktūros atnaujinimo trūkumas, sezoniškumo įtaka, komunikacijos ir informacijos sklaidos problemos bei regionų bendradarbiavimo ir tarptautinių projektų stoka. Turizmo ekspertai išryškino, jog svarbu ne tik investicijos, tačiau ir vietos bendruomenių, institucijų ir svetingumo įmonių bendruomeniškumas ir įsitraukimas į turizmo plėtrą, kuriant veikiant ir skatinant tarptautinį bendradarbiavimą ir komunikavimą vieningo turizmo arealo link.

4. Atsižvelgiant į išryškėjusias regionų silpnąsias puses pateiktos 4 rekomendacijos ir suformuotas pirmasis žiedinis alternatyvaus turizmo maršrutas apimantis Klaipėdos ir Latvijos pietų Kuržemės regionus. Šiuo turistiniu maršrutu siekiama vienyti kaimyninius regionus, skatinti turistų srautų cirkuliaciją tarp regionų bei suteikti galimybę turistams pažinti kaimyninės šalies vietas, per kultūros ir kraštovaizdžio prizmę. Maršrutas, orientuotas į visų amžiaus grupių keliautojus suteikia galimybę susipažinti su atokesniais Klaipėdos ir Latvijos Pietų Kuržemės regionais, jų gamta, kultūros ir istorijos paveldu.

REKOMENDACIJOS

Siekiant skatinti alternatyvaus turizmo plėtrą Klaipėdos regione ir Latvijos Pietų Kuržemės regione, bei suaktyvinti regionų tarpusavio bendradarbiavimo ryšius turizmo plėtroje, naujų projektų ir tarpvalstybinių maršrutų rengime, parengtos rekomendacijos:

1. Raginti valdančiąsias ir visuomenines institucijas: muziejus, kultūros centrus, turizmo centrus, mokymosi ir ugdymo įstaigas teikti paraiškas tarpregioniniams projektams pagal 2022 metų lapkričio 28 dienos Interreg VI-A Latvijos–Lietuvos 2021–2027 m. programą, kurios tikslas – prisidėti prie regionų socialinės ir ekonominės plėtros bei konkurencingumo didinimo. IV programos prioritate išryškinamas – ekonominis turizmo ir paveldo potencialas. Programos regionai (Klaipėdos, Telšių, Šiaulių, Panevėžio ir Utenos apskritys Lietuvoje bei Kuržemės, Žiemgalos, Latgalos regionai Latvijoje). Šios programos pagalba galima kurti naujus ir stiprinti senus tarpregioninius ryšius.

2. Vykdyti svetingumo įmonių, muziejų, dvarų ir turizmo informacijos centrų kvalifikacijos kėlimo kursus, į kuriuos būtų įtraukta – užsienio kalbų (anglų, rusų, vokiečių) pagrindų mokymasis B1 arba aukštesniu lygiu, siekiant išspręsti regiono mastu paplitusią komunikavimo užsienio kalbomis problemą. Tiek edukacines tiek mokomąsias paslaugas pritaikant užsienio turistams, regionai ir kaimiškos vietovės sulauktų didesnio užsienio turistų susidomėjimo, tai pritrauktų pajamas į retai lankomas vietas. Ilgalaikėje perspektyvoje, padidėjus turistų srautams būtų kuriamos darbo vietos svetingumo rinkoje (viešbučiai, kavinės, restoranai, moteliai, svečių namai ir kt.).

3. Sekti Liepojos regiono turizmo informacijos centro pavyzdžiu ir teikti su turizmu ir svetingumu susijusią informaciją kaimyninio regiono valstybine kalba. Latvijos Regiono turizmo informacijos centras visą su turizmu susijusią informaciją pateikia ne tik latvių ir anglų kalbomis, tačiau ir lietuvių kalba. Įvedant Latvių kalbos filtrą į Klaipėdos regiono turizmo informacijos centrų tinklalapius vyktų efektyvesnė informacijos sklaida. Latviai žinotų ne tik Klaipėdos prekybos centrus, tačiau ir viešųjų miesto ir regiono renginių datas (pvz: Eglutės įžiebimas, Jazzo festivalis, Lazerių festivalis), muziejų, svetingumo ir poilsio įmonių darbo laikus ir renginius. Lengvesnis informacijos pasiekiamumas paskatintų Pietų Kuržemės regiono gyventojus aplankyti Klaipėdos regioną.

4. Kurti ir publikuoti vaizdinę medžiagą – informacinius filmukus apie regionų periferinėse teritorijose susitelkusius unikalius turizmo išteklius ir vietas. Šią informacinę video medžiagą platinti socialinių tinklų ir informacinių svetainių pagalba. Neretai video vaizdinė medžiaga įtraukia žiūrovą, sudomina ir paskatina planuoti išvyką bei rinktis savo kelionės tikslo vietą pagal internete matytas vaizdines – interaktyvias publikacijas. Pastaruoju metu išpopuliarėję virtualieji turai sulaukia didelio susidomėjimo internetinėje erdvėje.

Birbilaitė G. (2023). Geography of alternative tourism development in Klaipėda and South Kurzeme regions of Latvia in conditions of global uncertainty. Human geography and application of geoinformation systems master thesis. Thesis supervisor Assoc. Prof. E. Spiriajevas. Klaipėda University, Center for Social Geography and Regional Studies, 147 p.

SUMMARY

The master's thesis analyzes the geography of alternative tourism, the development of the tourism market in the Klaipėda region (Klaipėda, Palanga, Kretinga, Skuodas) and the Southern Kurzeme region of Latvia (Liepoja, Pavilosta, Aizputē, Durbē, Grobina and Priekulē). The analysis of the work emphasizes the impact of global uncertainty on the development of tourist areas and the development of new tourism niches. The greatest attention is paid to the analysis of the products and services of the tourism market of the analyzed areas, which aims to clarify the possibilities of regional development and cooperation in the aspect of alternative tourism.

The aim of this research is to assess the geography of alternative tourism development in Klaipėda and South Kurzeme regions of Latvia in conditions of global uncertainty.

Work problem. The abundance of tourist resources of Klaipėda and South Kurzeme regions of Latvia is not purposefully used to develop interregional tourism market relations in the geography of alternative tourism development.

The first part of the work analyzes the concept, classification and causes of the emergence of alternative tourism, defines the interaction of alternative tourism with conditions of global uncertainty and highlights the scientific approach of Bruno Latour's theory of causal networks. In the second part of the work, the analysis of the situation of Klaipėda and Latvian South Kurzeme regions and the comparison of regional tourism market indicators are carried out, highlighting the most important tourism resources and services. The third part of the work presents the methodology of qualitative research (interviews) and research maps of spatial data. The obtained research results are discussed using the content analysis method. During the interview research, 7 tourism market experts from Klaipėda and South Kurzeme regions of Latvia were interviewed.

After conducting the research, it became clear that the regions of Klaipėda and South Kurzeme of Latvia are attractive from a tourist point of view, and the tourism resources and services provided in the tourist areas provide suitable conditions for the development of alternative tourism. Weaknesses of the region were revealed: lack of variety of alternative tourism services, not fully developed tourism infrastructure, lack of information dissemination and lack of funds for the maintenance of facilities. Taking into account the highlighted shortcomings, recommendations and suggestions for the development of alternative tourism in the Klaipėda region and the Southern Kurzeme region of Latvia and the promotion of regional tourism cooperation are presented in the work. The work consists of 147 pages, 34 tables, 30 pictures, 132 literature and information sources, 4 appendices.

LITERATŪRA

1. Abromavičienė, A. (2020). Kultūros keliai Lietuvoje: M. K. Čiurlionio kelio atvejis. Dabartis ir ateities įžvalgos. 5: konferencijos mokslinių straipsnių rinkinys. P. 4-17.
2. Ahir, H., Bloom, N., & Furceri, D. (2022). *The world uncertainty index* (No. w29763). National bureau of economic research.
3. Aydın, F., Çepni, O., & Turgut, T. (2017). Investigation of Alternative Tourism Types and Sights via Geographic Information Systems: The Exaple of Safranbolu. *ISPRS Annals of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, 4, 97.
4. Albuquerque, K. D., & McElroy, J. L. (1995). Alternative tourism and sustainability. *Alternative tourism and sustainability*, 23-51.
5. Ananda, A., & Novianti, S. (2021). Tourists interest in camping as an alternative tourism activity during COVID-19 pandemic: the AIDA model application. *Journal of Tourism Sustainability*, 1(2), 74-81.
6. Anastasiou, S., & Alexiou, S. P. (2001). Prospects and directions of alternative tourism activities in Greece. *Tourism (Zagreb)*, 49(1), 47-52.
7. Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C., & Vogt, C. A. (2005). Residents' perceptions of community tourism impacts. *Annals of tourism research*, 32(4), 1056-1076.
8. Andriuškevičius, V. (2021). *Kultūrinio turizmo, kaip kompleksinės paslaugos, strateginis valdymas Lietuvos regionuose* (Doctoral dissertation, Lietuvos muzikos ir teatro akademija).
9. Armaitienė, A., Marcinkevičienė R., Lukšaitienė A., Grecevičius P., Kalėdaitė V., Ligeikienė, R. (2009). *Turizmo terminų žodynas*. Valstybinis turizmo departamentas prie Lietuvos respublikos ūkio ministerijos, Vilnius
10. Arora, S., & Sharma, A. (2021). *COVID-19 impact on overtourism: Diversion from mass tourism to alternative tourism*. In *Overtourism as Destination Risk* (pp. 275-283). Emerald Publishing Limited, [žiūrėta 2022-09-13]. Prieiga per nternetą: <https://doi.org/10.1108/978-1-83909-706-520211018>
11. Balsevičiūtė, J. (2021). *Ekologinio turizmo plėtros galimybės Kauno rajone*, [žiūrėta 2022-10-11] Prieiga per internetą: <http://dspace.kaunokolegija.lt/handle/123456789/5375>
12. Baltic News Service. Prieiga per internetą: <https://www.bns.lt/>
13. Banevičius, Š. (2021). *Regioninė partnerystė sveikatos turizmo valdymo sistemoje* (Doctoral dissertation, Mykolo Romerio universitetas), [žiūrėta 2022-09-26]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/17955>

14. Bruce, D., & Cantallops, A. S. (1996). *The walled town of Alcúdia as a focus for an alternative tourism in Mallorca*. Sustainable tourism in islands and small states: case studies., 241-261.
15. Budowski, G. (1979). National, bilateral and multilateral agroforestry projects in Central and South America
16. Burton, I. (1987). Report on reports: Our common future: The world commission on environment and development. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 29(5), 25-29.
17. Butler, R. W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. *Tourism geographies*, 1(1), 7-25.
18. Ceballos-Lascurain, H. (1993). Ecotourism as a worldwide phenomenon. *Ecotourism as a worldwide phenomenon.*, 12-14.
19. Cohen, E. (1989). 'Alternative tourism'-a critique. *Europäische Hochschulschriften 10 (Fremdenverkehr)*, (11), 127-143. Journal article : Europäische Hochschulschriften 10 (Fremdenverkehr) 1989 No.11 pp.127-143 ref.
20. Cohen, S. and Taylor, L. (1976) *Escape Attempts*. Penguin, Harmondsworth, UK.
21. Čuladytė, A., & Budrytė-Ausiejienė, L. (2022). Virtualaus turizmo produktų taikymas bendrojo ugdymo procese. Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų įžvalgos 2022: straipsnių rinkinys, (1), 80-92.
22. Dann, G. (1992). Predisposition toward alternative forms of tourism among tourists visiting Barbados: some preliminary observations. *Predisposition toward alternative forms of tourism among tourists visiting Barbados: some preliminary observations.*, 158-179.
23. Daubarienė, J. (2021) *Virtualaus turizmo vystymo ypatumai*. [Žiūrėta 2022-12-03]. Prieiga per internetą: https://www.utenos-kolegija.lt/upload/file_manager/Visuomenei/%C4%AE%C5%BEvalgos/2021-Nr1/3%20J.%20Daubariene_%20VIRTUALAUS%20TURIZMO%20VYSTYMO%20YPATUMAI.pdf
24. Daunorienė, I., & Navickienė, R. (2013). *Šiuolaikinio vartotojo teorinė esmė turizmo versle*. Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos, 66-77, [žiūrėta 2022-09-25]. Prieiga per internetą: https://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/moksliniu_straipsniu_rinkinys_2.pdf
25. Dehoorne, O., Murat, C., & Petit-Charles, N. (2008). *The cruise tourism in the Caribbean space: spatial rationale and development rationale*. *Geojournal of tourism and geosites*, 2(2), 96-105.

26. Dernoi, L. A. (1981). Alternative tourism: Towards a new style in North-South relations. *International Journal of Tourism Management*, 2(4), 253-264. [Žiūrėta 2022-11-04]. Prieiga per internetą: [https://doi.org/10.1016/0143-2516\(81\)90030-X](https://doi.org/10.1016/0143-2516(81)90030-X)
27. Diekmann, A., McCabe, S., & Ferreira, C. C. (2018). Social tourism: research advances, but stasis in policy. Bridging the divide. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 10(3), 181-188.
28. Dr. Melnikova J. (2008). *Kokybiniai ir kiekybiniai tyrimai*. Prieiga per internetą: <https://epale.ec.europa.eu>
29. Duan, J., Xie, C., & Morrison, A. M. (2022). Tourism crises and impacts on destinations: A systematic review of the tourism and hospitality literature. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 46(4), 667-695, [žiūrėta 2022-10-22]. Prieiga per internetą: <https://emerging-europe.com/news/how-russias-war-on-ukraine-impacts-travel-and-tourism/>
30. Ei, T., & Karamanis, K. (2017). The evolution of alternative forms of tourism: a theoretical background. *Business & Entrepreneurship Journal*, 6(1), 1-4.
31. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, [žiūrėta 2022-11-02]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/>
32. Experience Baltics (2017). *Kurzeme*. [žiūrėta 2022-09-17] Prieiga per internetą: <https://experiencebaltics.com/destination/kurzeme/>
33. Genç, R. (2018). Catastrophe of Environment: The impact of natural disasters on tourism industry. *Journal of Tourism & Adventure*, 1(1), 86-94.
34. Globalus Klaipėdos rajonas (2021). Atostogauti Klaipėdoje, [žiūrėta 2022-11-10]. Prieiga per nternetą: <https://globalus.klaipedos-r.lt/atostogauti/>
35. Gómez, L. A. E. (2021). Cultural tourism in cities post-COVID-19: a perspective and proposals for an alternative model. *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, (91), 6.
36. Gonsalves, P. S. (1987). Alternative tourism—the evolution of a concept and establishment of a network. *Tourism recreation research*, 12(2), 9-12. [žiūrėta 2022-10-13]Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/02508281.1987.11014507>
37. Gursoy, D., Chi, C. G., & Dyer, P. (2010). Locals' attitudes toward mass and alternative tourism: The case of Sunshine Coast, Australia. *Journal of travel research*, 49(3), 381-394.
38. Hargrave M. (2022) *What Is a Force Majeure Contract Clause, and How Does It Work?*, [žiūrėta 2022-11-19]Prieiga per internetą: <https://www.investopedia.com/terms/f/forcemajeure.asp>
39. Harron, S. G. (1993). Trekking among the hill tribes of northern Thailand: analyzing an alternative tourism segment.

40. Interreg Latvia – Lithuania (2022) *About the programme*, [žiūrėta 2022-11-13] Prieiga per internetą: <https://latlit.eu/about-the-programme/>
41. Isaac, R. K., & Eid, T. A. (2019). Tourists' destination image: an exploratory study of alternative tourism in Palestine. *Current Issues in Tourism*, 22(12), 1499-1522. [žiūrėta 2022-09-07] Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/13683500.2018.1534806>
42. Ivanova, S., Prosekov, A., & Kaledin, A. (2022). Is Ecotourism an Opportunity for Large Wild Animals to Thrive?. *Sustainability*, 14(5), 2718.
43. Jampolskienė, A. (2009). Alternatyvaus turizmo kryptį vystymas Lietuvoje.
44. Janson F. (2022) *Globalization in Business With History and Pros and Cons*, [žiūrėta 2022-11-18] Prieiga per internetą: <https://www.investopedia.com/terms/g/globalization.asp>
45. Japoniškas sodas (2021). [žiūrėta 2022-11-09] Prieiga per internetą: <https://japangarden.lt/>
46. Jasaitis, J., & Kriaučiūnienė, V. (2010). Alternatyvios veiklos plėtra kaimiškose vietovėse. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. D. 1, (3).
47. Jóhannesson, G. T. (2005). Tourism translations: Actor–Network Theory and tourism research. *Tourist Studies*, 5(2), 133-150.
48. Jokubauskaitė, E. (2013). Alternatyvaus turizmo plėtra Lietuvoje.
49. Jungtinių tautų pasaulio turizmo organizacija (2022), [žiūrėta 2022-09-27]. Prieiga per internetą - <https://www.un.org/en/>
50. Kinderis, R. (2010). Socialinio turizmo, kaip alternatyvios turizmo formos, adaptacija Europoje. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, (6), 99-106.
51. Klaipėdos miesto aplinkos ir išteklių analizė (2020), [žiūrėta 2022-12-17]. Prieiga per internetą: https://www.klaipeda.lt/data/public/uploads/2020/04/klaipedos-miesto-aplinkos-ir-istekliu-analize_2020.pdf
52. Klaipėdos miesto savivaldybės bendrasis planas (2019), [žiūrėta 2022-11-18] Prieiga per internetą: <https://www.klaipeda.lt/data/public/uploads/2019/11/kl-miesto-aiskinamasis-rastas.pdf>
53. Klaipėdos miesto savivaldybės ekonominės plėtros programos (Nr. 02) aprašymas, (2021), [žiūrėta 2022-11-13] Prieiga per internetą: <https://www.klaipeda.lt/data/public/uploads/2022/02/2-programa-2022-2024.docx>
54. Klaipėdos miesto savivaldybės oficialus tinklalapis. [žiūrėta 2022-10-08]. Prieiga per internetą: <https://www.klaipeda.lt/lt/>
55. Klaipėdos rajono turizmo informacijos centras (2021), [žiūrėta 2022-10-12] Prieiga per internetą: <https://www.klaipedosrajonas.lt/>

56. Klaipėdos rajono turizmo plėtros planas iki 2030 m. [žiūrėta 2022-10-29] Prieiga per internetą:
[file:///C:/Users/ASUS/Downloads/TPP%20MAKETAS%20spaudai%2020210630%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/TPP%20MAKETAS%20spaudai%2020210630%20(2).pdf)
57. Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016-2021 m. (2016 m.). [žiūrėta 2022-09-30] Prieiga per internetą:
<file:///C:/Users/ASUS/Downloads/patvirtinta%20rinkodaros%20strategija.pdf>
58. Klaipėdos Regiono 2014-2020 metų plėtros planas (2015), [žiūrėta 2022-11-25] Prieiga per internetą:
https://www.lietuvosregionai.lt/upload/Lietuvos%20regionai/Klaipedos%20apskritis/Klaipedos%20RPP_%20APRASOMOJI%20DALIS.pdf
59. Klaipėdos regiono asociacija (2021). *Klaipėdos regionas*, [žiūrėta 2022-10-01] Prieiga per internetą: <https://klaipedaregion.lt/apie-regiona/>
60. Klaipėdos regiono galimybių plėtoti funkcinės zonas (regionus) su Telšių, Tauragės ir Latvijos Kuržemės regionais analizė (2021), [žiūrėta 2022-12-17] Prieiga per internetą: https://klaipedaregion.lt/wp-content/uploads/2021/04/ANALIZ%C4%96_Klaip%C4%97dos-regiono-galimyb%C4%97s-pl%C4%97toti-funkcines-zonas.pdf
61. Klaipėdos turizmo ir informacijos centro veiklos ataskaita (2020), [žiūrėta 2022-11-18] Prieiga per internetą:
https://www.klaipeda.lt/data/public/uploads/2021/05/ktkic_2020m._veiklos_ataskaita.pdf
62. Klaipėdos turizmo ir informacijos centro veiklos ataskaita (2021), [žiūrėta 2022-09-09]. Prieiga per internetą: <https://klaipedatravel.lt/wp-content/uploads/2022/04/KTKIC-2021-m.-veiklos-ataskaita.pdf>
63. Klapatauskaitė, S., & Navickienė, R. (2014). Klientų lojalumo formavimas alternatyviojo turizmo kontekste. *Laisvalaikio tyrimai*, 2(4), [žiūrėta 2022-11-02] Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.33607/elt.v2i4.208>
64. Knight, F. H. (1921). *Risk, uncertainty and profit* (Vol. 31). Houghton Mifflin.
65. Knowles N. (2019). *Targeting sustainable outcomes with adventure tourism: A political ecology approach*, *Annals of Tourism Research*, Volume 79, 2019, 102809, ISSN 0160-7383, [žiūrėta 2022-12-07]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2019.102809>.
66. Kontogeorgis, G., & Varotsis, N. (2022). Cultural Tourism in Developed Island Tourist Destinations: The Development of an Alternative Tourism Model in Corfu. *Journal of Environmental Management & Tourism*, 13(2), 456-465. DOI:10.14505/jemt.v13.2(58).15
67. Kretingos rajono Turizmo Informacijos Centras (2020), [žiūrėta 2022-12-28] *Lankytinos vietos*. Prieiga per internetą: <https://aplankykkretinga.lt/ka-veikti/lankytinos-vietos/>

68. Kubickova, M., Kirimhan, D., & Li, H. (2019). The impact of crises on hotel rooms' demand in developing economies: The case of terrorist attacks of 9/11 and the global financial crisis of 2008. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 38, 27-38.
69. Kurdoğlu, b. Ç., Parlak, p. Ö. (2022). Nature Based Alternative Tourism in Protected Areas: Korunan Alanlarda Doğa Temelli Alternatif Turizm. *Journal of Protected Areas Research*, 1(1), 34-47.
70. Latvijas centrālās statistikas biuras, [žiūrėta 2022-11-13] Prieiga per internetą: <https://stat.gov.lv/en>
71. Liepojos miesto ir Pietų Kurzėmės regiono plėtros 2022 –2027 metų programa, [žiūrėta 2022-11-26] Prieiga per internetą: https://faili.liepaja.lv/Bildes/Dokumenti/Dokumentu-biblioteka/Domes-s%C4%93des/Lemumi/264__21_07_21___Pielikums_2_LDK_Pasreizejas_situac.pdf
72. Liepojos miesto ir Pietų Kurzėmės regiono tvarios plėtros strategija iki 2035 m, [žiūrėta 2022-10-26]. Prieiga per internetą: <https://faili.liepaja.lv/Bildes/Dokumenti/Dokumentu-biblioteka/Strat%C4%93%C4%A3ijas-nozaru-pl%C4%81ni/2-LDK-IAS2035-1-redakcija.pdf>
73. Liepojos regiono turizmo informacijos biuras (2021) *Tourism statistics in Liepāja 2020*, [žiūrėta 2022-11-29]. Prieiga per internetą: https://liepaja.travel/app/uploads/2021/02/liepaja_tourism-statistics_2020_eng-2.pdf
74. Liepojos regiono turizmo informacijos biuras (2021), [žiūrėta 2022-10-29] Prieiga per internetą: <https://liepaja.travel/lt/homepage-lt/>
75. Lietuvos hidrometeorologijos tarnyba prie Aplinkos ministerijos, [žiūrėta 2022-09-25] *Klimato kaitos priežastys ir pasekmės*. Prieiga per internetą: <http://www.meteo.lt/lt/klimato-kaita>
76. Lietuvos oro uostų Palangos filialas (2022). Lietuvos oro uostų metų pradžios statistika: valstybių reikalavimams laisvėjant - keleivių skaičius toliau auga, [žiūrėta 2022-11-06]. Prieiga per internetą: <https://www.palanga-airport.lt/lt/naujienos/lietuvas-oro-uostu-metu-pradzios-statistika-valstybiu-reikalavimams-laisvejant-keleiviu-skaicius-toliau-auga>
77. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (2022). Susitarta skatinti turizmą tarp Baltijos regiono šalių, padėti Ukrainai, [žiūrėta 2022-10-28] Prieiga per internetą: <https://eimin.lrv.lt/lt/naujienos/susitarta-skatinti-turizma-tarp-baltijos-regiono-saliu-padeti-ukrainai>
78. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (1998), [žiūrėta 2022-09-28]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=32wf6lrn&documentId=TAIS.52605&category=TAD>
79. Lietuvos statistikos departamentas (rodiklių duomenų bazė), [žiūrėta 2022-11-19]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

80. Ligeikienė, R. A. (2003). Turizmo plėtra ir valdymas, [žiūrėta 2022-11-20]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/10359>
81. Liu, X., Ge, J., & Ren, T. (2021). Uncertainty and Tourism Consumption Preferences: Evidence from the Representative Chinese City of Shenzhen. *Sustainability*, 13(8), 4103.
82. Lyons, K. D., & Wearing, S. (2008). Volunteer tourism as alternative tourism: Journeys beyond otherness. *Journeys of discovery in volunteer tourism: International case study perspectives*, 3-11.
83. LR Valstybė (2022). *Klaipėdos miesto savivaldybė*, [žiūrėta 2022-10-17] Prieiga per internetą: <https://www.lrvalstybe.lt/savivaldybes/klaipedos-miesto-savivaldybe>
84. LTG Link (2022), [žiūrėta 2022-11-01]. Prieiga per internetą: <https://ltglink.lt/en>
85. Meacci L., & Liberatore G. (2018). A senses-based model for experiential tourism. *Tourism & Management Studies*, 14(4), 7–14. [žiūrėta 2023-01-02]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.18089/tms.2018.14401>
86. Migot-Adholla, S. E. (1980) Towards alternative tourism in Kenya. Journal article : IFDA Dossier, International Foundation for Development Alternatives No.19 pp.67-78 ref.17
87. Ministry of transport republic of Latvia (2022). *Maritime sector; Public transport; Railway; Road transport*, [žiūrėta 2022-11-17]. Prieiga per internetą: <https://www.sam.gov.lv/en>
88. Minnaert, L. (2014). Social tourism participation: The role of tourism inexperience and uncertainty. *Tourism Management*, 40, 282-289.
89. Minnaert, L., Maitland, R., & Miller, G. (2011). What is social tourism? Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/13683500.2011.568051>
90. Molz, J. G. (2013). Social networking technologies and the moral economy of alternative tourism: The case of couchsurfing. *Annals of tourism research*, 43, 210-230.
91. Navickaitė, M., & Abramovičienė, A. (2021). Tamsiojo turizmo turistinių maršrutų kūrimas: teorinė analizė. *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų įžvalgos 2021: straipsnių rinkinys [elektroninis išteklius]*, (1), 362-370.
92. Novelli, M. (2022). Niche tourism. In *Encyclopedia of Tourism Management and Marketing* (pp. 344-347). Edward Elgar Publishing.
93. Öztürk, y. (2000). Alternative tourism as a development strategy in developing countries. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 313-321.
94. Palangos turizmo informacijos centras. Prieiga per internetą: <https://www.visit-palanga.lt/>
95. Palangos turizmo plėtros strategija. Turizmo planavimo dokumentas, [žiūrėta 2022-11-21] Prieiga per internetą: https://taryba.palanga.lt/fileadmin/Docs/2013-10-31/6/6_priedas.pdf

96. Pasaulio turizmo organizacija (UNWTO) (2022), [žiūrėta 2022-09-11] Prieiga per internetą: <https://www.unwto.org/>
97. Pascariu, G. C., & Ibănescu, B. C. (2018). Determinants and implications of the tourism multiplier effect in EU economies. Towards a core-periphery pattern?. *Amfiteatru Economic*, 20(12), 982-997.
98. Pástor, L., & Veronesi, P. (2013). Political uncertainty and risk premia. *Journal of financial Economics*, 110(3), 520-545.
99. Pleumarom, A. (1990). Alternative tourism: a viable solution?. *Contours (Bangkok)*, 4(8), 12-15. Journal article : *Contours (Bangkok)* 1990 Vol.4 No.8 pp.12-15
100. Pratt, S. (2011). Economic linkages and impacts across the TALC. *Annals of Tourism Research*, 38(2), 630-650.
101. Regioninė galimybių studija Vakarų krantas (2018), [žiūrėta 2022-10-18]. Prieiga per internetą: <https://www.klaipeda.lt/data/public/uploads/2018/04/vkfullfinal.pdf>
102. Renko S., Renko N., & Polonijo T. (2010). Understanding the Role of Food in Rural Tourism Development in a Recovering Economy. *Journal of Food Products Marketing*, 16(3), 309–324. [žiūrėta 2022-10-03] Prieiga per duomenų bazę Taylor&Francis: <https://doi.org/10.1080/10454446.2010.485096>
103. Satrya, I. D. G. (2022). Alternative Tourism in Wonosalam. *Pusaka: Journal of Tourism, Hospitality, Travel and Business Event*, 4(2), 109-118. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.33649/pusaka.v4i2.175>
104. Sindiga, I. (1999). Alternative tourism and sustainable development in Kenya. *Journal of sustainable tourism*, 7(2), 108-127. <https://doi.org/10.1080/09669589908667330>
105. Skuodo informacijos centras (2022), [žiūrėta 2022-11-25]. Prieiga per internetą: <https://www.infoskuodas.lt/>
106. Smith, V. L., & Eadington, W. R. (Eds.). (1992). *Tourism alternatives: Potentials and problems in the development of tourism*. University of Pennsylvania Press.
107. Snizek, J. A., May, D. R., & Sawyer, J. E. (1990). Social uncertainty and interdependence: A study of resource allocation decisions in groups. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 46(2), 155-180.
108. Spečiūnas V.(2022). Latvijos ryšiai ir santykiai su Lietuva, [žiūrėta 2022-11-27]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/latvijos-ryšiai-ir-santykiai-su-lietuva/>
109. Tarptautinės Alpių apsaugos komisijos deklaracija CIPRA. Prieiga per internetą: <https://www.cipra.org/en/cipra>
110. Tevi, L. (1985). Alternative tourism: some ethical considerations for Western tourists visiting Third World countries. *Contours*, 2(2), 10-18.

111. The World Tourism Organization (UNWTO) (2022) Impact assessment of the covid-19 outbreak on international tourism, [žiūrėta 2022-12-02]. Prieiga per internetą: <https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism>
112. Theng, S., Qiong, X., Tatar, C. (2015). Mass tourism vs alternative tourism? Challenges and new positionings. *Études caribéennes*, (31-32).
113. Tourism in latvia 2022 Collection of Statistics, [žiūrėta 2022-10-29]. Prieiga per internetą: <https://stat.gov.lv/en/statistics-themes/business-sectors/tourism/publications-and-infographics/11012-tourism-latvia-2022>
114. Trunfio, M., Petruzzellis, L., & Nigro, C. (2006). Tour operators and alternative tourism in Italy: Exploiting niche markets to increase international competitiveness. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*.
115. TT-Line Klaipėdos terminalas (2022) *Klaipėdos uostas*, [žiūrėta 2022-09-22]. Prieiga per internetą: <https://www.ttline.com/lt/uostai-ir-keleiviu-registracija/klaipedos-uostas/>
116. Turčinskaitė, I., & Skališius, R. (2021). Ekoturizmo paslaugų ir veiklų pasiūlos didinimas, atliepiant Y kartos poreikius, Kauno apskrityje. Prieiga per internetą: <http://dspace.kaunokolegija.lt/handle/123456789/4818>
117. Urry, J. (1990). The consumption of tourism. *Sociology*, 24(1), 23-35.
118. Ūsas, A., ir Abromavičius, E. (2016). Virtualaus turizmo ypatumai: teorinis aspektas. In Aukštųjų mokyklų vaidmuo visuomenėje: iššūkiai, tendencijos ir perspektyvos (No. 1, pp. 246-251).
119. Valstybinė kultūros paveldo komisija, [žiūrėta 2022-10-13] Prieiga per internetą: <https://vkpk.lt/>
120. Van der Duim, R., Ren, C., & Jóhannesson, G. T. (Eds.). (2012). Actor-Network Theory and Tourism. Taylor & Francis.
121. Van der Duim, R., Ren, C., & Thór Jóhannesson, G. (2013). Ordering, materiality, and multiplicity: Enacting Actor–Network Theory in tourism. *Tourist Studies*, 13(1), 3-20.
122. Vareikis, V. (2021). Tamsusis paveldas: memorialai, kontroversijos ir Macikų lagerių atvejis. *History*, 123(3), 73-95.
123. Vincevičius, E. (2017). *Alternatyvus turizmo vystymo galimybės Jonavos rajono kaimo turizmo sodybose* (Daktaro disertacija, Lietuvos sporto universitetas).
124. VĮ Lietuvos oro uostų Palangos filialas (2022). *2021 metų Lietuvos oro uostų aviacijos srautų rezultatai: spartaus atsigavimo laikotarpis prasidėjo metų viduryje*, [žiūrėta 2022-12-27] Prieiga per internetą: <https://www.palanga-airport.lt/lt/naujienos/2021-metu-lietuvos-oro-uostu-aviacijos-srautu-rezultatai-spartaus-atsigavimo-laikotarpis-prasidejo-metu-viduryje?page=1>

125. VšĮ Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centras ir Klaipėdos miesto savivaldybė, [žiūrėta 2022-12-01] *Klaipėda pėsčiomis*. Prieiga per internetą: <https://klaipedatravel.lt/wp-content/uploads/2019/05/Pesciomis-po-Klaipeda-LT.pdf>
126. Wang, L., & Xiao, S. (2020). Tourism space reconstruction of a world heritage site based on actor network theory: A case study of the Shibing Karst of the South China Karst World Heritage Site. *International Journal of Geoheritage and Parks*, 8(2), 140-151.
127. We love Lithuania (2021) *Muziejai Kretingoje*, [žiūrėta 2022-11-17]. Prieiga per internetą: <https://welovelithuania.com/muziejai-kretingoje/>
128. Weaver, D. B. (1991). Alternative to mass tourism in Dominica. *Annals of tourism research*, 18(3), 414-432. Prieiga per internetą: [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(91\)90049-H](https://doi.org/10.1016/0160-7383(91)90049-H)
129. Zimmer, P. (1984). Alternative tourism, claims and reality. *Alternative tourism, claims and reality.*, (21). Berner Studien zum Fremdenverkehr, Forschungsinstitut für Fremdenverkehr, Universität Bern 1984 No.21 pp.179pp. ref.10pp. of
130. Zinkevičiūtė, V., Kazlauskas, V., Birgelytė, A., & Olberkytė, L. (2010). Alternatyvus turizmo Turkijoje problemos ir galimybės Lietuvos vartotojų požiūriu. *Current Issues of Business & Law*, 5(1).
131. Ziritt Trejo, G., Moreno Freites, Z., & Campechano Escalona, E. (2020). Actors network: Collaborative mechanisms for the development of sustainable alternative tourism in times of pandemic. *Utopía y Praxis Latinoamericana*, 321-336.
132. Žemaitė A., Stočkūnas A. (2015) Klaipėdos regiono turizmo rinkodaros koncepcija 2015-2020 m., [žiūrėta 2022-11-29]. Prieiga per internetą: <http://kurklt.lt/wp-content/uploads/2015/11/KLAIP%C4%96DOS-REGIONO-TURIZMO-RINKODAROS-KONCEPCIJA-2015-2020-m..pdf>

PRIEDAI

KLAIPĖDOS REGIONO PĖSČIŲJŲ, DVIRAČIŲ IR AUTOMOBILIŲ TURIZMO MARŠRUTAI

Teritorinis vienetas	Maršrutas	Ilgis (km.)	Maršruto detalizacija
Pėsčiųjų maršrutai			
Klaipėdos miesto apskritis	Maršrutas „Klaipėdos senamiestis“	4,5	Maršrutas pradedamas Teatro aikštėje. Maršruto metu aplankomi istoriniai ir kultūriniai Klaipėdos senamiesčio objektai, monumentai ir paveldo objektai: Pasukamas pėsčiųjų tiltas; karinių ir kruizinių laivų terminalas; didysis elingas; pilies muziejus, Aukštoji gatvė, Didžioji vandens gatvė; Kultūrų komunikacijų centras, Klaipėdos etnokultūros centras ir „Meno kiemas“; Klaipėdos lėlių teatras ir kiti objektai. Maršruto pabaiga – Skulptūrų parkas. Maršrute numatyta 18 lankytinų vietų, trukmė apie 2 val.
	„Senosios kurortinės gyvenvietės Melnragė ir Giruliai“	7	Maršrutas pradedamas Melnragės gyvenvietėje. Turistinio maršruto metu siūloma aplankyti: Melnragės šiaurinį molą; Klaipėdos švyturį; Girulių mišką; Artillerijos bateriją; i beturčių ir ligotų vaikų poilsio namus; Girulių vilas. Maršrutas baigiamas ties Klaipėdos radijo ir televizijos bokštu. Maršrute numatyta 8 lankytini objektai, trukmė apie 2 val.
	Maršrutas „Nuo Mažojo Kaimelio iki karališkojo Tauralaukio.“	4	Maršruto pradžia – „Panevėžio“ autobusų stotelė. Šiuo maršrutu keliautojai galės aplankyti šias įdomybes: Šv. Kazimiero bažnyčią; privačių gyvenamųjų namų kvartalą; kolektyvinius sodus; Danės krantinę; Klaipėdos universiteto botanikos sodą. Maršrute numatyta 5 lankytinos vietovės, trukmė apie 1 val.
	Maršrutas „Smiltynė“	7	Maršruto pradžia – senoji perkėla. Turistinio maršruto metu susipažinama su – Smiltynės gyvenviete; Smiltynės Kurhauzu, aplankomas - Smiltynės apsauginis kopagūbris; pietinis molas; jūrų muziejus; paminklas „Albatrosas“; Etnografinė žvejo sodyba; Žvejybinių laivų ekspozicija; Kopagalys ir paminklinis akmuo. Maršrute numatyta 10 lankytinų objektų, trukmė apie 2 val.
Klaipėdos rajono apskritis	Ekologinis pažintinis maršrutas - takas „Litorina“	2	Maršruto metu aplankomas Olandų kepurės kraštovaizdžio draustinis, esantis Pajūrio regioniniame parke. Maršruto įdomybės – Olandų kepurės skardis ir kalnas. „Taką žymi specialus ženklavimas ir informaciniai stoveliai, įrengtos regyklos su pavėsinėmis“ (Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016-2021 m.).
	Turistinis maršrutas po senuosius Gargždus.	2	Turistinio maršruto metu aplankomos senojo Gargždų miesto istorinės ir kultūrinės įdomybės: Savivaldybės aikštė; Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia ir šventorius; Sodų g.; Gargždų krašto muziejus; Miesto parkas; Minijos upės slėnis. Maršrute numatyta 6 lankytini objektai, numatoma trukmė apie 1,5 val.
	Pažintinis pėsčiųjų maršrutas „Paukščių takai“	14	Šis turistinis maršrutas driekiasi per Kliošų kraštovaizdžio draustinyje esančią Tyrų pelkę. Maršruto pradžia – Drevernos mažųjų laivų uostas. Maršruto eigoje aplankoma: Drevernos kaimas; sodyba „Strykis“; Karaliaus Vilhelmo kanalas; senasis miškas; aukštapelkė; pamario pievos. Maršrutas skirtas gamtos mylėtojams, norintiems pažinti Pamario krašto paukščius.
Kretingos rajono apskritis	Turistinis maršrutas „Kretingos mieste“	-	Kretingos miesto maršrutas pristato vieną iš seniausių Lietuvos pajūrio miestų, šio maršruto eigoje aplankoma: Rotušės aikštė; Liuteronų bažnyčia; Banko pastatas; Paminklas Jurgiui Ambraziejui Pabrėžai; Kretingos Lurdo grota; Šv. Antano rūmai; Kretingos muziejus su Žiemos sodu; Senasis Kretingos

			miesto vandens malūnas ir kiti turistiniai objektai. Maršrute numatyta 19 lankytinų objektų.
	Maršrutas „Sveikatos stebuklų kraštas – Kretinga“	-	„Kretingos rajonas siūlo unikalų kelionės maršrutą, kuriuo keliaudami atsikratysite visų susikaupusių blogų minčių, pramankštinsite kojas, prisikvėpuosite gryno oro ir gal netgi patirsite neįtikėtinų sveikatos stebuklų“ (Kretingos rajono turizmo informacijos centras). Maršruto metu aplankomi šie objektai: Pranciškonų vienuolyno ir Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios ansamblis; Kretingos Lurdo grotą; Jurgio Pabrėžos kapas; Meilės akmuo; Abakų lurdas; Erškėtyno šaltinis ir koplyčia; S. Įpilties akmuo. Maršrutą sudaro 7 stebuklais garsėjantys turistiniai objektai.
Palangos miesto apskritis	„Atrask senąsias Palangos vilas“	-	Šis maršrutas, keliautojus nukels į kelionę laiku – daugiau nei prieš 100 metų. Šis maršrutas apjungia 27 istorines XIX amžiaus pabaigos – XX amžiaus pirmosios pusės kurorto vilas ir kitus reikšmingus kurortinės architektūros objektus (Palangos turizmo informacijos centras). Maršrutas atskleidžia Palangos miesto architektūrinį ir kultūrinį paveldą.
	„Žydų paveldo pėdsakais Palangoje“	-	Turistinis maršrutas skirtas susipažinti su žydų istorija ir kultūriniu palikimu. Maršruto eigoje aplankami išlikę bei menami pastatai liudijantys Palangos žydų bendruomenės gyvenimą. Palangos turizmo informacijos centro tinklalapyje teigiama, kad „Maršrutu „Žydų paveldo pėdsakais Palangoje“ siekiama prisidėti prie žydų kultūros paveldo išlaikymo ir viešinimo“.
Skuodo rajono apskritis	Aplink Skuodą geležinkelio bėgiais	14	Šis pėsčiųjų maršrutas supažindina keliautojus su Skuodo kraštu, keliaujant geležinkelio bėgių atkarpa ir Kernų miško takais. Keliaujant šiuo pažintiniu maršrutu aplankoma: buvusi Skuodo geležinkelio stotis, Kubiškės piliakalnis; Kubiškės poilsio aikštelė; Skuodo jūros atodanga. Maršrutą sudaro 4 lankytinos vietovės, trukmė – 3 val.
	"Miško takas" Skuodo atkarpa	22	„Maršrutas „Miško takas“ yra Europos ilgų atstumų pėsčiųjų maršruto E11 dalis Baltijos šalyse, einanti per gražiausius Latvijos, Lietuvos ir Estijos miškus bei nacionalinius parkus. Maršruto pradžia yra Lenkijos ir Lietuvos pasienyje nuo Lazdijų miestelio, tęsiasi Latvijoje per Rygą ir pasiekia Taliną Estijoje.“ (Skuodo informacijos centras, 2022). Numatoma maršruto trukmė – 4,5 val.
	Maršrutas „Sveikatingumo takas“	3,2	Šis turistinis maršrutas veda Skuodo mieste įkurtu sveikatingumo taku ir apjungia dalį Skuodo miesto. Maršruto eigoje aplankoma: beždžionių tiltas nuo kurio atsiveria vaizdas į Skuodo miesto Šv. Trejybės bažnyčią; miesto fontanas; basakojų takas; „Skuodo jūra“ vadinamas miesto ežeras. Sveikatingumo tako maršrutas skirtas pasisemti gryno oro, energijos ir susipažinti su Skuodo miestu.
Dviračių maršrutai			
Klaipėdos miesto ir rajono apskritis	Dviračių maršrutas „Pajūrio dviračių trasa“	115	Dviračių maršrutas vingiuoja per senuosius pamario žvejų kaimelius – Dreverną, Svencelę, Ventę, Rusnę ir Uostadvarį. Maršrute randami šie turistiniai objektai: Klaipėdos, Priekulės miestai, rašytojos I. Simonaitytės memorialinis muziejus, Karaliaus Vilhelmo kanalas, J. Gižo etnografinė sodyba, buvusi Svencelės mokykla, Ventės rago ornitologijos stotis ir švyturys, Aukštumalos pažintinis takas, Šilutės miestas, Rusnės bažnyčia, vandens kėlimo stotis – polderių muziejus, Uostadvario švyturys bei Nemuno deltos regioninis parkas (Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016-2021 m.).
	Gargždai–Vėžaičiai–Rudaičiai–Pažvelsis–Greičiūnai–Lapiai–	30	Dviračių maršrutas, kuris driekiasi Klaipėdos rajono apylinkėse yra apsuptas kultūrinių ir istorinių turizmo išteklių. Važiuojant dviračių trasa turistai gali aplankyti: buvusį Vėžaičių dvarą; medinę Šv. Kazimiero Išpažinėjo bažnyčią; Butkų Juzės gimtinės vietą; Lapių piliakalnį; etnografinį Žvelsenų kaimą;

	Utriai–Žvelsenai– Gerduvėnai– Gargždai		Minijos senslėnio kraštovaizdžio draustinį. Dviračių maršrutas tinkamas pavasario-vasaros sezono laikotarpiui, siekiant aktyvaus regiono pažinimo (Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016-2021 m.).
	Gargždai–Maciuičiai– Šiūpariai– Pėžaičiai–Veiviržėnai– Judrėnai– Endriejavas–Žadeikiai– Vėžaičiai– Gargždai	100	Dviračių maršrutas, kuris sieja Klaipėdos rajono miestelius ir kaimus yra išskirtini savo istorinio, kultūrinio paveldo ir gamtinio turizmo objektais. Keliaujant šiuo dviračių maršrutu galima aplankyti šiuos objektus: Kalniškės piliakalnį, Veiviržėnų Šv. Apaštalo Mato bažnyčią, Šv. Mergelės Marijos lurdą, O. Padagienės etnografinę sodybą, Nepriklausomybės paminklą, Šv. Antano Paduviečio bažnyčią, lakūno S. Dariaus gimtinės-muziejų, Kapstato ežerą, Ablingos memorialą, ir kitus turistinės traukos objektus. Dviračių maršrutas pasižymi intensyvumu ir didesniais atstumais, tad šį maršrutą galima dalinti į kelių dienų laikotarpį (Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016-2021 m.).
Kretingos rajo apskritis	Dviračiu per Kretingos kraštą (1)	-	Šis dviračių maršrutas, kuris driekiasi nuo Kretingos per Kretingos rajono apylinkes ir kaimelius, keliautojams suteikia galimybę pažinti Kretingos rajoną. Maršruto eigoje aplankoma: Abakų lurdas; Kartenos piliakalnis; Vyskupo M. Valančiaus gimtinės muziejus; Šv. Lauryno bažnyčia su apžvalgos bokštu; Imbarės piliakalnis; Salantų bažnyčia ir Salantų miesto – dvaro parkas. Maršruto metu aplankoma 11 Kretingos rajono kaimelių, kuriuose gausu istorijos ir kultūros palikimo.
	Dviračiu per Kretingos kraštą (2)	-	Ši dviračių trasa skirta pažinti Kretingos miesto ir rajono įdomybes, aplankyti turistinius objektus ir pasisemti istorinio paveldo. Turistinio maršruto metu siūloma aplankyti šiuos objektus: Kretingos muziejų; Dimitravo kaimą; Erškėtiną (kryžių kalnelis); Lazdininkų malūną; Baltų mitologinį parką; Japonišką sodą; Laukžemės gyvenvietę su Šv. Apaštalo Andriejaus bažnyčia; S. Įpilties kaimą, garsėjantį piliakalnių gausa.
Palangos miesto apskritis	Palanga – Šventoji – Būtingė	20	Dviračių maršrutas apima kurorto gamtos, istorijos ir kultūros paveldo įdomybes. Maršruto pradžia – Palangos muzikinis fontanas. Dviračių taku, nusidriekusi palei jūros pakrantę galima aplankyti: paminklą Palangos pajūrio kopų apželdintojui Marijonui Daujotui; Naglio kalną; skulptūrą „Baltijos aušra“; Šventosios vandens bokštą; Šventosios švyturį, Šventosios valstybinį jūrų uostą; Šventosios uosto nautofoną; Švč. Mergelės Marijos, Jūrų Žvaigždės, bažnyčią; Beždžionių tiltą; Sveikatos centro "Energetikas" skulptūrų parką „Akmens amžius“; Žemaičių Alką; Būtingės paukščių pelkės ornitologinį draustinį; Būtingės evangelikų liuteronų bažnyčią. Maršruto pabaiga - poilsiavietėje „Miškas visiems“. Maršrutą iš viso sieja 17 objektų.
	Palanga – Nemirseta	15	Šis dviračių maršrutas, vingiuojantis link Nemirsetos gyvenvietės apima nemažai turistinių objektų: Signatarų alėją; Palangos kurhauzą; Grafų Tiškevičių alėją; Palangos skulptūrų parką; žymiąsias Palangos vilas; Paminklą J.Y. Simpsonui; Tautos vado ažuolą; Žemaičių kalnelį; Palangos parko administraciją ir oranžeriją; Nemirsetos laivų gelbėjimo stotį ir kitus turistinius objektus. Maršrutą iš viso sieja 19 objektų.
Skuodo rajo apskritis	Po mažąją Šveicariją (Barstyčiai)	18	Šis dviračių maršrutas apima aukščiausius Skuodo krašto slėnius ir krašto lankytinas vietas. Dviračių maršrutas driekiasi palei šias lankytinas vietas: Raganų kalną; Barstyčių pelkę; Samausko kaštoną; didžiausią Lietuvoje Barstyčių (Puokės) akmenį. Skuodo informacijos centro duomenimis geriausias laikas keliauti šiuo maršrutu yra pavasario ir vasaros sezonais.
Automobilių maršrutai			

Klaipėdos miesto ir rajono apskritis	Automobilių maršrutas „Pilsoto žiedas“	90	Turistinis automobilių maršrutas driekiasi per Pilsoto žemę, kurioje yra šie turistiniai objektai: Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia su šventoriumi; Gargždų krašto muziejus; Gargždų parkas su Minijos slėniu; „Mini zoo“ parkas; Plikių ir Kretingalės evangelikų liuteronų bažnyčios; Pajūrio regioninį parkas; Olandų kepurės kalnas su skardžiu, Plocio ežeras, Antrojo pasaulinio karo gynybinius įtvirtinimai-baterijos ir kt. Automobilių maršrutą jungia daugiau nei 15 turistinių objektų (Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016-2021 m.).
	Automobilių maršrutas „Lamatos žiedas“	180	Maršrutas, kuris tęsiasi Lamatos žemėje supažindina su šio krašto kultūros ir istorijos paminklais. Vykstant šiuo automobilių maršrutu aplankoma: Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia su šventoriumi, Gargždų krašto muziejus, Gargždų parkas ir Minijos slėnis, lakūno S. Dariaus gimtinė-muziejus, Šv. Antano paduviečio bažnyčia su šventoriumi, Agluonėnų etnografinė sodyba, Lankupių šliuzas, Karaliaus Vilhelmo kanalas, J. Gižo etnografinė sodyba ir kt. objektai. Automobilių maršrutą iš viso jungia daugiau nei 20 turistinių objektų ir vietovių (Klaipėdos rajono turizmo rinkodaros strategija 2016-2021 m.).
Kretingos rajono apskritis	Piliakalniai – legendos ir įspūdinga gamta	-	Kretingos rajonas keliautojams, kurie domisi krašto istorija gali pasiūlyti maršrutą, kuris sietinas su Lietuvos praeities pėdsakais. Kretingos rajone yra susitelkę daugiau nei 30 piliakalnių. Pasirinkus šį maršrutą bus galima aplankyti: Ėgliškių-Andulių piliakalnį; Kartenos piliakalnį; Vyšnių kalną; Imbarės piliakalnį; S. Įpilties pilies kalną; Karių kalną; Marijos kalnelį; Nagarbos (Negarbos) piliakalnį. Pasirinkus šį maršrutą keliautojai turės galimybę aplankyti žymiausius Kretingos regiono piliakalnius.
	Vienas regionas – daug kultūrų	-	Šis automobilių maršrutas, kuris tęsiasi Žemaitijos regiono teritorijoje pasižymi savo kultūros paveldo išskirtinumu. Buvusiose kuršių genties žemėse susiduria katalikų, liuteronų, stačiatikių bendruomenės ir baltiškoji kultūra. Šiuo maršrutu vykstant galima aplankyti: Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčią; Kretingos evangelikų liuteronų bažnyčią; Šv. Eleuterijaus koplyčią; Erškėtiną; Baltų mitologijos parką; japoniško reljefo sodą; Salantų sinagogos pastatą; Imbarės piliakalnį.
	Kalinimo ir kankinimo vietos	-	Automobilių maršrutas, atliepiantis nišinę tamsiojo turizmo rūšį, keliautojams siūlo aplankyti tamsias istorijas saugančias Kretingos rajono vietas, kurios pasižymėjo kalinimu ir kankinimu: Šv. Antano rūmai; Dimitravo kalėjimas; senieji milicijos, sričių būstinės pastatai bei atminimo lentos - Salantų poskyryje kalintiems, tardytiems ir kankintiems kovotojams už Lietuvos laisvę; Kretingos apskrities milicijos skyriaus areštineje kalintiems kovotojams už Lietuvos laisvę atminti ir kt. Šį maršrutą jungia 8 tamsiojo turizmo objektai.
Palangos miesto apskritis	„Baltijos gintaro kelias“ dalis (Šventoji - Klaipėda - Nida)	100	Šis automobilių maršrutas, kurį sieja pajūrio regiono savivaldybės Šventoji, Klaipėda, Nida driekiasi Baltijos jūros pajūriu. Turistinio maršruto metu bus aplankoma Šventosios gyvenvietė, Palangos miestas; Karklė; Klaipėda; Juodkrantė; Nida. Lankytini objektai: Žemaičių alka; Gintaro muziejus; Demonstracinės gintaro apdirbimo dirbtuvės; Gintaro rinkimo vietos; Gintaro turgelis Teatro aikštėje; Gintaro įlanka; Mizgirio gintaro galerija. Šio maršruto išskirtinumas – gintaro kelias nuo jūros iki meninių gintaro dirbinių.
Skuodo rajono apskritis	Pažintis su žemaitiškiausiu rajonu visoje Žemaitijoje	66	Skuodo krašte suformuotas automobilių maršrutas siūlo keliautojams susipažinti su senąja kuršių žeme, kuri garsėja savo išlikusiomis alkavietėmis, aukuro akmenimis, pilkapynais ir piliakalniais. Automobilių maršruto turistiniai objektai: Pažintinis gamtos takas Šauklių riedulyne; Mosėdžio miestelis (Respublikinis Vaclovo Into akmenų muziejus); Skuodo miestas (Skuodo dvaro rūmai, turgaus aikštė; Skuodo krašto muziejus ir

			laikraščio redakcija ir kt.) ; Apuolės piliakalnis (Žemaičių botanikos parkas); Navidansko parkas; Ylakių miestelis; Barstyčių akmuo ir kiti turistiniai objektai.
--	--	--	--

LATVIJOS PIETŪ KURŽEMĒS REGIONO PĒSČIŪJŪ, DVIRAČIŪ IR AUTOMOBILIŪ TURIZMO MARŠRUTAI

Teritorinis vienetas	Maršrutas	Ilgis (km.)	Maršruto detalizācija
Pēsčījū maršrutai			
Liepojas miestas	Architektūrinis Berči paveldas Liepojoje	-	Turistinis maršrutas siūlo reģiona svečiams susipažinti su garsiausio visų laiku Liepojas architekta Paulo Makso Berči architektūras paveldu. Liepojas miestē iš viso yra išlikę 70 Berči architektūras statīnū. Keliaujant šiuo maršrutu pēsčiomis, siūloma aplankyti net 55 Berči architektūras monumentus. Maršrutas pradedamas ties Sv. Aleksandro Nevskio bažnyčia ir baigiamas aplankant Liepojas mergaičių mokyklos pastatā. Šis turistinis maršrutas orientuotas į žmones, besidominčius reģiono architektūra, kultūra ir istorija.
	Art Nouveau stiliaus architektūrinis paveldas Liepojoje	-	Turistinis maršrutas, aprēpiantis 36 Liepojas miesto architektūras monumentus, kviečia keliautojus susipažinti su pirmaisiais Judgeno stiliaus pastatais Liepojoje. „Didžiausią architektūrinę ir istorinę šio stiliaus pastatū vertę sudaro dekoratyvinė laiptīnū apdaila, medinės durys, metaliniai vartai, turēklai, krosnys, grindys. Visi šie architektūras elementai įamžina ir iliustruoja tuometīnū Liepojas meistrū ir amatinīnū profesionalumą ir kūrybiškumą.“ (Liepojas turizmo informācijas biuras, 2022). Keliaujant Graudu ir Liela gatvēm aplankomi to meto gyvenamieji namai, vilos, gimnazija, kino teatras ir kiti Judgeno stiliaus pastatai.
	Sienū tapybos darbai Liepojoje	-	Šis turistinis maršrutas skirtas meno mėgējams, kurie nori pasigrožēti itin didelio formato tapybos kūriniais Liepojas miesto centre. Iš viso keliaujant šiuo maršrutu siūloma aplankyti 18 sienū tapybos darbū išsidēsčiusių Liepojas centre ir Karostas gyvenvietēje. Garsiausi iš jų – „Pegasas“, „Senyva moteris“, „Prieš vėjā“, „Garsus žmogus“.
	Pažintinis pēsčījū maršrutas „Liepoja kaip iš natū“	5,1	Šis turistinis pažintinis maršrutas siūlo keliautojams pažinti Liepojas miestā, jo kultūrā, istorijā ir architektūrā, keliaujant pagal grindinyje išspausť natas. Kiekviena nata yra priskirta vis kitam turistiniam objektui, o natū žemėlapis padeda susiorientuoti aplinkoje ir savo akimis pamatyti miesto įdomybes. Maršruto pradžia laikomas smuiko raktas (Rožių aikštē, o pabaiga – „Si“ nata, esanti netoliese švč. Trejybės katedros. Maršruto metu keliautojus lydi 13 natū, kurios žymi 13 svarbiausių miesto turistīnū objektū.
Dviračījū maršrutai			
Liepojas miestas	Dviračījū maršrutas „Liepojas senamiestis“	11	Šis turistinis dviračījū maršrutas tinka įvairių amžiaus grupių žmonēm, kurie mėgsta aktyvū laisvalaikį. Dviračījū maršrutas driekiasi miesto centru, palei prekybos kanalā ir pro Liepojas ežerā link pajūrio parko ir Baltijos jūras pakrantēs. Keliaujant šiuo maršrutu turistai gali susipažinti su Liepojas senamiesčio architektūra, senosiomis gatvelēm ir gamtos turtais. Maršrutas driekiasi skirtingomis kelio dangomis: asfaltu, grindiniu, pajūrio takeliais ir priekrante.
	Dviračījū maršrutas „Karosta“	12	Karosta, kadaise buvęs uždaras sovietū karinis miestas, į kurį paprastai civiliai patekti negalējo. Dėl šių priežasčių Karosta šiuo metu yra unikali ir išskirtinė vietovē, kurioje yra plčios aktyvaus laiko leidimo galimybės. Šis 12 km. turistinis maršrutas apima 9 svarbiausius Karostas objektus ir siūlo keliautojams pažinti šią istorinę gyvenvietę keliaujant dviračiu. Turistinis maršrutas

			pradedamas ties Oskaro Kalpakos tiltu, o baigiamas prie Baltijos laivyno nardymo mokymo centro.
	Dviračių maršrutas „Pagauk vėją pajūryje“	5,5	Šis turistinis dviračių maršrutas tinkamas šeimoms su ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikais, nes vingiuoja vietovėse, kur eismo intensyvumas yra minimalus. Maršrutas prasideda nuo Promenados, kuri yra viena populiariausių pėsčiųjų zonų Liepojoje. Čia galima pamatyti Gintarinį laikrodį, fontaną, burlaivį „Libava“ ir žvejų laivus. Keliaujama link Pajūrio parko, kuris yra mėgstama Liepojos miesto ir miesto lankytojų poilsio vieta. Vaikams patiks žaidimų aikštelė ir riedlenčių parkas. Maršruto eigoje aplankomas mėlynosios vėliavos paplūdimys.
Automobilių maršrutai			
Pietų Kuržemės regionas	Automobilių maršrutas „Tradicijų kelias“ Bernatai – Nyca – Rucava – Papė		Keliaujant šiuo automobilių maršrutu aplankomas Bernati gamtinis parkas, Uotakankiuose įrengtas vienas iš didžiausių vėjų malūnų visoje Latvijoje. Kelionės eigoje susipažįstama su Papės gamtos parku ir dendrologiniu sodu, kuris išsiskiria egzotiniais augalais. Čia netoliese įrengta ir apžvalgos platforma, nuo kurios atsiveria kaimyninės valstybės – Lietuvos krašto žemės. Šis turistinis maršrutas, kurį sudaro 13 lankytinų objektų, skirtas visai šeimai, išskirtinis savo gamtos grožiu ir unikalumu.
	Automobilių maršrutas „Gintarų kelias“ Saraikiai – Ziemupė – Vergalė – Pavilosta		Keliaujant šiuo automobilių maršrutu galima grožėtis Baltijos jūros pakrantės suformuotu reljefu ir gamta alsuojančiais miškais. Turistinis maršrutas pradedamas Baltijos jūros pakrantėje, kur susiformavęs status priekrantės šlaitas ir netoliese įrengtas 37 metrų švyturys. Keliaujant šiuo maršrutu rekomenduojama aplankyti dvasinės atgaivos sodą, Ziemupėje arba Pavilostoje paragauti tradicinių krašto patiekalų. Vasaros sezono metu rekomenduojama išbandyti bangų irklentės sportą, būriavimą ir net žvejybą. Šis turistinis maršrutas, kurį jungia 12 lankytinų vietovių, yra skirtas žmonėms, norintiems pabėgti nuo miesto šurmulio ir ramiai praleisti laiką su šeima gamtoje.
	Automobilių maršrutas „Paslapčių kelias“ Leišmalytė Barta – Priekulė – Vainiuodė – Embūtė	-	Šis automobilių maršrutas susidedantis iš 14 turistinės svarbos objektų ir vietovių, siūlo keliautojams aplankyti Dunikos pažintinį taką, didžiausių Antrojo pasaulinio karo karių kapinių Baltijos šalyse memorialą bei susipažinti su Kuršių piliakalniu ir jo istorija. Pakeliui randamas natūraliai susiformavęs Lielbatos šaltinis, tikrosios meilės simboliu laikoma Gramzdos evangelikų liuteronų bažnyčia. Rekomenduojama skirti laiko poilsiui, ramybei ir pietums vienoje iš puikiai įrengtų poilsio zonų. Šis turistinis maršrutas yra tinkamas visų amžiaus grupių keliautojams.
	Automobilių maršrutas „Vikingų kelias“ Grobina – Durbė – Kalvenė	-	Šis turistinis maršrutas atskleidžia istorines vikingų paslaptis. Jį sudaro 13 turistinės svarbos vietovių. Keliaujant maršrutu rekomenduojama aplankyti Alandės pažintinį taką, Grobinos pilies griuvėsius, pasisemti jėgų latvių gyvenimo išminties šventovėje – prie jėgos stabo. Kelionės eigoje siūloma nepraleisti ir stabtelėti prie Durbės ežero, kur iš apžvalgos bokšto atsveria ežero panorama. Į turistinį maršrutą įtrauktas ir Rygos zoologijos sodo filialas „Ciruli“, kur kiekvienas galės susipažinti egzotiniais ir vietiniais krašto gyvūnais. Šis turistinis maršrutas puikiai tinka visai šeimai.
	Automobilių maršrutas „Dvarų kelias“ Tašai – Apričiai – Aizputė – Kazdanga	-	Keliaujant šiuo turistiniu maršrutu galima išvysti išskirtinius baroko laikų stiliaus dvarus, baronų ir diduomenės rūmus bei aplankyti senuosius istorinius miestelius. Šis maršrutas apima ne vieną istoriškai svarbų Latvijos Pietų Kuržemės dvarą. Pakeliui rekomenduojama stabtelėti vyno darykloje ir pasilepinti tradiciniais krašto vynais ir kaimiškais gėrybėmis. Šis maršrutas, apimantis 13 turistinių objektų yra skirtas kultūros ir istorijos mėgėjams, besidomintiems krašto istorine praeitimi ir didikų gyvenimu.

TYRIMO KLAUSIMAI KLAIPĖDOS REGIONO TURIZMO EKSPERTAMS

Esu Gabrielė Birbilaitė, Klaipėdos universiteto, visuomenės geografijos ir geoinformacinių sistemų studentė. Magistro baigiamajam darbui atlieku tyrimą, kurio tikslas - nustatyti *Klaipėdos regiono (Klaipėdos miesto, Klaipėdos, Kretingos ir Skuodo rajonų ir Palangos)*, bei *Latvijos Pietų Kuržemės regiono (Liepojos, Pavidostos, Aizputes, Durbės, Grobinos ir Priekulės teritorijų)* patrauklumą alternatyvaus turizmo plėtrai, abiejų regionų tarpusavio erdvines sąveikas. Prašyčiau išsamiai atsakyti į žemiau pateiktus atvirus klausimus. Jūsų pateikta informacija bus anonimiškai susisteminta ir ištirta kokybinio tyrimo metodu. Bus nustatyta ekspertinė nuomonė dėl alternatyvaus turizmo plėtros galimybių Lietuvos ir Latvijos regionuose.

Klausimai

1. Koks yra Jūsų amžius, lytis, išsimokslinimas ir kokia Jūsų darbinė patirtis turizmo industrijoje? Su kokiais iššūkiais dažniausiai susiduriate dirbant turizmo versle?

1a. Sociodemografiniai klausimai:

Jūsų amžius	
Lytis	
Išsimokslinimas	

1b. Klausimai, susiję su profesine veikla:

Darbo patirtis turizmo industrijoje (metais)	
Su kokiais iššūkiais dažniausiai susiduriate dirbant turizmo versle?	1. ... 2. ... 3. ...

2. Klaipėdos regionas yra turtingas istoriniais, kultūriniais ir gamtiniais ištekliais. Jūsų nuomone, ar alternatyvaus turizmo rūšys, pvz. tamsusis turizmas, patirtinis turizmas, kūrybinis turizmas, aktyvusis turizmas, socialinis turizmas ir kt. Klaipėdos regione yra propaguojamas ir domina potencialius turistus?

3. Kokius Klaipėdos regiono turizmo objektus ir vietas išskirtumėte kaip svarbiausius, patraukliausius, įdomiausius, siekiant plėtoti alternatyvųjį turizmą?

4. Kaip vertinate Klaipėdos regiono turistinį patrauklumą tarptautiniu lygmeniu, orientuojantis į Latvijos turistų rinką? Kokie turizmo traukos objektai yra patrauklūs, įdomūs keliautojams iš Latvijos?

5. Įvardinkite svarbiausias Klaipėdos regiono svetingumo paslaugas teikiančias įmones: viešbučius, restoranus, turizmo informacijos centrus, kaimo turizmo sodybas, turizmo ir kelionių agentūras, pramogų paslaugas, kurios sąlygoja regiono patrauklumą tarptautiniams turistams.

6. Ar Jūsų nuomone Klaipėdos regione yra sudarytos tinkamos sąlygos plėtoti alternatyvųjį turizmą? Kokių turizmo paslaugų ar išteklių trūksta? Ar regione teikiamos turizmo paslaugos yra pritaikytos užsienio turistams, pvz. iš Latvijos?

7. Ar turite informacijos, duomenų apie Klaipėdos regiono ir Latvijos Pietų Kuržemės regiono tarpusavio bendradarbiavimą turizmo srityje? Jei taip, kokiose veiklose vyksta bendradarbiavimas, kokie įgyvendinami bendri projektai?

8. Kaip manote, kokią pridėtinę vertę Klaipėdos regionui sukurtų Klaipėdos ir Pietų Kuržemės regionų bendradarbiavimas alternatyvaus turizmo vystymui?

TYRIMO KLAUSIMAI LATVIJOS PIETŲ KURŽEMĖS REGIONO EKSPERTAMS

I am Gabrielė Birbilaitė, a student of human geography and geoinformation systems at Klaipeda University. For my master's thesis I am conducting research which purpose is to determine the attractiveness of the Klaipeda region (Klaipeda city, Klaipeda, Kretinga and Skuodas districts and Palanga) and the Southern Kurzeme region of Latvia (the territories of Liepoja, Pavilosta, Aizputes, Durbe, Grobina and Priekule) for the development of alternative tourism, spatial interactions between both regions. Please answer the open questions below in detail. The information you provide will be anonymously systematized and analyzed using a qualitative research method. An expert opinion will be determined on the development possibilities of alternative tourism in the regions of Lithuania and Latvia.

Research questions

6. What is your age, gender, education and your work experience in the tourism industry?
What are the most common challenges you face when working in the tourism business?

1a. Sociodemographic questions:

Your age	
Gender	
Education	

1b. Questions related to professional activity:

Work experience in the tourism industry (years)	
What are the most common challenges you face when working in the tourism business?	1 ... 2 ... 3 ...

7. The southern Kurzeme region of Latvia is rich in historical, cultural and natural resources. In your opinion, are the types of alternative tourism, e.g. dark tourism, experiential tourism, creative tourism, active tourism, social tourism, etc. in the southern Kurzeme region of Latvia promoted and interesting to potential tourists?

8. Which tourism objects and locations of the southern Kurzeme region of Latvia would you highlight as the most important, most attractive, most interesting, in order to develop alternative tourism?

9. How do you rate the tourist attractiveness of the southern Kurzeme region of Latvia at the international level, focusing on the Lithuanian tourist market? What tourist attractions are attractive and interesting for travelers from Lithuania?

10. Name the most important companies providing hospitality services in the southern Kurzeme region of Latvia: hotels, restaurants, tourist information centers, tourism places, tourism and travel agencies, entertainment services that make the region attractive to international tourists.

11. In your opinion, are there suitable conditions for the development of alternative tourism in the southern Kurzeme region of Latvia? What tourism services or resources are missing? Are the tourism services provided in the region adapted to foreign tourists, e.g. from Lithuania?

12. Do you have any information or data about cooperation between the South Kurzeme region of Latvia and the Klaipeda region in the field of tourism? If so, in what activities does cooperation take place, what joint projects are implemented?

13. In your opinion, what added value would the cooperation between Klaipeda and Southern Kurzeme regions create for the development of alternative tourism for the southern Kurzeme region of Latvia?